

ACTIVITĂȚI NEMILITARE

ALE

Victor JUC
Silvia MÎTCU

ORGANIZAȚIEI TRATATULUI ATLANTICULUI DE NORD

ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI
INSTITUTUL DE CERCETĂRI JURIDICE ȘI POLITICE
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE
AL ACADEMIEI MILITARE A FORȚELOR ARMATE
„ALEXANDRU CEL BUN”

Victor JUC Silvia MÎTCU

ACTIVITĂȚI NEMILITARE ALE ORGANIZAȚIEI TRATATULUI ATLANTICULUI DE NORD

Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan” (Institut)
Chișinău, 2015

Lucrarea este recomandată pentru publicare de către Consiliul Științific al Institutului de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, proces-verbal nr. 1 din 21 ianuarie 2015

Autori: dr. hab. prof. cerc. Victor JUC, dr. Silvia MÎTCU

Responsabil de ediție: dr. conf. univ. Constantin MANOLACHE

Corector: Elena PISTRUI

Coperta: Vitaliu POGOLȘA

Paginarea digitală: Valeriu OPREA

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

Juc, Victor.

Activități nemilitare ale Organizației Tratatului Atlanticului de Nord / Victor Juc, Silvia Mîtcu ; resp. de ed.: Constantin Manolache ; Acad. de Științe a Moldovei, Inst. de Cercet. Juridice și Politice, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate al Acad. Militare a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”. – Chișinău : Biblioteca Științifică Centrală “Andrei Lupan” (Institut), 2015 (F.E.-P. “Tipografia Centrală”). – 160 p.

Bibliogr.: p. 148-160 (194 tit.). – 100 ex.

ISBN 978-9975-3073-1-4.

327.51:341.24(075.8)

J 83

Lucrarea este consacrată cercetării activităților nemilitare exercitate de Alianța Nord-Atlantică, investigațiile fiind canalizate pe relieful politicilor și programelor în domeniul științei și de mediu.

Lucrarea este destinată specialiștilor în domeniu, doctoranzilor, masteranzilor și studenților, tuturor celor care manifestă interes față de subiectul „activități ale Organizației Tratatului Atlanticului de Nord”.

© Juc Victor, 2015

© Mîtcu Silvia, 2015

© Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, 2015

© Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate al Academiei Militare a Forțelor Armate „Alexandru Cel Bun”, 2015

CUPRINS

LISTA ABREVIERILOR	4
INTRODUCERE	5
1. ABORDĂRI CONCEPTUAL-TEORETICE ALE ACTIVITĂȚILOR NEMILITARE EXERCITATE DE ORGANIZAȚIA ATLANTICULUI DE NORD	11
1.1. Transformarea conceptual-funcțională și a activităților Alianței Tratatului Nord-Atlantic: studiu istoriografic	11
1.2. Instituționalizarea și extinderea politicilor nemilitare ale Tratatului Atlanticului de Nord: repere teoretico-metodologice de investigație	36
2. POLITICI ȘI PROGRAME NEMILITARE ALE ORGANIZAȚIEI NORD-ATLANTICE ÎN CONTEXTUL DIVERSIFICĂRII COOPERĂRII INTERNAȚIONALE	57
2.1. Contribuții nord-atlantice la aprofundarea cooperării prin intermediul științei	57
2.2. Preocupări ale Tratatului Atlanticului de Nord pentru protecția mediului	81
3. RELAȚIILE DE COOPERARE NEMILITARĂ DINTRE REPUBLICA MOLDOVA ȘI ORGANIZAȚIA ATLANTICULUI DE NORD	106
3.1. Parteneriatul cu Alianța Nord-Atlantică – mecanism de valorificare a opțiunii europene	106
3.2. Cooperarea în domeniile cercetării-inovării și protecției mediului: oportunități și realizări	126
CONCLUZII	145
BIBLIOGRAFIE	148

LISTA ABREVIERILOR

- AȘM – Academia de Științe a Moldovei
CE – Consiliul Europei
CPEA – Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic
CSCE – Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa
GEANT – Rețeaua Transeuropeană pentru Educație și Cercetare
IPAP – Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului
NATO – Organizația Tratatului Atlanticului de Nord
ONU – Organizația Națiunilor Unite
OSCE – Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
OTV – Organizația Tratatului de la Varșovia
PESA – Politica Europeană de Securitate și Apărare
PESC – Politica Externă și de Securitate Comună
RENAM – Rețeaua Națională de Educație și Cercetare din Republica Moldova
RoEduNet – Rețeaua pentru Educație și Cercetare din România
RSS Moldovenească – Republica Sovietică Socialistă Moldovenească
UE – Uniunea Europeană

INTRODUCERE

Încheierea conflictului multidimensional dintre cele două supraputeri, Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică, s-a produs cu mai mult de două decenii în urmă, însă Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, care continuă să rămână un actor internațional important, deseori mai este percepută în termenii logicii războiului rece, chiar dacă aceasta nu mai corespunde realităților noi și au pierdut din actualitate, devenind istorie. Lumea globalizată de la sfârșitul secolului XX – începutul secolului XXI s-a schimbat esențial la capitolele structura sistemului internațional, redimensionarea arhitecturii securității internaționale, amplificarea ponderii globale a actorilor nestatali, nu numai sistemici, dar mai ales asistemici, descentralizarea monopolului aplicării violenței pe arena mondială, proliferarea amenințărilor și riscurilor asimetrice. Acești, dar și alți factori au contribuit la reconfigurarea ordinii mondiale și la modificarea în diferită măsură a caracterului și nivelului de acțiune a unor agenți ai relațiilor internaționale, re poziționări exprimate prin diapazonul activităților exercitate. „Structura bipolară a sistemului internațional a cedat locul unui model calitativ nou, care nu reprezintă o copie a schemelor precedente, ci o varietate necunoscută pînă în prezent, apărută în baza unor elemente proprii perioadelor din trecut și a transformărilor curente” [1, p. 80].

Deși Strategia de informare și comunicare în domeniul apărării și securității naționale pentru anii 2012–2016, aprobată de Guvern la 25 iulie 2012, prevede o mai bună informare a cetățenilor cu privire la relația Republica Moldova – NATO [2], totuși rezultatele cercetărilor sociologice care vor fi reliefate mai jos denotă constant că Alianța Atlanticului de Nord și politicile pe care le exercită în decursul a două decenii după încheierea războiului rece rămân practic necunoscute sau foarte puțin cunoscute. Această situație precară demonstrează oportunitatea, importanța și actualitatea realizării unui studiu complex al activităților și caracterului Organizației în contextul transformărilor structurii sistemului internațional, inclusiv al relațiilor de parteneriat cu Republica Moldova. În același timp, după cum ne vom convinge pe parcurs, nici cercetătorii științifici autohtoni nu excelează la capitolul valorificarea acestui subiect, fapt care imprimă semnificație conceptual-teoretică și valoare aplicativă adăugată aspectelor supuse investigațiilor științifice.

În contextul transformărilor globale de caracter conceptual și instituțional de la începutul anilor '90 ai secolului XX, mai ales că potențialul

adversar, Organizația Tratatului de la Varșovia, s-a autodizolvat, Alianța Atlanticului de Nord nu putea să rămână impasibilă la aceste schimbări, să nu evalueze conjunctura în formare și să nu opereze modificări multi-aspectuale, în special, de natură programatico-strategică și structurală, cu atât mai mult că mai multe voci solicitau ca NATO să procedeze în mod similar OTV. Alianța a conștientizat oportunitatea transformărilor și s-a angajat în reconsiderarea obiectivelor strategice și a funcțiilor, conceptelor și imaginii politice, urmărind să-și mențină și chiar să-și consolideze pozițiile prin adaptare la circumstanțele noi din lumea globalizată. Reformarea instituțiilor internaționale era dictată de redimensionarea amenințărilor și riscurilor la adresa securității și stabilității internaționale, solicitând aplicarea mecanismelor noi sau remodelarea unor instrumente care devenise ineficiente, deoarece însăși lumea se schimba datorită posibilităților apărute și perspectivelor deschise. Problemele globale nu pot fi soluționate eficient de către structuri internaționale îngust specializate, dar solicită conjugarea eforturilor și abordări în complex. Conform lui I. Căpătină, căderea regimurilor totalitare din Europa Centrală și de Est, reunificarea Germaniei, dizolvarea pactului de la Varșovia, dezmembrarea Uniunii Sovietice au marcat dispariția structurii mondiale bipolare și au schimbat în mod radical configurația politică a Europei și a lumii. „Odată cu încheierea războiului rece se produce o redefinire a normelor de securitate și a rolului instituțiilor de cooperare internațională, extinderea Alianței Nord-Atlantice și a Uniunii Europene reprezentând un proces obiectiv de regăsire a unității de civilizație și valorilor democratice pe continentul european. Procesul de extindere a NATO trebuie observat în contextul mai larg al creării unei Europe stabile, pașnice, indivizibile și democratice, viziune integral împărtășită și de alte organizații internaționale precum UE, OSCE ȘI CE ” [3, p. 4].

Conștientizând aceste transformări și urmărind să identifice obiective noi pentru a justifica oportunitatea funcționalității sale, NATO a operat modificări conceptual-instituționale, propunând alte metode și aranjamente de asigurare a securității și stabilității în condițiile că cele tradiționale fie nu mai sînt suficiente, fie s-au perimat odată cu modelul precedent al ordinii mondiale. În acest sens de idei și acțiuni se înscrie aprofundarea și extinderea activităților nemilitare exercitate de Tratatul Nord-Atlantic, politici care în trecut au avut un statut periferic, iar după încheierea războiului au fost promovate substanțial, transformîndu-se în asemenea manieră caracterul și prioritățile Organizației prin imprimarea impulsurilor noi. Cooperarea ne-

militară atât între statele aliate, cât și cu partenerii se înscrie în contextul formării aranjamentelor noi de securitate și stabilitate în spațiul transatlantic și în vecinătatea lui imediată, situație care contribuie, totodată, la consolidarea ponderii acestei dimensiuni în politica Alianței, imprimându-i valențe către globalizare și universalizare, dar solicitând, în același timp, reformare structural-funcțională. Referindu-se la aspectele nemilitare exercitate de Alianță, L. Kaplan a remarcat, pe bună dreptate, că acestea au fost inițiate încă în anii '50 ai secolului XX, însă în trecut politicile nemilitare n-au luat asemenea amploare [4, p. 65]. Noi adăugăm că în perioada postrăzboi rece opinia publică largă este puțin familiarizată cu politicile nemilitare ale Organizației și se dovedesc a fi ceva surprinzător și necunoscut pentru mulți, majoritatea continuă s-o asocieze cu aspectele militare, de asigurare a securității și apărării. T. Kacialova susține în aceeași ordine de idei că dimensiunea nemilitară reprezintă una din componentele care au asigurat transformarea Tratatului Nord-Atlantic și au contribuit la tranșarea crizei de identitate, imprimându-i durabilitate și stabilitate [5, p. 3].

Relațiile de cooperare dintre Republica Moldova și Alianța Nord-Atlantică sînt canalizate cu predilecție pe dimensiunea nemilitară de activitate, exprimată prin mai multe sfere instituționalizate de interes comun, printre care cercetarea științifică și protecția mediului, acestea alcătuiind obiectul preocupărilor noastre de investigație. Astfel, prin Programul Știință pentru Pace și Securitate NATO dezvoltă proiecte ce se referă la diferite componente ale securității precum durabilitatea mediului, calitatea vieții, riscuri și vulnerabilități la adresa sănătății, dar și altele, esențial fiind că știința devine un mijloc important de a găsi răspunsuri la provocările contemporaneității și o modalitate solidă de promovare a cooperării internaționale. Totodată, precizăm că spectrul mai extins al relațiilor dintre părți își găsește reflectare în Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului semnat la 19 mai 2006, actualizat la 18 august 2010, documente care conțin prevederi ce vizează reformele democratice, edificarea statului de drept, asigurarea drepturilor omului, lupta contra corupției etc.

Actualitatea problemelor abordate este determinată de oportunitatea explicării și înțelegerii științifice a componentelor nemilitare ale politicilor Organizației, urmărind formarea și reevaluarea unor priorități, situație care permite, de asemenea, de a determina conținutul relațiilor dintre Alianța Nord-Atlantică și Republica Moldova. Importanța dimensiunii nemilitare este reliefată și validată în elaborările științifice ale cercetătorilor din diferite domenii, ordine care imprimă temei un substrat consistent de interdisciplinaritate și multidisciplinaritate, asigurînd în context un suport

substanțial pentru determinarea rolului și locului Organizației Nord-Atlantice în procesele europene și mondiale de redimensionare și asigurare a securității.

Alianța Atlanticului de Nord constant s-a aflat în prim-planul cercetărilor științifice, marea majoritate a elaborărilor în domeniu fiind consacrată activităților militar-politice, primelor două dimensiuni. Evaluarea de ansamblu a lucrărilor științifice indică asupra diversității extreme de interpretări, în funcție de apartenență la un anumit spațiu analitic și de opțiuni, diapazonul opiniilor extinzându-se de la apologetică, în sens de exponent al securității și democrației, până la respingere, fiind vârful de lance al expansionismului și hegemonismului. Politicilor nemilitare, adică dimensiunii a treia, revenindu-le un rol complementar, le-au fost consacrate mult mai puține studii științifice, care tematic abordează istoria și actualitatea inițierii și realizării programelor de acest caracter, elaborarea cadrului politico-juridic și conceptual-teoretic, instituționalizarea și transformarea structural-funcțională a subdiviziunilor abilitate sau ponderea lor în asigurarea parteneriatelor. Analiza de conținut a lucrărilor care sînt accesibile denotă că autorii din statele aliate, fie dau dovadă de apologetică, fie manifestă spirit echidistant, iar uneori chiar și critic, cei din Federația Rusă caută conotații politico-expansioniste în exercitarea activităților nemilitare, iar în Republica Moldova atestăm puține cercetări științifice, acestea sînt asemănătoare în mare măsură prin radiografia acțiunilor, dar se deosebesc prin evaluări, interpretări și recomandări. Remarcăm totuși insuficiența de elaborări științifice și interesul redus față de elucidarea activităților nemilitare exercitate de Alianța Atlanticului de Nord, dar și vizavi de relațiile Republicii Moldova cu această instituție internațională, situație care a impus folosirea pe larg a surselor web.

Elaborările științifice care pun în lumină mai multe aspecte ce țin de transformările survenite în urma încheierii războiului rece și extinderea Alianței spre est predomină cantitativ, dintre care vom menționa lucrările lui D. Yost [6], L. Kaplan [4], R. Asmus [7], S. Hofmann [8], R. Moore [9], Ch. Zorgbibe [10], C. Vlad [11], A. Utkin [12], V. Ștol [13]. Dimensiunea a treia a activităților Alianței și-a găsit elucidare cu precădere prin unele lucrări în formă de teze de doctorat, printre care evidențiem studiile T. Kacialova [5], A. Belonogov [14], O. Petrovici-Belkin [15]. Cooperarea dintre Republica Moldova și Organizația Nord-Atlantică, incluzînd atît parteneriatul politic, cît și acțiuni în domeniile științei și protecției mediului, este reliefată în lucrările noastre [16], ale lui V. Lupan [17], V. Moraru [18], A. Sidorenko [19], V. Alcaz [20] ș.a.

Problemele principale de cercetare înaintate cu titlul de ipoteze de lucru sînt:

1. Alianța Atlanticului de Nord nu reprezintă în exclusivitate o organizație interguvernamentală de caracter politico-militar, avînd ca obiectiv asigurarea securității și apărării, ci a angajat și a dezvoltat dimensiunea a treia de activitate, nemilitară, care i-a permis transformarea caracterului, diversificarea politicilor și facilitarea lansării parteneriatelor.

2. Activitățile în domeniul științei și de mediu au cunoscut cîteva etape: au fost inițiate în anii '50-60 pentru a contribui prin metode nemilitare la asigurarea securității și apărării statelor-membre; au continuat cu extinderea în anii '90 prin aplicarea în calitate de suport pentru angajarea cooperării cu statele partenere; a treia etapă a început la mijlocul primului deceniu al secolului XXI prin reducerea volumului suportului financiar și încorporarea structurilor sectoriale într-o singură subdiviziune, iar în calitate de obiectiv figurează contribuția la anihilarea provocărilor de securitate emergente.

3. Relațiile de cooperare dintre Republica Moldova și Alianța Nord-Atlantică fiind reglementate de Programul Parteneriat pentru Pace și participarea în cadrul Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic, sînt prin caracter multidimensionale, incluzînd acțiuni nemilitare, asistență euroatlantică în casarea armamentului, angajamente de reformă democratică și antrenarea militarilor moldoveni în exerciții de simulare și operațiuni de menținere a păcii, în contextul reglementărilor de neutralitate.

Lucrarea include Introducere, trei capitole divizate fiecare în două subcapitole, Concluzii și recomandări, finalizînd cu Bibliografie. Capitolul întîi include studiul istoriografic și reperele conceptuale, teoretico-metodologice și politico-juridice de cercetare a problemelor abordate. În primul subcapitol sînt elucidate cele mai relevante elaborări științifice la temă, perfectate de cercetători științifici atît din străinătate, cît și din Republica Moldova. Al doilea subcapitol pune în lumină semnificația instituțiilor internaționale de cooperare în vederea fundamentării teoretice a relațiilor internaționale atît ca disciplină științifică, cît și a determinării caracterului lor în mediul de activitate al actorilor, continuă cu reliefaarea cadrului politico-juridic, conceptual-structural și metodologic, încheindu-se cu elucidarea obiectivelor trasate și direcțiilor de valorificarea lor științifică. Ultimul subcapitol înglobează unele concluzii preliminare la tema spectrelor abordate.

Capitolul al doilea este rezervat cercetării politicilor nemilitare care au fost instituționalizate și desfășurate de către Alianța Nord-Atlantică,

abordate în planul evoluției lor istorice, accentul fiind pus pe două componente și pe valorificarea lor științifică în perioada postrăzboi rece. Subcapitolul întâi cuprinde programele și acțiunile din domeniul științei, proiecte comune, granturi, burse de studii, vizite ale experților, ateliere, realizate prin cooperare de aliați și parteneri. Al doilea subcapitol include analiza parteneriatelor în sferile protecției mediului și managementului dezastrelor naturale, inclusiv de caracter tehnogen și consecință a factorului uman. În fine, ultimul subcapitol totalizează investigațiile, reliefind semnificația politicilor și programelor vizate pentru dezvoltarea colaborării dintre aliați și parteneri.

Al treilea capitol pune în lumină procesele de instituționalizare și dezvoltare a relațiilor de cooperare dintre Republica Moldova și Alianța Atlanticului de Nord, fiind reliefate dimensiunile nemilitare în contextul statutului autoproclamat de neutralitate. Primul subcapitol reprezintă o abordare originală a relațiilor de parteneriat dintre părți prin evidențierea angajamentelor de reformă democratică asumate de Republica Moldova, tratate ca suport esențial pentru realizarea parcursului european. Subcapitolul al doilea include trei blocuri mari de activități sectoriale de cooperare, cercetare-inovare, protecția mediului ambiant și gestiunea catastrofelor naturale, fiind determinată cu predilecție valoarea aplicativă a acțiunilor realizate. Ultimul subcapitol conține o totalizare a relațiilor de parteneriat și cooperare dintre părți, insistându-se asupra intensității relativ reduse, dar cu valențe aplicative substanțiale.

1. ABORDĂRI CONCEPTUAL-TEORETICE ALE ACTIVITĂȚILOR NEMILITARE EXERCITATE DE ORGANIZAȚIA ATLANTICULUI DE NORD

Acest capitol reprezintă prin conținut suportul istoriografic și conceptual-teoretic necesar pentru valorificarea științifică a problemelor abordate în lucrare. Obiectul de cercetare a primului subcapitol include unele elaborări științifice definitorii la temă și se întreprinde o radiografie a situației în domeniul cercetării activităților Organizației Nord-Atlantice în Republica Moldova. Al doilea subcapitol este consacrat fundamentării bazei teoretico-metodologice pentru investigația științifică a componentelor nemilitare din cadrul politicilor Alianței și sînt trasate obiectivele propuse, ipotezele înaintate și direcțiile de valorificarea lor.

1.1. Transformarea conceptual-funcțională și a activităților Alianței Tratatului Nord-Atlantic: studiu istoriografic

Subiectul ce ține de activitățile Organizației Tratatului Atlanticului de Nord a fost și rămîne intens abordat din cauza că acest actor nestatal chiar de la fondarea sa la 4 aprilie 1949 se bucură de atenție sporită din partea cercetătorilor științifici, cadrelor didactice, analiștilor și comentatorilor datorită potențialului de care dispune și influenței în relațiile internaționale. Alianța nu este sau nu poate fi tratată cu indiferență, cel puțin în spațiile geopolitice în care își anunță prezența direct sau indirect, această structură de cooperare internațională fiind acceptată cu sau fără rezerve ori din contra, este respinsă plenar sau în parte. Cu certitudine, linia de demarcațiune a evoluției instituțiilor guvernamentale de cooperare multilaterală care au tangențe cu Europa este formată de încheierea războiului rece, iar deosebirile prin prezență și prestanță în relațiile internaționale sînt definitorii. Astfel, transformările produse după încheierea conflagrației bipolare n-au influențat la capitolul eficiență în raport cu Organizația Națiunilor Unite și Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, care a rămas la nivel redus, chiar dacă s-au investit speranțe în ONU la sfîrșitul anilor '80 și în CSCES/OSCE la mijlocul anilor '90. Ponderele Comunității Economice Europene devenită în 1992 Uniunea Europeană și a Consiliului Europei, în special a UE, a crescut substanțial, iar a Organizației Tratatului Atlanticului de Nord a continuat să rămînă înaltă, nefiind deloc întîmplător că aceasta și-a lărgit sfera de acțiune departe de spațiul euroatlantic extins.

În această ordine de idei, competiția politico-militară din perioada războiului rece, întreținută nu numai prin cursa înarmărilor, creșterea numărului aliaților sau intimidare, ci și prin aplicarea unor componente nemilitare, cum ar fi în domeniul cercetărilor științifice și mediului, puse în serviciul securității și apărării, n-a putut să nu devină obiect al cercetărilor științifice și științifico-practice, alimentând elaborarea unei cantități enorme de lucrări consacrate Alianței.

Sfârșitul războiului rece, ancorarea Alianței Atlanticului de Nord pe combaterea terorismului internațional, angajarea și diversificarea parteneriatelor în vecinătatea apropiată a spațiului tradițional euroatlantic, extinderea spre centrul și sud-estul Europei, identificarea locului și rolului Organizației în cadrul arhitecturii în formare de securitate internațională postbipolară și a sistemului internațional uni-multipolar, iar de la începutul secolului XXI policentrist, diversificarea diapazonului de activități nemilitare, inclusiv de mediu și de cercetare științifică, eforturile de promovare a democrației, aceste și alte aspecte de o înaltă încărcătură transformatoare și-au găsit suficientă elucidare în literatura de specialitate. Precizăm, în același timp, că distribuția cantitativă a elaborărilor științifice și științifico-practice nici pe departe nu se dovedește a fi aproximativ egală în raport cu aspectele evidențiate, unele, de nuanță politico-militară, regăsindu-și o reflectare cu mult mai consistentă comparativ cu altele, de factură nemilitară.

Oportunitatea studiului istoriografic este determinată nu numai de raționamente conceptual-teoretice, în sensul de a evalua politicile Organizației în ansamblu și a componentelor nemilitare în particular, dar și de valențe conceptual-aplicative, dat fiind că NATO mai continuă să fie numit „bloc imperialist agresiv, exponent al hegemonismului și expansionismului”.

Referindu-ne detaliat la tematica și conținutul unor elaborări științifice relevante, constatăm că prevalează lucrările ce pun în lumină transformările care s-au produs după încheierea războiului rece în structura sistemului internațional, ale căror consecințe au determinat schimbarea caracterului NATO, creșterea numărului actorilor europeni angajați în asigurarea securității și apărării, extinderea parteneriatelor și a acțiunilor în afara hotarelor fizice ale Tratatului Nord-Atlantic, regândirea rolului Statelor Unite ale Americii atât în cadrul Alianței, cât și pe continentul european: acești și alți factori au condiționat remodelarea arhitecturii de securitate internațională în ansamblu. Precizăm că aceste aspecte sînt reliefate în interconexiune și interdependență, fie în totalitate, fie selectiv, în funcție de obiectivele urmărite de autorii lucrărilor. O particularitate distinctivă deloc neglijabilă a elaborărilor științifice reliefate rezidă în apelarea la analiza comparativă a

transformărilor care se produceau în raport cu perioada precedentă, urmărindu-se validarea concluziilor ce atestă fie continuarea cursului strategic fundamentat în Acordul de la Washington din 4 aprilie 1949 indiferent de conținutul nou al relațiilor internaționale, fie demarcarea și evidențierea caracterului în schimbare a Alianței, angajată nu numai în asigurarea apărării aliaților, dar și în stabilirea parteneriatelor, extinderea activităților nemilitare și în consolidarea spațiului democrației la nivel global.

Monografia lui D. Yost „NATO and International Organizations” este consacrată cercetării politicii externe a Alianței Atlanticului de Nord în raport cu alte instituții de cooperare multilaterală în contextul formării arhitecturii internaționale de securitate emergentă. Autorul recomandă de a valorifica oportunitatea angajării și aprofundării colaborării interorganizaționale bi- și multilaterale pentru a asigura implementarea politicilor eficiente de cooperare, în condițiile că Alianța formează „baza capacităților de securitate”. Pentru a obține rezultate palpabile, se impune, potrivit asumției lui D. Yost, formalizarea relațiilor bilaterale, ONU–NATO, OSCE–NATO și UE–NATO, în vederea instituționalizării mecanismelor de cooperare și a depășirii dificultăților de comunicare, eliminării constrângerilor provenite din ambiții naționale și competiției interinstituționale [6, p. 16-17], dat fiind că organizațiile interguvernamentale sînt instrumente exploatate de state. Organizația Nord-Atlantică dispune de potențialul necesar pentru a promova politici eficiente de cooperare interinstituțională în domeniul asigurării securității și apărării, factorilor politici le revine rolul determinant în formularea strategiilor internaționale, naționale sau sectoriale concertate. În opinia noastră, este foarte dificil de a pune la îndoială aceste asumții atît timp cît Statele Unite predomină determinant în cadrul NATO și, în același timp, considerăm că nu trebuie subestimată presiunea din partea corpului militar, dovadă servind pregătirea deciziei pentru debarcarea în Irak la începutul anului 2003.

De fapt, D. Yost se dovedește a fi unul dintre promotorii activi ai ideii exploatării de state a instituțiilor internaționale în interese proprii, exemple relevante fiind, în accepția noastră intervențiile în Irak în 2003 și apoi în Libia în 2011, în fruntea coalițiilor mandatate de ONU, executate de NATO poziționîndu-se Statele Unite și, respectiv, Franța. În același context se include supoziția care acordă înțietate Alianței Atlanticului de Nord în lista instituțiilor internaționale în materie de securitate și apărare, a cărei eficiență și autoritate au fost demonstrate de mai multe ori. Totodată, specificăm, în acord cu D. Yost, că deși NATO frecvent face apel la documentele elaborate de ONU, OSCE, UE sau CE, care îi servesc drept suport

complementar pentru a justifica unele acțiuni care urmează a fi întreprinse, relațiile interinstituționale contabilizează unele rezerve de valorificat, cauza intensității reduse, după cum sesizăm de pe paginile mai multor elaborări în domeniu, fiind rolul predominant al Statelor Unite.

Lucrarea „Defending Europe: the EU, NATO and the Quest for European Autonomy” a inclus un set de articole consacrate cercetării relațiilor dintre Uniunea Europeană și Alianța Nord-Atlantică în contextul proceselor de descentralizare și extindere a autonomiei continentului european în asigurarea securității și apărării prin Pilonul al doilea, Politică Externă și Securitate Comună, în cadrul Uniunii Europene și resetarea Organizației Europei Occidentale. Elucidarea aranjamentelor instituționale prin crearea unor mecanisme chemate să contribuie la asigurarea securității și apărării și, implicit, să sporească gradul de autonomie a europenilor, pe de o parte, iar pe de alta, reliefa supraștației militare americane exprimate prin cheltuieli bugetare pentru apărare incomparabil mai mari, materializate prin rolul dominant în cadrul Alianței Nord-Atlantice, formează subiectul acestei lucrări. Conflictul instituțional european-american sau cel puțin pozițiile diferite, inclusiv ale Marii Britanii de pe timpul guvernării laburiste care a început în anul 1997, sînt prezentate în asemenea manieră încît se creează impresia că Uniunea Europeană se află în ofensivă, în timp ce Alianța prin hegemonismul Statelor Unite se confruntă cu ambiguități. Însă Uniunea Europeană nu și-a propus să devină supraputere militară, pe cînd Statele Unite „au escaladat arealul său” tradițional. Totodată, SUA se dovedesc a fi vulnerabile, evenimentele din 11 septembrie 2001 sînt concludente în sensul reliefat de idei, aceasta fiind concluzia magistrală pe care o desprindem din textul lucrării.

Astfel, A. Moens a realizat un studiu comparativ al proceselor de adoptare a deciziilor și de intervenție în scopuri umanitare întreprinse atît de Uniunea Europeană, cît și de Organizația Nord-Atlantică, fiind reliefate mai ales diferențele. Oportunitățile și prioritățile de care dispune Alianța, susține cercetătorul canadian, constau în rolul determinant al Statelor Unite, administrația americană dînd dovadă de insistență și operabilitate sporită. Concluzia este că ambele grupări s-au angajat progresiv în procese de cooperare în domeniul apărării și securității, gestiunea crizei din Macedonia de la sfîrșitul secolului XX ilustrează valabilitatea procedurilor aplicate și indică asupra „lecției învățate” [21, p. 34].

T. Teriff analizează capacitățile europene și euroatlantice de menținere a păcii, cu precădere forțele de reacție rapidă, pentru a putea face față provocărilor de insecuritate. Ideea avansată este că Uniunea Europeană a urmărit să devină o forță importantă continentală de exercitare a operațiun-

nilor de menținere a păcii, dar totuși este incomparabilă cu potențialul Alianței Atlanticului de Nord la capitolul capacități, operaționalitate și experiență [21, p. 50-51]. El insistă cu clarviziune asupra unor disensiuni dintre europeni și americani, remarcând suspiciunile primilor și supremația celor din urmă. În același timp, considerăm forțată sau chiar lipsită de relevanță concluzia că Politica Europeană de Securitate și Apărare s-ar dovedi a fi în măsură să zdruncine Alianța. Din contra, acest instrument reprezintă un context suplimentar pentru dialog.

Articolul lui D. Yost „The NATO Capabilities Gap and the European Union” pune în lumină același subiect al capacităților Uniunii Europene și al Organizației Atlanticului de Nord, fiind elucidate cu precădere deficiențele, exemplificate prin elucidarea desfășurării forțelor pacificatoare care urmau a fi expediate în Balcani la sfârșitul anilor '90. Capcanele descrise de D. Yost se referă la potențialul și prezența diferită, americană și vest-europeană, aceasta din urmă fiind marcată de o doză de separatism național, care înglobează impedimente politice și organizaționale [22, p. 100-101]. Vulnerabilitatea forțelor aliate europene este determinată de dependența lor de forțele americane, în special, în sfera tehnologiilor de vîrf, autoritatea Statelor Unite fiind în măsură să impună standardele de performanță și excelență. Totuși inițiativele europene de securitate și apărare sînt completate de eforturile Uniunii Europene, care, în special, la propunerea Franței a adoptat Declarația Consiliului de Miniștri de la Petersberg din 1992 și a Consiliului European de la Helsinki din 1999, fiind prevăzute acțiuni în vederea dezvoltării capacităților colective în domeniul comandamentului și controlului, inteligenței și transportului strategic [22, p. 115]. Notăm că intensitatea eforturilor Uniunii Europene a scăzut în mare măsură după 2009, cînd Franța a revenit în structurile militare ale Organizației, însă capacitatea și prezența europeană în asigurarea securității și apărării pe continent n-au fost reduse la zero: aspirațiile franceze de autonomie europeană n-au fost spulberate deplin. Însă avangarda a fost preluată de Germania, care tinde cu succes să-și consolideze pozițiile în cadrul Uniunii Europene.

De altfel, D. Yost alături de R. Asmus, L. Kaplan sau S. Sloan, nemai-vorbind de R. Moore, ale căror elaborări vor fi elucidate mai jos, au excelat la capitolul cercetarea istoriei și actualității NATO axîndu-se pe problemele transformării și extinderii abordate în dinamică.

Lucrarea lui R. Hunter „The European Security and Defence Policy: NATO Companion or Competitor?”, de asemenea, reflectă instituționalizarea Politicii Europene de Securitate și Apărare, care a provocat reconfigurarea competențelor și acțiunilor în materie de securitate pe continentul

europăean. Elaborarea lui R. Hunter prezintă interes nu atât prin elucidarea aranjamentelor americano-europene în domeniul securității, cât datorită cercetării relațiilor instituționale dintre părți pe filiera Alianța Atlanticului de Nord – Uniunea Europeană, recomandarea fiind de a aprofunda dialogul politic și strategic. El susține că nu este cazul ca Statele Unite să se concentreze în exclusivitate pe activități militare în condițiile că europenii remarcă oportunitatea contribuțiilor nemilitare precum și demarcarea componentelor de securitate și apărare [23, p. 155]. La sfârșit considerăm necesar de a specifica o sugestie a lui R. Hunter, care prezentînd agenda misiunilor Organizației Nord-Atlantice pe continentul european, a ajuns să-l parafrazeze pe Voltaire – „dacă NATO n-ar exista, ar fi necesar să fie inventată”.

N. Popescu pe paginile monografiei „Politica externă a Uniunii Europene și conflictele post-sovietice” susține aserțiunea lui D. Yost prin remarcarea incapacității Uniunii Europene de a avea un impact semnificativ asupra conflictului din Balcani din anii '90, care a evidențiat limitele mijloacelor diplomatice, economice și financiare ale UE de a preveni sau a soluționa conflictele violente. Acest „soft power” care „nu era menținut de o putere reală și de capacități militare, nu a folosit la mare lucru” [24, p. 68]. Acțiunile de management al conflictelor prin preluarea misiunilor de menținere a păcii în Macedonia în 2003 și în Bosnia și Herțegovina în 2004 au fost anticipate de desfășurarea operațiunilor de către Alianța Nord-Atlantică.

În același context de idei L. Kaplan în monografia „NATO Divided. NATO United. The Evolution of an Alliance” abordează Organizația Nord-Atlantică în plan diacronic și sincron, fiind elucidat parteneriatul strategic americano-european nu numai în condițiile războiului rece, dar și în campania de combatere a terorismului. Evenimentele de la 11 septembrie 2001 i-au făcut pe aliați să depășească disensiunile și să se solidarizeze, avînd ca suport politico-juridic articolul al cincilea din Tratatul de la Washington. Considerăm necesar de a puncta în contextul reliefat de poziții că multe elaborări științifice invocă acest articol, avîndu-se în vedere oportunitatea consolidării solidarității și conjugării eforturilor prin lupta împotriva terorismului.

Revenind la monografia lui L. Kaplan, remarcăm apelul autorului de a acorda atenție sporită conflictului pe axa Vest-Vest, care a întrunit mai multe aspecte periculoase decît lupta cu Uniunea Sovietică. De fapt, susține autorul, conflictele dintre aliați au apărut chiar de la formarea Alianței Nord-Atlantice și au evoluat în timp, cum ar fi în decada președinției lui Ch. de

Gaulle [4, p. 35-56], însă marea majoritate au rămas în umbra conflagrației pe axa Vest-Est. Divergențele între americani și aliații europeni constau în volumul resurselor alocate și viziunile asupra lumii, diferențe care s-au accentuat după încheierea războiului rece, în contextul angajării Organizației în căutarea unui „raison d’etre”, care s-a manifestat în contracararea terorismului. Într-adevăr, L. Kaplan are dreptate când susține că „11 septembrie 2001” a aprofundat pentru moment coeziunea euroatlantică, dar, în același timp, nu este mai puțin adevărat că aceste stări de spirit n-au durat destul de mult: dacă intervenția în Afganistan a întrunit unanimitate, debarcarea ulterioară în Irak s-a produs în condițiile divergențelor pe marginea mijloacelor care urmează a fi aplicate. Notăm că cercetătorul american a abordat istoria Alianței în dinamică, prin prisma evenimentelor și problemelor care au generat divergențe, dar i-au permis să depășească crizele periodice.

Articolul elaborat de S. Hofmann „Debating Strategy in NATO: Obstacles to Defining a Meaningful New Strategic Concept” supune investigației dezbaterile pe marginea pozițiilor diferite ale statelor-membre privind strategiile de dezvoltare ale Organizației Nord-Atlantice în perioada postrăzboi rece. Ideea de bază este că după dispariția Uniunii Sovietice, Alianța s-a angajat într-un proces transformator la capitolul apărare colectivă și distribuție a capacităților de putere în cadrul sistemului internațional, iar dezbaterile au fost canalizate pe dimensiunile geografice și funcționale, urmărindu-se definirea consensului strategic. Totodată, în ecuația de securitate europeană s-a inclus Uniunea Europeană prin Politica Europeană de Securitate și Apărare, concepută ca o alternativă, mai ales datorită poziției Franței, care, încă la mijlocul anilor ’60 „s-a condus de viziuni restrictive” [25], sistînd prezența în structurile militare euroatlantice.

Lucrarea lui R. Asmus „Opening NATO Door: how the Alliance remade itself for a new era”, de asemenea, pune în lumină subiectul expansiunii Statelor Unite ale Americii în Europa postrăzboi rece „aflată în decădere”. Expansiunea s-a realizat prin „decizia istorică” de „a deschide ușile” pentru mai multe state central și est europene, însuși autorul fiind unul dintre arhitecții și promotorii acestei politici. El subliniază că decizia de extindere a fost precedată de numeroase dezbateri controversate, însă în ultimă instanță au prevalat argumentele în favoarea modernizării Alianței și oportunității de a extinde spațiul de securitate și democrație, în special, pe fundalul conflictelor din ex-Iugoslavia lărgită, subiect care a fost abordat diferit de către statele membre și a provocat disensiuni în interior. Pronunțîndu-se pe marginea dezbaterilor din cadrul administrației americane și remarcînd pozițiile diferite ale europenilor, incluzînd aliați, parteneri și

mai ales Federația Rusă, G. Robertson a invocat diplomația în dinamică și dezvoltarea raționamentelor pentru o Organizație Nord-Atlantică nouă, unde americanii și europenii acționează în comun: modernizarea Parteneriatului Strategic solicită o Alianță reînnoită, care este în măsură să contracareze eficient amenințările și riscurile emergente la adresa lumii globalizate.

R. Asmus consideră că Organizația Nord-Atlantică transformată și modernizată reprezintă un mecanism important de unificare europeană, extinderea incluzându-se în strategiile de realizare a valorilor și intereselor occidentale de securitate și democrație. Cu certitudine, problema relațiilor cu Federația Rusă rămîne delicată, însă oficialul american este convins că Alianța poate să contribuie la „integrarea acestei țări în spațiul democratic european” [7, p. 29]. Opinia lui R. Asmus este că după demontarea „sistemului de la Yalta” Organizația Atlanticului de Nord are nevoie de perspective noi, inclusiv prin implementarea Programului Parteneriat pentru Pace, raționamentele sale dovedindu-se a fi corecte, în sensul că statele central și sud-est europene, spre deosebire de cele vest-europene, au susținut aproape fără rezerve politicile Statelor Unite.

Culegerea de materiale „NATO in Search of a Vision” / eds G. Aybet and R. Moore conține un set de articole esențiale în problema căutării de către Alianța Nord-Atlantică a propriei identități după încheierea conflagrației globale. Numitorul comun al elaborărilor incluse constă în acreditarea nu fără temei a ideii că de la începutul ultimei decade a secolului XX Organizația Nord-Atlantică a dezvoltat principii identitare și norme valorice menite să depășească logica războiului rece elaborată în perioada anterioară, direcțiile strategice referindu-se la stabilirea parteneriatelor cu foștii adversari, extinderea operațiunilor „în afara ariei tradiționale” și per ansamblu, formarea unui mediu nou de securitate în Europa. În același timp, aceste acțiuni au fost eclipsate în diferită măsură de originea și percepția Organizației în termenii trecutului, ancorate pe desfășurarea unor misiuni în Balcani, care au fost estimate diametral opus – de la susținere pînă la respingere deplină. Cu certitudine, subliniază editorii, Alianța a înregistrat succese în democratizarea și integrarea statelor central și est-europene în spațiul euroatlantic de apărare și securitate, însă unele acțiuni ultimative de a transfera conceptele occidentale asupra Europei întregi au provocat suspiciuni și rezistență, alimentînd unele aserțiuni că Europa este dependentă de Statele Unite la acest capitol. Însă evenimentele din 11 septembrie 2001, afirmă cercetătorii, au demonstrat vulnerabilitatea Statelor Unite și, totodată, au condiționat deciziile Summit-ului de la Praga din 2002 privind transformările militare, acestea presupunînd „capabilități noi”, „parteneri noi” și „membri noi” [26, p. 2-3].

Identitatea Alianței Nord-Atlantice nu poate să rămână ancorată pe conceptul „Occident”, se impune o viziune nouă, provenită din extinderea ariei de acțiuni, stabilirea „parteneriatelor globale” și, implicit, din transformările multiaspectuale care se produc, susține J. Simon. Ținem să subliniem că opțiunile transatlantice exprimate prin recomandări și pledoarii și-au găsit reliefare într-o anumită măsură în Conceptul Strategic de la Lisabona din 2010.

Una dintre elaborările recente scrise de S. Hofmann „European Security in NATO Shadow. Party Ideologies and Institution Building” prezintă interes deosebit datorită elucidării tentativelor unor guverne europene de a crea mecanisme noi de securitate, având ca suport ideologiile partidelor politice. Obiectivul urmărit este de a determina cauza avansării lor în lipsa necesității funcționale și a unor instituții suplimentare în domeniul securității europene. Partidele politice sînt motivate să fundamenteze instituții noi, rolul edificator revenind comunității doctrinare a formațiunilor social-politice aflate la guvernare. S. Hofmann ilustrează ideile avansate prin invocarea solidarității în cadrul Uniunii Europene și Alianței Nord-Atlantice, în primul caz avînd în vedere semnarea a trei tratate, de la Maastricht, Amsterdam și Nisa, iar în cel de-al doilea, acordurile de la Saint-Malo și Cologne [8, p. 130-154, 169-181].

Fără îndoială, aserțiunile lui S. Hofmann cu privire la edificarea instituțiilor europene de securitate în baza ideologiilor politice se disting prin originalitate, în sensul încercărilor de a trata acest proces atît în condițiile războiului rece, cît și în perioada imediat următoare dintr-un punct de vedere întîlnit mai rar în literatura consacrată relațiilor internaționale sau securitologiei. Eforturile intelectuale depuse merită apreciere, mai ales prin invocarea coeziunii pe eșichierul european de centru-dreapta, întrunind creștin-democrați germani, conservatori englezi și gaulliști (francezi). Considerăm necesar de a specifica însă, că acest triumvirat practic nu se regăsește în componență deplină cu ocazia adoptării deciziilor de principiu, în cadrul unei țări sau altei, protagoniștii anunțați fiind diluați de reprezentanți ai social-democrației.

R. Moore în lucrarea „NATO New Mission: Projecting Stability in a Post-Cold War World” a supus cercetării eforturile Organizației de a identifica obiective strategice noi după încheierea războiului rece, care în linii mari se rezumă la următoarele: asigurarea securității în Europa devenită mai unită; consolidarea relațiilor de parteneriat cu statele din Asia Centrală; promovarea prezenței militare în țările suspectate de susținere a terorismului. Misiunile de „proiectare a stabilității” mai ales în afara

continentului european, subliniază R. Moore, vin să demonstreze amploarea globală a politicilor Alianței și aspirațiile de a edifica un model de ordine bazat pe valorile de caracter liberal-democratic în țările central-asiatice și din Orientul Mijlociu reclamă o prezență militară consistentă și de durată.

Referindu-se la adoptarea deciziei de principiu cu privire la extinderea Alianței, R. Moore a descris în detalii spectrul luărilor de atitudine în cadrul Administrației B. Clinton și în Congres, mai ales opinia lui S. Tabbott despre „posibilitatea ca Rusia să devină stat-membru”, deoarece „nimic nu se dovedește a fi inevitabil” [9, p. 27]. Extinderea spre est reprezintă o componentă a eforturilor de integrare a Europei din punctele de vedere politic, economic și militar, consideră R. Moore, Alianța angajându-se în edificarea unor instituții menite să modeleze arhitectura de securitate euroatlantică, inclusiv Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic, Parteneriatul pentru Pace, Comisia NATO–Ucraina sau Consiliul NATO–Rusia.

Th. Szayna în lucrarea „NATO Enlargement, 2000–2015”, de asemenea, cercetează problema extinderii și transformării Organizației în contextul eforturilor de asigurare a securității și planificării strategiilor noi. Lărgirea arealului euroatlantic este determinată mai degrabă nu atât de oportunitățile apărării colective a statelor membre, cât de promovarea și implementarea democrației și integrării. Având în calitate de suport criterii politice, strategice și militare, analistul afirmă că lista aderenților în perioada vizată include 10-12 state central și sud-est europene, în funcție de potențialul disponibil și gradul de preparare a candidaților, extinderea fiind complementară, dar, totodată, necesară pentru transformarea Organizației. La rândul lor, susține Th. Szayna statele candidate pentru a fi eligibile, trebuie să corespundă unor criterii, cum ar fi funcționalitatea sistemului politic democratic sau stilul democratic în exercitarea relațiilor civili-militari, extinderile urmînd să se încadreze într-un proces gradual, deliberativ și transparent de dialog cu părțile interesate. „Transformarea Organizației este importantă pentru realizarea proceselor de extindere în contextul reconfigurării mediului european de securitate, a cărui trăsătură distinctivă rezidă în absența pînă la sfîrșitul anilor '90 a conflictelor armate și a premiselor pentru izbucnirea unui război de amploare” [27, p. 132]. Transformarea este prioritară în raport cu extinderea, dat fiind că Alianța a elaborat mai multe instrumente de cooperare cu statele nealiate, în timp ce aderarea de noi membri generează dificultăți la capitolul planificarea apărării, dar le garantează securitatea. Ambele procese, conchide autorul, se dovedesc a fi benefice pentru mediul european de securitate și apărare, promovarea reformelor democratice și cooperarea cu partenerii.

Lucrarea elaborată în formă enciclopedică de J. Medcalf „NATO. A Beginner Guides” [28] este canalizată pe cercetarea proceselor de adaptare la mediul de securitate în perioada postrăzboi rece, aflat, de asemenea, în condițiile transformării. Textul include șase teme, NATO în contextul strategic nou, redefinirea misiunilor, Alianța rebalansată, amenințări la adresa securității, extinderea și în fine, parteneriatul, fiecare încheindu-se cu inserarea unor pronosticări și concluzii preliminare. Merită, de asemenea, apreciere cronologia detaliată a evenimentelor cheie și profilurile fiecărui stat-membru care se regăsesc la finele lucrării. Introducerea este interesantă prin punerea în lumină a parteneriatului transatlantic, fiind invocate două obiective strategice care au figurat în calitate de catalizatori: integrarea politică și economică a Europei Occidentale pentru a preîntîmpina conflictele și necesitatea apărării colective împotriva eventualei agresiuni sovietice. Adaptarea postrăzboi rece a Organizației este de factură multidimensională și include un set de schimbări funcționale, geografice, instituționale, contextuale și militare. Alianța Nord-Atlantică, subliniază J. Medcalf, a făcut progrese vădite în transformarea sa prin adaptarea capacităților militare disponibile la caracterul misiunilor exercitate și extinderea atât a țărilor-membre, cât și a inițiativelor de parteneriat, înregistrînd rezultate substanțiale. Adaptarea s-a produs în două etape succesive, postrăzboi rece și după 11 septembrie 2001, impunînd Organizația să se focalizeze pe diferite dimensiuni geografice în contextul „că nu reprezintă numai o instituție de apărare colectivă, ci și o comunitate de valori”. În același context, J. Medcalf se pronunță pentru aprofundarea parteneriatelor, importante pentru ca să-și realizeze obiectivele trasate.

Problema cooperării transatlantice este elucidată multilateral și în monografia lui S. Sloan „Permanent Alliance? NATO and the Transatlantic Bargain from Truman to Obama”, care, de altfel, a fost înalt apreciată de L. Kaplan, acesta remarcînd „optimismul moderat al autorului cu privire la perspectivele Organizației Nord-Atlantice”. Lucrarea prezintă o istorie exhaustivă a Tratatului Nord-Atlantic abordată prin prisma extinderilor atât în condițiile războiului rece, cât și în perioada postbipolară, incluzînd transformarea succesivă de la 12 la 28 de state membre. Autorul susține că NATO formează actualmente „centrul afacerilor transatlantice care și-a ajustat politicile la realitățile survenite după 11 septembrie 2001 și a dezvoltat o Europă integrată, chiar dacă aceasta din urmă nu se dovedește în măsură să producă o contribuție coerentă la obiectivele trasate. Viitorul „afacerilor transatlantice depinde în ce măsură Europa integrată va fi capabilă să producă mai multă integrare și să continue cooperarea cu Statele

Unite și Canada” [29, p. 4, 286]. NATO „reprezintă ceva mai mult decât o alianță defensivă simplă”: prezentînd atributele sistemului colectiv de apărare, incluzînd o structură integrată de comandă și desfășurînd consultări politico-militare, Organizația este în măsură să-și asume misiuni noi, care corespund schimbărilor postrăzboi rece prin valorile și interesele membrilor săi. Alianța este o comunitate de valori ancorată pe protecția drepturilor suverane ale statelor membre și facilitarea acomodării la schimbarea conjuncturii internaționale, dispunînd de mandat care îi permite să adopte strategii de „răspuns flexibil” și practic a devenit o „organizație de apărare cooperativă”, specifică cercetătorul.

Într-adevăr, în ultimul timp procesul de adoptare a deciziilor în cadrul structurilor politico-militare ale Organizației Nord-Atlantice s-a descentralizat într-o anumită măsură, aliații europeni chiar au reușit să declanșeze operațiuni în Libia, deși nu este mai puțin adevărat că rolul determinant este păstrat de Statele Unite ale Americii. Totuși apărarea cooperativă reclamă concertarea eforturilor și responsabilităților din partea marilor puteri aliate, sincronizarea acțiunilor în condițiile preparării și desfășurării campaniei libiene fiind edificatoare în ordinea reliefată de idei. În același context de supoziții, supunînd analizei Conceptul Strategic adoptat la Summit-ul NATO de la Lisabona din 19-20 noiembrie 2010, Ch. Katsioulis menționează despre „securitatea cooperativă”, care ține mai mult de aspecte politice, în sensul că Alianța își concentrează eforturile politice spre asigurarea securității prin trei dimensiuni: controlul armamentului, dezarmarea și neproliferarea, extinderea și parteneriatul [30].

Evoluția istorică a Organizației Tratatului Nord-Atlantic și-a găsit reflectare în lucrarea lui Ch. Zorģibe „Histoire de l’OTAN”, care susține că în 1949 a fost creată o alianță clasică, însă după 1989 aceasta devine o instituție de gestiune a crizelor: în condițiile războiului rece NATO a reținut adversarul virtual și a menținut pacea în Europa fără a recurge la operațiuni militare, iar în perioada postbipolară a intervenit militar de mai multe ori, avînd în asemenea manieră „un destin paradoxal”. Elaborarea cercetătorului francez abordează trei blocuri mari de subiecte – constituirea și caracterul Organizației, activitatea în timpul războiului rece și transformările după „sfîrșitul sistemului celor două alianțe”, nefiind lipsă și „excepția franceză”, extinsă de la frustrări postbelice la tentativele de reîntoarcere în cadrul structurilor militare integrate. Conform lui Ch. Zorģibe, Franța a prezentat la finele anilor ’40 proiectul propriu de cooperare transatlantică, incluzînd un „directorat tripartit cu Statele Unite și Marea Britanie” abilitat cu prerogativa de a adopta deciziile strategice în domeniul securității și apărării [10, p. 62-

65], inițiativă care n-a fost adoptată nici de americani și nici de britanici, aliniind acțiunile unilaterale franceze precum propunerea Politicii Comune de Apărare pe filiera Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului în 1954, apropierea de Uniunea Sovietică la începutul anilor '60 și, bineînțeles, sistarea activității în cadrul organismelor militare integrate în anul 1966.

Același subiect se regăsește în lucrarea lui J.-S. Mongrenier „La France, L'Europe, l'OTAN: Une approche géopolitique de l'atlantisme français” [31], care a cercetat poziția specială franceză din cadrul Alianței Nord-Atlantice de la retragerea armatelor din structurile militare integrate până la angajarea în Afganistan, când a fost inițiat procesul de stabilire a legăturilor dintre statele majore „în lupta împotriva islamo-terorismului și a proliferării armamentului de distrugere în masă”. Autorul pune mai multe întrebări la subiectul ce ține de posibila reintegrare a Franței în cadrul Organizației Nord-Atlantice, fiind prezentate argumente „pro” și „contra”. Concluzia pe care o deduce este că „transformarea euro-americană” și pendularea între Washington, Bruxelles și Moscova vor contribui decisiv la revenirea Franței, care, precizăm, s-a realizat în 2009.

„Excepția franceză” constă nu numai în poziția specială pe care Franța a adoptat-o în raport cu Alianța Atlanticului de Nord, dar și în particularitățile conținutului elaborărilor științifice la tema abordată, acestea exprimându-se prin următoarele: dacă în literatura anglo-americană aserțiunile anti Statele Unite vizează dominația lor militară, fapt care se materializează prin dependența europenilor și prin adoptarea deciziilor de principiu, în lucrările franceze disensiunile țin de nivelul conceptual-instituțional, în sensul că se acordă încredere cooperării europene. În plus, mai ales după încheierea războiului rece Franța a mizat mult pe aprofundarea cooperării și extinderea gradului de participare în domeniul securității și apărării a Uniunii Europene și Organizației Națiunilor Unite, pe când Statele Unite tratează instrumentele comunitare, PESC/PESA, ca fiind complementare, iar unii cercetători și analiști chiar le-au atribuit rolul de concurenți ai structurilor euroatlantice.

Remarcăm, în același timp, depășirea graduală a disensiunilor pe măsura reintegrării Franței în structurile militare euroatlantice și participării la intervenții în scopuri umanitare. Referindu-se la hotărârile Summit-ului de la Lisabona, O. Kempf în monografia „L'OTAN au XXI-e siècle. La transformation d'un heritage” [32] subliniază că prin adoptarea Conceptului Strategic nou Alianța Nord-Atlantică și-a proiectat activitățile pentru deceniul următor în contextul că „în ultimii douăzeci de ani n-a încetat să se acomodeze la realitățile postrăzboi rece” precum „desfășurarea operațiunilor pe

trei continente, primirea țărilor din fostul bloc de est, inițierea dialogului cu Uniunea Europeană și cu Națiunile Unite, schimbările structurale sau apărarea antirachetă”. Organizația Atlanticului de Nord, conchide O. Kempf, nu mai este un vestigiu al războiului rece, fiind supusă unor transformări.

Aserțiuni de conținut aproximativ identic, dar într-o formă concisă, întâlnim în studiul lui C. Grandperrier „Nouveau Concept de l’OTAN et la Defense de l’Europe”, care a remarcat diferențele în asigurarea apărării și deci, Conceptul nou, definind strategia pentru deceniul viitor, a deschis noi perspective pentru cooperare cu Rusia, gestiunea crizelor și de funcționalitate a Organizației. Însă statele aliate împărtășesc diferite opinii cu privire la viitorul nuclear și dezarmarea, cooperarea cu Rusia și cheltuielile bugetare, consensul în cadrul Alianței, este de părere C. Grandperrier, nu se mai dovedește a fi similar perioadei originare și deci, există mai multe semne de întrebare față de o instituție renovată, dar nu în mod obligatoriu sudată în transformările sale [33, p. 48].

C. Vlad în „Relațiile internaționale politico-diplomatice contemporane” a notat, de asemenea, că Alianța s-a angajat în căutarea identității în contextul dispariției inamicului potențial și conturarea provocărilor noi la adresa securității internaționale în ansamblu, urmînd „să se redefinească și să-și regîndească rolul și funcțiile în cîțiva ani, prin stabilirea raporturilor de altă natură cu statele foste membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia, delimitîndu-și poziția și atitudinile față de alte structuri de securitate regională care acționează în Europa și prin elaborarea unui concept strategic nou” [11, p. 122-123]. Una dintre acțiunile realizate a fost lansarea Parteneriatului pentru Pace, care, întrunind state aliate din fostul bloc socialist și state neutre, fiind o structură adiacentă Organizației Nord-Atlantice, „exercită cooperarea între țările participante care s-au angajat plenar în îndeplinirea de acțiuni comune pentru scopuri umanitare și asistență în cazul unor dezastre naturale, adăugînd o dimensiune nouă politicii de securitate”. Referindu-se la extinderea NATO spre est, C. Vlad susține că țările ex-socialiste au avut și opțiunea neutralității, dar s-au orientat spre NATO, considerînd structurile euroatlantice se dovedesc a fi „singurele organizații în măsură să asigure stabilitatea și pacea pe continent și să răspundă propriilor nevoi de securitate și de apărare”.

Schimbarea mediului european de securitate și-a găsit elucidare în studiul „NATO și UE. Determinări și finalități” elaborat de V. Popa și N. Dolghin, care au făcut o prezentare unificatoare a opțiunilor predominante în spațiul de cercetare din România. Ei subliniază că „frontierele

suprapuse ale NATO și UE au conferit o nouă dinamică instituțiilor de securitate continentală cât și relațiilor” dintre cele două structuri, formându-se un spațiu unic în care „consensul și determinarea trebuie să prevaleze și să sporească complementaritatea acțiunilor pe toate planurile: politic, economic, militar, diplomatic, ecologic” [34, p. 5]. Dubla extindere, a Uniunii Europene și a Alianței Nord-Atlantice, reprezintă un proces de transformare menit să contribuie la cogestionarea crizelor și consolidarea climatului de securitate și stabilitate pe continent, încurajând reformele în vederea dezvoltării atât a fiecărui stat în parte, cât și a regiunii central și sud-est europene. Nu este mai puțin adevărat însă, afirmă cercetătorii, că zona Balcani rămîne neacoperită complet de „umbrela” celor două structuri, deficitul de stabilitate impunând conjugarea eforturilor pentru continuarea procesului de extindere și crearea unui „mediu de promovare a sistemelor democratice și o cooperare strînsă între sectoarele care sînt angajate în lupta cu terorismul și controlul fluxurilor migratorii”. Concluziile autorilor vizează complementaritatea priorităților pentru o acțiune comună de securitate cu o finalitate sporită și de construcție a „unei Europe mai operative și mai eficiente”.

Notăm că cercetătorii și analiștii din România, spre deosebire de cei americani, dar și din alte medii anglo-saxone, nu contrapun instrumentele de securitate ale Uniunii Europene și Organizației Atlanticului de Nord, ci mai degrabă se apropie de opțiunile franceze ancorate pe complementaritatea acțiunilor și cooperare interinstituțională, autorii români manifestînd încredere în interoperabilitatea lor. Poziția cercetătorilor din statul vecin a fost determinată de dublul obiectiv, integrare europeană și euroatlantică, abordate ca fiind procesele paralele aflate în interconexiune și interdependență. În ordinea reliefată de idei, deosebim două etape în evoluția cercetărilor științifice din România la tema elucidată, preaderare și postaderare, în ultimul caz accentele fiind îndreptate pe determinarea locului și rolului României în cadrul instituțiilor euroatlantice. După 2004 prioritățile au luat altă turnură, pe prim-plan fiind avansat subiectul reiterat de mai multe ori, inclusiv de I. M. Pașcu: România este beneficiară sau furnizoare de securitate, inclusiv prin scutul antirachetă.

În alt mediu de cercetare, din Federația Rusă, de asemenea, se acordă credit unor instituții de securitate, OSCE, și într-o măsură mai mică instrumentelor din cadrul Uniunii Europene, în timp ce Alianța Atlanticului de Nord mai ales prin extinderile din 1999 și 2004, este percepută în termeni negativi, fiind numite acțiuni expansioniste și cu vădită conotație militaropolitică antirusească. Fără îndoială, intensitatea gradului de intransigență

este diferită și variază de la caz la caz, în funcție de caracterul problemelor abordate, însă linia directoare este prezentă constant, extinderea Alianței fiind catalogată că n-ar avea tangențe cu angajamentele de combatere a riscurilor și amenințărilor la dresa securității, obiectivul urmărit vizează marginalizarea și izolarea politică a Rusiei. Totodată, precizăm că unii autori consideră extinderile ca fiind procese inevitabile și propun de a aprofunda cooperarea prin intermediul Consiliului NATO–Rusia. Considerăm important de a evidenția o particularitate proprie mediului rusesc de cercetare a subiectului „Alianța Nord-Atlantică”: elaborarea mai multor teze de doctorat, inclusiv câteva de doctor (aplicând tipologia din Federația Rusă), în care se regăsesc mai multe aspecte ce țin de problema abordată, printre care transformarea după încheierea războiului rece, extinderea, relațiile Organizației cu diferiți actori, Uniunea Europeană, țările din Caucazul de Sud, nemaivorbind de Rusia și cu titlu de noutate, întâlnim lucrări consacrate activităților nemilitare. În continuare vom înșirui câteva elaborări științifice care ilustrează diapazonul de abordări ale temei.

În lucrarea elaborată de A. Utkin „Новый мировой порядок” este reliefat lapidar locul Organizației Atlanticului de Nord în Europa, extinderea fiind necesară pentru a imprima și menține sentimentul activismului și echilibrul în interior, inițiativa aparținând Statelor Unite ale Americii [12, p. 467]. Alianța este catalogată ca fiind o instituție supusă intereselor și politicilor Statelor Unite, un vestigiu al războiului rece, o organizație fără misiuni, cu atât mai mult, subliniază cercetătorul rus, că aliații europeni nu sînt predispuși să aloce sume impunătoare pentru bugetul militar, proporția fiind de 66 la 100 față de cheltuielile americane.

Teza de doctor (doctor habilitat) perfectată de V. Ștol „Эволюция НАТО в реалиях глобализации” debutează cu cercetarea transformărilor care s-au produs în Europa după încheierea războiului rece: autodizolvarea Uniunii Sovietice, a Consiliului de Ajutor Economic Reciproc și a Organizației Tratatului de la Varșovia s-au soldat cu schimbarea esențială a situației geopolitice din lume. „Arhitectul nou” al securității internaționale devine globalizarea, fenomen al cărui lider sînt Statele Unite, care implementează proiectul Pax Americana, fondat pe potențialul tehnico-economic și militaro-politic. Globalizarea se desfășoară sub conducerea Statelor Unite, care, pentru asigurarea intereselor sale politico-economice hegemoniste, au nevoie de forță politică și militară internațională, acest rol fiind cel mai bine realizat de Alianța Nord-Atlantică. La rîndul ei, NATO și-a transformat structurile politico-militare și s-a adaptat la procesele noi. Principiile fundamentale de funcționare ale Organizației, apărarea

colectivă și dialogul, au fost complementate cu unul nou, „cooperarea”, care presupune dezvoltarea legăturilor multilaterale cu „Statele din Europa de Est și CSI precum și cu unele instituții europene – OSCE sau UE”. Ca rezultat, „NATO devine o organizație politico-militară de amploare globală, chemată să promoveze prin forță militară principiile globalizării în varianta americană” [13, p. 30]. Alianța s-a angajat în procesul „de dezvoltare activă a interacțiunilor cu statele care nu fac parte din bloc” prin inițierea unor programe, cum ar fi Parteneriat pentru Pace, acesta nu reprezintă altceva decât „facilitarea influenței statelor aliate în cadrul spațiului postsocialist și controlul asupra „democratizării” țărilor est-europene și din CSI” Țările participante în cadrul Parteneriatului pentru Pace gradual sînt supuse preparării standarde pentru a deveni state membre, problema extinderii practic fiind hotărîtă. În acest context, greșeala diplomatică a Federației Ruse constă în concentrarea pe marginea negocierilor cu Statele Unite și cu Alianța, dar au fost ignorate tratativele bilaterale cu statele candidate, extinderea urmărind de a transforma „în dominante” pozițiile militaro-strategice ale Organizației în Europa, iar în plan geostrategic constituirea rolului de lider al SUA în spațiul euroatlantic. Prin urmare, Alianța este abordată de Statele Unite în calitate de „instrument verificat de asigurare a aspirațiilor sale de a fi lider global”, obiectiv care se exprimă prin extinderea funcțiilor și prezenței în afara sferei geografice stabilite de acțiuni și prin imprimarea securității europene un caracter vădit natocentrist. În același context de idei se include implementarea concepției „managementului crizelor”, care în realitate prevede transformarea forțelor de menținere a păcii în instrument al politicii globale americane, urmărindu-se acomodarea mecanismului militar al blocului la realizarea operațiunilor de amploare în lumea întregă [13, p.39-40]. Totuși, conchide cercetătorul rus, în pofida acestor schimbări și a amenințărilor, NATO există, funcționează și trebuie de menținut relații constructive.

Același cercetător, care, de altfel, este considerat a fi unul de marcă în cercetarea Organizației Nord-Atlantice [35], reflectînd asupra conținutului Conceptului Strategic NATO din 2010, remarcă perpetuarea unor postulate vechi, acestea „au erijat blocul în calitate de structură de forță cu ambiții globale, angajată în sporirea capacităților pentru implicarea în regiuni aflate la mii de kilometri de hotarele statelor aliate” [36, p. 56].

Articolul lui E. Voronin „О взаимодействии Евросоюза и НАТО в урегулировании кризисных ситуаций” abordează parteneriatul în amplificarea dintre Uniunea Europeană și Alianța Nord-Atlantică în gestiunea crizelor, parteneriat cu șanse reale, potrivit autorului, de a deveni

în perspectivă factorul dominant în rezolvarea situațiilor de conflict și consolidarea stabilității la nivel global. Parteneriatul n-a presupus însă nici dublarea funcțiilor și nici contopirea activităților, fiecare protagonist dispunând de potențial tehnico-militar, suport politic și posibilități bugetar-financiare diferite, urmărind obiective și interese doctrinare particulare. Crizele din Balcani au demonstrat cu prisosință că „potențialul european fără susținerea Statelor Unite ale Americii și Organizației Nord-Atlantice se dovedește a fi insuficient pentru reglementarea situațiilor de conflict” [37, p. 21]. Deși au încheiat Acordul „Berlin Plus” în anul 2003, care prevede un mecanism de folosire la necesitate de către Uniunea Europeană a infrastructurii militare a Alianței Tratatului Atlanticului de Nord, este oportun, potrivit opiniei autorului, de a delimita strict competențele celor două structuri în domeniul securității internaționale. În accepția noastră, egalitatea în drepturi între cele două instituții vizate în materia securității internaționale este forțată logic, fiind mai degrabă un deziderat decât o realitate, însuși cercetătorul rus a trecut în revistă diferențele. Revenirea Franței în structurile militare integrate și recesiunea economică reprezintă doi factori importanți care au contribuit la reluarea specializării funcționale a celor două instituții de cooperare multilaterală.

Alt subiect de semnificație definitorie care a marcat în mare măsură activitățile Organizației Nord-Atlantice se referă la dimensiunea a treia, nemilitară, aceasta incluzând aspecte ce vizează setul de acțiuni comune în domeniile științei, mediului, economiei, situațiilor de urgență și catastrofelor naturale, umanitare și respectării drepturilor omului. Specificăm însă numărul modest al elaborărilor științifice la temă, acest subiect a suscitat interes cu mult mai redus comparativ cu problemele sus menționate, probabil din cauza că tematica se dovedește a fi mai puțin tentantă. Remarcăm totuși, oricât de paradoxal ar fi la prima vedere, o doză de interes constant din partea cercetătorilor din Rusia, acest efort intelectual fiind bine-venit, chiar și în pofida conotației geopolitice și apologeticii pe care le comportă. Reiterăm în același context particularitatea specificată mai sus, care atestă valorificarea științifică a activităților nemilitare exercitate de Alianță prin elaborarea mai multor teze de doctorat, unele dintre acestea găsindu-și materializare prin publicarea de monografii, cum ar fi lucrările lui V. Ștol sau T. Kacialova.

Astfel, teza T. Kacialova „Невоенные аспекты деятельности НАТО” [5] a inclus două blocuri de probleme: constituirea și evoluția aspectelor nemilitare în activitățile Organizației Nord-Atlantice, acest subiect fiind partajat cronologic de sfârșitul conflagrației bipolare, importantă este evi-

dențierea esenței și particularităților funcționării Alianței în timpul și după încheierea războiului rece, pe cînd cel de-al doilea înglobează analiza specificității interacțiunilor NATO cu Rusia în ultimul deceniu al secolului trecut. Propunîndu-și prin „abordarea concret-istorică să desfășoare o cercetare multiaspectuală a activităților nemilitare ale NATO, să determine rolul lor în asigurarea securității internaționale și rezolvarea unor probleme globale, funcționarea și dezvoltarea Alianței”, cercetătoarea conchide că dimensiunea a treia „a devenit un mijloc important pentru acomodare și în anumită măsură de supraviețuire în perioada destinderii și în cea postsovietică”. Activitatea politică din anii '90 reprezintă componenta de bază în „modernizarea și transformarea blocului”, a contribuit la extinderea funcțiilor și i-a asigurat durabilitate și stabilitate suplimentară, consolidînd cooperarea între aliați și facilitînd angajarea parteneriatelor. Aspectelor nemilitare le revine o pondere deosebită „în accelerarea progresului tehnico-științific mondial și rezolvarea unor probleme umanitare, inclusiv în sfera ecologiei și situațiilor excepționale”, alcătuiind suportul pentru dezvoltarea diferitor forme de cooperare multidimensională.

Notăm că lucrarea T. Kacialova a fost apreciată pe măsură de specialiștii în problemă, cu precădere pentru reliefa cooperării nemilitare Rusia–NATO, dar, totodată, potrivit aprecierii lui A. Belonogov, „n-a accentuat importanța politică a activității nemilitare a Organizației”. Considerăm că studiile T. Kacialova sînt importante prin elucidarea istoriei activităților nemilitare exercitate de Alianță, fiind abordate unele aspecte care de obicei sau rămîn în afara investigațiilor, sau li se acordă atenție redusă.

La rîndul ei teza lui A. Belonogov „Политическое значение невоенного сотрудничества НАТО в глобализирующемся мире” [14] abordează doar două aspecte ale activităților nemilitare, în domeniile științei și mediului, dar, în același timp, nu regăsim un compartiment consacrat relațiilor dintre Rusia și Alianța Atlanticului de Nord. Avînd ca obiectiv de a determina importanța politică a cooperării nemilitare în cadrul Organizației Nord-Atlantice și oportunitatea aprofundării colaborării dintre NATO și Federația Rusă în domeniul vizat, el susține că Alianța devine gradual „o organizație internațională de caracter universal”, a cărei influență asupra proceselor mondiale și regionale se află în amplificare. Evoluția Tratatului Nord-Atlantic în direcția nemilitară este predeterminată, deoarece majoritatea problemelor globale nu pot fi soluționate prin aplicarea directă a forțelor militare și în plus, metodele nemilitare de colaborare devin „un mijloc esențial pentru ca Alianța să fie atractivă din punct de vedere politic”. Relevanța cooperării nemilitare a sporit în perioada postconflict bipolar,

susține cercetătorul, deoarece contribuie la perfecționarea dialogului politic, inclusiv cu partenerii, Republica Moldova figurând în lista țărilor care „fie au exprimat dorința de integrare euroatlantică, fie discută pe larg această perspectivă”.

Conform lui O. Petrovici-Belkin, lucrarea lui A. Belonogov este canalizată pe aspecte strict politice ale activității Alianței Nord-Atlantice, fiind reliefat rolul politic al domeniilor științei și de mediu. În opinia noastră, A. Belonogov urmărind „să elimine” deficiențele pe care le-a identificat în teza perfectată de T. Kacialova, el însuși a exagerat într-o mare măsură prin tentativele de a depista prezența conotației politice.

Teza lui O. Petrovici-Belkin „Основные направления невоенной деятельности НАТО в 1991-2011 г.” [15] este consacrată investigației politicilor nemilitare ale Organizației din perioada postrăzboi rece. Comparativ cu lucrările menționate mai sus, elaborarea lui O. Petrovici-Belkin se distinge prin consistență conceptual-teoretică și reliefaarea diapazonului extins al activităților care formează dimensiunea a treia din spectrul de politici, începând cu sfera social-economică și încheind cu domeniul protecției drepturilor fundamentale ale omului, nemaivorbind de componentele tehnico-științifice, energetice, situații excepționale, de mediu și umanitare. Propunându-și ca obiectiv de a determina caracterul și particularitățile activității nemilitare a Alianței în perioada 1991-2011, autorul afirmă că schimbările structurale care au avut loc la începutul anilor '90 au condiționat transformarea Alianței „din organizație pur militară într-o instituție universală”, anume contextului internațional revenindu-i rolul edificator. Transformările globale au solicitat formarea bazei conceptual-juridice adecvate realităților, edificarea structurilor instituționale menite să implementeze politicile, inclusiv prin expansiune teritorială și inițierea de parteneriate, contribuind „la fortificarea influenței politice și orientărilor proeuroatlantice ale majorității statelor central și sud-est europene”. Schimbările au condiționat, de asemenea, extinderea spectrului de acțiuni nemilitare, urmărindu-se diferite obiective, în special, de factură geopolitică. În accepția cercetătorului, perioada abordată „se caracterizează prin dezvoltarea accelerată, deși inegală, a tuturor aspectelor nemilitare, intensitatea sporind chiar și în pofida conjuncturii internaționale nefavorabile din anumite intervale de timp”: dimensiunea a treia este expresie a tendințelor către universalizarea Alianței și transformarea ei într-o mini-analogie a Organizației Națiunilor Unite, situație care „i-ar asigura posibilitatea de a adopta decizii militaro-politice globale fără a ține cont de părerile concurenților geopolitici, Rusia și China, cu drept de veto în cadrul ONU”.

Considerăm că cercetătorul a forțat tendințele către universalizare prin accentuarea ponderii componentei politico-militare și a supraapreciat dezvoltarea ascendentă a activităților nemilitare ale Organizației, imprimându-le valențe vădit geopolitice. Realitățile se dovedesc a fi altele: tendințele către universalizarea caracterului chiar dacă au existat, actualmente nu se află pe agenda zilei, iar activitățile nemilitare au fost canalizate pe priorități în condițiile stabilirii obiectivelor concrete și ale recesiunii.

Prin urmare, dimensiunea a treia din cadrul activităților Organizației Nord-Atlantice practic și-a găsit puțină elucidare în literatura occidentală și din contra, a provocat interes în Federația Rusă, cercetătorii căutând instrumente noi de angajare și desfășurare a cooperării. Indiferent de obiectivele politice urmărite, aceste lucrări se disting prin prestanță teoretico-aplicativă și vin cu aport științific la valorificarea problemelor abordate.

Un subiect de semnificație deosebită, care nu poate să rămână în afara investigațiilor, vizează relațiile de cooperare dintre Republica Moldova și Alianța Nord-Atlantică. Constatăm că această problemă a fost mai puțin elucidată, textele repetă mai multe jaloane edificatorii ale relațiilor dintre părți și conțin doar unele detalii. Precizăm că, în general, subiectul „Alianța Atlanticului de Nord, relațiile cu Republica Moldova” este tratat superficial și rareori se pătrunde în esența fenomenului prin determinarea încărcăturii politice care o conține și a semnificației pentru realizarea parcursului european al Republicii Moldova. Constatăm că n-a fost elaborată la moment nicio teză de doctorat consacrată în totalitate și în exclusivitate Organizației Nord-Atlantice, însă diferite aspecte ce țin de politicile Alianței și relațiile ei și-au găsit elucidare în mai multe lucrări de acest gen, inclusiv în teze de doctor habilitat [38]. Precizăm, de asemenea, că n-a fost perfectat niciun studiu monografic solid, notăm doar publicarea unor compartimente în monografiile colective, care vin să suplinească într-o anumită măsură vidul informațional ce alimentează necunoașterea. În continuare vom elucida câteva capitole din cadrul unor lucrări colective care includ diferite aspecte ce se referă la relațiile bilaterale dintre părți.

Astfel, capitolul „Politica externă” redactat pentru „Republica Moldova. Enciclopedie. Ediția a doua” [16] cuprinde o cercetare succintă a relațiilor dintre Republica Moldova și Organizația Nord-Atlantică prin reliefa activităților definitorii și analiza de conținut a unor documente de ordin programatic precum Parteneriatul pentru Pace sau Planurile Individuale de Acțiuni al Parteneriatului. În accepția sa, aderarea la inițiativa nord-atlantică de cooperare Parteneriatul pentru Pace reflectă interesul de a participa la implementarea obiectivelor acestui program în condițiile statutului autoproclamat de neutralitate: Parteneriatul reprezintă singura modalitate

de colaborare activă cu Alianța. Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului din 19 mai 2006 se dovedește a fi în măsură să contribuie la aprofundarea și diversificarea cooperării dintre părți, iar textul actualizat la 20 august 2010 concretizează domeniile de reformă și trasează acțiuni cu termen de executare pe o perioadă scurtă și medie. În încheiere se subliniază că relațiile de cooperare și parteneriat nu se rezumă la aspecte politico-militare, dar conțin proiecte comune în domeniile științei și de mediu.

V. Lupan în capitolul „Relațiile Republicii Moldova cu Alianța Nord-Atlantică (NATO)” din culegerea „Politica externă a Republicii Moldova (1998-2008)” a pus în discuție oscilațiile către „raporturi pragmatice” în funcție de „percepția elitelor politice privind relațiile cu Federația Rusă și soluționarea conflictului transnistrean sau perspectivele de integrare europeană, în cadrul căreia ar urma să fie implementate reforme în domeniul militar și de securitate”. Însă indiferent de percepțiile de moment, susține autorul, se atestă „o creștere a cooperării cu Alianța Nord-Atlantică, a numărului de exerciții și proiecte comune, cu precădere de natură nemilitară”, deși deseori din cauza atitudinii preconcepute, avantajele colaborării n-au fost valorificate din plin. Realizând o trecere în revistă a „evoluției neliniare” a istoriei relațiilor dintre cele două părți, V. Lupan conchide că acestea totuși „s-au dovedit a fi fructuoase”, cooperarea include „conotații militare, umanitare, științifice și sociale, efectele pozitive fiind fezabile cu predilecție în domeniul diminuării riscurilor de ordin ecologic”. În același timp, Republica Moldova nu poate să-și permită să fie doar consumator de securitate și se impune de a contribui la asigurarea protecției, inclusiv prin participarea la operațiunile internaționale de menținere a păcii, eventual sub egida Uniunii Europene [17].

Lucrarea lui V. Moraru „La Republique de Moldova a la recherche des voies vers la stabilite et la securite de la region dans le contexte des relations entre l’OTAN et la Russie” este importantă prin înșiruirea acțiunilor comune realizate pe filiera Parteneriatului pentru Pace în anii 1966-2002, care s-au exprimat prin participarea militarilor la exercițiile trupelor multinaționale de menținere a păcii, inițierea controlului democratic asupra Forțelor Armate, asistența în planificarea politicilor de apărare și a bugetului militar, în dezvoltarea politicii de securitate și medicinei militare în realizarea cercetărilor științifice și elaborarea de tehnologii noi în domeniul apărării naționale. În lucrare la fel se întreprinde o radiografie a relațiilor dintre Alianță, pe de o parte, iar pe de alta, se regăsesc Rusia, Ucraina și România. Referindu-se la istoria relațiilor dintre Republica Moldova și Organizația Nord-Atlantică, acesta consideră că „un punct de pornire foarte important pare a fi vizita de documentare a Secretarului General

G. Robertson la Chișinău în luna februarie 2000, în condițiile când situația politică internă oscila între două opțiuni – proeuropeană și prorusă” [18, p. 15]. Cercetătorul atrage atenția asupra a trei afirmații ale înaltului oficial: acesta nu va fi surprins dacă Republica Moldova ar solicita să adere la Organizația Atlanticului de Nord; Republica Moldova poate să joace un anumit rol în cadrul arhitecturii europene de securitate, poziția ei strategică nepermițându-i să rămână izolată; fiind un stat din Europa de Sud-Est, Republica Moldova este un partener cheie al Alianței Atlanticului de Nord în cadrul Programului Parteneriatul pentru Pace. În această bază, V. Moraru face concluzia că G. Robertson „a lansat o invitație la dialog asupra colaborării dintre părți”, fiind un semnal, prin poziționarea sa în Europa de Sud-Est, dar care „n-a fost bine înțeles de responsabilii pentru destinul Moldovei” [18, p. 16]. O altă concluzie relevantă este că, în general, acțiunile de cooperare cu Alianța denotă distanțarea într-o anumită măsură de Comunitatea Statelor Independente și apropierea destul de moderată de Vest [18, p. 21]. Considerăm că V. Moraru a determinat corect stările de spirit care se prefigurau și se aprofundau în cadrul conducerii de vîrf a Republicii Moldova, în sensul apropierii de Alianța Nord-Atlantică și mai ales de Uniunea Europeană, materializată prin semnarea planurilor de acțiuni, cu Uniunea Europeană în 2005 și cu Alianța în 2006. Totuși apropierea de NATO nu s-a produs decisiv, iar coalițiile guvernamentale rezultate din alegerile din 2009 și 2010 s-au ancorat cu predilecție pe vectorul european.

Capitolul „Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO)” din „Dreptul organizațiilor internaționale” [39] conține o cercetare politico-juridică punctuală a istoriei proceselor de cooperare euroatlantică, funcționalității structurilor instituționale și instrumentelor de parteneriat, ponderii în asigurarea securității europene și relațiilor Republica Moldova–NATO. Important este că se încearcă de a aborda, chiar și într-o manieră puțin concludentă, unele aspecte ce țin de gestiunea catastrofelor și cooperarea științifică, fiind enumerate cîteva acțiuni, dar fără a aduce claritate suficientă cu privire la activitățile în sferele vizate. Cît despre relațiile dintre Republica Moldova și Organizația Nord-Atlantică, acestea sînt exemplificate prin evidențierea unor acțiuni în domeniul securității și apărării din perioada anilor '90 ai secolului XX și primei jumătăți a secolului XXI.

V. Grosu în articolul „Promovarea reformelor democratice în contextul cooperării Republica Moldova-NATO”, de asemenea, a creionat evenimentele definitorii ale istoriei relațiilor de colaborare dintre părți, printre care participarea la reuniunea Consiliului de Cooperare Nord-Atlantică din 20 decembrie 1991, aderarea la Programul Parteneriatul pentru Pace, semnarea Planului de Acțiuni al Parteneriatului contra Terorismului și aprobarea

Conceptului Capabilităților Operaționale. În același context se includ cele două Planuri Individuale de Acțiuni ale Parteneriatului. Cercetătorul susține că Republica Moldova a beneficiat de suport important de pe urma deciziei Alianței de a crea Fondul Comun cu Destinație Specială a Parteneriatului, operînd cu cifre distrugerea melanjului, munițiilor, inclusiv a minelor antipersonal și substanțelor chimicale, unele cantități fiind transportate în exterior pentru siguranța eliminării lor [40, p. 34]. Concluzia autorului este că sprijinul acordat Republicii Moldova „poate fi considerat ca susținere directă a procesului de dezvoltare democratică a țării”.

Remarcăm în același context de idei că nu s-a adevărit optimismul exprimat de D. Cenușă în studiul „NATO la o nouă răscruce?” [41], care urmărind să identifice „utilitatea” Conceptului de la Lisabona pentru Republica Moldova, a invocat „semnificația majoră” a documentului, în sensul că oferă noi oportunități pentru oficialii moldoveni de a redresa situația în diferite domenii sectoriale și perfecționarea cadrului bilateral de cooperare, militarii Armatei Naționale de a obține deprinderi noi prin antrenarea în misiuni postconflict desfășurate de Organizație, iar pentru opinia publică națională de a se detașa de prejudecățile învechite față de Alianță. Totodată, expertul a constatat fără drept de apel „antipatia severă față de Organizație care persistă în societate”, determinată, în opinia noastră, de mai mulți factori, unul dintre care este, reiterăm, necunoașterea.

Considerăm, de asemenea, că sînt forțate logic asumțiile care presupun că „parteneriatul cu Republica Moldova riscă să alunece în lista priorităților Alianței”, avînd ca suport deciziile Summit-ului NATO de la Chicago din 2012. Din contra, parafrazînd vom menționa că enumerarea invitațiilor la această reuniune denotă mai degrabă că „parteneriatul cu Republica Moldova riscă, în general, să alunece din listă” decît să se amplifice și să capete contururi noi.

Vom remarca, de asemenea, rezultatele obținute în urma realizării proiectelor internaționale de care au beneficiat cercetătorii științifici din Republica Moldova și s-au materializat în publicații în formă de monografii sau culegeri de texte. Astfel, V. Alcaz ș.a. în lucrarea „Quantification of Seismic Action of Structures” au dezvoltat bezele științifice pentru evaluarea hazardului și riscului seismic în condițiile specifice ale zonei Vrancea și în ansamblu ale teritoriului Republicii Moldova [20]. Concluzia cercetătorilor este că ne aflăm într-o zonă cu pericol seismic înalt și se impune de a acționa conform unor reguli. N. Boboc împreună cu un grup de cercetători a realizat unele proiecte prin intermediul cărora a evaluat susceptibilitatea unor alunecări de teren în centrul Republicii Moldova, în special, în

sectoarele Călărași și Criuleni, elaborînd propuneri științifice fundamentate de asigurare a protecției ingineresti a teritoriului și a securității populației [42]. Insistăm și asupra elaborărilor lui A. Sidorenko [19], unele realizate în coautorat, care conțin o înaltă încărcătură atît fundamentală, cît și aplicativă, știința fiind pusă în serviciul contracarării formelor contemporane de terorism. Notăm, de asemenea, elaborările editate de V. Perju „Proceedings of ITSN-2010” și „Proceedings of ITSEC-2012” [43], care reflectă eforturile unor colective internaționale de cercetători în domeniul asigurării securității informaționale prin analiza componentelor unui model (de securitate informațională) și descrierea abordărilor, instrumentelor și metodelor de testare a lor.

Prin urmare, valorificarea științifică a relațiilor de cooperare dintre Republica Moldova și Alianța Nord-Atlantică și-a găsit expresie în elaborările cadrelor universitar-academice și experților din sectorul asociativ, vom evidenția în ultimul caz studiul redactat de D. Mînzărari și V. Ioniță „De ce avem nevoie de NATO? Sau de ce existența Moldovei ca stat suveran depinde de aderarea la NATO” [44], care prin conținut reprezintă o adevărată apologetică argumentată și îndreptată spre a realiza apropierea de Organizația Atlanticului de Nord. În general, compendiile perfectate de experți din centrele nonguvernamentale urmăresc să contribuie la sporirea calității dezbaterilor tematice și extinderea spectrului de cunoștințe în domeniu. Remarcăm și activitatea Centrului de Informare și Documentare privind NATO în Republica Moldova inaugurat la 3 octombrie 2007 pentru a promova în beneficiul public valorile și principiile euroatlantice, pentru a sprijini cooperarea dintre cele două părți și a implementa obiectivele stabilite în cadrul instrumentelor de colaborare bilaterală. În acest scop, Centrul s-a antrenat în organizarea diferitor acțiuni, începînd cu seminare tematice și încheind cu desfășurarea săptămînilor de informare, ultima producîndu-se la mijlocul lunii iulie a anului 2013 [45].

Așadar, Alianța Nord-Atlantică nu poate să nu-și găsească suficientă reliefare în literatura de analiză, predominante fiind elaborările care pun în lumină problemele transformării și extinderii din perioada postrăzboi rece, iar celelalte aspecte sînt elucidate mai modest. Atestăm că dimensiunea a treia, nemilitară de activitate practic n-a fost abordată în lucrările cercetătorilor și analiștilor europeni și americani, pe cînd în spațiul analitico-științific din Federația Rusă acest subiect se regăsește într-o măsură suficientă. În Republica Moldova subiectul „Alianța Nord-Atlantică” nu se bucură de interes deosebit din partea cercetătorilor științifici, dar este valorificat în funcție de particularități.

1.2. Instituționalizarea și extinderea politicilor nemilitare ale Tratatului Atlanticului de Nord: reperi teoretico-metodologice de investigație

Extinderea procesului de instituționalizare a organizațiilor internaționale guvernamentale ține de perioada postbelică, reflectând aspirațiile statelor către cooperare multilaterală și urmărind rezolvarea prin eforturi comune a unor probleme de importanță strategică precum asigurarea securității naționale, edificarea statului de drept sau angajarea colaborării comercial-economice. Prin valorificarea acestor angajamente, organizațiile internaționale guvernamentale și-au consolidat prezența și ponderea pe arena mondială, devenind alături de corporațiile transnaționale cei mai importanți actori nestatali și remodelând mecanismul de exercitare a cooperării internaționale, în sens că au înlocuit alianțele. Nu este întâmplător în această ordine de idei că în accepția neoliberalismului (R. Keohane, J. Nye), instituțiile internaționale reprezintă mecanismul cel mai important de realizare a cooperării interstatale, iar neorealștii (K. Waltz) recunosc existența organizațiilor internaționale guvernamentale în calitate de actori, chiar dacă au statut secundar. S. Guzzini consideră că atribuind instituțiilor statutul de actor relevant, R. Keohane și J. Nye au lărgit agenda de cercetare a științei relațiilor internaționale și, în același timp, arealul de exprimarea lor practică. De fapt, neoliberalii „au punctat asupra unor transformări în structura actorilor și unor procese din cadrul relațiilor internaționale, ... date fiind extinderea numărului agenților pe contul instituțiilor, abordate ca mecanisme de cooperare precum și apariția unor fenomene sub formă de norme și procese, cum ar fi regimurile internaționale” [46, p. 59], ai căror promotori, precizăm, au fost sus-menționații exegeți ai neoliberalismului, dar și realistul St. Krasner. Într-o lume interdependentă, susțin J. Goldstein și J. Pevehouse, care au venit cu argumente cantitativiste, „mai mult ca oricând Relațiile Internaționale s-au extins dincolo de interacțiunile guvernelor naționale” [47, p. 44], autorii vizați raliindu-se la aserțiunea acceptată de majoritatea covârșitoare atât a cercetătorilor, cât și a decidenților, în a căror opinie, numărul și ponderea pe arena mondială a organizațiilor internaționale guvernamentale au sporit esențial.

Însă această supoziție n-a devenit general acceptată, mai ales în mediul academic, exegeții demersului realist, cum ar fi J. Mearsheimer, invocă „falsa promisiune a instituțiilor internaționale” de a fi „o cauză importantă a păcii” pe motivul că „dețin un rol marginal” și deci nu se dovedesc a fi în măsură să modifice preferințele și, implicit, comportamentul statelor. El definește instituțiile ca fiind „un set de reguli ce stipulează modalitățile

prin care statele ar trebui să coopereze și să concluceze mutual” [48, p. 581, 583]. Pentru a fi mai convingător, cu predilecție în polemica îndreptată împotriva teoriilor instituționaliste (instituționalismul liberal, securitatea colectivă și teoria critică, pe care, în accepția noastră, puțin fondat le unește într-un singur „corp teoretic instituționalist”), J. Mearsheimer face apel la unele elaborări în materie precum ale lui St. Krasner, care susține că regulile sînt negociate de către state și implică standarde de comportament definite ca drepturi și obligații; J. Ruggie, potrivit căruia, regulile sînt de obicei oficializate în cadrul unor acorduri internaționale și se concretizează în organizații cu personal și buget proprii, organizațiile internaționale fiind instituțiile publice, înființate prin cooperarea a două sau mai multe state; Ch. Lipson, în a căru opinie, instituțiile necesită cooperarea descentralizată a statelor suverane, fără un mecanism eficient de comandă.

Este de subliniat că J. Mearsheimer subestimează rolul instituțiilor internaționale pe motivul convingerii sale că acestea nu se dovedesc a fi în măsură să promoveze pacea și „nu reprezintă o formă de guvernare mondială”, deoarece „nu organizațiile formale constrîng statele”, ci, din contra, entitățile statale „trebuie să aleagă respectarea regulilor pe care le-au creat”. În același timp, el nu poate să nege existența cooperării, chiar dacă este interstatală, realizată într-o lume în esență competitivă și atribuind instituțiilor rolul marginal. Instituționaliștii din contra, atribuie cooperării, în special, dimensiunilor economice și de mediu, rolul de factori determinanți în reducerea posibilității războiului, reluînd în asemenea manieră aserțiunile precursorilor idealiști din perioadele antebelică și interbelică – N. Angell, J. Hobson sau A. Zimmern. Prin urmare, problema actorilor internaționali (statele – agent principal, instituțiile – marginal, în cadrul realismului; statele – entitate principală în politica mondială, instituțiile – variabilă independentă, potrivit neoliberalismului) a contribuit la extinderea cîmpului de cercetare științifică, domeniului păcii și securității, caracterului politic, interstatal îngust al relațiilor internaționale, adăugîndu-se dimensiunile nonpolitice și nonmilitare.

În ordinea de idei reliefată, respectînd exigențele atît de natură științifică, dar și de caracter politico-juridic, precizăm că există diferență structurală între termenii „instituții internaționale” și „organizații internaționale guvernamentale”, primul fiind mai larg prin conținut și îl include pe cel de-al doilea, dar și alte forme de cooperare multilaterală, ca: structuri supranaționale (Uniunea Europeană), mecanisme multilaterale de consultații și comerț (Cooperarea Economică Asiatico-Pacifică), regimuri internaționale. Însă R. Keohane și J. Nye, dar nu numai ei, folosind termenul „instituții internaționale”, i-au imprimat cu precădere conotația de „organizații internaționale guvernamentale”,

care formalizează „regimuri internaționale”, în sensul că elaborează principii, norme și reguli menite să modeleze comportamentul actorilor statali și să angajeze cooperarea multilaterală. Notăm că Ch. Zorgbibe, citat de P. Țigankov, determinând trăsăturile definitorii ale organizațiilor internaționale guvernamentale, insistă asupra voinței politice către cooperare, fixată în documentele constituante, precum și asupra autonomiei competențelor și deciziilor adoptate [49, p. 178]. În același context de supoziții, P. de Senarclens susține că figurînd în calitate de fondatori guvernele statelor și formînd alături de actorul statal fundamentele instituționale ale ordinii mondiale, „organizațiile internaționale dispun de autonomie în raport cu forțele politice care le constituie”, ele reprezentînd „adevărate poluri de autoritate” [50, p. 128, 135].

Evoluția evenimentelor în perioadele imediate după încheierea conflacțiilor de proporții denotă că urmărind să preîntîmpine eventualitatea repetării lor și să formalizeze regimuri de securitate și cooperare, marile puteri ale timpului instituționalizează structuri internaționale de acțiuni în comun – Sfînta Alianță, Liga Națiunilor sau Organizația Națiunilor Unite. Aceste structuri sînt de nivel global (în cazul Sfîntei Alianțe trebuie de ținut cont de europocentrismul relațiilor internaționale) și de caracter politico-militar, exceptînd Organizația Națiunilor Unite al cărei universalism a fost legiferat programatic (în cazul Ligii Națiunilor acțiunile de codificare și de formalizare a cooperării bi- și multilaterale, adică dimensiunea juridică a activității, erau îndreptate spre asigurarea și realizarea securității colective). Însă în perioada postbelică procesul de formare a organizațiilor internaționale guvernamentale s-a extins substanțial și s-a diversificat prin caracter, instituționalizarea acestor entități reflecta necesitățile în amplificare de inițiere a cooperării interstatale pe domenii sectoriale la nivel regional.

Una dintre aceste structuri este Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, fondată la 4 aprilie 1949 prin Acordul de la Washington. Alianța Nord-Atlantică este o structură de caracter politico-militar și de nivel interregional, ale căror obiective constau în asigurarea libertății și securității statelor membre „principiul fundamental care se află la baza Organizației este angajamentul comun față de cooperarea mutuală, axat pe individualitatea securității lor” [51]. Este important de specificat că Tratatul de la Washington nu conține prevederi cu privire la cooperarea în domenii nemilitare, însă nu este mai puțin adevărat că asigurarea libertății și securității statelor membre presupunea aplicarea metodelor nu numai militare, dar mai ales a celor politice. Totuși este de notat că articolul 2 al Tratatului conține o supoziție care se referă la dimensiunea a treia a activității Alianței, cea nemilitară, statele membre fiind chemate să asigure „stabilitatea și bunăstarea regiunii Atlanticului de Nord”, „cooperarea economică” și să înlătore „diferențele economice” [52]. Anume

această stipulare, mai degrabă complementară, este considerată că a legiferat statutul cooperării în domeniile nepolitic și nemilitar. Sîntem de părere că această stipulare indirectă este de relevanță redusă pentru angajarea cooperării pe dimensiunea a treia, din cauza că politicile pe care Alianța le-a inițiat și le dezvoltă au prins contur în alte domenii, știința și ecologia, iar prevederile din articolul 2 al Tratatului constituant se dovedesc a fi mai degrabă un apel și o pledoarie, cu atît mai mult că în anii '50 au fost instituționalizate cele trei comunități europene [53, p. 80].

Extinderea domeniilor de interes comun prin inițierea cooperării nemilitare în sensul deplin al cuvîntului ține de jumătatea a doua a anilor '50, în calitate de punct de pornire servind crearea prin decizia Consiliului Nord-Atlantic a „Comitetului celor trei înțelepți”, abilitat cu prezentarea expertizei privind „căile și mijloacele prin care să se extindă cooperarea în domeniile nemilitare și să se consolideze unitatea în cadrul comunității atlantice” [54]. Comitetul celor trei înțelepți incluzînd miniștri ai Afacerilor Externe ai Norvegiei, Italiei și Canadei, H. Lange, G. Martino și L. Pearson, asistați de reprezentanții marilor puteri din cadrul Alianței, din Statele Unite, Marea Britanie și Franța, au prezentat, potrivit estimărilor, „rezultate esențiale”, care demonstau „nivelul înalt de maturitate și solidaritate” al NATO, dat fiind că „pentru prima dată necesitățile militare, capacitățile economice și limitările politice urmau să fie analizate împreună pentru a elabora strategii corespunzătoare”. Notăm că recomandările prezentate vizau următoarele: consolidarea unității atlantice nu poate fi realizată numai prin dimensiunea militară și deci se impune extinderea sferelor de activitate a Alianței Nord-Atlantice prin trecerea graduală spre cooperare multilaterală – politică, economică, culturală și informațională.

De fapt, reconceptualizarea politicilor Alianței prin formalizarea cooperării nemilitare a fost determinată nu numai de raționamente de factură internă, ci și cele de sorginte internațională, provenite din „încălzirea” globală a relațiilor dintre cele două sisteme în jumătatea a doua a anilor '50. Temele se refereau la posibilitatea pierderii de către Organizație a actualității în condițiile atenuării conflictului dintre cele două sisteme politice, importantă fiind racordarea activităților la realitățile timpului și deci prelungirea funcționalității. Această supoziție avansată și promovată de mai mulți oameni politici și cercetători științifici este plauzibilă și poate fi verificată documentar, inclusiv prin Raportul Comitetului sus-numit, însă alt raționament, nu mai puțin relevant în accepția noastră, ar fi că în urma formării celor trei comunități europene, iar mai înainte și a Consiliului Europei, domeniile știința și ocrotirea mediului înconjurător practic au rămas neacoperite, mai ales în contextul că Alianța dispunea de resurse financiare suficiente [53, p. 81].

Prin urmare, luând act de evoluția globală în ansamblu și având ca suport de referință realitățile noi, în cadrul Alianței se conștientiza că securitatea nu se reduce în exclusivitate la componenta militară, care, potrivit lui A. Wolfers, este justificată numai în condiții de crize și războaie, dar include și alte dimensiuni și este oportun de a extinde sferile de cooperare, incluzând mai multe domenii. Trebuie de precizat însă că cercetările științifice erau canalizate cu predilecție pe aspectele ce vizau securitatea și apărarea, deoarece cursa înarmărilor se afla în plină desfășurare și, în general, conflictul dintre cele două sisteme n-a fost tranșant, în timpul războiului rece producându-se periodic alternanța între destindere și tensionare a relațiilor internaționale. Investigațiile științifice comportau preponderent valențe aplicative, urmărindu-se, spre exemplu, consolidarea capacităților militar-industriale sau folosirea rațională a resurselor energetice, dar, totodată, nu este mai puțin adevărat că ele contribuiau la dezvoltarea științei în ansamblu, mai ales în contextul organizării frecvente a forurilor științifice cu o participare largă.

Astfel, în 1957 este inițiat Programul Științific al Organizației, care urmărea promovarea unor proiecte de cooperare în vederea stimulării schimburilor internaționale și maximizării beneficiilor obținute de pe urma resurselor naționale alocate pentru cercetare. Un an mai târziu, în 1958, a fost format Comitetul Științific, el fiind abilitat cu prerogativele „identificării direcțiilor strategice ale investigațiilor științifice și monitorizării proceselor de implementare a programelor de cercetare” [55]. Formalizarea dimensiunii de cercetare științifică și instituționalizarea subdiviziunii respective reprezintă acțiuni concrete provenite de pe urma valorificării propunerilor ce se conțineau în Raportul sus-menționat, însă în plan general se recomanda diversificarea direcțiilor de activitate în comun, ele reducându-se în ultimă instanță la următoarele:

1. în aspect politic: oportunitatea desfășurării consultațiilor preliminare între părți pe marginea deciziilor care urmează să fie adoptate la nivel național, ordine care va permite elaborarea și promovarea politicilor externe, de securitate și de apărare comune tuturor statelor membre;

2. în domeniul economic: stimularea cooperării economice între statele-membre în aspectele care se refereau la securitate și apărare, cum ar fi transparența adoptării bugetului militar, adică se excludea managementul direct al programelor economice sau dublarea funcțiilor unor organizații internaționale de profil, ci se canaliza pe politici sectoriale concrete;

3. de factură cultural-educatională: inițierea programelor de studii și schimb de experiență prin oferirea de burse și granturi, organizarea seminarelor și conferințelor, facilitarea contactelor dintre oameni în cadrul comunității nord-atlantice;

4. în sfera informațională: acordarea funcțiilor de coordonare a activității serviciilor naționale de informare în masă în vederea familiarizării corecte a opiniei publice cu politicile promovate de Alianță și formării viziunii comune asupra evenimentelor ce au loc (subliniem, în condițiile războiului rece, când luptele ideologice i-a revenit un rol important).

Am insistat asupra Raportului din 1956 din cauza relevanței pe care a avut-o în angajarea cooperării nemilitare în cadrul Alianței și solicitărilor de a „aprofunda practicile de consultări deschise și oportune”, după cum a declarat ministrul belgian al Afacerilor Externe P. Harmel într-un alt Raport, prezentat un deceniu mai târziu. Chiar dacă prevederile ce le conține n-au fost respectate întotdeauna, semnificația lui conceptuală și aplicativă este substanțială: în planul conceptual-teoretic Școala de la Copenhaga a fundamentat la începutul anilor '90 cinci dimensiuni ale securității naționale, reflectând asumțiile în amplificarea despre extinderea cadrului securității pe contul altor componente, iar în aspect practic Declarația șefilor de state și guverne de la Londra din 1990 solicita ca securitatea și stabilitatea să nu fie abordate numai în contextul aspectelor militare [56], fiind oportună adaptarea Alianței la realitățile noi. Incontestabil este însă că în condițiile războiului rece preocupările pentru asigurarea dimensiunii militare au deținut întâietatea, altfel nu putea fi din cauza prezenței potențialului adversarilor la adresa securității naționale a statelor membre și a securității internaționale în ansamblu. Este important de specificat totuși că această interdependență nu presupune expres o conexiune direct proporțională, după cum se menționează în literatura de specialitate, diminuarea amenințărilor militare – intensificarea cooperării nemilitare și viceversa: aspectele nemilitare au fost și rămân secundare și determinate în raport cu dimensiunea militară a securității și apărării, însă gradul de atenție care li se acordă este diferit de la o perioadă la alta.

Încheierea conflagrației bipolare, autodizolvarea Organizației Tratatului de la Varșovia n-au putut să nu influențeze nu numai asupra politicilor Alianței Nord-Atlantice, dar și a destinului ei, J. Mearsheimer, spre exemplu, subliniind în această ordine de idei că NATO „nu poate rămâne la fel ca în timpul Războiului Rece” [48, p. 588]. Bineînțeles că au existat mai multe voci care s-au pronunțat pentru ca Organizația Nord-Atlantică să procedeze în mod similar, însă NATO a reușit să se adapteze la realitățile postrăzboi rece, un factor edificator deloc neglijabil fiind activitățile în domeniile nemilitare, chiar dacă ponderea lor în transformarea globală într-o alianță de securitate și apărare nu se dovedește a fi determinantă. Rolul definitoriu în procesul transformator revine Conceptului Strategic al Alianței adoptat la Consiliul Atlanticului de Nord la Roma din 7-8 noiembrie 1991, care prevede că abordarea politică a securității obține o pondere în creștere, în

contextul identificării de soluții ale crizelor, impunându-se aplicarea metodelor politice și de alt caracter: securitatea este fondată pe factorii politici, economici, sociali, ecologici și de apărare, ea urmînd să fie abordată în aspect structural și instituțional [57]. Procesul transformator structural-instituțional din perioada ce a urmat după încheierea războiului rece, susține O. Petrovici-Belkin, raliindu-se la supoziția lui J. Muravchik, a format suportul organizațiilor pentru dezvoltarea direcțiilor nemilitare de activitate a Alianței. O. Petrovici-Belkin include în procesul de schimbări structurale mai întîi de toate expansiunea teritorială prin extinderea Alianței spre est, integrarea statelor noi producîndu-se nu numai în aspect militar, dar și în domeniul nemilitare, în special, în sferile politică, economică și umanitară. Cît despre relațiile cu statele partenere, transformările structurale ce vizează politica nemilitară a Alianței s-au exprimat prin formarea unor instituții, cum ar fi Consiliul de Cooperare Nord-Atlantică sau Consiliul Parteneriatului pentru Pace, Dialogul mediteranean sau Inițiativa de la Istanbul: în cazul unor astfel de mecanisme de politică externă și-au găsit aprofundare și extindere aspectele nemilitare ale activității NATO [15, p. 17]. În acest context, conchide cercetătorul, aspectele nemilitare de activitate urmăreau, pe de o parte, edificarea regimului de interconexiune și interdependență între statele-membre „vechi” și „noi”, ca ultimele mai ușor să se integreze, iar pe de alta, reducerea influenței internaționale a unor concurenți în spațiul central și sud-est european, în special, a Federației Ruse. Notăm că formarea în 1991 a Consiliului de Cooperare Nord-Atlantică, conceput în calitate de mecanism de consultări și dialog politic multilateral, a contribuit la extinderea direcțiilor de cooperare, incluzînd aspecte ce țin atît de securitate și apărare, cît și de sferile nemilitare de activitate, susținînd promovarea reformelor și sporirea gradului de încredere în spațiul euroatlantic. De fapt, Consiliul a urmărit să implementeze prevederile Conceptului Strategic de la Roma (1990), care solicitau ca Alianța să devină un for transnațional de consultări și dialog în problemele ce formează sferele sale de competență. Conceptul Strategic a conservat poziția dominantă a aspectelor politico-militare ale apărării, dar în timp a proclamat abordarea extinsă a securității, care include trei elemente aflate în conexiune – dialogul, colaborarea și menținerea potențialului apărării colective [57].

Prin urmare, Conceptul a fost îndreptat spre reconceptualizarea și re-dimensionarea locului și rolului Alianței în cadrul arhitecturii de securitate internațională în reconfigurare, obiectivul strategic proclamat fiind nu menținerea existenței NATO, ci consolidarea influenței geopolitice, inclusiv prin intermediul mecanismelor nemilitare de acțiune, a căror pondere se afla în creștere. Alianța rămînea o structură defensivă, iar securitatea ei

urma să fie abordată în context global, în interesele stabilității și contracarării amenințărilor și riscurilor de sorginte tradițională, dar mai ales ale celor netradiționale, în special, terorismul. Totodată, creșterea importanței domeniilor nemilitare de activitate se explică prin imposibilitatea de a contracara amenințările și riscurile noi în exclusivitate prin metode militare, un rol de seamă fiind atribuit monitorizării și managementului crizelor, care presupune atât presiuni nemilitare, cât și aplicarea forței în numele asigurării stabilității.

Pentru a valorifica obiectivele propuse, Alianța, potrivit lui L. Bumba-
cea, care a sistematizat reflecțiile la acest subiect, a trebuit să întreprindă mai multe acțiuni, cum ar fi: modificarea concepției strategice, în sensul de „ceea ce trebuie de făcut, în termeni suficient de flexibili, încât să asigure dezvoltarea direcțiilor de activitate militară, diplomatică, economică, psihologică sau de altă natură” [58, p. 71], adică, adăugăm noi, să efectueze intervenții umanitare în afara spațiului euroatlantic; extinderea teritorială prin integrarea statelor membre din Europa Centrală și de Sud-Est, fiind aplicată politica „ușilor deschise” pentru aderare și, în același timp, lansate mai multe inițiative, la unele dintre care vom reveni; lărgirea diapazonului de activități pe contul sferelor nemilitare – politică, economică, tehnico-științifică, ecologică și umanitară, care devin prioritare și au luat amploare; universalizarea politicii Alianței, ordine care va conduce, conform supoziției lui A. Florea, la micșorarea ponderii mondiale a Organizației Națiunilor Unite [59, p. 197], instrumentelor nemilitare fiindu-le preconizat rolul edificator, în contextul că nu mai ocupă o poziție periferică și au pornit o dezvoltare amplă.

Deja am subliniat că, urmărind să aprofundeze și să lărgescă dialogul politic multilateral cu statele partenere, Alianța a inițiat mai multe programe, unul dintre care este Parteneriatul pentru Pace. Lansat la 10 ianuarie 1994 și cuprinzând treizeci de state, douăsprezece dintre care s-au integrat în Alianța Nord-Atlantică, Programul este îndreptat spre stabilirea relațiilor atât de apărare, cât și de factură nemilitară între statele participante. Esența acestei inițiative constă în angajarea și promovarea dialogului individual între țările partenere și NATO, iar obiectivul strategic trasat vizează consolidarea securității și stabilității pe continentul european [60, p. 68]. În acest sens, Parteneriatul pentru Pace a devenit o componentă și, totodată, o trăsătură esențială a arhitecturii de securitate europeană, urmărind fortificarea dimensiunii ei nemilitare prin susținerea proceselor de reformă în statele central și est-europene, inclusiv în Republica Moldova, care l-a semnat la 16 martie 1994. Obiectivele Parteneriatului se regăsesc în Documentul Cadru și prevăd, printre altele: facilitarea transparenței în procesul de planificare a apărării naționale și a bugetului; asigurarea controlului democratic al forțelor de apărare; menținerea capacității și a disponibilității de a contribui la

operațiunile întreprinse sub autoritatea ONU și/sau responsabilitatea OSCE [16, p. 718]. Statul care exprimă dorința de a se alătura Parteneriatului pentru Pace își asumă expres angajamentul politic de a contribui la „formarea și păstrarea societăților democratice și menținerea principiilor dreptului internațional”, de a îndeplini cu bună credință obligațiunile din Carta ONU și principiile Declarației Universale a Drepturilor Omului, de a se abține de la amenințarea sau folosirea forței împotriva integrității teritoriale sau independenței politice ale oricărui stat, de a respecta frontierele existente, de a rezolva disputele prin mijloace pașnice și de a onora prevederile ce provin din Actul Final de la Helsinki și din documente ulterioare ale CSCE/OSCE. Având în calitate de suport cerințele și prioritățile individuale, respectând procedurile de afiliere, Alianța și fiecare țară în parte elaborează și aprobă un Program Individual de Parteneriat, prin care sînt trasate obiectivele generale și domeniile de cooperare, precum și activitățile care urmează a fi implementate. Aplicarea „principiului autodiferențierii este important, dat fiind că se recunoaște că necesitățile și situațiile particulare ce se potrivesc cel mai bine” intereselor sale [60, p. 68].

Este de notat că toate statele membre ale Parteneriatului pentru Pace au devenit componente ale Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic, care a succedat în anul 1997 Consiliul de Cooperare Nord-Atlantică. Obiectivul structurii nou-create prin transfer de competențe este „de a asigura cadrul general al cooperării dintre Alianță și parteneri”, însă Programul „își păstrează identitatea, elementele proprii și procedurile de bază”, fiind edificat, reiterăm, pe relația bilaterală dintre NATO și fiecare stat participant. Cooperarea în cadrul Parteneriatului și a Consiliului reorganizat este asigurată prin aplicarea a două principii: oportunități egale oferite aliaților și deopotrivă partenerilor; instituirea mecanismelor de auto-diferențiere: partenerii dispun de posibilitatea de a decide în mod individual nivelul și domeniile de cooperare cu Alianța [60, p. 20].

Totuși Consiliul oferă un cadru mai larg de consultări dintre Alianță și parteneri în probleme ce țin de securitate și politică, propunînd extinderea cooperării sub egida Parteneriatului, inclusiv pe contul componentei nemi-litare prin sporirea gradului de participare a țărilor central și est-europene la procesele de planificare și adoptare a deciziilor în realizarea Programului. Extinderea consultărilor în cadrul Consiliului vizează un spectru larg de domenii precum managementul crizelor, colaborarea regională, controlul civil asupra armamentelor, conjugarea eforturilor în vederea gestiunii situațiilor excepționale, cooperarea științifică.

Altă inițiativă, lansată, de asemenea, în anul 1994, este Dialogul mediteranean, îndreptat spre consolidarea prezenței NATO în vecinătatea ime-

diată, inclusiv prin mecanisme nemilitare. Supoziția de la care se pornește presupune că securitatea în Europa se află în conexiune cu stabilitatea în regiunea mediteraneeană, înglobând în timp statele aliate și șapte țări participante din Africa de Nord și Orientul Mijlociu. Inițiativa, de asemenea, admite autodiferențierea, în sensul libertății de a alege intensitatea și sferile de cooperare, formalizată prin întruniri bilaterale și multilaterale, adică NATO+1 sau NATO+7. Dialogul include mai multe forme de activitate, cum ar fi: consultații politice în problemele terorismului, controlul asupra armamentelor, cooperarea civili-militari în planificarea situațiilor de urgență civilă, protecția mediului, cooperarea tehnico-științifică, acțiuni comune de caracter umanitar, colaborarea politică și informațională. În ordinea de idei reliefată punctăm lapidar, ilustrând prin deciziile Summit-ului Alianței de la Praga din 2002 elucidate de M. Reichard, că lupta cu terorismul este variată și amplă, ea presupune realizarea unui set de acțiuni civile în contextul situațiilor excepționale, îndreptate spre îmbunătățirea pregătirii populației în cazul atacurilor teroriste [61, p. 116-117]. Contracurarea terorismului internațional, în acest sens, solicită nu numai acțiuni militare, dar și nemilitare: consecințele atacurilor teroriste conțin similitudini cu lichidarea urmărilor situațiilor excepționale provocate de calamitățile naturale, dimensiunii nemilitare, specificăm, atribuindu-i-se o pondere importantă.

Prin urmare, Dialogul a consolidat perspectiva pragmatică în activitatea Organizației pe contul sferelor nemilitare, urmărind să extindă încrederea și cooperarea în această regiune, mai ales pe filiera planificării urgențelor civile, programelor de cercetare științifică și de mediu, acțiunilor umanitare și managementului crizelor. Aceste aserțiuni avînd ca suport prevederile Conceptului Strategic de la Washington din 1999, și-au găsit consolidare în cadrul Inițiativei de cooperare de la Istanbul, lansată în 2004. Urmărind să contribuie la consolidarea securității și stabilității regionale, Inițiativa și-a propus să mărească numărul statelor participante la acest proces pe contul celor șase țări membre ale Consiliului de Cooperare în Golful Persic, în calitate de instrumente figurînd colaborarea de factură bilaterală, inclusiv pe dimensiunile tehnico-științifică și umanitară. Ținem să notăm în același timp, că Inițiativa și Dialogul se dovedesc a fi două procese paralele și nu se dublează, dar în ambele cazuri se presupune implicarea și participarea mutuală prin intermediul consultărilor.

Fără îndoială, foarte multe voci afirmă că aceste inițiative sînt îndreptate spre consolidarea pozițiilor Alianței în regiunile vizate, supoziții care nu pot și nu trebuie nici neglijate, nici negate. În același timp, realizarea lor contribuie la diversificarea cooperării bi- și multilaterale, extinderea

numărului și statutului participanților prin descentralizare, asigurînd unele transformări atît ale caracterului, cît și ale percepției Alianței.

Am subliniat mai sus că la Summit-ul de la Washington din 1999 a fost actualizat Conceptul Strategic al Alianței, care a remarcat apariția „unui spectru larg de amenințări militare și nemilitare”, ultimele incluzînd „dificultăți economice, sociale și politice” [62]. Contextul reliefat de idei denotă prezența unor amenințări și riscuri nemilitare, iar eforturile de caracter militar îndreptate spre asigurarea securității în spațiul euroatlantic, dar și în întreaga Europă, potrivit lui A. Bodescu, sînt complementate de un șir de măsuri nemilitare. Această concluzie este confirmată și consolidată de abordarea extinsă a securității, situație care presupune creșterea importanței factorilor politic, economic, social și ecologic, ei completîndu-l pe cel militar, dat fiind că obiectivul declarat vizează „asigurarea apărării colective și menținerea stabilității și păcii în regiunea euroatlantică extinsă.”

Potrivit accepției lui T. Buchanan, Conceptul Strategic din 1999 prezintă în sine mai degrabă o declarație [63, p. 23-24], dar avînd caracter juridic de durată, Alianța, conform lui A. Pierre, urmărind să se transforme dintr-o structură de apărare într-un arbitru internațional, „o mini-analogie a Organizației Națiunilor Unite” [64, p. 23], ordine care solicită extinderea componentelor nemilitare. Totuși, Conceptul solicită menținerea solidarității transatlantice și sincronizarea politicilor militare, teză care îl face pe O. Petrovici-Belkin să traseze o analogie cu „doctrina Brejnev” care admitea imixțiuni în afacerile interne ale statelor membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia și altor sateliți ai Uniunii Sovietice, pe cînd în cazul dat, considerăm noi, se reclamă comunitatea politicilor de apărare ale statelor aliate, ordine firească pentru o organizație internațională guvernamentală, și are mai puține interferențe, în special, în sfera de apărare pe dimensiunea militară, cu țările partenere.

De fapt, Conceptul nu trasează o linie strictă de demarcație între amenințările și riscurile de sorginte militară și cele de factură nemilitară la adresa securității, care este abordată în sens larg, global și se referă la terorismul internațional, conflictele interetnice, instabilitatea politică, încălcarea drepturilor omului, problemele economice sau proliferarea armamentului de distrugere în masă și mijloacelor de transportare a lor. În acest sens, unele pericole anunțate sînt de caracter nemilitar și, implicit, solicită expres lărgirea activităților în procesele de asigurare a securității și stabilității. Obiectivele nemilitare constau în protejarea valorilor democratice și drepturilor omului, supremația dreptului, participarea la asigurarea și menținerea păcii și securității cu predilecție în regiunea euroatlantică, întreprinderea intervențiilor umanitare de menținere a păcii, preîntîmpinare a conflictelor și managementul crizelor, extinderea parteneriatului, cooperării și a dialogu-

lui atît în cadrul Alianței, cît și cu țările partenere în vederea aprofundării capacităților de acțiune în comun și sporirii încrederii, amplificarea cooperării cu unele instituții de caracter nemilitar, în special, cu ONU, EU și OSCE, în scopul „edificării unor relații de parteneriat, care să se completeze reciproc” [65, p. 182].

Prin urmare, Conceptul Strategic din 1999 a lărgit diapazonul activităților nemilitare ale NATO în contextul implementării prevederilor Parteneriatului pentru Pace și Dialogului mediteraneean, această perioadă, în accepția noastră, fiind destul de favorabilă pentru dezvoltarea politicilor nemilitare, deoarece vor urma evenimentele din 11 septembrie 2001, succedate de intervențiile în Afganistan și Irak, care, în mod inevitabil, n-au putut să nu provoace mai multe reconceptualizări ale priorităților și acțiunilor. Dificultățile și, totodată, situația paradoxală rezidă în faptul, consideră A. Semenciuk, că mecanismele politice și militare ale NATO nu corespund în totalitate oportunităților și obiectivelor timpului, fiind obstacole în calea extinderii activităților nemilitare, deoarece în formatul existent nu se dovedește a fi în măsură concomitent să lupte împotriva terorismului și să exercite misiuni umanitare [66, p. 128]. De fapt, în cadrul Alianței, de asemenea, nu există unanimitate cu privire la prioritatea politicilor, militare sau nemilitare, O. Petrovici-Belkin a identificat trei curenți de opinii [15, p. 17-18] : *atlantiștii* – se pronunță pentru intensificarea moderată a activităților nemilitare, cu predilecție în sfera nemilitară, dar și în domeniul securității informaționale, menținînd, totodată, rolul predominant al componentei militare; *statele vest-europene* – militează pentru extinderea accelerată a activităților nemilitare, incluzînd sferele social-economică, tehnico-științifică, ecologică și umanitară, activități care în viitor ar putea deveni prioritate și predominante; *statele central și est-europene* – optează pentru menținerea și consolidarea componentei militare, pe cînd aspectelor nemilitare le revine un rol complementar și deci oportunitatea transformării Alianței într-o organizație universală nu se află la ordinea zilei. Concluzia lui O. Petrovici-Belkin este că diferența de poziții nu se dovedește a fi un impediment esențial în procesul de consolidare a politicilor nemilitare ale NATO, aserțiune care și-a găsit exprimare în Conceptul Strategic de la Lisabona din 2010. Cît despre poziția statelor care au aderat în anii 1999, 2004 și 2009, aceasta poate fi înțeleasă, în accepția noastră, dat fiind că s-au inclus în Alianță pentru a-și asigura și garanta securitatea națională [53, p. 86] și a evita eventualitatea repetării „doctrinei Brejnev”.

Adaptarea Alianței la mediul nou de securitate internațională în contextul policentrismului configurației ordinii mondiale [46, p. 152] s-a realizat prin Conceptul Strategic din 2010, care solicită extinderea numărului

statelor partenere în condițiile că nu este obligatorie să se integreze în NATO și deci au posibilitate să participe activ la realizarea proiectelor Organizației de factură economică, socială, energetică, tehnico-științifică și umanitară [67]. În sensul reliefat de idei punctăm că obiectivele strategice ale Tratatului Nord-Atlantic rămân a fi apărarea colectivă, managementul crizelor și securitatea prin cooperare [68], însă o pondere sporită revine consultărilor în cadrul Alianței, alături de terorism figurînd contracararea amenințărilor asimetrice, atacurile cibernetice și insecuritatea energetică. Parteneriatelor prin promovarea dialogului politic și a consultărilor atît cu țările partenere, dezvoltînd politica „ușilor deschise”, cît și cu structurile internaționale interesate, de asemenea, le revine un rol important. Luînd act de omologare în textul Conceptului a riscurilor și amenințărilor noi la adresa securității și stabilității, N. Lewkowicz acreditează supoziția că prin acest document „formarea bazei conceptual-juridice a activității nemilitare a Organizației în linii mari s-a definitivat” [69, p. 368], reflectînd realitățile internaționale postbipolare și, implicit, trasînd în fața Alianței obiective noi de politică externă.

Aceste supoziții nu sînt lipsite de relevanță, deoarece, potrivit Conceptului, „Organizația rămîne un for unic transatlantic de consultări în problemele ce se referă la integritatea teritorială, independența politică și securitatea statelor-membre”, for care se dovedește a fi deschis pentru „reformare, modernizare și transformare”, iar pentru a fi în măsură să valorifice misiunile pe care le-a propus, Alianța, subliniază A. Nicolescu, trebuie să fie „credibilă și eficientă” [70], promovînd „formate flexibile”, în special, cu țările partenere și respectînd particularitățile lor.

Subliniem că Alianța Nord-Atlantică nu este singura instituție internațională care exercită politici nemilitare în domeniile de cercetare științifică și de mediu, pe arena mondială desfășurîndu-și activitatea mai multe organizații, atît guvernamentale, cît și nonguvernamentale, implicate plenar sau sectorial în abordarea problematicii de factură sus-menționată. Deși în plan numeric întîietatea revine structurilor ancorate pe probleme de mediu, totuși se dovedește a fi destul de dificil de a delimita strict aceste două tipuri de activități aflate în interconexiune și deci vor fi abordate în complex. Volumul cel mai mare de acțiuni este realizat de Organizația Națiunilor Unite, sectorul instituțiilor guvernamentale fiind completat de Uniunea Europeană, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa sau Consiliul Europei, în timp ce din lista structurilor nonguvernamentale vom menționa Greenpeace, Clubul de la Roma, Uniunea Internațională pentru Protecția Mediului sau Fondul Mondial pentru Natura Sălbatică [71, p. 104].

Am specificat mai sus că Parteneriatul pentru Pace se realizează prin programe individuale de acțiuni, care presupun „elaborarea de comun acord

a unor programe de activitate ce prevăd efectuarea de reforme în cadrul sectoarelor de securitate și apărare în conformitate cu necesitățile specifice ale fiecărui stat partener”. Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului (IPAP) Republica Moldova–NATO, semnat la 19 mai 2006, „nu urmărește obiectivul aderării Republicii Moldova la Alianța Atlanticului de Nord, ci speră să-l utilizeze pentru accelerarea procesului de reformă în sectoarele apărării și securității naționale”, pe prim-plan fiind avansate „integrarea europeană, intensificarea dialogului și aprofundarea relațiilor cu structurile euroatlantice” [72].

Într-adevăr, Constituția din 29 iulie 1994 proclamă Republica Moldova „stat neutru”, calitate care nu se dovedește a fi un impediment legal în calea cooperării sectoriale cu Alianța Nord-Atlantică. Republica Moldova și-a asumat mai multe angajamente de promovare instituțional-structurală a reformelor în interior și de aprofundare a cooperării bi- și multilaterale în exterior, implementarea IPAP avînd menirea să contribuie la consolidarea capacităților naționale și amplificarea dialogului cu Alianța. Reiterăm că prin lansarea acestei inițiative se urmărește sporirea eficienței reformelor în sectorul de securitate și apărare, procese care solicită implicarea mai multor factori (autorități ale puterii de stat, reprezentanți ai societății civile și ai mass-mediei) în vederea promovării diplomației publice pentru ca modernizările și transformările „să fie înțelese și sprijinite de populație”. În același timp, dezvoltînd cooperarea cu Alianța, Republica Moldova și-a propus „să-și asigure dezvoltarea durabilă a potențialului științific și tehnic, să aplice standarde adecvate de protecție a mediului înconjurător și să perfecționeze capacitățile statului de a reacționa la amenințări la adresa societății”.

Cadrul de cooperare instituționalizat în 2006 este dezvoltat și diversificat prin Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului (IPAP) Republica Moldova–NATO actualizat, semnat la 18 august 2010, oportunitatea acestui document fiind determinată, potrivit lui Iurie Leancă, de „necesitățile și prioritățile noi ale statului”. Considerăm că redacția aprobată a textului atît prin conținut, cît și prin formă se dovedește a fi mult mai explicită și vine cu precizări importante ce țin de angajamentele Republicii Moldova, finalizarea primei etape de implementare a Planului, preluarea bunelor practici de gestiune și participarea la programele NATO în domenii de interes comun. Este de notat că redacția actualizată a IPAP a suferit unele schimbări la capitolul obiective preconizate, în sensul că securitatea este abordată multiaspectual, urmărindu-se expres realizarea prevederilor Concepției Securității Naționale a Republicii Moldova cu privire la caracterul pragmatic al relațiilor dintre părți. În particular, Republica Moldova și-a propus să acorde o atenție deosebită „intensificării cooperării în cadrul Programului NATO Știință pentru Pace și Securitate, prioritățile de cooperare științifică fiind: securitatea

alimentară și combaterea bioterorismului, securitatea mediului ambiant, gestionarea resurselor de apă, prevenirea și combaterea dezastrelor naturale, securitatea în sfera informaticii și comunicării electronice, efectuarea studiilor regionale, inclusiv în domeniile migrației ilegale, al traficului transfrontalier de ființe umane și al amenințărilor netradiționale la adresa securității” [73, p. 7].

Precizăm că problema cooperării dintre Republica Moldova și Alianța Nord-Atlantică și-a găsit reflectare și în alte documente, unul dintre care este Strategia Securității Naționale a Republicii Moldova din 15 iulie 2011. Potrivit Strategiei, participarea în cadrul Parteneriatului pentru Pace și în Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic va permite Republicii Moldova „să utilizeze și să implementeze experiența internațională în reformarea sectorului de securitate și de apărare” [74, p. 39], IPAP fiind conceput ca instrument „de confirmare a vectorului de acțiune europeană”. De fapt, Strategia nu conține nimic nou la capitolul cooperare în domeniul științific, preluând stipulările din IPAP actualizat, pe când aspectele ce vizează mediul înconjurător, în general, nu se regăsesc în compartimentul rezervat relațiilor dintre părțile contractante.

Subliniem că în perioada postrăzboi rece au suferit mai multe schimbări amenințările și riscurile la adresa securității și stabilității ordinii mondiale, în sensul că acestea devin mai puțin predictibile, sînt multidimensionale și netradiționale. Spre deosebire de pericolele militare tradiționale, emenate de un adversar cunoscut, amenințările și riscurile nemilitare solicită rezolvarea ecuațiilor mai sofisticate pentru contracararea lor, această redimensionare alimentînd atît indispensabilitatea cooperării internaționale, cît și modificarea conținutului conceptului de securitate. Dimensiunea nemilitară a activității instituțiilor internaționale abilitate cu prerogative de securitate se transformă din periferică în una mai relevantă, dat fiind că problemele actuale nu pot fi rezolvate într-un cadru tradițional, ci se impun și alte mecanisme, dictate de realitățile globale, solicitante de amplificare a capacităților. Considerăm important de a mai preciza: dacă anterior activitățile declarate ale Tratatului Nord-Atlantic erau îndreptate spre asigurarea valorilor democratice asumate prin politicile de apărare și securitate, după încheierea războiului rece anume aceste valori sînt concepute în calitate de suport al politicilor promovate.

Referindu-se la dihotomia componente militare – componente nemilitare în securitatea națională, C. Moștofle și A. Sarcinschi sînt de părere că acestea reprezintă dimensiuni diferite ale conceptului unic [75, p. 206], abordat, în opinia noastră, în sens larg, similar Școlii din Copenhaga. Însă în cazul activităților organizațiilor internaționale guvernamentale diferențele par a fi mai mari: potrivit lui D. Fischer, aspectul economic al dimensiunii militare presupune fundamentarea economică a potențialului militar,

pe cînd la nivelul nemilitar acesta se referă la componenta pur economică și vizează capacitatea de a gestiona altfel de probleme precum inflația, șomajul, calitatea vieții, lipsa oportunităților economice, dependența de resurse naturale externe [76, p. 9]. Incontestabil este în ordinea de idei reliefată că Alianța a sesizat și conceptualizat transformarea configurației ordinii mondiale și factorilor de impact asupra mediului de securitate internațională, fapt care a solicitat dezvoltarea politicilor nemilitare și, implicit, re poziționarea în cadrul relațiilor internaționale postbipolare.

Așadar, Alianța Tratatului Atlanticului de Nord a fost concepută ca o structură internațională guvernamentală politico-militară, însă treptat au fost instituționalizate și realizează activități nemilitare, securitatea și stabilitatea în regiunea euroatlantică fiind asigurate nu numai prin politici militare, dar și prin programe nemilitare. Cooperarea nemilitară inițial a avut un rol secundar comparativ cu relațiile de sorginte militară, intensitatea ei depinzînd de fluctuațiile din cadrul mediului internațional de securitate, dar treptat s-a consolidat, în special, după încheierea războiului rece, contribuind la extinderea politicilor Alianței și, implicit, la angajarea parteneriatelor cu mai multe țări din vecinătatea imediată prin lansarea unor inițiative – Parteneriatul pentru Pace și Dialogul mediteranean. Cooperarea în domeniile nemilitare este îndreptată spre amplificarea dialogului politic atît între statele aliate, cît și cu țările partenere, ilustrarea realizării activităților nemilitare găsindu-și expresie prin Conceptele Strategice ale NATO din 1991, 1999 și 2010. În aceste documente sferile nemilitare au primit consistență și relevanță, fapt care i-a făcut pe mai mulți cercetători și analiști să numească Alianța drept o structură de caracter universal, identică ONU, chiar cu aspirații universaliste. În realitate, NATO rămîne o organizație interregională, dar care s-a extins peste hotarele spațiului transatlantic, acțiunile ei s-au diversificat, însă fiind departe de caracterul universal structural-funcțional. Cert este că NATO s-a adaptat gradual la mediul nou de securitate, chiar dacă politicile pe care le promovează și însăși Alianța continuă în diferită măsură să fie concepută în termenii războiului rece, activităților nemilitare revenindu-le o pondere semnificativă în schimbarea percepției acestei instituții internaționale. Transformările realizate sînt determinate de provocările postbipolare la adresa securității și stabilității, NATO înțelegînd că dimensiunea militară trebuie completată cu alte domenii de activitate, de factură nemilitară, socioeconomică, umanitară, tehnico-științifică sau ecologică, acestea asigurîndu-i, potrivit lui L.Bumbacea, dezvoltarea unor avantaje competitive. Alianța se transformă gradual sub aspect structural-funcțional, iar parteneriatele se dovedesc a fi în măsură să contribuie esențial la diversificarea activităților ei, realitățile postrăzboi rece precum autodizolvarea Organizației Tratatului de la Varșovia

și evenimentele din 11 septembrie contribuind decisiv la aceste procese prin extinderea sferelor de acțiune. În același timp, nu este mai puțin adevărat că NATO și-a asumat prerogative esențiale în procesele de adoptare a deciziilor de politică externă, politică în domeniul securității și politică militară, ignorând uneori deschis unele organizații internaționale guvernamentale abilitate cu funcții atât universale, cât și sectoriale, dar ineficiente în acțiuni [53, p. 87].

Alianța Atlanticului de Nord promovează trei tipuri de activități majore – politice, militare și nemilitare, care mai sînt numite dimensiuni. Componentele nemilitare au cunoscut ascensiune pînă la sfîrșitul primului deceniu al secolului XXI, ca mai apoi să fie restrînse în intensitate și canalizate pe un anumit segment – contracararea terorismului internațional în întreaga plenitudine a fenomenului. Prin conceptul „smart defence”, lansat în iunie 2011 de către R. Gates, se pune accentul pe trei aspecte, fixare a priorităților, specializare și cooperare multinațională, oportunitatea elaborării acestei construcții fiind determinată de recesiune și, implicit, adoptare de către guverne a măsurilor de austeritate, în sensul că bugetele statelor membre nu se încadrează în limita de 2% din Produsul Intern Brut. J. Shea susține că Alianța nu mai poate trata egal toate misiunile pe care le exercită ca importanță urgentă sau probabilitate și deci se impune o balanță între cele trei aspecte. Notăm că acest concept este corelat cu altul, cel de „împărțire a responsabilităților”, care presupune, în opinia lui M. Dorman, „mai multe responsabilități asumate de statele europene din cadrul Organizației” [77, p. 5].

Fiind prin caracter un studiu interdisciplinar, lucrarea este fundamentată conceptual prin teoria instituționalismului liberal, ideea definitorie a căreia constă în existența diferențelor între activitatea organizațiilor internaționale și a statelor membre. Într-un asemenea context se formează comunitatea de interese ale guvernelor statelor membre și ale instituțiilor internaționale pe care le-au fondat sau la care au aderat ulterior pentru a desfășura cooperarea multilaterală. În decursul activității lor, organizațiile internaționale guvernamentale obțin în diferită măsură independență în raport cu statele aliate, ele fiind expresie a globalizării, trecerii de la ordinea internațională, fondată pe relații interstatale, la ordinea mondială, edificată pe relații multidimensionale, incluzînd actori cu statut calitativ diferențiat. Activitatea Alianței Nord-Atlantice se include în contextul acestor transformări, dat fiind că acele funcții care în perioada războiului rece se aflau în stare latentă, la sfîrșitul secolului XX – începutul secolului XXI și-au consolidat prezența în cadrul politicilor promovate, cooperării în sferile nemilitare atribuindu-i-se un rol de importanță deosebită.

Baza conceptual-metodologică a cercetării activităților nemilitare ale Tratatului Nord-Atlantic și a relațiilor de cooperare dintre Republica

Moldova și Alianță este fondată pe prevederile teoriilor funcționalistă și neofuncționalistă. Potrivit funcționalismului, fundamentat de D. Mitrany încă la începutului anilor '40 ai secolului XX, procesele integraționiste pot fi mai ușor angajate și realizate atunci când se produc în mod firesc și au ca suport utilitatea, ancorată pe proiecte concrete, de caracter nepolitic, deoarece nu reclamă cedări esențiale din partea statelor la capitolul prerogative suverane. Eficiența politicilor integraționiste la nivel internațional, consideră cercetătorul englez, este determinată de cooperarea în sferele economică, socială și tehnico-științifică, însumând activități concrete de conținut funcțional și evitând în asemenea manieră discuțiile politice: integrarea trebuie să fie fondată nu pe elemente care provoacă disensiuni, ci pe factori unificatori, incluzând proiecte de interes comun.

Ținem să precizăm, subscriind la supozițiile lui P.F. Godinec și R. Charvin citați de P. Țigankov, că prin conținut conceptele „integrare internațională” și „cooperare internațională” se deosebesc, aflându-se în raport de particular față de general, în sensul că primul reprezintă forma superioară a celui de-al doilea și se exprimă prin unificarea entităților separate, fiind concomitent un proces și o stare de evoluție a relațiilor internaționale. Cooperarea interstatală poate fi realizată și în condițiile prezenței unor forme neantagoniste de conflict, pe când integrarea la nivel structural solicită participarea fiecărei entități la procesele de menținere și consolidare a unității edificate, reclamând loialitate și apologetică [49, p. 257]. În această ordine de idei, cooperarea în sferele de caracter pur tehnic din fazele inițiale urmează să se soldeze cu integrarea statelor în cadrul unei entități mai largi și deci abordarea funcționalistă conține nu numai o vădită conotație pragmatică, dar, potrivit lui Ch. Zorgbibe, și o doză esențială de normativism.

Neofuncționalismul, în special, prin elaborările lui E. Haas a dezvoltat și a diversificat aserțiunile funcționale, teza centrală fiind că pe măsura aprofundării cooperării internaționale se mărește numărul sferelor de interes comun, fapt care se va solda în ultimă instanță cu accelerarea proceselor de cooperare politică. În ordinea de idei reliefată subliniem că Alianța a fost creată pentru a asigura valorificarea unor obiective îngust sectoriale, iar ulterior numărul activităților s-a extins, devenind o structură internațională de caracter multidimensional. Trebuie de precizat însă că în cazul evoluției Organizației Nord-Atlantice logica neofuncționalismului este inversată, în sensul că nu se începe cu activități nepolitice și se finalizează cu dimensiuni politice, dar această teorie, în accepția noastră, poate servi în calitate de suport conceptual-metodologic pentru cercetarea sferelor nemilitare și a relațiilor dintre Alianță și Republica Moldova, în cadrul cărora cooperării funcționale fiindu-i rezervat un rol determinant. Considerăm că suportul teoretico-

metodologic neofuncționalist asigură abordarea cooperării nemilitare în contextul politicii mondiale, activitățile nemilitare fiind tratate sistemic, reprezintă o componentă definitorie a proceselor de globalizare a lumii contemporane.

Considerăm necesar de a preciza că Alianța Nord-Atlantică a angajat și desfășurat mai multe tipuri de activități nemilitare, însă exercitarea lor deloc nu reprezintă un indicator al caracterului și tendințelor către universalism, ci al multidimensionalității politicilor inițiate și realizate, avînd drept regulă statut complementar. Astfel, activitățile de ordin social-economic au fost lansate în 1957 prin fondarea Consiliului Economic împuternicit cu desfășurarea consultațiilor în problemele dezvoltării economice și a Directoratului în probleme economice, care asigură monitorizarea proceselor social-economice. Obiectivele definitorii ale ambelor structuri vizează contribuția la asigurarea securității economice a statelor membre. Totodată, precizăm că relațiile de cooperare cu statele partenere în domeniul social-economic se exprimă prin realizarea proiectelor comune, iar în cadrul Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic aceste procese își găsesc materializare prin seminare și reuniuni ale experților, unde sînt examinate și perfectate scheme comune ale parteneriatului [78, p. 13].

Bineînțeles că nu poate fi trecută cu vederea dimensiunea politică a cooperării euroatlantice, exercitată cu precădere de Consiliul Nord-Atlantic, creat la 17 septembrie 1949. Sesiunile bianuale sînt convocate de obicei la nivelul miniștrilor afacerilor externe, dar este posibilă o reprezentativitate mai înaltă, a șefilor de state și șefilor de guverne, pentru a identifica soluții la problemele cardinale. În perioada dintre sesiuni activitatea cotidiană revine Consiliului Permanent, incluzînd reprezentanți cu rang de ambasadori, acreditați pe lîngă Cartierul General. Comitetul celor trei înțelepți a propus transformarea Organizației într-o „alianță mai extinsă decît una îngust militară”, impunîndu-se astfel „discuții colective și colaborare politică” pentru a asigura consensul politicilor naționale. Ca rezultat, a fost creată structura care mai tîrziu a fost numită Comitetul Politic, căruia îi revine un loc important în cadrul Consiliului Nord-Atlantic, abilitat cu prerogativele preparării agendei zilei și a proiectelor de documente. Secretariatul Informațional este structura executivă, responsabilitățile de funcționare vizînd organizarea tehnică a activității Consiliului și a altor comitete de lucru. Mai precizăm că pe lîngă Consiliul Nord-Atlantic funcționează Grupul consultativ în problemele politicii atlantice, care se ocupă de planificarea politică pe termen îndelungat, fiind supuse analizei tendințele evoluției relațiilor internaționale și raporturile din cadrul Alianței. Prin urmare, funcționalitatea structurilor de caracter politic se referă cu predilecție la inițierea și desfășurarea consultărilor între parteneri egali în vederea asigurării și consolidării solidarității euroatlantice,

în special, ținând cont de Raportul P. Harmel din 1967, care presupunea expres că „aliații în calitate de state suverane nu sînt obligați să-și subordoneze politica deciziilor colective”. Aceste prevederi și-au găsit expresie de mai multe ori, un exemplu notabil fiind, în opinia noastră, pozițiile diferite exprimate de aliați în problema declanșării intervenției în Irak în martie 2003.

După încheierea războiului rece, aspectele ce țin de angajarea dialogului și parteneriatelor cu statele ex-socialiste și-au găsit materializare prin formarea Consiliului de Cooperare Nord-Atlantică, ale cărui funcții și activități au fost reliefate mai sus. Totuși punctăm lapidar că în cadrul Consiliului consultațiile și cooperarea vizau probleme politice și de securitate, dar, în același timp, s-a accentuat posibilitatea și s-a asigurat extinderea participării partenerilor central și est-europeni la programele pentru știință și protecția mediului. Diapazonul acestor aspecte de „parteneriat politic și cooperare practică în cadrul Programului Parteneriat pentru Pace” s-a lărgit esențial prin crearea Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic, subdiviziune care a reconfirmat „păstrarea principiilor autoidentificării și posibilităților egale” [5, p. 11-12]. Precizăm că în raport cu Programul Parteneriat pentru Pace, Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic este forul în cadrul căruia aliații și partenerii fac schimb de experiență și opinii în probleme pe care îi interesează.

Bineînțeles, nu pot fi lăsate în umbră misiunile de menținere a păcii în scopuri umanitare, a căror bază politică a fost pusă la Consiliul Atlanticului de Nord de la Oslo din 1992, acțiuni care comportă și dimensiune nemilitară. Obiectivele intervențiilor constau în prevenirea sau contracararea consecințelor catastrofelor umanitare, în special, amenințări la adresa vieții și sănătății civililor, iar mijloacele aplicate includ sancțiuni economice, presiuni diplomatice sau campanii informaționale de intimidare [15, p. 14-15]. Sîntem de părere că indiferent de invocarea pe larg a politicii „standardelor duble”, necesitatea lor este evidentă, masacrul din Siria fiind convingător în sensul de idei evocate.

Așadar, diapazonul de activități realizate de Organizația Atlanticului de Nord cuprinde nu doar aspecte politico-militare, ci și nemilitare, cărorora le revine o pondere importantă în aprofundarea cooperării în cadrul Alianței, însă un rol cu mult mai mare este rezervat colaborării cu partenerii. Activitățile nemilitare cuprind mai multe direcții, însă obiectul preocupărilor noastre include numai două dintre acestea, politicile în domeniul științei și de mediu, deoarece le considerăm de relevanță deosebită, în special, pentru parteneriatul cu Republica Moldova.

Activitatea Alianței Nord-Atlantice reprezintă un subiect care și-a găsit suficientă elucidare în literatura de specialitate. Însă marea majoritate a

elaborărilor științifice sînt consacrate cercetării acțiunilor politico-militare, abordate în contextul conflictului bipolar din perioada războiului rece, actualmente fiind tratată fie ca expresie și mecanism al expansionismului american, fie al extinderii spațiului de securitate și democrație. Dimensiunea nemilitară este reflectată mai puțin, iar evaluările în marea lor majoritate nu fac abstracție de conotația politică, în sensul că parteneriatele nemilitare sînt tratate ca mijloc important de consolidare a pozițiilor în afara hotarelor fizice ale Organizației.

Activitățile nemilitare inițiate în jumătatea a doua a anilor '50 ai secolului XX au urmărit diversificarea agendei de acțiuni realizate de Alianța Nord-Atlantică în scopul consolidării coeziunii statelor membre prin extinderea numărului de participanți la procesele de cooperare multilaterală și fortificării în asemenea manieră a securității și apărării lor. După încheierea războiului rece cadrul politico-juridic, arealul și formatul de cooperare și parteneriat au suferit unele transformări esențiale, înglobînd dimensiuni nu numai strategice, dar și geopolitice, în contextul amplificării amenințărilor și riscurilor asimetrice.

Suportul politico-juridic de extindere a activităților nemilitare ale Tratatului Atlanticului de Nord din perioada postbipolară a fost trasat prin cele trei Concepte Strategice. Primul, din 1991, a proclamat ideea că securitatea statelor aliate, rămînînd prioritară, se află în conexiune cu securitatea Europei întregi, a cărei consolidare se asigură prin parteneriate și cooperare cu foștii adversari atît în sfera politico-militară, cît și în plan nemilitar. Al doilea, din 1999, a anunțat creșterea importanței și lărgirea domeniilor de activități nemilitare, stabilind eligibilitatea proiectelor comune pe axa state aliate-state partenere. În fine, al treilea Concept, din 2010, a finalizat în linii mari elaborarea bazei conceptual-juridice a politicilor nemilitare ale Organizației, atribuindu-le un rol important în contextul priorității dimensiunii politico-militare de apărare și a proclamat oportunitatea continuării politicii „ușilor deschise” prin extinderea parteneriatelor nemilitare fără ca participanții să adere la Tratatul Nord-Atlantic.

Inițierea și extinderea graduală a dimensiunii a treia a contribuit la transformarea într-o anumită măsură a caracterului NATO, plasînd-o nu numai în serviciul securității aliaților, iar după încheierea războiului rece și al dezvoltării parteneriatelor, dar, totodată, s-a dovedit a fi un mijloc important de apropiere de cetățeni, înaintînd pe prim-plan interesele lor cotidiene. Desfășurarea de către Alianță a activităților nemilitare denotă că instituțiile internaționale nu sunt numai de caracter îngust sectorial, ci și unul polivalent, reflectînd complexitatea realităților contemporane.

2. POLITICI ȘI PROGRAME NEMILITARE ALE ORGANIZAȚIEI NORD-ATLANTICE ÎN CONTEXTUL DIVERSIFICĂRII COOPERĂRII INTERNAȚIONALE

Acest capitol este consacrat investigației programelor și politicilor nemilitare inițiate și promovate de Organizația Atlanticului de Nord, acestea fiind abordate în planul evoluției istorice și sub aspectul contemporaneității, cu predilecție în perioada postrăzboi rece. Primul subcapitol include reliefaarea programelor și activităților în domeniul științei (cercetare științifică, burse de studii, granturi, vizite ale experților) angajate și realizate de Alianță, iar cel de-al doilea este rezervat elucidării dimensiunii ecologice a politicilor Organizației (programe, proiecte, acțiuni).

2.1. Contribuții nord-atlantice la aprofundarea cooperării prin intermediul științei

Alianța Atlanticului de Nord a fost creată în scopuri politico-militare, însă politicile pe care le realizează gradual sînt supuse diversificării, urmărindu-se cu predilecție consolidarea sectorului de securitate și apărare prin programe și activități de cooperare multilaterală de caracter nemilitar. „Comitetul celor trei înțelepți” este subdiviziunea instituțională care a propus angajarea cooperării nemilitare în cadrul NATO, inclusiv în domeniul științei și tehnologiei, recomandînd „examinarea posibilităților pentru a desfășura acțiuni de colaborare în acest sector de importanță pentru viitorul comunității euroatlantice”. În anul 1957 Consiliul Alianței a format Grupul de lucru pentru cooperare științifică și tehnică, ale cărui obiective constau în susținerea programelor naționale de dezvoltare a resurselor științifice și tehnice, dar și în sprijinul schimburilor internaționale și colaborării în sfera științifică. În același an este instituționalizat Comitetul pentru Știință al NATO, întrunit în prima ședință în martie 1958 [60, p. 200-201].

Programele Comitetului pentru Știință sînt îndreptate spre extinderea cunoștințelor științifice și identificarea soluțiilor cu privire la problemele științifice prioritare și la aspectele de mediu cu impact asupra intereselor de cooperare în cadrul Alianței. Notăm că în asemenea format Programul științific al Tratatului Nord-Atlantic s-a dezvoltat mai mult de treizeci de ani, pînă la încheierea războiului rece, bazîndu-se pe solidaritatea din cadrul Organizației și avînd menirea mai degrabă „să susțină colaborarea dintre oamenii de știință, decît să finanțeze fie activitățile, fie instituțiile de cercetare”

[60, p. 201]. În calitate de suport conceptual-teoretic pentru funcționarea Comitetului de profil menționat s-a aflat ideea care prevedea expres că „progresul tehnico-științific este în măsură să devină factorul determinant în identificarea amenințărilor și determinarea gradului de securitate a statelor-membre, cooperarea tehnico-științifică fiind acea sferă care comportă o valoare deosebită pentru comunitatea atlantică” [79, p. 15]. Comitetul pentru Știință este condus de un președinte, în formatul actual fiind cu statutul de locțiitor al secretarului general pentru afaceri științifice și de mediu, atribuțiile sale fiind consultarea secretarului general în problemele de știință care prezintă interes pentru Alianță; menținerea legăturilor cu subdiviziunile militare și civile ale Organizației, cu structurile de profil din statele membre și instituțiile internaționale antrenate în realizarea politicilor și programelor de caracter similar; administrarea activităților de implementare a deciziilor adoptate la diferite niveluri și conducerea cu personalul.

Prin urmare, lansarea programelor sub egida Comitetului pentru Știință a fost îndreptată spre asigurarea susținerii investigațiilor științifice de nivel înalt prin dezvoltarea potențialului tehnico-științific al statelor membre și identificarea „oportunităților pentru realizarea progresului economic prin intensificarea cooperării internaționale”. În calitate de suport pentru activitatea Comitetului servește un program vast de schimburi științifice, edificat pe alocări financiare anuale care depășesc zeci de milioane de dolari SUA. Acest program de schimburi științifice este considerat unic în felul său, deoarece întrunește participanți din statele aliate și din cele partenere, în perioada războiului rece, conform T. Kacialova, în calitate de beneficiari figurînd și cîteva sute de descendenți din țările socialiste. În ordinea de idei reliefată precizăm că inițial activitatea Comitetului a fost canalizată pe realizarea cooperării între statele membre ale Organizației, însă de la începutul anilor '90 spațiul de funcționalitate a acestei structuri instituționale a suferit mai multe transformări și este ancorat pe colaborarea științifică între cercetătorii din țările aliate și din cele partenere, în special din cadrul Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic, subiect la care vom reveni cu unele precizări, în sensul că se sprijină parteneriatul, această prevedere fiind instituționalizată în 1999.

Abordat în ansamblu, Programul științific al Tratatului Nord-Atlantic este structurat în patru subprograme, care, la rîndul lor, înglobează mai multe mecanisme de cooperare ce sînt îndreptate spre realizarea mai multor obiective concrete: *burse de cercetare științifică, cooperarea științifică și tehnologică, susținerea infrastructurii de cercetare și Știința în serviciul Păcii.*

Bursele de cercetare științifică oferă posibilitate de a continua studiile sau investigațiile științifice pe o anumită perioadă fie într-o țară aliată,

fie în una parteneră. Obiectivele trasate prin realizarea acestui program de burse sînt îndreptate spre acordarea asistenței în pregătirea cadrelor tinere de cercetători științifici și asigurarea posibilităților egale în domeniul vizat pentru toate statele participante, indiferent de potențialul lor economic. La rîndul lor, bursele sînt de patru tipuri: *de bază*, ele sînt destinate studenților, absolvenților și doctoranzilor din instituții tehnice; *de cercetare*, rezervate specialiștilor cu grad științific, capabili de sine stătător să efectueze investigații științifice; *superioare*, sînt acordate specialiștilor de înaltă calificare pentru aprofundarea cercetărilor și ținerea cursurilor; *superioare nominale*, oferite nominal unor cercetători științifici și cadrelor didactice de marcă, obiectivele fiind similare celor precedente [80, p. 22-24]. Notăm că în plan disciplinar-științific înființarea bursei acordate revine chimiei și fizicii, urmate de biologie și științele ingineresti.

Cooperarea științifică și tehnologică are ca obiectiv angajarea și aprofundarea colaborării științifico-tehnologice între oamenii de știință din țările aliate și din cele partenere. Programul este divizat în patru direcții independente [81]: știință fizică, inginerie și tehnologie; știință și tehnologie a vieții; știință și tehnologie de mediu și a pămîntului; știință și tehnologie civilă în probleme de securitate, asistența acordată fiind prevăzută pentru proiecte de caracter aplicativ. Comitetul pentru Știință sprijină aceste direcții prin mai multe subprograme, cum ar fi: acordarea *granturilor comune*, susținerea *vizitelor experților*, finanțarea *proiectelor comune de cercetare*, formarea *Institutului de Studii Avansate*, organizarea și desfășurarea *seminarelor pentru cercetări avansate și reuniunilor de studii intensive*.

Obiectivul subprogramului ce vizează granturile constă în stimularea cercetărilor științifico-tehnologice prin conjugarea resurselor materiale și intelectuale din diferite țări aliate și partenere deopotrivă. Întrunind doi sau mai mulți participanți, proiectele sînt prevăzute pentru un an sau cel mult doi. Granturile sînt propuse pentru trei direcții prioritare de cercetare: *biotehnologia plantelor*; *fizica plasmelor*; *pronosticarea și prevenirea catastrofelor naturale și tehnogene*. Este de precizat că granturile sînt acordate mai ales pentru realizarea proiectelor ale căror cheltuieli au fost acoperite în temei prin surse naționale de finanțare, dar care se dovedesc a fi insuficiente pentru menținerea cooperării internaționale și n-au fost identificate alte posibilități (de finanțare): resursele financiare sub formă de granturi sînt destinate pentru achitarea drumului și cazării cu prilejul vizitelor de scurtă durată întreprinse în centrele de cercetare sau în universitățile de peste hotare. Acest subprogram nu presupune salarizarea sau acordarea de burse participanților, pe motivul că granturile sînt oferite cercetătorilor și

nicidecum structurilor pe care le reprezintă. Precizăm în contextul de idei reliefat că prevederile enunțate nu se dovedesc a fi singurele condiții de respectat pentru a putea beneficia de grantul solicitat, alta fiind inadmisibilitatea de a lua parte la mai mult de un singur proiect de grant comun. Aceste exigențe presupun, de asemenea, imposibilitatea de a contracta un grant în contextul continuării activității pe marginea altor proiecte de grant [82], care n-au fost finalizate.

Prin urmare, acest subprogram de susținere a activităților științifice are menire să contribuie la acoperirea cheltuielilor pentru efectuarea vizitelor de scurtă durată, pe o perioadă ce nu depășește două luni, către partenerii din străinătate, suport care trebuie justificat prin publicații la temă.

Subprogramul rezervat vizitelor experților este prevăzut pentru specialiști de înaltă calificare, oferindu-le posibilitate de a întreprinde vizite în instituțiile de cercetare științifică pentru a realiza consultările necesare. Durata sejurului poate cuprinde perioada de la câteva zile până la două luni, mijloacele financiare, potrivit lui P. Gordon, vor fi folosite în exclusivitate pentru deplasare și cazare [83, p. 100]. Obiectivele subprogramului sînt îndreptate spre susținerea proiectelor în desfășurare prin acoperirea unor cheltuieli provenite din necesitatea vizitării instituțiilor de cercetare științifică prin compensarea unor costuri de cazare. Una din condiții pentru aplicare este că beneficiarul dintr-un stat aliat trebuie să întreprindă o vizită de expertizare la un centru științific dintr-o țară parteneră și viceversa, ramurile prioritare de cooperare, ca și în cazul granturilor, fiind *biotehnologia plantelor, fizica plasmei, pronosticarea și prevenirea catastrofelor naturale și tehnogene*.

Prin urmare, subprogramul de susținere a schimbului de vizite permite specialiștilor de înaltă calificare din statele aliate și din cele partenere de a consolida cooperarea mutuală prin schimbul de experiență și expertizare științifică.

Formarea Institutului de Studii Avansate cu statut de instituție de studii postuniversitare a avut ca obiectiv de a contribui la difuzarea informației științifice și tehnice, schimbul de experiență și competențe profesionale între cercetători științifici și specialiști prin organizarea întrunirilor și cursurilor instructive pe un termen de până la 10 zile cu participarea până la 15 lectori. Numărul audiențelor cuprinde de regulă 60-80 de persoane, dintre care circa jumătate sînt cercetători științifici și specialiști din statele partenere, suportul financiar alocat fiind pentru compensarea cheltuielilor de deplasare, costurilor de organizare și diurnelor acordate audiențelor și lectorilor. Întrunirile de acest gen pot să se desfășoare fie într-un stat aliat,

fie în unul partener. În sensul reliefat de idei precizăm că Alianța acordă granturi pentru organizarea instituțiilor de acest profil, numărul lor s-a extins pe măsura aprofundării și diversificării proceselor de cooperare, mai ales în contextul că se solicită un nivel ridicat de predare și de familiarizare a audiențelor cu cele mai recente elaborări în domeniile vizate.

În concluzie notăm că Institutele de Studii Avansate au menire să contribuie la aprofundarea cooperării multilaterale incluzând cercetători științifici și specialiști deopotrivă din statele aliate și din cele partenere. Aceste structuri prin caracterul lor se dovedesc a fi nu atât conferințe științifice și nici simpozioane internaționale, ci mai degrabă cursuri de scurtă durată care contribuie la difuzarea cunoștințelor și stabilirea de contacte, suportul financiar acordat prin intermediul subprogramului contribuind la animarea interacțiunilor științifice în vederea impulsivării dezvoltării cercetărilor și tehnologiilor canalizate pe aspecte ce țin de securitate și apărare.

Organizarea seminarelor pentru realizarea cercetărilor științifice avansate și a reuniunilor de studii intensive face obiectul altui subprogram, prin care se urmărește coordonarea și amplificarea acțiunilor comune în vederea efectuării investigațiilor considerate a fi actuale și de perspectivă. La lucrările acestor consfătuiri participă pînă la 50 de persoane, întrunirile durînd de la două pînă la cinci zile. Mijloacele financiare sînt alocate în exclusivitate pentru acoperirea costurilor pentru drum și cazare precum și pentru compensarea cheltuielilor de organizare, în condițiile că 40%–50% dintre participanți la for trebuie să fie din țările partenere. De regulă, recomandările adoptate la seminare sînt îndreptate spre concretizarea sferelor și direcțiilor de cooperare, obiectivele urmărite fiind de a orienta comunitatea științifică din țările aliate și din cele partenere către tematicile de importanță și de a determina condițiile necesare de respectat pentru a da curs solicitărilor. Instituția codirectorilor coordonează desfășurarea seminarelor, competențele lor incluzînd organizarea forurilor, pregătirea programelor științifice, selectarea participanților, repartizarea îndatoririlor și publicarea concluziilor și recomandărilor, inclusiv într-o culegere din cadrul seriei științifice a Organizației. Conform lui R. Asmus, la lucrările seminarelor se urmărește de a asigura echilibrul numeric între participanții din statele aliate și din cele partenere, însă pentru a-i imprima o prestanță mai mare de caracter științific, sînt invitați cercetătorii științifici din țări terțe, care pot figura chiar și în calitate de raportori de bază [7, p. 305].

Considerăm în același context de idei că „școlile de vară” reprezintă o variantă a reuniunilor de studii intensive și, spre deosebire de seminare, se dovedesc a fi mai costisitoare și de durată mai mare, întrunesc mai mulți

participanți și permit de a realiza o activitate mult mai dinamică la nivel interdisciplinar. Această formă de organizare a științei, avînd ca obiectiv de a contribui la ridicarea nivelului general de competențe științifice, treptat a cîștigat teren la capitolele răspîndire. Anual circa 60 de instituții de cercetare, preponderent americane, potrivit estimărilor realizate de T. Kacialova, sînt beneficiare ale fondurilor de organizare și desfășurare a colocviilor științifice cu durata a două săptămîni în diferite zone ale lumii [5, p. 14-15]. În cadrul „școlilor de vară” conferințele și cursurile sînt ținute, de regulă, de personalități cu renume, de talie mondială, iar corpul de audienți este alcătuit din persoane bine instruite, avînd grade științifice, deși în diferite cazuri se admite participarea posesorilor numai ai diplomelor universitare, pentru a le oferi spațiu de creștere și manifestare. Tematica acestor reuniuni este destul de variată, însă prioritatea este acordată pluridisciplinarității, important fiind, de asemenea, că marea majoritate a rapoartelor au fost publicate și deci au contribuit la dezvoltarea cercetării științifice de actualitate și relevanță. Precizăm că publicarea rapoartelor este o condiție absolut necesară.

Prin urmare, suportul acordat organizării și desfășurării întrunirilor de studii avansate și intensive asigură menținerea și aprofundarea cooperării multilaterale între cercetătorii științifici prin schimbul de experiență, familiarizarea cu elaborările noi, identificarea tendințelor de dezvoltare a investigațiilor și publicarea lucrărilor științifice, anual fiind editate circa o sută de titluri de cărți. Seminarele, „școlile de vară” și alte forme de organizare a cercetărilor și studiilor se dovedesc a fi utile, mai ales, specialiștilor înalt calificați din statele partenere, dar și din țările terțe, din cauza că reprezintă oportunități multiaspectuale pentru aprofundarea și extinderea investigațiilor științifice pe care le realizează, date fiind paritățile de participare sau invitațiile speciale [84, p. 115].

Finanțarea proiectelor comune este concepută ca fiind un suport suplimentar de mijloace din partea Comitetului pentru Știință destinat acoperirii cheltuielilor atribuite părții internaționale. Fiind prevăzute cu predilecție pentru suplimentarea cercetărilor fundamentale, subprogramul are menire să sensibilizeze comunitatea de cercetători să participe la realizarea proiectelor de importanță strategică pentru sfera apărării, susține C. Sinclair citat de T. Kacialova. De la începutul anilor '70, Comitetul pentru Știință a inițiat finanțarea programelor speciale cu o durată medie de cinci ani, al șaselea este rezervat alcătuirii raportului, obiectivul urmărit fiind impulsivizarea dezvoltării cercetărilor științifice în industriile tehnologiilor de vîrf ale unor state vest-europene, în special pentru a reduce decalajul vizavi de posibilitățile Statelor Unite și Japoniei. T. Kacialova susține absolut fondat

că programele speciale nord-atlantice corespundeau necesităților specifice europene, au îndeplinit un anumit rol politic în circumstanțele rămînerii în urmă a Europei din cauza nivelului relativ scăzut de finanțare a cercetărilor științifice, insuficienței de personal calificat tehnico-ingineresc și sistemului neadecvat de instruire tehnică. Drept urmare, în intervalul de la începutul anilor '70 pînă la mijlocul anilor '90 au fost realizate mai multe programe speciale, printre care *Teoria sistemelor, Tehnologia instruirii, Ecologia, Știința despre Mare, Interacțiuni aeriene și maritime, Studiul materialelor, Mecanismele transporturilor globale, Activarea selectivă a moleculelor, Poșta electronică, Sisteme de dispozitive pentru dirijarea robotehnicii, Chimia supramoleculară, Știința pentru Stabilitate, Factorul uman, Haos, ordine și model.*

Programul special Știința pentru Stabilitate reprezintă unul dintre cele mai importante din lista expusă, obiectivul său fiind de a contribui la dezvoltarea infrastructurii științifice și tehnologice ale Greciei, Turciei și Portugaliei. Potrivit supoziției lui J. Walker, acest program a avut menire de a crea condiții prin intermediul cărora știința și tehnologia să fie în măsură să contribuie eficient la creșterea economică și dezvoltarea socială, inițiativă care se înscrie în cadrul celei de-a treia dimensiuni a Alianței. În marea lor majoritate proiectele se refereau la dezvoltarea agriculturii și industriei agroalimentare, folosirea combustibilului local ieftin pentru producerea energiei electrice, dar și implementarea tehnologiilor avansate pentru modernizarea rețelei telefonice în Portugalia sau perfectarea asigurării software cu aplicarea alfabetului grecesc pentru necesitățile administrației naționale a Greciei. Precizăm că în urma realizării acestui program special au avut de beneficiat mai ales Grecia și Portugalia, dat fiind că numărul proiectelor depășise cu mult cifra de 30 către sfîrșitul anilor '80 – începutul anilor '90. Unul dintre aceste programe este Știință pentru Securitate, dar care a cuprins un diapazon lărgit de tematici sectoriale și s-a extins pentru o durată mai lungă de timp. Astfel, conform lui H. Lee, Grecia și-a asigurat modernizarea sistemului ocrotirii sănătății prin identificarea capacităților de transmitere a datelor și imaginilor medicale, optimizarea constructivă a resurselor și îmbunătățirea instruirii în domeniu [85, p. 23-24], iar Portugalia a reușit să cartografieze suprafața terestră și apele teritoriale de la sudul și estul țării prin aplicarea pe larg a tehnologiilor de teledetectare și de tratare a imaginii, fiind întocmite hărți și formați specialiști în materie.

Din 1993 mai multe state ex-socialiste și ex-sovietice, inclusiv Republica Moldova, au primit accesul parțial de participare la realizarea cercetărilor științifice prin intermediul programului special Știința pentru

Stabilitate, direcțiile prioritare de cooperare fiind: tehnologia dezarmării și demontării armamentului; conversiunea industriilor tehnologic avansate; recalificarea specialiștilor din industria militară; asistența în lichidarea obiectivelor militare sau altfel zis „restabilirea teritoriilor impurificate ecologic”; extinderea rețelelor de computere spre est.

Prin urmare, programele speciale, dar și alte forme de asistență financiară din partea Alianței reprezintă o sursă importantă de susținere a cooperării prin intermediul acestei structuri, alcătuind o sursă suplimentară indispensabilă în special din considerente logistice și tehnologice. Semnificația programelor rezidă în faptul că au figurat în calitate de teren de testare pentru angajarea cooperării cu statele partenere și au conturat unele linii directorii de cercetare precum *tehnologia dezarmării, securitatea ecologică, tehnologii avansate și politici tehnico-științifice*. Drept urmare, la începutul secolului XXI cota burselor acordate descendenților din statele partenere a depășit cifra de 70 la 100 și au finanțat desfășurarea unor teme comune cu precădere prin proiecte de grant [84, p. 117].

În împrejurările politice noi, provenite din încheierea războiului rece și angajarea cooperării cu statele din Europa Centrală și de Sud-Est, dar și prin lansarea Dialogului mediteranean, a suferit transformări statutul proiectului multiaspectual „Știință pentru Securitate”, el a devenit un program tehnico-științific de importanță strategică. Semnificația lui a crescut esențial după 1999, nu numai sub aspect științific, dar mai ales în plan politic, din cauza că Programul științific al Organizației a fost reorientat către statele partenere, încurajându-se proiectele comune. Programul este îndreptat spre implementarea rezultatelor tehnico-științifice obținute în scopul asigurării securității, după cum reiese din denumirea lui: potențialul științific și tehnologic provenit din exercitarea cooperării dintre cercetători din statele aliate și cele partenere este folosit pentru a contracara amenințările și riscurile sectoriale la adresa securității și stabilității, cu precădere în regiunea euroatlantică, dar nu numai, ci și în alte spații. Punerea științei și tehnologiei în serviciul asigurării securității s-a amplificat din anii 2003-2004 și s-a înscris în împrejurările concentrării eforturilor pe proiecte comune canalizate pe contracararea terorismului și altor amenințări contemporane. În ordinea reliefată de idei subliniem că în luna iunie 2003 la Kiev a avut loc o întrunire în cadrul căreia au fost coordonate transformări la Programul științific al Tratatului Nord-Atlantic, iar în 2004 Comitetul pentru Știință a venit cu o inițiativă nouă, Știință pentru Pace și Securitate, care a substituit Programul ce funcționa din 1958 [15, p. 16]. Acest subiect, specificăm, va fi reluat mai jos.

Revenind la cele patru programe, vom continua cu *susținerea infrastructurii de cercetare*, al cărei obiectiv este de a acorda suport partenerilor Alianței în structurarea și dezvoltarea activităților de organizare și desfășurare a cercetării. Sprijinul este direcționat cu predilecție către partenerii mai puțin dezvoltați și geografic mai îndepărtați, asistența fiind ancorată pe două domenii prioritare: *crearea rețelelor informaționale bazate pe tehnologiile de vîrf* prin promovarea comunicării între cercetători, experți și specialiști din statele partenere și din instituțiile internaționale, scop în care Comitetul pentru Știință organizează seminare speciale, acordă consultanță și asigură cu mijloace financiare pentru procurarea și deservirea echipamentului; *politicile de organizare a cercetărilor științifice și tehnologice* presupun instruirea cadrelor din statele partenere de a administra proiecte științifice și tehnologice naționale și internaționale, organizarea și susținerea stagiilor și cursurilor de perfecționare pentru cercetători, funcționari publici și doctoranzi, fiind desfășurate cu regularitate foruri în probleme de politici științifice.

Programul Știință în serviciul Păcii urmărește consolidarea investițiilor în vederea aplicării rezultatelor în activitățile industriale sau în soluționarea problemelor de mediu în țările partenere, reunind oameni de știință și reprezentanți ai cercurilor industriale sau ai sferei serviciilor din statele aliate și din cele partenere pentru realizarea proiectelor comune de dezvoltare. Acest program a debutat în 1997, implementarea producîndu-se cu ajutorul Comitetului pentru Știință și este ancorat pe susținerea proiectelor preconizate pentru un termen de trei-cinci ani în domeniul aplicativ și dezvoltarea tehnologică: în afară de garantarea financiară a proiectelor, Alianța își asumă cheltuielile pentru expertizare, echipament științific, tehnică informațională, aprovizionarea software, transport și deplasări. Este de precizat că prioritate se acordă proiectelor executate concomitent în cîteva țări partenere, fiind indispensabil ca să conțină obiective bine preconizate, buget strict determinat și plan prospect fezabil de acțiuni [82].

Prin urmare, programele prin intermediul cărora este reglementată și se desfășoară activitatea științifică a Alianței au suferit schimbări la capitalul priorități și beneficiari, inițial susținerea fiind prevăzută pentru cercetătorii din statele NATO, apoi, în anii '90, sînt admiși oameni de știință din statele partenere, iar din 1999 se produce reorientarea politicilor de acest gen, în sensul că se oferă asistență doar în colaborare, urmărindu-se realizarea proiectelor în comun cu țările care fac parte din Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic. Unele programe, *cooperarea tehnologică și științifică*, sînt accesibile și statelor care aparțin Dialogului mediteranean.

La răscrucea mileniilor programele de cercetare științifică ale Organizației sînt îndreptate fie spre stabilirea și menținerea cooperării dintre oameni de știință și specialiști din statele aliate și din cele partenere, fie spre susținerea nemijlocită a cercetătorilor și specialiștilor de înaltă calificare din țările partenere. Din anul 1999 colaborarea între oamenii de știință proveniți în exclusivitate din statele membre ale NATO nu mai este sprijinită, excepție făcînd programul bursei de cercetare științifică, deoarece în parte este rezervat cooperării dintre cercetători științifici, specialiști, doctoranzi și alte categorii de bursieri din țările care fac parte din Alianță. Astfel, peste 40% din bursele acordate anual sînt oferite pentru deplasarea specialiștilor și oamenilor de știință din țările europene ale Organizației în SUA, circa 30% pentru deplasare din statele partenere în statele europene ale Tratatului Nord-Atlantic, peste 20% sînt rezervate pentru schimburile științifice dintre statele europene ale NATO [79, p. 8].

Revenind la Programul Știință pentru Pace și Securitate, notăm că obiectivele strategice se referă la următoarele direcții strategice:

1. asigurarea securității, păcii și stabilității prin aplicarea științei în scopul reglementării problemelor de actualitate stringentă;

2. susținerea reformelor democratice și dezvoltării economice durabile a statelor partenere;

3. acordarea suportului financiar pentru efectuarea investigațiilor în domeniile prioritare și formarea infrastructurii de cercetare științifică.

În vederea realizării obiectivelor programatice, sînt prevăzute mai multe tipuri de granturi, după cum urmează:

1. stabilirea legăturilor științifice, elaborarea și promovarea ideilor noi;

2. organizarea seminarelor în domeniile de perspectivă pentru cercetătorii științifici și specialiștii în tematică sectorială în vederea schimbului neoficial nemijlocit de informație, rezultate și opinii pe teme concrete pentru a determina direcțiile prioritare de activitate;

3. susținerea investigațiilor de perspectivă și organizarea cursurilor pentru cercetătorii științifici și specialiștii de calificare înaltă;

4. asigurarea deplasărilor, asistența în transmiterea cunoștințelor în domeniile prioritare;

5. reintegrarea tinerilor specialiști care au lucrat în statele aliate în țările lor de reședință pentru a susține întoarcerea în patrie și integrarea în comunitățile de cercetare sau de învățămînt [86, p. 140].

Este de subliniat că Alianța Atlanticului de Nord prin intermediul Comitetului pentru Știință acordă o atenție deosebită formării și consolidării infrastructurii de cercetare științifică fondată pe tehnologii avansate, cum

ar fi rețelele digitale capabile să asigure accesul la Internet. Astfel, prin intermediul acestui program au fost create sistemele naționale informaționale de acces la Internet ale Republicii Moldova și Fostei Republici Iugoslave Macedonia, nemaivorbind de proiectul *Calea virtuală de mătase*, destinat cercetătorilor științifici și cadrelor didactice din instituțiile de învățămînt superior din Asia Centrală și Caucazul de Sud. Oportunitatea valorificării acestui proiect important este determinată de necesitatea facilitării accesului rapid la Internet și schimbului de informații în contextul că perspectiva apariției în această regiune a rețelei de fibre optice este cu șanse foarte mici de realizare, fapt pentru care s-a hotărît de a folosi comunicațiile prin satelit în vederea conectării la Internet [87].

Notăm că în fiecare țară participantă a fost stabilit cîte un Institut Național de Cercetare și Educație Networks, Republica Moldova nu face excepție, fiind nominalizată Academia de Științe a Moldovei, pentru a răspunde necesităților rețelelor naționale ale instituțiilor de educație și cercetare. Institutele Naționale de Cercetare și Educație Networks sînt responsabile pentru stabilirea politicii de utilizare a rețelelor de Internet și asigurarea condițiilor care se referă la caracterul cercetărilor sau proiectelor și utilizării tehnologiilor. Proiectul *Calea virtuală de mătase* a produs multe rezultate pozitive, cum ar fi echiparea oamenilor de știință, acțiune care a asigurat accesul la un instrument educațional eficient și valoros, informația, aceasta este nu numai componenta cheie pentru succesul în domeniul științei în secolul XXI, dar, în același timp, determină caracterul unei societăți deschise și democratice. În plus, proiectul *Calea virtuală de mătase* contribuie la îmbunătățirea situației în domeniul educației și ajută la reducerea decalajului între societățile bogate și sărace în informații. În cadrul acestui proiect țările participante au decis să coopereze strîns și, prin urmare, să contribuie la consolidarea păcii și securității în regiune, includerea instituțiilor științifice și de învățămînt fiind un exemplu elocvent al implicării științei în procesul de asigurare a securității.

Am subliniat deja că programul științific în vigoare este îndreptat spre conjugarea eforturilor în vederea contracarării amenințărilor și riscurilor la adresa securității și stabilității internaționale, granturile de cooperare fiind propuse în conformitate cu temele prioritare de cercetare. De regulă, selecția solicitărilor prevede cîteva trepte, începînd cu expertizarea atît din partea Alianței, cît și a statului partener, continuînd cu examinarea de către Consiliul Consultativ al Organizației cu statul partener și încheind prin aprobare de către Comitetul Comun al NATO și statului partener. Totodată, sînt atestate cazuri cînd în calitate de comanditar al grantului figurează fie un stat aliat sau un stat partener, fie Alianța, aceste solicitări fiind numite

„descentralizate” sau „speciale” și se intercalează frecvent cu alte programe, cum ar fi „Știință pentru Pace”. Gestiunea programului este exercitată de angajații Secretariatului internațional de pe lângă Cartierul General al Organizației, acesta incluzând două direcții prioritare: *proiecte științifice comune și proiecte de contracarare a amenințărilor și riscurilor contemporane*. Ch. Donnelly a specificat în ordinea de idei reliefată că mediul actual de securitate și intensificarea amenințărilor nemilitare au determinat domeniile prioritare de activitate științifică a Tratatului Atlanticului de Nord, cooperarea științifică fiind ancorată pe trei direcții: lupta împotriva terorismului; contracararea altor amenințări la adresa securității internaționale; cooperarea propriu-zisă în materie de cercetare cu statele partenere [88, p. 8-9].

Cooperarea științifică în lupta împotriva terorismului internațional presupune următoarele: detectarea avansată a agenților și armelor chimice, biologice, radiologice și nucleare, diagnosticarea accelerată a efectelor asupra oamenilor; metode avansate de identificare (senzori chimici și biologici, gene chips, preparare multisenzori); protecție fizică și decontaminarea de agenți chimici, biologici, radiologici și nucleari; distrugerea armelor și agenților respectivi (tehnologii chimice și vaccinuri); contramăsuri medicale; detectarea explozivilor; contramăsuri împotriva terorismului ecologic.

Cooperarea științifică în contracararea altor amenințări la adresa securității este prevăzută pentru următoarele domenii de cercetare: securitatea mediului (deșertificarea, eroziunea pământului, poluarea); modelarea durabilă a consumului (produse alimentare, energie, materiale); pronosticarea și prevenirea dezastrelor naturale; securitatea alimentară; securitatea informațională; dinamica umană și societală (noi provocări la adresa securității globale, impactul economic al acțiunilor teroriste, studii de risc, topici în domeniul politicii științei).

În cadrul *priorităților-cheie ale cooperării științifice* sînt evidențiate următoarele activități: identificarea de către țările partenere împreună cu statele aliate și cu Organizația Nord-Atlantică a subiectelor de interes comun pentru investigații științifice (securitatea mediului, rețele de tehnologii informaționale, lupta contra terorismului internațional); determinarea priorităților individuale majore pentru țările partenere [82].

Fără îndoială, suportul acordat cercetărilor comune și schimbului de informație științifico-tehnologică este determinat cu precădere de necesitățile asigurării securității și apărării, O. Petrovici-Belkin, dar nu numai el, ci și mulți alți cercetători și analiști mai ales din Federația Rusă, acreditează ideea că aceste politici sînt îndreptate în primul rînd spre consolidarea pozițiilor blocului pe arena mondială, îmbunătățirea imaginii Organizației

și în consecință, realizarea mai efectivă a obiectivelor politico-militare prin intermediul metodelor nemilitare și instrumentelor soft [13]. Totodată, nu este mai puțin adevărat că programele de acest caracter contribuie la dezvoltarea științei și tehnologiilor, valorificarea mai multor obiective solicitând formarea unei rețele structural-instituționale extinse și coordonarea acțiunilor mai multor subdiviziuni ale Tratatului, antrenate în efectuarea cercetărilor științifice sau elaborarea programelor științifico-tehnologice în sferile sectoriale concrete. Fondarea Organizației pentru Cercetare și Tehnologii în cadrul Alianței are ca scop de a asigura conjugarea activităților din domeniul tehnico-științific și coordonarea lor cu investigațiile din sfera tehnologico-militară, contribuind în asemenea manieră la dezvoltarea elaborărilor științifice, schimbului de informații și perfectării strategiilor pe termen mediu. Organizația pentru Cercetare și Tehnologii este subordonată Comitetului pentru Știință, structural incluzând două subdiviziuni – Consiliul pentru Știința și Tehnologie și Agenția pentru Știința și Tehnologie. Direcțiile prioritare de activitate includ actualmente șapte teme:

1. cercetări general teoretice, modelare și analiză;
 2. integrarea științifică sistemică și elaborarea concepțiilor teoretice în domeniu;
 3. tehnologii electronice;
 4. tehnologii aplicative ale mijloacelor de transport;
 5. tehnologii științifice ale sistemelor informaționale și digitale;
 6. medicina și elaborări științifice în domeniul factorului uman;
 7. grupul NATO pentru imitare și modelare a proceselor tehnologice
- [86, p. 142-143].

Reiterăm că din anul 2004 activitățile Tratatului Nord-Atlantic în sfera științei au început să se desfășoare în conformitate cu amendamentele operate în Programul științific care au fost aprobate la reuniunea de la Kiev din 2003. Astfel, în debutul anului 2005, cu suportul Comitetului pentru Știință la Dnepropetrovsk și-a ținut lucrările un seminar în materia contracarării poluării chimice în urma acțiunilor teroriste, în discuție fiind puse eventuale măsuri de caracter medical îndreptate spre lichidarea consecințelor unor atacuri de acest gen. Supozițiile exprimate prevedeau că teroriștii ar fi în măsură să opereze atacuri chimice atât prin aplicarea armii de care ar putea dispune, cât și prin intermediul altor mijloace precum substanțe chimice cu destinație agricolă sau deșeuri ale industriei chimice, anihilarea acțiunilor de acest tip solicitând coordonarea diferitor servicii: subunități militare, instituții medicale, departamente ale situațiilor excepționale. Programul acestui seminar a inclus următoarele tematici: evaluarea riscului utilizării

substanțelor chimice de proveniență industrială, nivelurile toxicității provenite din aplicarea diferitor substanțe chimice, estimarea mijloacelor tehnice disponibile privind detectarea poluărilor chimice, modernizarea și optimizarea mijloacelor de protecție individuală, evaluarea mijloacelor medicale folosite pentru tratarea intoxicațiilor chimice, estimarea eficacității acțiunilor de lichidare a consecințelor atacurilor chimice [89].

Alt proiect realizat de Comitetul pentru Știință vizează elaborarea tehnologiilor de utilizare a celulelor de oxid solide de combustibil la temperaturi joase și medii, care să permită de a produce energie prin aplicarea unor metode mai sigure, eficiente și ecologice. Antrenînd cercetători științifici din Ucraina, Azerbaidjan, Federația Rusă, Marea Britanie și Statele Unite, proiectul a alcătuit o parte componentă a Programului Știință pentru Pace și a urmărit de a obține celule de oxid solide de combustibil pentru a fi folosite la temperatura nu de 900–1000°C, ci de 600–800°C, tehnologie care permite de a reduce costurile de producere a energiei și emisiile în atmosferă a gazelor cu efect de seră. Materia primă în stare de oxizi de zirconiu și scandiu este atestată în abundență în Ucraina și prin realizarea proiectului s-a dovedit a fi aplicabilă în mai multe state, aliate și partenere [90], efort care se înscrie în acțiunile de identificare a surselor alternative de energie și de protecție a mediului, date fiind oportunitățile de diversificare a furnizorilor și surselor de agenți energetici.

În luna septembrie a anului 2004, Comitetul pentru Știință a organizat în Marea Britanie un seminar consacrat cercetărilor de perspectivă cu tema Știința, societatea și provocările noi la adresa securității, în cadrul căruia s-au pus în discuție, printre altele, rolul mijloacelor de informare în masă în promovarea ideii privind importanța științei în contracararea terorismului și asigurarea securității internaționale. Cele mai sugestive concluzii, care, în opinia noastră, nu și-au pierdut din actualitate, se dovedesc a fi relevante și caracterizează uimitor de bine relațiile pe trilaterala știință – guvernare – mediul de afaceri, sînt următoarele:

1. există mai multe bariere de comunicare și colaborare pe axa știință – industrie – guvernare, 80% dintre companiile britanice, spre exemplu, n-au stabilit niciun tip de relații cu universitățile sau alte instituții de învățămînt superior;

2. este indispensabil de a spori interesul cercetătorilor științifici pentru tematicile de securitate în vederea aprofundării și extinderii studiilor în domeniu;

3. este absolut necesar de a investi mai mult în știință și tehnologii, inclusiv în țările subdezvoltate, antrenînd în special tineretul, în caz contrar

generația tânără într-o anumită măsură poate servi în calitate de bază socială pentru mișcările teroriste.

Recomandările făcute pentru remedierea într-o anumită măsură a situației deficitare, inclusiv acțiunile care trebuie să fie întreprinse de Tratatul Nord-Atlantic, vizează următoarele activități:

1. se impune o abordare multilaterală, interdisciplinară și interinstituțională care să fie în măsură să faciliteze precum și să stimuleze conlucrarea dintre cercurile științifice, reprezentanții businessului și funcționarii publici, cooperarea urmînd să fie fondată pe principiul de rețea în condițiile că cele mai bune rezultate științifice pot fi așteptate de pe urma interacțiunilor din cadrul sectorului civil, deoarece elaborările ce țin de sfera militară, de regulă, sînt secretizate. Este important de a oferi susținere în special businessului mic și mijlociu în stabilirea legăturilor cu instituțiile științifice și de învățămînt pe motivul că întreprinderile mari se dovedesc a fi în măsură de sine stătător să angajeze relații de cooperare, iar entitățile instructive și de cercetare trebuie să evite dublările inutile și să imprime investigațiilor orientare aplicativă concretă;

2. făcînd uz de mecanismele instituționale de care dispune, aplicînd instrumentele de consultare bi- și multilaterală precum și acordînd sprijinul financiar necesar, Alianța este în măsură să impulsioneze cercetările științifice în domeniile securității și apărării, cu precădere în statele partenere, rezultatele investigațiilor obținute urmînd să fie prezentate decidenților politici pentru familiarizare și, eventual, implementare. Un rol esențial este rezervat, de asemenea, legăturilor dintre cercetătorii științifici și reprezentanții mass-media din cauza că mijloacele de informare în masă oferă instituțiilor științifice o posibilitate importantă pentru a demonstra utilitatea lor și a exercita o anumită influență asupra activităților atît ale oamenilor de afaceri, cît și ale factorilor de decizie [91].

Dezvoltînd tema seminarelor științifice desfășurate sub egida Comitetului pentru Știință, constatăm o activitate organizatorică intensă, iar manifestările care au avut loc se disting prin varietatea problemelor abordate, chiar dacă sînt canalizate în albia aspectelor de securitate, luptei împotriva terorismului internațional, după cum a remarcat mai sus, revenindu-i primordialitatea în lista subiectelor propuse pentru valorificare. Capitolul consacrat problemei terorismului se regăsește pe agenda zilei a mai multor seminare științifice, unul dintre care și-a ținut lucrările în septembrie 2004 la Kiev și a vizat identificarea soluțiilor de prevenire a atacurilor teroriste la adresa sistemelor naționale de rețele energetice. Ideea magistrală avansată presupune că aprovizionarea cu agenți energetici reprezintă una

din cele mai importante funcții ale societății contemporane, iar asigurarea securității sistemelor energetice a primit un caracter global, vulnerabilitatea lor fiind determinată de organizarea în formă de structuri de rețele naționale și/sau transnaționale [92]. C. Băhnăreanu a sesizat pe bună dreptate că securitatea energetică a căpătat să fie o problemă strict economică și a devenit una mult mai complexă, antrenând implicații politico-militare: securitatea energetică nu este periclitată numai de actele teroriste, tulburările politice sau conflictele armate, ci și de fenomene climatice și factorul uman. Totodată, se impune de ținut cont și de provocările globalizării, în sensul că orice disfuncționalitate sau vulnerabilitate care se produce într-o regiune, poate să afecteze consumatorii din întreaga lume [93, p. 32-33].

Amenințările și riscurile globale la adresa integrității sistemelor energetice din lume au fost puse în discuție la Forul NATO Știința, businessul și tehnologiile pentru ocrotirea infrastructurii critice a energiei, care și-a ținut lucrările în perioada 24-26 februarie 2006 la Praga. La reuniune a fost prezentată platforma de acțiuni comune ale reprezentanților sectoarelor securității și apărării naționale, cercurilor științifice și producătorilor de energie electrică, petrol și gaze naturale în scopul identificării răspunsurilor pragmatice la problemele asigurării cu agenți energetici și a integrității sistemului energetic global, în general, și celui euroatlantic în particular [94]. Fortificarea securității infrastructurii energetice la nivel european este o direcție prioritară de activitate a Organizației, acest obiectiv este reiterat la Seminarul de la Vilnius din 15-16 octombrie 2009 desfășurat prin Programul Știință pentru Pace și Securitate cu sprijinul financiar al Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic. Una din concluziile acestui for științifico-practic este că obiectivul strategic trasat poate fi valorificat prin asigurarea stabilă și sigură cu agenți energetici, diversificarea traseelor, furnizorilor și surselor energetice precum și prin interconectibilitatea rețelelor energetice [95].

Luând act de dezvoltarea și răspîndirea accelerată a tehnologiilor informaționale la nivelul global și de riscurile de folosirea lor în scopuri criminale, cu repercusiuni grave la adresa securității, Alianța s-a angajat plenar în contracararea ciber-terorismului și ciber-criminalității, inclusiv prin intermediul Programului Știință pentru Pace și Securitate. Contextul global era destul de favorabil pentru realizarea cooperării științifice internaționale în domeniul vizat, deoarece după atentatele din 11 septembrie 2001 temerile că teroriștii ar putea folosi spațiul virtual pentru a provoca haos și pericole se dovedeau a fi mari, în Statele Unite, spre exemplu, au sporit alocările în mijloacele de protecție a celor mai importante rețele informaționale de eventuale atacuri. La seminarul organizat de Institutul

de Cercetări Avansate în octombrie 2006 la Sofia au fost identificați cinci factori care îi fac pe teroriști să fie interesați de tehnologiile informaționale și spațiul virtual:

1. ciber-terorismul este mai puțin costisitor decât metodele tradiționale;
2. ciber-atacurile pot capta cu mult mai mulți oameni decât metodele tradiționale, deoarece, adăugăm noi, actualmente contează nu atât numărul nemijlocit al jertfelor, ci mai cu seamă efectul asupra psihicii oamenilor, provocând frica, neîncrederea, starea de insecuritate;
3. arealul cu impact ciber-terorist poate fi cu mult mai mare;
4. anonimatul atacatorilor este mai mare, deoarece se dovedește a fi dificil de a identifica și urmări ciber-teroriste;
5. atacurile pot fi realizate de la distanță mare.

În același context de idei se includ și prioritățile de cercetare a acestui fenomen, obiectivele urmărite fiind identificarea soluțiilor pentru atenuarea pericolelor din partea ciber-terorismului: tipuri de ciber-atacuri; interdependența dintre ciber-terorism și crima organizată; măsuri de securitate a sistemelor informaționale – autentificare și autorizare, identificarea atacurilor și controlul integrității, protecția datelor și a sistemelor, analiza riscurilor, criptografie și biometrie; ponderea organizațiilor internaționale guvernamentale și nonguvernamentale în procesele de cooperare în lupta împotriva ciber-terorismului; colaborarea interguvernamentală în contracararea ciber-criminalității; expertiza judecătorească a rețelelor de calculatoare [96].

Concluzia generală a acestei reuniuni științifico-practice este că deși unii experți manifestă scepticism vizavi de amploarea pericolelor provenite de pe urma ciber-terorismului, probabilitatea atacurilor de factură cibernetică de a deveni realitate nu trebuie negată nici teoretic, nici practic, planificarea acțiunilor și instruirea oamenilor fiind de importanță și nu pot fi trecute cu vederea.

Însă deja la seminarul *Inteligența Operativă Network* desfășurat la Veneția în perioada 6-7 februarie 2009 s-a pus problema reconceptualizării abordărilor asigurării ciber-securității, obiectivul trasat fiind determinarea acțiunilor de primă necesitate pentru minimizarea consecințelor strategice și economice ale ciber-atacurilor. Oportunitatea elaborării și implementării unui set de acțiuni este determinată de faptul că ciber-teroriștii tind să folosească dependența societăților contemporane de tehnologiile informaționale avansate pentru a cauza prejudicii serioase la adresa securității naționale, cooperarea internațională reprezentând un mecanism important în anihilarea acestui actor nestatal asistemic. În lista temelor supuse dezbaterilor printre altele au figurat: 1. factorii care provoacă ciber-insecuritatea;

2. rolul guvernelor și sectorului asociativ în asigurarea ciber-securității;
3. amendarea bazei normative în scopul protejării activelor virtuale și a produselor fizice; 4. ponderea cercetărilor științifice în fortificarea ciber-securității [97].

Precizăm că la acest for securitatea a fost tratată în aspect tehnologic, însă plenitudinea și complexitatea politicilor în domeniu solicită abordarea și din alte perspective, inclusiv ale factorilor uman și social, motivul fiind anihilarea unor vulnerabilități.

Conceptul Strategic de la Lisabona nu conține răspunsuri la mai multe întrebări cu privire la misiunea Alianței în ciber-spațiu, iar Seminarul de la Cambridge din 10-11 octombrie 2011 și-a trasat ca obiectiv de a identifica locul ciber-amenințărilor în cadrul politicii de securitate și apărare a Organizației, date fiind neclaritățile care au apărut în contextul dezbatărilor strategice desfășurate și ca urmare, a lipsei unei poziții comune cu privire la oportunitatea strategiei ciber-securității NATO. Luând act de amenințările și riscurile la adresa securității economice și a proprietății intelectuale atât ale sectoarelor de stat, cât și ale corporațiilor, la seminar au fost puse în discuție mai multe aspecte, printre care: noi amenințări la adresa securității în ciber-spațiu; gestiunea și controlul în ciber-spațiu; atentate la adresa Internet-securității; ciber-riscuri asupra sectorului privat; cooperarea internațională juridică în vederea gestiunii ciber-spațiului [98].

Ideea magistrală care a fost exprimată prevedea oportunitatea conștientizării importanței ciber-securității în politicile exercitate de Alianță, deoarece ciber-atacurile presupun anonim și negare, precum și un raport favorabil costuri-beneficii comparativ cu variantele militare tradiționale, situație care solicită abordări noi pentru minimizarea amenințărilor reale și a riscurilor potențiale.

Mai sus am remarcat importanța factorilor uman și social în contextul asigurării securității informaționale și celei energetice. Însă, după cum am subliniat deja, securitatea se dovedește a fi un fenomen complex, care include mai multe dimensiuni și Alianța nu putea să facă abstracție de unele aspecte, fie neglijându-le, fie subestimându-le, deoarece probabilitatea ca riscul să se transforme în amenințare poate avea șanse mari să devină realitate în anumite circumstanțe favorabile, important fiind, în ordinea de idei reliefată, de a elabora strategii și tactici de anticipare și prevenire. Astfel, prin intermediul Programului Știință pentru Pace și Securitate în parteneriat cu Fundația Europeană pentru Știință în intervalul de timp 21-22 aprilie 2009 la Bruxelles s-a desfășurat conferința cu tema „Componentele nemateriale ale securității”. Luând ca bază oportunitatea abordării

interdisciplinare și intersectoriale a securității, s-a remarcat necesitatea de a supune cercetării componentele soft (ale securității) prin punerea în lumină a aspectelor ce țin de psihologie, filosofie, neurologie, teologie și alte „discipline nemateriale”, oportunitatea acestui exercițiu fiind motivată de următoarele: apariția și perfecționarea tipurilor noi de agresiune teroristă; necesitatea aplicării mecanismelor nemilitare pentru a preîntâmpina catastrofe umanitare; globalizarea catastrofelor ecologice și indispensabilitatea minimizării lor [99].

Prin urmare, acțiunile teroriste au devenit mai complexe, s-au perfecționat prin formele de manifestare și aplicare, dar, totodată, și strategiile antiteroriste au suferit unele schimbări la capitolul amploare și oportunități de valorificat. Seminarul desfășurat în Antalya pe 9-10 mai 2011 vine să confirme și să exemplifice supoziția anunțată, deoarece au fost puse în discuție probleme ce vizează participarea minorităților etnice în campania de contracarare a terorismului. Printre aspectele supuse dezbaterilor sesizăm: emigrarea și naturalizarea, importanța pașaportului occidental pentru teroriști; dimensiunea cultural-lingvistică a luptei contra terorismului; rolul poliției comunitare în combaterea acțiunilor teroriste; probleme și perspective de contracarare a terorismului în Africa [100].

Ultimul subiect, în accepția noastră, a căpătat o semnificație deosebită din cauza că mai ales Africa de Nord a devenit un spațiu tradițional de „celelule teroriste de criză”, acțiunile cărora s-au animat și s-au extins în urma „primăverii arabe din anul 2011”, evenimentele din Mali de la sfârșitul anului 2012 – începutul anului 2013 fiind elocvent în acest sens de idei. Considerăm că terorismul internațional abordat în calitate de actor al relațiilor internaționale nu se mai înscrie într-un singur centru sau cu pretenție de a fi liber, ci din contra, s-a descentralizat și s-a individualizat, situație care face mult mai dificilă acțiunile de prevenire și de neprofilare [101, p. 175].

De fapt, Programul Știință pentru Pace și Securitate împreună cu Fundația Europeană pentru Știință au organizat mai multe ateliere de lucru, scopul urmărit fiind dezvoltarea unei agende de cercetare în probleme de securitate. Succint precizăm că Fundația Europeană pentru Știință este o asociație internațională nonguvernamentală care desfășoară activitate non-profit dedicată promovării cercetărilor științifice. Fundația include 80 de membri instituționali din 30 de țări, care reprezintă cea mai mare parte a actorilor cu pondere din știința și tehnologia europeană, incluzând majoritatea consiliilor de cercetare importante din Europa și academiilor naționale de științe. Această instituție se dovedește a fi un catalizator pentru dezvoltarea științei prin întrunirea cercetătorilor de marcă și agențiilor de finanțare

în scopul dezbaterii, planificării și implementării de inițiative paneuropene [102]. Subliniem că acest parteneriat sprijină cooperarea în domeniul științelor sociale și umaniste în probleme de securitate și apărare, ca parte a Inițiativei *Securitatea: promovarea unui cadru de cercetare*, obiectivele trasate fiind susținerea excelenței în cercetările interdisciplinare complexe de securitate abordată la nivel internațional și facilitarea transferului de cunoștințe din sfera științei către instituțiile de profil. Am notat semnificația acestei oportunități, pentru că prezența științelor sociale și umaniste în cadrul eforturilor de cooperare este limitată [103, p. 116].

Considerăm important de a preciza că însușirea manifestărilor științifico-practice organizate de Comitetul pentru Știință prin Programul Știință pentru Pace și Securitate vine să demonstreze implicarea pe măsură a Organizației în promovarea cooperării științifice multilaterale, dar lăsând loc și activităților bilaterale în domeniu, Alianța Nord-Atlantică manifestând interes și dând dovadă de prezență constantă. Anume acest raționament justifică trecerea în revistă a unor reuniuni pe care le-a desfășurat, multe acțiuni având finalitate și se dovedesc a fi benefice mai ales pentru parteneri.

Contrar multiplelor supoziții care presupun că după evenimentele din 11 septembrie 2001 s-a amplificat exercitarea politicilor nemilitare, considerăm că, din contra, acestea le-au redus substanțial din amploare și au impus activizarea formelor militare de contracarare a actelor teroriste. În 2006 Comitetul pentru Știință și Comitetul privind Provocările Societății Moderne au fuzionat, formînd Comitetul Știință pentru Pace și Securitate, schimbarea instituțională fiind dictată de „transformările mediului de securitate la nivel mondial și prioritățile comune ale celor două programe”. Comitetul și-a canalizat activitățile „pe inițiative în domeniul științei civile și apărării corelate contracarării terorismului și combaterii amenințărilor de altă natură la adresa securității”, fiind un mecanism de cooperare și de dialog științific între cercetători din statele aliate și din țările partenere preocupate de problemele securității. Obiectivul Programului NATO Știință pentru Pace și Securitate este de a răspunde necesităților statelor participante de consolidare a securității, stabilității și solidarității prin „dezvoltarea colaborării între rețelele de cercetare științifică și sporirea capacităților naționale de cercetare prin sprijinirea desfășurării proiectelor multianuale, atelierelor specializate, cursurilor de perfecționare și atelierelor de cercetare avansată” [104]. Prioritățile Programului înglobează proiecte pentru susținerea directă a operațiunilor și misiunilor Alianței Atlanticului de Nord, apărarea contra terorismului, combaterea amenințărilor chimice, biologice și radionucleare, prevenirea și gestionarea noilor amenințări pentru securitatea globală, cum ar fi statele

eșuate, impactul economic al acțiunilor teroriste, securitatea ecologică sau securitatea alimentară în zonele de conflict, de calamități naturale sau tehnogene, dezvoltarea tehnologiilor și accesul la informație. Programul Știință pentru Pace și Securitate a inclus următoarele panee de lucru: chimie, biologie, fizică; securitatea informațională și a comunicațiilor; securitatea mediului; dezvoltarea umană și societală. Modalitățile și mecanismele de cooperare prevăd următoarele oportunități:

1. Proiecte multianuale care sprijină colaborarea în baza unor proiecte de cercetare științifică oferind suport pentru acoperirea unor cheltuieli corelate proiectului, cum ar fi achiziționarea de echipament științific, calculatoare, formarea personalului proiectului și software. Nu este prevăzută salarizarea, dar pot fi acordate burse pentru tinerii cercetători.

2. Școli de Studii Avansate susțin organizarea cursurilor pentru diseminarea informației despre cele mai recente evoluții cu privire la Alianța Atlanticului de Nord, cursurile fiind destinate unei audiențe specializate. Acestea durează două-trei zile întrunind 20-50 de participanți, iar dezbaterile și soluțiile pe marginea problemelor curente de securitate sînt publicate cu suportul Programului. Contribuția Organizației prevede compensarea costurilor de organizare și de plasare a vorbitorilor, dar în anumite condiții pot fi susținuți financiar și nevorbitori din unele țări partenere.

3. Cursuri Avansate de Perfecționare sînt prevăzute pentru a permite specialiștilor din țările membre de a împărtăși experiența în domeniul securității stagiatorilor din statele partenere la întruniri de 5-7 zile. De regulă sînt invitați 3-4 specialiști din cel puțin două state aliate și 30-50 de audienți din țările partenere, obiectivul magistral urmărit fiind schimbul de experiență.

4. Ateliere de Cercetare Avansată subvenționează organizarea atelierelor de experți în cadrul cărora să se desfășoare discuții la nivel înalt specializat în vederea identificării soluțiilor pentru provocările emergente de securitate [104].

Însă, în urma unor reforme structurale desfășurate în 2010, Comitetul Știință pentru Pace și Securitate a fost desființat, iar Programul Știință pentru Pace și Securitate a fost transferat în cadrul Direcției pentru Provocările de Securitate Emergente. Includerea Programului în cadrul Direcției a urmărit instituirea unei conexiuni mai strînse între abordarea științifică și răspunsurile Organizației la noile amenințări la adresa securității internaționale precum terorismul, atacurile cibernetice, riscuri la adresa furnizorilor de energie, proliferarea armelor de distrugere în masă. Alianța Nord-Atlantică a desemnat o singură subdiviziune abilitată cu asumarea responsabilității

pentru activitatea depusă în diferite domenii cu impact asupra securității aliaților și partenerilor în contextul proliferării acestor provocări și ca urmare a necesității de a redefini modul de realizare a solidarității, accentul fiind pus pe capacitatea de coeziune și acțiunile comune cu actorii civili și sectorul privat [105].

Relansarea Programului NATO Știință pentru Pace și Securitate s-a produs la 28 august 2011, fiind trasate un set de acțiuni precum: optimizarea coordonării, evaluarea proiectelor de către Grupul Independent de Evaluare Științifică, care se întrunește în ședințe de regulă de două ori pe an și reducerea mecanismului de asistență financiară la trei categorii – proiecte de cercetare, training-uri organizate de Institutele de Studii Avansate sau prin intermediul Cursurilor Avansate; ateliere de lucru. Luând ca bază prevederile Conceptului de la Lisabona, la 8 iunie 2012 s-au adoptat prioritățile noi ale Programului, care, la rîndul lor, se împart în mai multe subteme și constau în următoarele:

I. *Facilitarea cooperării reciproc benefice pe subiecte de interes comun, aprofundarea eforturilor pentru depășirea noilor provocări în domeniul securității* includ:

1. *lupta împotriva terorismului*: metode de protecție a infrastructurii, materialelor și personalului critic; factorul uman în apărarea contra terorismului; tehnologii de detectare a amenințărilor teroriste provenite din aplicarea dispozitivelor explozive sau exercitarea altor activități ilicite; managementul riscurilor, practicile și tehnologiile cele mai bune de răspuns la terorism;

2. *securitatea energetică*: soluții inovatoare de asigurare cu energie a armatei, inclusiv de caracter regenerabil; securitatea infrastructurii energetice; aspecte maritime ale securității energetice, aspecte tehnologice ale securității energetice;

3. *securitatea informațională*: protecția infrastructurii informaționale, inclusiv schimbul de cele mai bune practici, consolidarea capacităților și a politicilor; susținerea dezvoltării capacităților de cyber-apărare, edificarea de tehnologii noi și a infrastructurii; conștientizarea consolidării cyber-apărării;

4. *protecția împotriva agenților chimici, biologici, radiologici și nucleari*: metode și tehnologii de protecție, diagnosticarea efectelor, detectarea, decontaminarea, distrugerea, eliminarea sau izolarea agenților chimici, biologici, radiologici și nucleari; gestiunea riscurilor, strategiilor și tehnologiilor de recuperare; contramăsuri medicale împotriva agenților chimici, biologici, radiologici și nucleari;

5. *securitatea mediului ambiant*: probleme de securitate generate de constrângeri de mediu și de resurse, inclusiv riscurile pentru sănătate, provenite din deficitul de apă și din creșterea necesităților de energie.

II. *Sporirea gradului de conștientizare cu privire la evoluțiile în domeniul securității, inclusiv prin intermediul avertizării timpurii în scopul prevenirii crizelor* cuprind:

1. *tehnologii avansate de asigurare a securității*: tehnologii emergente, inclusiv nanotehnologii, tehnologie optică, sateliți micro;

2. *securitatea frontierelor*: tehnologii de asigurare a securității frontierelor, inclusiv celor portuare; cross sisteme de comunicații de frontieră și prelucrare a datelor; consultanță, evaluarea necesităților și cele mai bune practici de asigurare a securității frontierelor;

3. *detectarea și înlăturarea minelor neexplodate*: dezvoltarea și furnizarea de tehnologii avansate, metodologii și cele mai bune practici; soluții de contracarare a dispozitivelor explosive avansate;

4. *aspectele umane și sociale ale securității relaționate cu obiectivele strategice ale NATO*.

III. *Fortificarea suportului pentru operațiunile și misiunile conduse de Alianță* prevede: sprijinul civil misiunilor aliate; asigurarea accesului la informații prin intermediul conexiunii la internet din cadrul Programului Drumul de Mătase–Afganistan; aspecte culturale și sociale în operațiunile și misiunile militare; consolidarea cooperării cu alți actori internaționali [106].

Transformările conceptual-structurale au avut ca suport decizia Alianței „de a pune accentul pe inițiative în domeniul științei civile și inovării corelate combaterii terorismului și altor amenințări la adresa securității” [107, p. 22], pornindu-se de la supoziția că știința civilă poate fi un fundament solid și eficient pentru promovarea parteneriatului internațional și, în același timp, se dovedește a fi în măsură să răspundă la provocările emergente de securitate. Programul NATO Știință pentru Pace și Securitate sprijină colaborarea științifică și tehnologică între oameni de știință și între experți din țările aliate și cele partenere, incluzând suport financiar acordat la nivelul Alianței și la nivel național demonstrând „angajamentul Organizației Nord-Atlantice pentru asigurarea securității și menținerea păcii prin promovarea cooperării științifice”. Obiectivul Programului este de a răspunde necesităților statelor participante de consolidare a securității, stabilității și solidarității prin dezvoltarea colaborării „între rețelele de cercetare științifică și sporirea capacităților naționale de investigație prin sprijinirea desfășurării proiectelor multianuale, atelierelor specializate de lucru, cursurilor de perfecționare și atelierelor de cercetare avansată”.

Luînd ca bază materialul supus analizei, *considerăm că politicile Alianței în domeniul științei se împart în următoarele etape:*

1. de la inițiere în jumătatea a doua a anilor '50 pînă la începutul anilor '90: programele științifice au fost destinate în exclusivitate cercetătorilor din statele-membre, ancorate pe cercetarea aspectelor de securitate și apărare, transferului tehnologic revenindu-i întîietatea, însă în anii '70-80 au fost invitați un număr mic de specialiști din statele socialiste;

2. de la mijlocul anilor '90 pînă la mijlocul primului deceniu al secolului XXI: programele științifice devin mecanismul principal de stabilire și dezvoltare a parteneriatelor, contribuind atît la extinderea Alianței, cît și la aprofundarea cercetărilor și schimbului de experiență, cu precădere în domeniul aplicativ. Această perioadă se dovedește a fi cea mai fructuoasă la capitolul suportul financiar oferit dimensiunii științifice de activitate și a întrunit un număr mare de participanți;

3. din jumătatea a doua a primului deceniu al secolului XXI: programele științifice sînt ancorate pe aspecte sectoriale bine determinate și cu așteptări fezabile, perioada fiind înjumătățită de relansarea în 2011 a Programului Știință pentru Pace și Securitate.

Așadar, activitatea științifică a Organizației Nord-Atlantice este determinată de caracterul complex al riscurilor și amenințărilor la adresa securității, deși nu este mai puțin adevărat că știința ca atare nu sporește gradul de securitate al grupurilor vulnerabile de populație, potrivit aprecierii lui J.F. Bureau, nici de calamitățile naturale, nici de actele teroriste, dar se dovedește a fi în măsură să traverseze hotarele și să contribuie la asigurarea înțelegerii sociale. Majoritatea absolută a proiectelor și programelor este rezervată cercetărilor din domeniile științelor tehnologice și ingineresti, exacte și naturale, cu specializare îngustă și cu obiective sectoriale bine definite. Însă științele sociale, potrivit lui J.F. Bureau, de asemenea, contribuie la realizarea comunicării eficiente și coordonării eforturilor în domeniile lor de investigație, dat fiind că „factorii umani și sociali în anumite împrejurări sînt producători de frică și oroare, doi piloni ai terorismului”. Totuși în contextul efectuării cercetărilor și desfășurării forurilor este relevant aspectul politic, de cooperare, dat fiind că întrunește state aliate, state partenere și structuri internaționale antrenate în realizarea temelor comune. Optimizările care s-au produs în ultimul timp sub aspect structural și în planul definirii unor priorități bine conturate nu semnifică reducerea din intensitate a activităților în domeniul științei, ci acomodarea la noile realități provenite din amenințările și riscurile neconvenționale la adresa securității internaționale, recesiunea economică și desfășurarea operațiunilor de menținere a păcii departe de hotarele fizice ale NATO.

2.2. Preocupări ale Tratatului Atlanticului de Nord pentru protecția mediului

Știința și ecologia se includ în dimensiunea a treia de activități ale Organizației Tratatului Nord-Atlantic, alături de primele două, politică și militară, aceasta mai fiind numită „socială”, iar politicilor de mediu le revine o pondere esențială în procesul conștientizării oportunității identificării soluțiilor și conjugării eforturilor pentru contracararea sau minimizarea amenințărilor și riscurilor la adresa supraviețuirii civilizației umane. Nu negăm nici pe departe relevanța asumțiilor ancorate pe reliefa semnificației factorului ecologic în consolidarea pozițiilor Alianței pe arena mondială, dar, totodată, le catalogăm că uneori suferă de unilateralitate apologetică, deoarece problemele de mediu se dovedesc a fi în sine generatoare de insecuritate și conflicte, ele amenință mijloacele de existență a omenirii și accentuează inegalitățile atât în interiorul statelor, cât și în exterior. A. Levy a remarcat pe bună dreptate că problemele ecologice prezintă amenințare la adresa securității, atât naționale, cât și internaționale, însă de semnificație cu mult mai mare se dovedesc a fi soluțiile propuse pentru rezolvarea lor [108, p. 37], iar M.Maathai a cerut schimbarea modului de gândire pentru ca umanitatea să înceteze să amenințe sistemul care îi asigură viața [109].

Fondarea în 1959 a Comitetului pentru Oceanografie a pus începutul activității Tratatului în domeniul ce vizează poluarea mediului ambiant. Însă din punct de vedere geopolitic această inițiativă poate fi tratată ca expresie a tendințelor expansioniste în contextul competiției bipolare, dat fiind că Uniunea Sovietică s-a avîntat în valorificarea cosmosului prin lansarea satelitului în 1957, iar Alianța, adică Statele Unite în primul rînd, urmărea să controleze oceanul planetar. Zece ani mai tîrziu, avînd ca suport Raportul Clubului de la Roma „Limitele creșterii”, Organizația a înființat Comitetul privind Provocările Societății Moderne, urmărind aprofundarea cooperării, examinarea celor mai eficiente modalități de gestiune a resurselor și educarea omului din secolul XX să păstreze armonia cu lumea în schimbare [110, p. 194]. Obiectivele Comitetului țin de abordarea problemelor mediului înconjurător și calității vieții locuitorilor statelor membre, opțiuni bazate pe expertizare și cercetare, inclusiv în urma utilizării forțelor armate.

Este de precizat că de la sfîrșitul anilor '60 ai secolului XX, problemele ce țin de ecologie și protecția mediului au devenit preocupare a două structuri, Comitetul pentru Știință și Comitetul privind Provocările Societății Moderne, dat fiind că securitatea ecologică era tratată ca o temă prioritară

de cooperare în cadrul Comitetului pentru Știință. În același timp, au existat unele deosebiri în activitatea celor două subdiviziuni: în cadrul Comitetului pentru Știință inițiativele de mediu veneau „de jos”, din partea cercetătorilor sau specialiștilor, pe când în Comitetul privind Provocările Societății Moderne proiectele și programele erau propuse de statele membre, ca mai apoi să fie examinate de cercetători din domeniile vizate. Este de notat, de asemenea, că în perioada anilor '70 – prima jumătate a anilor '80 activitatea Comitetului privind Provocările Societății Moderne a fost de o intensitate redusă și s-a exprimat în teme prin desfășurarea unor seminare, cum ar fi în problemele atenuării zgomotului produs de avioanele militare sau ocrotirea florei și faunei din proximitatea poligoanelor militare. Cauza acestei situații constă, în accepția noastră, că nu se conștientizase încă gravitatea problemelor de mediu și nu se formase un curent de opinie bine consolidat și sprijinit pe structuri ale societății civile.

Luând ca suport de referință Raportul lui M. Coulson în care sînt descrise detaliat activitățile Organizației Tratatului Nord-Atlantic în domeniul ecologic din ultimele două decenii ale secolului XX, specificăm că el deosebește trei perioade în evoluția lor, după cum urmează [111]:

1. anii 1984-1991: studiile pilot se desfășurau în statele membre și vizau cu predilecție determinarea impactului acțiunilor forțelor armate asupra medului înconjurător și civililor. Printre activitățile de importanță care au avut loc, vom menționa:

– cercetarea în problema luptei împotriva zgomotului produs de avioanele militare a fost realizată în perioada 1985-1989 la inițiativa Germaniei Federale și Statelor Unite, fiind continuare a seminarului găzduit de Olanda în 1982. Ca rezultat, a fost cercetat un diapazon lărgit de aspecte ce se referă la zgomotul aerian, de la impactul asupra organismului uman pînă la măsurile de neutralizare:

– proiectul „Formarea conștiinței ecologice în cadrul forțelor armate” a fost inițiat, de asemenea, de Germania Federală și s-a desfășurat în intervalul de timp 1987-1990. Oportunitatea cercetării a fost determinată nu doar de necesitatea exercitării controlului asupra materialelor și deșeurilor cu efecte poluante asupra mediului, ci și de concilierea între autoritățile civile și militari, primii învinuindu-i că nu atrag atenția cuvenită problemelor ecologice, iar ultimii aveau temeri că din cauza acestor probleme nu vor putea îndeplini eficient funcțiile de apărare. Drept urmare, a fost desfășurată o activitate amplă de educație ecologică în cadrul forțelor armate ale statelor aliate, inclusiv formarea structurilor specializate, practică preluată și de țările partenere, inclusiv Republica Moldova;

– conferința cu privire la rolul armatei în aplicarea Protocolului de Montreal și-a ținut lucrările în septembrie 1991, fiind convocată la inițiativa Comitetului privind Provocările Societății Moderne, care a venit cu propuneri de a reduce emisiile de gaze de eșapament și a înlocui substanțele cu efect nociv asupra stratului de ozon. Dat fiind că acest for a prezentat una dintre primele oportunități pentru statele nealiat de a participa la discuții în probleme de apărare și mediu împreună cu țările NATO, s-a considerat necesitatea angajării și dezvoltării cooperării, situație care s-a materializat și prin instituționalizarea Consiliului de Cooperare al Atlanticului de Nord. Notăm că Protocolul de la Montreal cu privire la substanțele care epuizează stratul de ozon a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1989 și prevede protejarea stratului de ozon prin eșalonarea treptată și, eventual, stoparea producerii substanțelor considerate a fi cu efect de distrugere.

2. anii 1991-1997: au fost extinse agenda temelor abordate anterior și lista participanților pe contul statelor ex-socialiste, un rol important fiind atribuit parteneriatelor transfrontaliere, situație care n-a putut să nu se răsfrângă asupra spectrului de activități. Preocupările ecologice la nivel transfrontalier și-au găsit materializare prin realizarea mai multor proiecte, printre care: contaminarea radioactivă a râurilor prin transportarea produselor de acest gen pe căi navale; gestiunea deșeurilor radioactive în sectorul apărării; evaluarea riscurilor de poluare a apelor teritoriale ale Lituaniei în urma scurgerii de substanțe radioactive de pe submarine. Însă proiectul de o amploare și de un impact incomparabil mai mare ține de situația ecologică din Arctica, desfășurat în două etape în perioada 1992-1996. Obiectivul trasat a fost monitorizarea, evaluarea și preîntâmpinarea poluării transfrontaliere cauzată de activitatea militară, dat fiind că sporea considerabil cantitatea de deșeuri radioactive scurse în regiunea care cuprindea perimetrul mărilor Baltice, Barents și Neagră. S-a constatat că pericolul cel mai mare pentru apele subterane și apele mărilor arctice este prezentat de produsele petroliere și de componentele chimice care sînt folosite pe larg în procesele de producere, experimentare și utilizare a armamentului, recomandîndu-se intensificarea cooperării internaționale în domeniu, inclusiv prin elaborarea de tehnologii alternative și standarde noi de stabilire a calității terenurilor. Rezultatele obținute au fost folosite, de asemenea, pentru realizarea altor proiecte ecologice sub egida Alianței, cum ar fi studiul pilot „Utilizarea solului aflat în folosință militară” [112].

În contextul de idei anunțat vom constata continuitatea studiilor în problema zgomotului, produs în cazul dat nu de avioanele militare, ci de elicoptere, desfășurarea cercetărilor care au durat în perioada 1992-1994 fiind rezultatul plîngerilor parvenite din partea societății: temele principale

de investigație au vizat măsurarea și extinderea zgomotului produs de elicoptere. În aceeași ordine de idei se înscrie Simpozionul organizat în anul 1994 de Comitetul privind Provocările Societății Moderne cu genericul „Planificarea noilor aeroporturi și piste de decolare astăzi, mâine și în mileniul următor”, acțiune consacrată condițiilor de zbor, tehnologiilor de proiectare și construire a aparatelor de zbor, influența lor asupra mediului ambiant și a zgomotului asupra comportamentului omului și a animalelor [113].

Alte acțiuni de referință realizate de Comitetul privind Provocările Societății Moderne au vizat un diapazon mai larg de probleme, canalizate cu predilecție pe relația bidimensională „militari- mediu”, printre care se evidențiază următoarele:

- seminarul „Rolul militarilor în procesele de protejare a mediului” desfășurat în luna noiembrie a anului 1992, agenda dezbaterilor a întrunit o participare extinsă fiind ancorată pe cerințele de factură ecologică înaintate față de militari, iar sub aspectul practic s-a soldat cu lansarea în decembrie anul 1993 a Planului de lucru a Consiliului de Cooperare Nord-Atlantică pentru Dialog, Parteneriat și Cooperare în vederea impulsivării participării cercetătorilor și specialiștilor din statele partenere în activitatea Comitetului privind Provocările Societății Moderne;

- conferința organizată de către Consiliul de Cooperare Nord-Atlantică „Planificarea ciclurilor de activitate ecologică vitală a obiectelor și poli-goanelor militare”, aceasta fiind o componentă a studiului pilot în problemele ce țin de cerințele de natură ecologică față de militari. Recomandările au fost valorificate prin adoptarea Statutului NATO cu privire la protecția mediului înconjurător și a Îndrumarului de studii ecologice pentru forțele armate, formarea unui serviciu informațional în materie să asigure schimbul de informație dintre aliați și parteneri, elaborarea cursurilor speciale de instruire a militarilor și înțelegerea de principiu privind oportunitatea auditului ecologic;

- proiectul pilot „Aspecte ecologice privind recuperarea solurilor atribuite forțelor militare” a derulat în două perioade, din 1994 până în 1998, printre obiectivele strategice figurînd evaluarea situației ecologice a terenurilor folosite de militari pentru ca să fie exploatate ulterior în sectorul civil în urma epurărilor prin aplicarea celor mai eficiente tehnologii. Ca rezultat, metodele de curățare a solurilor care au fost elaborate în urma investigațiilor s-au dovedit a fi de relevanță deosebită și prezintă, conform mai multor estimări, interes constant.

3. anii 1997-2000: spectrul activităților în domeniul politicilor de mediu a fost extins prin realizarea proiectelor de nivel regional și concep-

rea securității ecologice ca fiind un element al securității internaționale. Realizarea studiilor pilot de nivel regional a fost impulsionată, în accepția noastră, de consolidarea pozițiilor Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic în cadrul Alianței, fiind expresie a interesului manifestat pentru cooperare prin Programul Parteneriat pentru Pace, inclusiv în domeniul ecologic, acțiuni cărora li s-a rezervat un rol substanțial. Astfel, la Seminarul „Securitatea ecologică a conductei de petrol din Georgia” din octombrie 1999 s-au dezbătut aspecte economice și ecologice privind transportarea petrolului, securitatea conductelor, preîntâmpinarea scurgerilor și perspectivele de cooperare internațională prin intermediul programelor noi. În același interval de timp în Ucraina s-a desfășurat alt seminar, „Probleme ecologice de asigurare a securității în bazinele Mării Negre și Mării Azov”, în discuție fiind puse modalități de asigurare a securității ecologice în zonele porturilor militare și de colaborare internațională în restabilirea mediului înconjurător ca urmare a catastrofelor ecologice, subiect la care vom reveni prin reliefarea situației în alte bazine maritime.

Referindu-ne la impactul degradării mediului asupra securității și stabilității internaționale, subliniem că Organizația a atribuit schimbărilor climatice, epuizării stratului de ozon, inundațiilor și secetelor, defrișării pădurilor și eroziunii solurilor rolul de factori determinanți ai migrației în masă și apariției conflictelor din cauza resurselor naturale și deci trebuiau discutate [111]. Studiul pilot „Sisteme de management de mediu în sectorul militar” finalizat în 2000 se înscrie organic în agenda de activități realizate de Comitetul privind Provocările Societății Moderne, sugestiv fiind ca numărul experților civili în domeniul ecologic a prevalat asupra celor militari. Obiectivele proiectului au vizat determinarea priorității riscurilor ecologice pentru asigurarea cooperării eficiente în materie, reliefarea conexiunii dintre schimbările de mediu și securitate la diferit nivel, abordarea problemelor de mediu, sociale și economice ca o totalitate, elaborarea unui set de acțiuni și priorități de caracter preventiv, în stare să contracareze escaladarea conflictelor și evaluarea rolului organizațiilor și a convențiilor internaționale în domeniu.

Prin urmare, studiul realizat prin proiecte și mese rotunde a recomandat abordarea integrată a riscurilor pentru a defini liniile directorii comune de evaluare a impactului problemelor de mediu. În același timp, trebuie de precizat că, pornind de la gravitatea lor, nu s-a reușit identificarea soluțiilor general acceptate, deoarece au fost prezentate șapte categorii de politici care se referă la acțiunile de răspuns: determinarea condițiilor de mediu generatoare de conflict; evaluarea integrată a unui aspect de mediu;

avertizarea timpurie; identificarea mecanismelor de rezolvare a litigiilor ce țin de ecologie; gestiunea crizelor; aplicarea diplomației preventive.

În baza celor reliefate constatăm că politicile de mediu realizate de Alianță în ultimele trei decenii ale secolului XX s-au dezvoltat pe o traiectorie ascendentă prin aprofundarea cooperării și diversificarea tematicii, imprimându-le sens politic și aplicativ, modificând arealul de implementare de la unul transfrontalier către regional. A. Belonogov acreditează ideea că prin integrarea statelor postsocialiste în programele și proiectele ecologice ale Organizației Nord-Atlantice s-a fortificat politizarea investigațiilor în domeniu, dat fiind că „partenerii se dovedesc a fi favorabili pentru a lua parte la activitățile nemilitare ale blocului, urmărind să primească dividende politice, iar NATO la rîndul său prin exercitarea cercetărilor la nivelul regional tinde să se consolideze în afara zonei geografice tradiționale de răspundere, inclusiv în spațiul postsovietic”. Nu subestimăm nici de data aceasta relevanța factorului politic în promovarea geostrategică a Alianței, dar, totodată, reitereăm semnificația dublă a politicilor de mediu, dată fiind interdependența dintre ecologie și securitate.

După încheierea conflagrației globale bipolare la reuniunile plenare ale Comitetului privind Provocările Societății Moderne au avut posibilitate de a lua parte cercetători științifici și specialiști în domeniu din țările partenere, această subdiviziune reprezentînd, potrivit lui O. Petrovici-Belkin, un for unic de schimb de experiență și cunoștințe în plan multidimensional, deoarece vizează aspecte științifice și tehnice, politice și umanitare, economice, sociale și ecologice, sfera militară și sectorul civil. Fiind, conform accepției lui T. Moran, inițiator al diferitor manifestări, Comitetul nu desfășoară cercetări în mod individual, dar participă activ la colectarea și sistematizarea celor mai recente date, activitatea sa poartă un caracter descentralizat, în sensul că nu este finanțată din bugetul Alianței, ci de statele interesate în realizarea investigațiilor într-un anumit aspect. Comitetul este o structură de tip deschis, iar accentul este plasat pe programele care se dovedesc a fi în măsură să contribuie la perfectarea politicilor naționale în domeniu ale statelor partenere și susținerea elaborărilor noi [114, p. 102]. Este important de a remarca, în ordinea reliefată de idei, activitatea editorială a Comitetului, fiind puse în lumină peste 300 de cărți în problemele ecologiei, dezvoltării durabile și sferei sociale.

Activitatea Comitetului privind Provocările Societății Moderne s-a exprimat prin diferite forme, după cum urmează:

1. *studii pilot*: sînt gestionate de instituții și departamente ale statelor participante, majoritatea avînd cu precădere impact social sau umanitar, iar

unele au aplicabilitate și în sectorul militar – poluarea atmosferei solurilor, problema dioxinului, folosirea rațională a energiei;

2. *seminare*: sînt consacrate cu predilecție evaluării activității militare asupra mediului înconjurător, incluzînd mai multe aspecte precum sisteme de informare în ecologie, tehnologii pure, administrarea infrastructurii ecologice, asanarea biotehnologică;

3. *mese rotunde*: sînt consacrate evaluării politicilor naționale în domeniul ecologiei, fiind destinate unei teme concrete precum proceduri naționale de apreciere a riscului ecologic, calitatea aerului în încăperi, viitorul biotehnologiilor, energia substanțelor chimice și planificarea ecologică [115, p. 15].

Însă din jumătatea a doua a anilor '90 ai secolului XX, Comitetul a venit cu inițiative noi de exercitare a activităților în domeniu, cum ar fi *elaborarea proiectelor specializate de scurtă durată*, pe un termen de la jumătate pînă la un an, pe cînd programele obișnuite durează pînă la patru ani sau *organizarea simpoziunelor tematice* în scopul difuzării informației în probleme ecologice și sociale [116].

În debutul secolului XXI, tematica și direcțiile prioritare de activitate ale Comitetului privind Provocările Societății Moderne s-au extins considerabil prin desfășurarea reuniunilor în problemele politicilor ecologice ale acțiunilor militare și efectuarea cercetărilor experimentale asupra temelor de interes comun. Procesele de cooperare sînt materializate prin diferite forme cum ar fi colaborarea interparlamentară, este menită să asigure coordonarea acțiunilor de armonizare legislativ-normativă; interacțiunea structurilor executive, este îndreptată spre realizarea politicilor ecologice; cooperarea în sfera tehnico-științifică, este exercitată prin folosirea de comun acord a tehnologiilor, organizarea și desfășurarea expertizărilor, schimbul de informație și experiență în cadrul realizării programelor naționale și internaționale de mediu; acordarea asistenței necesare pentru elaborarea și semnarea convențiilor internaționale în domeniu [117, p. 109]. Abordată în plan general, activitatea științifico-practică este canalizată pe valorificarea unor teme de interes strategic, care sînt secționate, la rîndul lor, în mai multe subteme ancorate fie pe prezența, fie pe semnificația politicilor de mediu:

1. *conexiunea dintre sfera ecologică și sectorul militar* se concretizează prin valorificarea mai multor subiecte precum: forme de instruire ecologică în forțele armate, aspecte ecologice ale recuperării teritoriilor aflate în folosirea militarilor; mediul înconjurător și securitatea în contextul internațional; sistemul de organizare a protecției mediului înconjurător în sectorul militar; protecția civililor de consecințele scurgerii substanțelor

toxice în cazurile transportării încărcăturilor militare; așteptări în domeniul ecologiei militare;

2. *contracrararea poluării mediului ambiant* se exprimă prin realizarea mai multor subteme, printre care: modelarea ecosistemelor lagunelor riverane în scopul administrării durabile a apelor; evaluarea tehnologiilor aprobate și noi de prelucrare a terenurilor și apelor poluate; trecerea transfrontalieră a aerului impurificat; evaluarea riscurilor naturale;

3. *ocrotirea sănătății și riscurile tehnologice* se materializează prin astfel de subteme concrete, cum ar fi: metode avansate de evaluare a riscurilor bolilor de cancer; impactul utilizării pesticidelor în agricultură asupra omului și mediului înconjurător; tehnologii agricole noi; impactul problemelor ecologice asupra sectorului ocrotirii sănătății;

4. *calitatea vieții și planificarea* se manifestă prin efectuarea unor studii și proiecte de scurtă durată, printre care: produse și tehnologii ecologic pure; tehnologii de examinare, conservare și gestiune ale resurselor culturale; implicarea opiniei publice în adoptarea deciziilor ecologice; vulnerabilitatea societății interdependente [114, p. 103].

În același context de idei se includ direcțiile prioritare de activitate a Alianței în domeniul protecției mediului înconjurător, care în linii mari se reduc la următoarele:

- protecția sistemelor naturale care n-au fost deteriorate de acțiunile economice și tehnogene ale omului și care sînt chemate să conserve echilibrul biologic;

- folosirea rațională și eficientă a resurselor ecologice;

- susținerea diversității biologice actuale;

- formarea și susținerea unui sistem viabil de răspundere ecologică globală;

- sprijinul financiar pentru realizarea politicilor și programelor ecologice prin stimularea aplicării metodelor economiei de piață în efectuarea lor; susținerea dezvoltării pieței de servicii și produse ecologice precum și a investițiilor în proiecte îndreptate spre asigurarea protecției mediului ambiant și diversității biologice; acordarea suportului pentru investigații și programe ecologice speciale în vederea instruirii populației; desfășurarea expertizărilor și procedurilor ecologice de monitorizare, evaluare și planificare a proiectelor NATO în materie de protecție a mediului; încurajarea schimbului de experiență în identificarea mijloacelor bugetare, precum și din alte surse pentru finanțarea activităților ecologice [15, p. 20].

Politicile de mediu exercitate de Alianța Nord-Atlantică și-au găsit implementare fie prin continuarea proiectelor și programelor precedente, fie

prin inițierea unor teme și activități noi, în funcție de prioritățile trasate și oportunitățile de valorificat.

Un program de semnificație deosebită pentru activitățile de mediu realizate de Organizație este „Provocările societății moderne” care a fost lansat în anul 1969 în scopul identificării soluțiilor pentru problemele ce țin de influența omului asupra mediului înconjurător și de calitatea vieții populației din statele aliate. În ultimul deceniu al secolului XX, lista participanților a fost lărgită prin antrenarea statelor din cadrul Parteneriatului pentru Pace și Dialogului mediteraneean, iar obiectivul strategic trasat vizează securitatea ecologică a Alianței, inclusiv problemele riscurilor netradiționale și cu potențial să provoace instabilitate economică, politică și socială, precum și ale reglementării sau preîntâmpinării conflictelor provenite din deficitul de resurse ecologice. Printre sarcinile care sînt chemate să asigure valorificarea obiectivului trasat se regăsesc cercetarea fenomenelor naturale de nivel regional și global, contracararea provocărilor și pericolelor potențiale la adresa societății și a mediului înconjurător, generatoare de instabilitate politică sau economică, reducerea presiunilor asupra mediului înconjurător de pe urma activităților economice și militare. Notăm că desfășurarea activităților în cadrul acestui program este determinată de interesul manifestat de mai multe state pentru realizarea proiectelor, elaborarea temelor ce țin de provocările societății moderne, inclusiv dezvoltarea durabilă și, implicit, alocarea resurselor necesare, dat fiind că finanțarea se produce din surse naționale. Acțiunile realizate se concretizează prin studii pilot cu durata de patru-cinci ani, proiecte de o singură dată prevăzute pentru douăsprezece-optsprezece luni și prin desfășurarea forurilor științifice sau ecologice organizate în diferite forme de manifestare, seminare, conferințe sau simpozioane internaționale, cu publicarea și accesibilitatea rapoartelor [118, p. 205].

Am specificat că diapazonul aspectelor tematice valorificate prin studiile pilot și proiectele de scurtă durată este variat, cercetările ecologice sînt cu predilecție de caracter interdisciplinar și se referă la dimensiunea ecologică a acțiunilor din sectorul militar, poluarea mediului, calitatea vieții, cooperarea transfrontalieră, dar și terorismul ecologic internațional.

Investigațiile cu privire la conexiunile militar-ecologice și-au găsit expresie în realizarea mai multor studii pilot și proiecte, cum ar fi:

– studiul pilot „Forme de educație ecologică în cadrul forțelor armate și impactul lor asupra creării stărilor de spirit proecologice” a fost îndreptat spre elaborarea unor metode eficiente care să fie în măsură să asigure desfășurarea activităților educaționale de factură ecologică în sectorul militar și facilitarea schimbului de experiență în domeniu, obiectivul urmărit

fiind formarea personalului ecologic responsabil. Investigațiile au demonstrat că sectorul militar se confruntă cu provocări și probleme în materie care sînt proprii și altor sfere. În cadrul activităților desfășurate de forțele armate aspectele ecologice, de asemenea, se dovedesc a fi de importanță majoră, dat fiind că orice operație militară presupune evaluarea impactului asupra mediului. În acest sens, dacă se exprimă necesitatea educației ecologice a civililor, aceeași exigență trebuie înaintată și militarilor. Rezultatul final s-a materializat prin pregătirea și difuzarea unui CD demonstrativ care a inclus mostre de aplicare a metodelor și procedeele eficiente de educație ecologică în cadrul trupelor militare, atenție deosebită fiind acordată folosirii apei din cauza că aceasta poate figura în calitate de fundament atît al cooperării internaționale, cît și al conflictelor [119];

– studiul pilot „Construcție capitală pentru infrastructura militară” și proiectul de scurtă durată cu aceeași denumire au fost orientate spre identificarea soluțiilor menite să contribuie la reducerea folosirii energiei electrice de către obiectele militare și micșorarea eliminărilor de deșeuri toxice în atmosferă, ținîndu-se cont de prevederile Protocolului de la Kyoto. Pentru valorificarea acestui scop s-a exprimat oportunitatea schimbului de experiență și cunoștințe în Comitetul privind Provocările Societății Moderne. În urma desfășurării investigațiilor s-a determinat că infrastructura pune presiune substanțială pe mediul înconjurător, dat fiind că 40% din energia consumată și 16% din apa folosită revin edificiilor, inclusiv celor cu destinație militară și deci prin construcții capitale în sectorul militar poate fi îmbunătățită situația în domeniul protecției mediului. Construcția capitală presupune aplicarea principiilor dezvoltării durabile în procesele de planificare, proiectare, edificare, funcționare, modificare și trecere la pierderi ale averii imobile, procese care solicită de a ține cont de factorii ecologici în toate etapele de funcționalitate, însă atenția primordială fiind acordată aplicării tehnologiilor de economisire a resurselor energetice [120].

Prin urmare, pentru realizarea obiectivelor trasate, în cadrul Alianței s-a convenit că militarii trebuie să cunoască impactul activităților pe care le desfășoară asupra mediului ambiant, impunîndu-se în acest sens elaborarea managementului ecologic. K. Mahutova, J. Barich și R. Kreizenbeck sînt de părere că un asemenea sistem de management ar trebui să includă patru componente, planificarea operațiilor, desfășurarea lor, determinarea impactului asupra mediului înconjurător și întreprinderea acțiunilor ecologice de rigoare, sistemul solicitînd ca în condițiile desfășurării activităților militare să se țină cont de politicile de mediu, inclusiv în procesul planificării bugetului [121]. Considerăm important de a sublinia că în afara dezideratelor

actorilor de a lua în calcul oportunitatea protecției mediului înconjurător în contextul planificării acțiunilor militare, mai este nevoie ca să fie în măsură să implementeze politici de acest gen, reclamându-se în ordinea de idei reliefată asemenea aptitudini precum comunicarea, cultura securității și documentarea.

Problemele ce vizează popularea diferitor sfere de mediu și-au găsit o abordare consistentă în activitatea de cercetare științifico-practică desfășurată de Alianță, cele mai relevante studii pilot și proiecte fiind:

– studiul pilot „Produse curate și procese” a avut ca obiectiv susținerea și implementarea principiilor dezvoltării durabile în sectorul de producție, obiectiv care permite aplicarea proceselor tehnologice inofensive și nonpoluante pentru a căpăta producție finită ecologic pură. Valorificarea scopului trasat a presupus, conform recomandărilor, reducerea eliminărilor de gaze toxice de către uzine și fabrici, perfecționarea proceselor tehnologice și mai ales crearea în fazele incipiente a produselor ecologice pure, fapt care în ultimă instanță prevede mai puține cheltuieli și un randament mai mare [122]. Notăm că cercetările realizate au contribuit la elaborarea parametrilor ecologici de măsurare a calității producției și la modernizarea procesului tehnologic prin folosirea materialelor ecologice;

– proiectul de scurtă durată „Evaluarea riscurilor naturale” a fost consacrat cercetării cataclismelor de caracter global, dar și cu repercusiuni la nivel național, avînd efecte nocive nu numai de sorginte economică, ci și conținînd o vădită dimensiune umană, provocată de activitatea omului. Obiecte ale investigațiilor au devenit nu numai cataclismele naturale, ci și metodele de contracararea lor, scop în care s-a propus crearea unui for permanent de schimb de informație despre calamități și desfășurarea unor seminare tematice de nuanță interdisciplinară [123];

– studiul pilot „Modelarea ecosistemelor din lagunele teritoriale în scopul folosirii sustenabile și dezvoltării” se înscrie în domeniul managementului bazinelor acvatice de acest tip și s-a desfășurat în două etape. Cercetările efectuate au demonstrat că datorită activităților agrare, piscicole și turistice lagunele se dovedesc a fi cel mai vulnerabil segment al țărmurilor maritime riverane, fiind evidentă lipsa acută de oxigen, depășirea nivelului de poluare și distrugerea ecosistemului. Recomandările care au fost făcute se referă la necesitatea de a găsi echilibrul între folosirea bazinelor acvatice și menținerea ecosistemului lagunelor prin modelarea hidrodinamică și ecologică a situației și luarea deciziilor la nivel politic. Drept urmare, s-a propus extinderea aplicării instrumentelor științifice în vederea asigurării durabilității și dezvoltării lagunelor de coastă și a bazinelor hidrografice [124];

– studiul pilot „Aspecte ale prevenirii și reducerii poluării mediului ambiant de către unele sectoare industriale” a vizat zona din Baia Mare și a avut ca obiectiv identificarea celor mai bune practici de prevenire a incidentelor și de reducere a contaminării solurilor și apelor subterane, aceste cataclisme avînd influență nocivă asupra mediului și sănătății [125]. Important este că proiectul a întrunit o participare largă, inclusiv fiind prezenți reprezentanți ai Uniunii Europene și Băncii Mondiale. Este important de notat că problemele ce țin de prevenirea și lichidarea influenței negative a factorului industrial asupra mediului înconjurător și a sănătății reprezintă o direcție prioritară de activitate a Organizației Nord-Atlantice, printre care se regăsește situația ecologică din industria mineritului, producerea îngrășămintelor chimice, acumularea deșeurilor în soluri și în apele subterane, precum și prepararea pentru situații de urgență. Revenind la studiul pilot menționat, precizăm că acesta este de importanță deosebită, deoarece a asigurat promovarea cooperării și dialogului în regiunea bazinului hidrografic al Dunării pentru a facilita dezvoltarea unor politici regionale în managementul iazurilor de decantare și al haldelor;

– proiectul de scurtă durată „Managementul deșeurilor industriale și toxice” a fost finalizat prin inițierea unui web site menit să asigure schimb de informație în domeniu între statele aliate și cele partenere, în discuție fiind puse aspecte ce țin de îmbunătățirea sistemelor de observare a deșeurilor nocive, aplicarea pe larg a biotehnologiilor și fitotehnologiilor în combaterea impurificării cu deșeuri toxice, contaminarea și purificarea apei [126];

– seminarul „Combaterea poluării cu petrol a regiunii nordice”, organizat sub egida Comitetului privind Provoacăările Societății Moderne în aprilie 2004 în Norvegia, a fost canalizat pe problemele înfruntării impurificării în zona Mării Barents, protejării mediului ambiant în locurile de transportare a petrolului din Federația Rusă în Europa și către Statele Unite, modernizării utilajului de luptă cu scurgerile petroliere și folosirii dispersanților. Aspectele puse în discuție, la care au participat, de asemenea, reprezentanți ai instituțiilor de cercetare științifică și ai producătorilor de utilaje, au vizat colectarea petrolului cu înalt conținut de viscoză în condițiile climaterice cu temperaturi joase, folosirea dispersanților și arderea pe loc, eficiența lucrărilor și securitatea personalului, descoperirea scurgerilor pe timp de noapte sau sub sloiul de gheață [127];

Luînd în calcul complexitatea problemei, Comitetul privind Provoacăările Societății Moderne a organizat un atelier în Canada doi ani mai tîrziu, în luna octombrie 2006, în cadrul căruia s-a făcut evaluarea daunelor provocate de transportul maritim și de scurgerile de petrol în zona arc-

tică, atenție deosebită fiind acordată aplicării tehnologiilor de epurare în condițiile distanțelor mari și accesului limitat;

– seminarul internațional „Evaluarea riscului consecințelor catastrofei de la Cernobîl: lecții pentru viitor” s-a desfășurat la Kiev în aprilie 2003, iar peste șase luni a demarat un studiu pilot cu același generic, însă în ambele cazuri fără ca Republica Moldova să participe, care, de asemenea, a fost afectată de accidentul produs în aprilie 1986. Notăm că tragicul eveniment de la Cernobîl se află la originea unor transformări considerabile ale politicilor naționale și internaționale de pregătire și gestiune ale situațiilor de urgență nucleară, un rol important fiind rezervat comunicării și schimbului de informație. De fapt, concluzia magistrală a seminarului a vizat necesitatea coordonării eforturilor îndreptate spre lichidarea consecințelor catastrofelor de acest caracter în faza incipientă, alt subiect relevant s-a referit la dozimetrie, adică măsurarea efectelor radiației, inclusiv de natură psihologică, cancerigenă, dar și alte maladii [128]. Semnificativ este că în urma acestor manifestări științifico-practice s-a consolidat o direcție de cooperare a Alianței cu alte structuri internaționale – asistență în cazul dezastrelor naturale.

De fapt, problema poluării transfrontaliere a aerului figurează pe agenda zilei Comitetului privind Provocările Societății Moderne încă de la începutul anilor '70, fiind inițiat un set de acțiuni ancorate cu predilecție pe cercetarea fenomenului. Formele de exercitare a cooperării se exprimă prin studii pilot și conferințe tehnice, în primul caz urmărindu-se schimbul de informație cu privire la poluarea transfrontalieră a aerului, iar în cel de-al doilea tematica este variată și vizează mai multe aspecte precum: rolul modelării atmosferice în politica și strategia de combatere a poluării aerului, transmigrarea aerului la distanțe mari tratată ca problemă globală, integrarea sistemelor regionale de modelare, evaluarea și controlul sistemelor de modelare.

– studiul pilot „Transmigrarea regională/transfrontalieră a poluării aerului” a fost axat pe reliefa sistemelor contemporane globale și regionale de prognozare a vremii, sistemelor de observare a poluării atmosferice, activității organizațiilor internaționale în domeniu, urmărindu-se perfectarea rapoartelor de țară pentru fiecare dintre 16 state participante [129].

Prin urmare, Alianța prin intermediul Comitetului privind Provocările Societății Moderne manifestă preocupări sustenabile față de protejarea unui spectru larg al resurselor naturale, începînd cu spațiul subteran și încheind cu cel aerian. Procesele de cooperare în domeniul combaterii poluării mediului întrunesc de obicei mai mult de zece participanți, state aliate și state partenere, la fiecare for, exprimat prin studii pilot, proiecte de scurtă

durată sau conferințe, iar problemele puse în discuție vizează aplicarea tehnologiilor inofensive și nonpoluante, managementul catastrofelor provenite din diferiți factori precum deșeuri, minerit, petrol, energie nucleară, aer sau apă. Bineînțeles că poluarea sectorială a resurselor naturale deseori este cu repercusiuni nu numai transfrontaliere, dar și de nivel regional, situație care solicită conjugarea eforturilor mai multor actori, realizându-se în asemenea manieră cooperarea dintre aliați și parteneri.

Cooperarea transfrontalieră/regională reprezintă obiect al preocupărilor mai multor categorii de persoane interesate, începînd cu factori guvernamentali și încheind cu reprezentanți ai cercurilor universitar-academice. Cele mai relevante cercetări dedicate acestor probleme sînt:

– studiul pilot „Adoptarea deciziilor de protecția mediului pentru dezvoltarea sustenabilă în Asia Centrală”, cu participarea a 19 state a avut ca obiective identificarea situației în domeniul protecției mediului în regiune, depistarea neajunsurilor în procesul de adoptarea a deciziilor, organizarea și desfășurarea întrunirilor ecologice, diseminarea rezultatelor, inclusiv prin Internet și canalizarea activității unei structuri special formate pe baza principiilor adoptate la Conferința internațională Provocările secolului XXI. Aspectele abordate au vizat calitatea și volumul informației accesibile în procesele de adoptare a deciziilor ecologice în țările central-asiatice, activitatea de cercetare în materia protecției mediului ambiant, instruirea și pregătirea specialiștilor în domeniu sau elaborarea și prezentarea rapoartelor cu privire la folosirea terenurilor, managementul bazinelor acvatice și protejarea speciilor aflate pe cale de dispariție. Recomandările pe marginea acestor probleme s-au referit la oportunitatea aprofundării și extinderii cooperării transfrontaliere de caracter sectorial – mișcarea transfrontalieră a apei, dat fiind că statele din regiune sînt interdependente la capitolul aprovizionării cu apă potabilă sau aplicarea excesivă a îngrășămintelor, pesticidelor, erbicidelor și defolianților, deoarece au repercusiuni nocive în raport cu mediul ambiant și starea sănătății din cauza concentrării sporite de substanțe periculoase în produsele alimentare și în apele subterane [130]. Importanța studiului vizat constă în faptul că prin creionarea unor acțiuni sustenabile în domeniul protecției mediului s-a încercat instaurarea unei atmosfere de stabilitate în spațiul central-asiatic, deși nu este mai puțin adevărat că Statele Unite urmăreau interese deosebite în regiune, date fiind focarele de terorism, dar și prezența Federației Ruse;

– studiul pilot „Prevenirea și atenuarea prăpăstiei societale” a fost consacrat evaluării situației din zona Mării Aral, care a devenit în ultimele decenii „un iaz hipersalin”, dezastrul fiind provocat de cultivarea intensivă

a bumbacului și orezului în delta a două râuri, Amu Darya și Syr Darya, a căror apă proaspătă a fost folosită nu atât pentru alimentarea bazinului maritim, ci pentru irigarea acestor culturi. Ca rezultat, salinizarea și reducerea zonei de pescuit au contribuit la deșertizarea terenurilor agricole și depunerea substanțelor toxice, schimbări care au afectat starea de sănătate a populației, economia locală și au provocat probleme de șomaj. În cadrul studiului au fost realizate două proiecte de scurtă durată, câte unul pentru cercetarea deltelor fiecărui râu, Alianța oferindu-le un Sistem de Informații Geografice, care fiind complementat de altul, Sistemul Global de determinare a Poziției, a permis perfectarea mai multor hărți a căror utilitate în managementul apelor se dovedește esențială. Notăm că relevanța acestor cercetări desfășurate cu suportul programelor Alianței constă nu numai în definirea unor acțiuni pentru diminuarea ecologică a salinității, dar și prin stabilirea parteneriatelor între specialiștii în domeniu și între structurile de profil, iar Organizația Nord-Atlantică le-a oferit echipamente pentru prelevarea probelor și desfășurarea experimentelor;

– studiul pilot „Crearea sistemului de monitorizare a situației ecologice din Marea Caspică” a inclus zece state participante, urmărind reabilitarea pe etape a medului ambiant din bazinul caspic. În acest scop a fost perfectat un sistem unic de observare prin măsurarea parametrilor climaterici, ecologici și hidrologici, modelarea computerizată, prelucrarea informației, modelarea numerică și prognozarea fizică, chimică și biologică a situației mării, investigațiile fiind îndreptate spre integrarea datelor la nivel național într-o rețea internațională de monitorizare hidrochimică și hidrometeorologică, cu antrenarea diferitor agenții și specialiști. Prin determinarea impactului factorilor antropogeni asupra diversității biologice și a productivității bazinului acvatic s-a urmărit, de asemenea, identificarea consecințelor asupra industriilor extractive din regiune și, implicit, a dezvoltării social-economice, inclusiv datorită poluării transfrontaliere prin apele râurilor care se varsă în mare [131].

În același context se înscriu acțiunile de monitorizare a râurilor din Caucazul de Sud, care s-au exprimat prin asistența NATO și OSCE acordată celor trei state transcaucaziene ca să dezvolte mijloace de supraveghere a cursurilor apei care traversează teritoriile lor. Precizăm că, luând act de situația complexă din regiune, această inițiativă a urmărit de a identifica soluții pentru destindere și consolidare a securității și stabilității prin cercetare, încercându-se, dar fără succese notabile în opinia noastră, de a tranșa un subiect de conflict, resursele comune de apă, deoarece calitatea ei are impact asupra nivelului de dezvoltare social-economică. Rezultatul palpabil al studiului, care a durat patru ani, a fost crearea în fiecare dintre cele

trei țări a câte un laborator de monitorizare a calității apei, dotat cu tehnologii moderne și cu personal calificat [132,p.4-5]. Prin urmare, Alianța Nord-Atlantică prin intermediul Programului „Știința pentru Securitate” a susținut financiar proiecte de gestiune a apei nu numai urmărind contribuții la ameliorarea stării mediului ambiant prin acțiuni concrete, dar, totodată, înscriindu-se în cadrul eforturilor de stabilire a dialogului dintre diferite instituții din statele nominalizate, tentativă care se încadrează într-un context mai larg decât cel politic sau geopolitic;

– seminarul științifico-practic „Combaterea deșertificării în regiunea Mării Mediterane” organizat sub egida Comitetului pentru Știință și a Comitetului privind Provocările Societății Moderne a avut loc în perioada 2-3 decembrie 2003 în orașul Valencia, la acest for fiind prezenți parteneri din cadrul Dialogului mediteranean și reprezentanți ai structurilor internaționale de cooperare în domeniul dat. Problemele puse în discuție s-au referit la elaborarea strategiilor de prevenire a înaintării deșerturilor inclusiv consecințele social-economice, criza de apă potabilă, degradarea și eroziunea solurilor, criza produselor alimentare, fenomenul migrației în contextul înaintării pustiurilor, conflicte regionale. S-a determinat că deșertificarea se dovedește a fi un pericol deloc neglijabil la adresa statelor din regiunea mediteraneană, dar, totodată, s-a constatat că acest proces este diferit la nord și la sud, înaintarea pustiurilor fiind nu numai un fenomen biofizic, ci avînd, de asemenea, consecințe social-economice și geopolitice [133].

Notăm că tema deșertificării reprezintă un subiect relativ nou în procesele de cooperare, cum ar fi proiectul „Indicatori ai deșertificării în regiunea mediteraneană”, cercetarea fiind finalizată cu determinarea valorilor independente (nivelul de folosire a terenurilor sau pluviositatea), precum și a celor dependente (umiditatea și prosperitatea solului, tipul de vegetație). S-a constatat că diminuarea rezervelor de apă, diminuarea materiei organice în sol și scăderea fertilității sînt factorii principali ai degradării și deșertificării [134, p. 7-8], impunîndu-se în ordinea reliefată de idei elaborarea unor indicatori de evaluare a riscurilor de pe urma acestor procese.

Conexiunile geografice dintre aceste regiuni denotă interdependența intereselor economice și geostrategice ale statelor-membre și în mai multe cazuri ale statelor partener, urmărind, potrivit lui M. Marghelov, identificarea posibilităților transregionale noi de transportare a hidrocarburilor cît și consolidarea dimensiunii politico-militare în contextul desfășurării acțiunilor antiteroriste și deci investigațiile privind protecția mediului primesc un caracter vădit politic [135, p. 136-137]. Reiterăm că nu punem la

îndoială semnificația geostrategică, de consolidare a prezenței aliaților în regiunile postsovietice de la Sud, dar, totodată, nu absolutizăm aceste ipoteze, considerînd că suportul financiar acordat desfășurării activităților de protecție a mediului sînt de caracter bidimensional, fiecare parte urmărește interesele sale, dar care se află în interconexiune și interdependență.

Supoziția pe care am exprimat-o este probată și de cercetările susținute de Alianță cu privire la îmbunătățirea calității vieții oamenilor, care numeric sînt consistente și se referă la diferite sfere:

– studiul pilot „Tendințe ale concentrării mișcărilor migraționiste în localitățile urbane și efectele lor asupra mediului și securității” reflectă preocupările Alianței Nord-Atlantice pentru probleme social-ecologice, nefiind deloc întimplător că gestiunea și-a asumat-o Spania, care frecvent este supusă fluxurilor migraționiste. Studiul este ancorat pe cercetarea localităților urbane mari, ținta migranților fiind de regulă orașele mari. În plan global se creează o situație alarmantă din cauza că un teritoriu relativ mic concentrează o masă enormă de trăitori, în timp ce spații extinse rămîn puțin populate, acest dezechilibru în mod inevitabil soldîndu-se cu alte probleme: tensiuni sociale, criminalitate, șomaj, conflicte și chiar terorism, nemaivorbind în același context de creșterea presiunilor asupra mediului înconjurător. Recomandările făcute s-au referit la elaborarea unor politici de contracarare a acestor tendințe, dar care pînă la urmă, în accepția noastră, au rămas mai degrabă cu titlul de intenții și îngrijorări decît acțiuni concertate fezabile și cu șanse reale de implementare;

– studiul pilot „Metode perfecționate de evaluare a riscurilor îmbolnăvirii de cancer” a urmărit în special determinarea modalităților de aplicare a metodelor biologice pentru profilaxia și combaterea acestei maladii. Un loc parte a revenit examinării consecințelor catastrofei de la Cernobil în materia îmbolnăvirii de cancer mai ales asupra copiilor și participanților la lichidarea dezastrului precum și a impactului nociv al zonei contaminate asupra reapariției de noi maladii. Rezultatul studiului constă în perfectarea unui model complex de evaluare a riscurilor îmbolnăvirii de cancer, model care a integrat elaborările existente, dar, totodată, s-a propus de a prezenta periodic studii de caz [136];

– studiul pilot „Managementul integrat al resurselor acvatice” a concentrat 20 de state participante și a fost canalizat pe problemele schimbului de informație și acumulării de experiență, administrării resurselor și studierii proceselor care se produc în cadrul acestor sisteme și în afara lor. Obiectivele propuse constau în recoltarea datelor de caracter științific, social și economic privind funcționalitatea sistemelor acvatice și folosirea apei.

Ținându-se cont de nivelul transregional propriu mai multor bazine acvatice și de particularitățile ecosistemelor bazinelor, cercetările s-au desfășurat sectorial, iar rezultatele obținute constau în elaborarea criteriilor și reperelor de evaluare a stării bazinelor acvatice, metodelor și principiilor de ameliorare a situației lor [137]. De fapt, managementul acvatic înglobează mai multe aspecte, cum ar fi cantitatea necesară de apă potabilă și calitatea ei, opțiuni tehnologice și conservarea ecosistemelor, monitorizarea costurilor și impactul social, problema de bază fiind în ordinea reliefată de idei, folosirea și distribuirea volumului disponibil de apă între mai mulți consumatori, indiferent de statutul lor;

– studiul pilot „Aplicarea științei landşaftului pentru evaluarea mediului” a antrenat peste 20 de state și prin denumire indică asupra obiectivelor urmărite, important fiind că fiecare participant poate de sine stătător să aleagă proiectele pe care le consideră că vin în concordanță cu interesele naționale. Cercetările științifico-practice au fost ancorate pe trilaterală „mediul înconjurător – calitatea vieții – securitatea ecologică”, investigațiile antrenând aplicarea mai multor metode precum fotografierea de pe satelit, tehnologiile computerizate, statistice sau informațiile geografice ale sistemului. Se impune de specificat, de asemenea, că au fost stabilite relații de cooperare științifico-practică cu protagoniștii antrenați în executarea altui proiect, „Adoptarea deciziilor îndreptate spre asigurarea dezvoltării durabile și protecția mediului înconjurător în Asia Centrală” [138], urmărindu-se efectuarea studiilor comparate deopotrivă în statele aliate și în cele partenere;

– proiectul de scurtă durată „Îmbunătățirea prognozării vremii” se dovedea a fi oportun pentru că precipitațiile abundente care cădeau cu frecvență mare în regiunea mediteraneeană centrală și de est, mai ales în timpul verii și toamnei, aduceau cu sine inundații în proporții deosebite. În acest sens, prin îmbunătățirea prognozei se urmărea înștiințarea din timp pentru a preîntâmpina sau adoptarea măsurilor suficiente pentru a minimiza consecințele calamităților, aplicându-se metoda numerică de modelare, dar și altele, observarea spațială folosirea algoritmilor estimativi. Fiind precizate pentru serviciile meteorologice atât naționale, cât și europene, rezultatele au fost obținute prin evaluarea veridicității modelării meteorologice, verificarea exactității metodei modelării numerice, studierea căderilor de precipitații cu ajutorul informației recoltate prin satelit, elaborarea metodicii complexe care ar asigura prognozarea mai corectă a vremii [139];

– masa rotundă organizată de Comitetul privind Provocările Societății Moderne în martie 2003 cu genericul „Atenuarea tensiunii sociale” a pus în discuție unele probleme ce țin de securitatea socială, reflectând în asemenea

manieră tendințele contemporane de abordare multidimensională a securității naționale și spectrul extins de componente supuse cercetărilor, cum ar fi, terorismul alimentar sau terorismul ecologic. Masa rotundă este importantă, de asemenea, prin recomandarea de angajare a parteneriatului cu Organizația Națiunilor Unite pentru Agricultură și Alimentație pentru a identifica în comun soluții ale problemelor dezbătute, ce țin de formele netradiționale de terorism [78].

Date fiind transformările structurale care au fost întreprinse în cadrul Alianței în 2006-2010, problemei contracarării terorismului, inclusiv ecologic, îi revine prioritatea pe agenda de cercetări și acțiuni de protecție a mediului ambiant. Amplificarea amenințărilor și riscurilor solicită ca cercetările să asigure mai eficient componența tehnologică în procesul de combatere a terorismului și, în același timp, să faciliteze parteneriatele interstatale în domeniu, intersectându-se în acest câmp de aplicare metodele militare și nemilitare, probleme ale contracarării terorismului și de factură ecologică. În acest sens, unele dintre investigațiile care se referă la diferite aspecte ale terorismului ecologic sînt:

– studiul pilot „Strategii eficiente de contracarare a riscurilor” a avut ca obiectiv să elaboreze o construcție generală de înțelegere a factorilor care influențează asupra modului de reacționare a societății și statului în situații de risc și a prezenta măsurile adecvate de răspuns în funcție de cazuri concrete. Metodologia care a fost perfectată include trei blocuri de acțiuni – cercetarea sectorială prin examinarea situațiilor concrete sau modelarea celor virtuale; analiza comparativă a situațiilor abordate pentru a defini generalul și determina particularul; elaborarea metodelor eficiente pentru a răspunde adecvat la fiecare situație concretă [140];

– studiul pilot „Securitatea arterelor înguste de apă, porturilor și regiunilor limitrofe poluate” și-a stabilit ca obiectiv determinarea gradului de securitate a arterelor acvatice în condițiile unor atacuri teroriste potențiale, cercetările fiind canalizate pe identificarea acțiunilor de prevenire, gestiune și de profilaxie. S-a constatat că porturile maritime civile pot fi ținta atentelor de acest gen, deoarece comerțul maritim internațional este dependent în mare măsură de transportarea petrolului și altor tipuri de agenți energetici, care, fiind întrerupt de teroriști, poate provoca prejudicii serioase la adresa securității și stabilității internaționale, situației economice și ecologice în zonele care sînt afectate. Vulnerabilitatea arterelor acvatice înguste de-a lungul cărora este concentrat de obicei un număr enorm de oameni se dovedește a fi de diferit grad, situație care solicită elaborarea mai multor variante de profilaxie. În acest sens, managementul amenințărilor și riscul include trei componente: *evaluarea pericolelor* presupune identificarea lor

și acumularea informației despre actorii care sînt în măsură să organizeze și să desfășoare atacuri teroriste; *evaluarea vulnerabilităților* prevede identificarea punctelor slabe ale obiectelor strategice care pot fi folosite de către teroriști, acțiunilor de înlăturare a neajunsurilor depistate și a mijloacelor de atenuare a consecințelor atacurilor teroriste, în cazul producerii lor; *evaluarea priorității obiectivelor* permite să determine acele obiecte care solicită un grad sporit de protecție împotriva atentatelor teroriste reieșind din importanța lor pentru infrastructura regiunii [141]. Precizăm că aceste cercetări au reclamat o abordare interdisciplinară și, în general, presupun realizarea unui spectru lărgit de acțiuni, începînd cu acumularea informației de referință la eventuale atacuri teroriste și finalizînd cu adoptarea deciziilor la nivel de politici ale statelor și de acte normative menite să mobilizeze eforturi internaționale.

– studiul pilot „Securitatea alimentară” a fost canalizat pe identificarea unor indicatori de calitate și securitate sanitară a produselor alimentare, date fiind atitudinea deseori iresponsabilă față de produse și acțiunile teroriste care pot periclita calitatea lor, în special de pe urma contaminării chimice și biologice. Rezultatele obținute reclamă indispensabilitatea asigurării securității produselor alimentare în procesul de producție, distribuire și consum, incluzînd în asemenea manieră întregul circuit [142]. Subliniem că unele aspecte valorificate prin studiul dat precum terorismul alimentar, au interferență cu elaborările realizate în cadrul altei investigații, „Strategii eficiente de contracarare a riscurilor”, recomandarea comună fiind perfecțarea unor criterii standardizate de evaluare a calității [143, p. 5].

Însă abordarea terorismului ecologic la general presupune aplicarea diferențiată a metodelor și procedeeleor atît de proveniență militară, cît și de sorginte nemilitară, în funcție de regiunile geografice, particularitățile demografice, aspectele economice, trăsăturile politice sau stările de spirit. Contracararea sau minimizarea impactului negativ al terorismului internațional de nuanță ecologică cere determinarea caracteristicilor și tipurilor surselor de pericol, elaborarea tehnicilor de evaluare a riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților, identificarea și monitorizarea căilor de contaminare a mediului ambiant, autocontrolul și capacitățile de a preveni panica.

Prin urmare, activitățile de mediu exercitate de Alianță înglobează un spectru larg de aspecte, care se disting prin diversitate și se află în concordanță cu exigențele timpului, reflectînd realitățile și tendințele în schimbare. Astfel, în ultimii ani investigațiile sînt canalizate pe asemenea probleme precum crearea în cadrul sectorului militar a sistemelor de management și monitorizare a situației mediului înconjurător, epurarea fostelor

terenuri de dislocare a militarilor și de amplasare a bazelor militare, evaluarea pericolelor în urma producerii energiei nucleare, participarea la ameliorarea stării ecologice și asigurarea dezvoltării durabile a unor regiuni nealiate, inclusiv cu interes sporit pentru Alianța Nord-Atlantică.

În același context se includ și alte luări de poziții și acțiuni ale NATO precum schimbările globale climaterice și impactul eliminării gazelor de seră asupra atmosferei, date fiind dezbaterile științifice cu privire la repercusiunile lor asupra încălzirii climei și abordările diferite cu privire la asumarea și implementarea de către statele-membre a legislației ecologice internaționale, cum ar fi în special Protocolul de la Kyoto. A. Fogh Rasmussen a declarat în 2010 că schimbarea globală a climei reprezintă pericol potențial la adresa comunității mondiale, încălzirea globală fiind în măsură să genereze în diferite regiuni conflicte locale, social-economice și demografice. Problema topirii ghețarilor se înscrie în aceeași ordine de idei pe motivul că poate provoca tensionări economice și politice de caracter internațional în zona arctică datorită competiției în amplificare.

Mai sus am invocat studiul pilot în domeniul meteorologiei care a avut ca obiectiv asigurarea cu informație veridică statele participante și Alianța în ansamblu. Considerăm necesar de a preciza că Organizația Atlanticului de Nord a instituționalizat două structuri responsabile de această sferă, Grupul Meteorologic din cadrul Comitetului Militar, abilitat cu prezentarea la timp a informației corecte forțelor armate și Grupul de lucru pentru Elaborarea și Asigurarea Sistemelor Meteorologice Tactice, care, fiind o subdiviziune a Grupului Meteorologic, are ca obiectiv asigurarea cooperării în domeniul cercetării și implementarea tehnologiilor avansate, programelor și metodelor noi în vederea creșterii veridicității prognozelor și sporirii activităților de mediu exercitate de Alianță. Grupul de lucru consultă alte subdiviziuni în problemele meteorologice, desfășoară investigații în domeniu și organizează reuniuni anuale cu participarea specialiștilor și savanților, inclusiv din statele partenere. Am invocat aceste două structuri de ramură, deoarece activitățile pe care le realizează reprezintă un exemplu edificator de colaborare pe filiera militar-nemilitar în cadrul Alianței, pe de o parte, iar pe de alta, model de cooperare eficientă pe axa Organizația Nord-Atlantică – țări aliate – țări partenere.

Bineînțeles că Alianța prin spectrul de activități pe care îl realizează nu poate cuprinde toate aspectele ce țin de mediul înconjurător, existînd o ierarhie a priorităților de cercetare, iar în ultimul timp fiind resimțite consecințele recesiunii economice. Atacînd acest subiect, A. Belonogov indică asupra cercetării insuficiente a problemelor ce țin de ingineria genetică

și folosirea în alimentație a produselor genetic modificate, investigațiile în domeniu fiind în măsură, potrivit accepției sale, să contribuie la atenuarea contradicțiilor dintre Statele Unite și Uniunea Europeană în materia vizată și la consolidarea cooperării transatlantice în contextul că europenii se dovedesc a fi adversari, pe când americanii – exportatori importanți ai produselor modificate [14, p. 20]. Acesta acreditează ideea că animozitățile politice din cadrul comunității euroatlantice la acest capitol ar putea fi depășite prin efectuarea unei cercetări complexe în domeniu, știința fiind considerată, în contextul dat, drept un mecanism de referință pentru rezolvarea ecuațiilor politice și angajarea dialogului. În aceeași ordine de idei s-a pronunțat și A. Fogh Rasmussen, care, exprimând oportunitatea minimizării riscurilor și de a acționa la timp, este de părere că Alianță trebuie să devină o arenă de discuții și consultații, venind cu soluții politice și ecologice.

În același timp reiterăm că nu împărtășim și considerăm nefondate în mare parte supozițiile, exprimate mai ales în literatura rusească de specialitate, a căror esență se reduce la următoarele: programele de mediu sînt folosite de către Alianță pentru a include statele partenere în sfera sa de influență, iar într-o perspectivă mai îndelungată vor asigura extinderea teritorială: deseori politicile nemilitare se dovedesc a fi paravan pentru a masca realizarea adevăratelor obiective ale blocului – expansiunea teritorială, consolidarea pozițiilor internaționale, aplicarea politicii „standardelor duble” în contextul că dimensiunea militară continuă să rămîna predominantă, dar se face uz de „puterea soft”, deoarece actualmente este mai eficientă pentru a ajunge la dominație globală [14, p. 21]. Sîntem de părere că aceste luări de poziții au pierdut din actualitate și au devenit istorie pentru moment din cauza că după Summit-ul de la București din aprilie 2008 extinderea Alianței nu se află pe agenda zilei și nu este o prioritate, pe de o parte, iar pe de alta, politicile de mediu au scăzut din intensitate și amploare, fiind îndreptate spre valorificarea obiectivelor sectoriale înguste și cu fezabilitate mare. Nu considerăm, de asemenea, că Organizația acordă la moment atenție deosebită asigurării securității statelor partenere avînd ca obiectiv de a le integra în viitor. Schimbările structurale care s-au produs în 2006 prin fuziunea Comitetului privind Provocările Societății Moderne și a Comitetului pentru Știință, formîndu-se Comitetul Știință pentru Pace și Securitate, iar peste patru ani transferarea Programului Știință pentru Pace și Securitate în cadrul Direcției pentru Provocările de Securitate Emergente, reflectă transformările mediului de securitate și prioritățile programatice provenite din necesitatea de a răspunde eficient la provocările de securitate generate de globalizare. În acest sens, accentul este amplasat pe asigurarea

securității aliaților, obiectiv care solicită coeziune în interior și consolidarea relațiilor cu agenții civili, sectorul privat și alte structuri internaționale.

Este de subliniat că statele aliate au instituționalizat, de asemenea, un mecanism de asistență reciprocă în cazuri de calamități naturale și situații excepționale, care a început să funcționeze din 1953. Însă doar după patru decenii de la formare au fost stabilite liniile directorii de cooperare între autoritățile militare și structurile civile în planificarea și participarea serviciilor în situații de criză. Lansarea Programului Parteneriat pentru Pace a oferit terenul propice pentru exercitarea acțiunilor de acest gen, prioritatea fiind acordată armonizării legislative în domeniul reglementării situațiilor de criză, cooperării între civili și militari, preîntâmpinării catastrofelor și asistenței umanitare. În 1998 a fost creat Centrul Euro-Atlantic de Coordonare a Răspunsurilor în caz de Dezastre în cadrul Parteneriatului pentru Pace, dat fiind că atenție deosebită este acordată participării reprezentanților din statele partenere în calitate de observatori la cantonamentele desfășurate sub egida Organizației. Notăm că prin activitățile sale Centrul a lărgit posibilitățile de cooperare și a facilitat schimburile de experiență dintre aliați și parteneri în domeniul prevenirii și managementului situațiilor excepționale și calamităților naturale. Obiectivul strategic al Centrului vizează coordonarea acțiunilor de răspuns ale statelor aliate și celor partenere în fața unor catastrofe naturale sau tehnogene, precum și în cazul atacurilor teroriste cu aplicarea agenților chimici, biologici, radiologici sau nucleari, acesta servind în calitate de punct de legătură și schimb de informații. Operaționalitatea Centrului este determinată și prin organizarea exercițiilor internaționale pentru a pune în practică acțiunile de răspuns la situații de simulare a catastrofelor naturale sau provocate de factorul uman și a gestiona consecințele lor [144, p. 18]. Considerăm important de a preciza că această structură își desfășoară activitatea în strânsă legătură cu Biroul de Coordonare a Afacerilor Umanitare al Organizației Națiunilor Unite, însă țările participante „sînt încurajate să stabilească aranjamente bilaterale sau multilaterale pentru rezolvarea anumitor probleme” precum reglementarea în materie de vize, traversarea frontierelor, acordurile de tranzit, formalitățile vamale și statutul personalului, aceste acțiuni fiind îndreptate spre accelerarea desfășurării echipelor de intervenție, evitînd la maximum întârzierile de ordin administrativ.

Prin urmare, Centrul a devenit o structură operațională în materia intervenției în gestiunea catastrofelor naturale și tehnogene. Acțiunile pe care le desfășoară țin de mai multe aspecte precum alunecările de teren, cutremurele de pămînt, inundațiile, incendiile pădurilor sau problemele corelate subiectului refugiaților. Însă indiferent de natura situațiilor,

Centrul este un exemplu de colaborare dintre structurile militare și autoritățile civile, cooperarea asigurându-le interoperabilitatea, iar NATO beneficiază de un mecanism important pentru consolidarea parteneriatelor, dar și a intervențiilor în scopuri umanitare. Aceste acțiuni fiind abordate în ansamblu, reprezintă un mecanism substanțial de asigurare a securității și menținere a păcii, inclusiv prin desfășurarea operațiunilor de acest caracter.

Avînd ca suport de referință aspectele cercetate, *considerăm că politicile de mediu exercitate de Alianța Nord-Atlantică se divizează în următoarele perioade:*

1. sfîrșitul anilor '60 – începutul anilor '90: programele de mediu, puține la număr, au fost inițiate la solicitările statelor-membre și se refereau la sectoare înguste, fiind mai degrabă expresie a apelurilor venite din partea opiniei publice locale deranjată de exploatarea bazelor militare;

2. prima jumătate a anilor '90 – jumătatea a doua a primului deceniu al secolului XXI: programele ecologice au fost extinse considerabil prin angajarea cooperării cu statele partenere și diversificarea spectrului de probleme abordate, această perioadă fiind, ca și în cazul științei, cea mai fructuoasă prin amploarea participanților, elaborărilor și implementărilor;

3. de la sfîrșitul primului deceniu: programele ecologice sînt restrînse prin includerea instituțională a participanților și ancorarea pe politici de contracarare a terorismului internațional, fiind una dintre componentele lor și asigurînd temelor de acest gen perspective reale pentru dezvoltare în condițiile primordialității acestui subiect pe agenda Alianței [118, p. 217].

Așadar, inițierea activităților de mediu de către Alianța Atlanticului de Nord a fost expresie a amplificării stărilor de spirit cu privire la oportunitatea de a întreprinde acțiuni conjugate în materia protecției resurselor naturale, reflectînd îngrijorarea opiniei publice și avînd ca suport nemulțumirile locuitorilor din zonele limitrofe ale bazelor militare aliate. Programele de mediu s-au extins gradual prin intermediul regiunilor supuse studiilor și prin sferele valorificate, în condițiile postrăzboi rece gestiunea studiilor fiind exercitată mai ales de Turcia și Grecia, ordine de acțiuni care indică asupra interesului sporit, geopolitic și ecologic, față de segmentul sud-est european și central asiatic. Totuși, programele de mediu realizate sub egida Organizației Nord-Atlantice cuprind și alte regiuni, inclusiv Europa Centrală și de Est, parteneriatele angajate în domeniu exprimîndu-se prin mai multe proiecte și studii pilot ce țin de securitatea nucleară, poluarea transfrontalieră a aerului și apei, contaminarea apelor subterane și solurilor de agenții industriali, calitatea produselor sau gestiunea riscurilor.

Organizația Nord-Atlantică nu numai a stabilit relații de parteneriat prin realizarea politicilor nemilitare, dar, totodată, a implementat programe

de caracter social, în domeniul științei și de mediu, aducându-și contribuția la asigurarea securității și stabilității, la consolidarea capacităților de acțiune în comun și a solidarității.

Inițierea cooperării științifice a fost determinată de indispensabilitatea de a identifica soluții suplimentare durabile pentru asigurarea securității și apărării statelor-membre, iar după încheierea conflagrației globale aceasta se dovedește a fi un mecanism important de angajare a parteneriatelor, lărgire a zonelor de interese și susținere a sferei de cercetare-inovare, diapazonul acțiunilor comune fiind extins și diversificat pe axa state aliate-state partenere la nivel de cercetători științifici și de specialiști. Prioritatea este acordată științelor tehnico-inginerești, naturale și ale pământului, dar se regăsesc programe și proiecte pentru științele sociale și umaniste, cu precizarea că toate domeniile sunt canalizate pe aspecte multidimensionale de securitate și apărare, eligibilitatea revine proiectelor comune de investigație aplicativă și cu obiective fezabile bine determinate și argumentate.

Activitatea științifică se exprimă prin diferite forme, începând cu desfășurarea seminarelor științifico-practice și atelierelor de lucru, continuând cu acordarea burselor și granturilor destinate cu precădere deplasărilor, cercetărilor și studiilor, urmate de vizite ale experților și încheiate cu stagii și publicarea rezultatelor obținute. Tematica este propusă de regulă de Alianță, dar se admit și solicitări „descentralizate”, parvenite de la parteneri.

Cercetările de mediu exprimate cu predilecție prin studii pilot și proiecte de scurtă durată au început cu un deceniu mai târziu comparativ cu investigațiile științifice și au reflectat în mare măsură solicitările din partea cetățenilor, deranjați de inconveniențele la care sînt expuși din partea forțelor militare. După încheierea războiului rece, programele de mediu s-au extins substanțial, producându-se un proces bidimensional – rezolvarea problemelor ecologice și exercitarea parteneriatelor. Spre deosebire de activitățile în domeniul științei, programele de mediu sînt inițiate de către state, care își asumă gestiunea, identificarea partenerilor și a surselor financiare. Alianța servește mai degrabă în calitate de catalizator al cooperării și mai puțin ca donator de mijloace financiare, asistența vizează mai mult oferirea echipamentului și delegarea specialiștilor.

În cadrul Alianței au funcționat pînă în 2006 două comitete de profil, care reflectă două sfere de dezvoltare sustenabilă din cadrul politicilor de cooperare și parteneriat, ca mai apoi să se producă fuziunea lor, iar din 2010 sînt încorporate într-o singură structură. În ultimul timp însă, activitățile de acest gen cunosc un recul, determinat de reorientarea priorităților.

3. RELAȚIILE DE COOPERARE NEMILITARĂ DINTRE REPUBLICA MOLDOVA ȘI ORGANIZAȚIA ATLANTICULUI DE NORD

Acest capitol este consacrat cercetării proceselor de angajare și evoluție a relațiilor de cooperare nemilitară dintre Republica Moldova și Alianța Tratatului Atlanticului de Nord. Primul subcapitol include elucidarea proceselor de stabilire și evoluție a relațiilor dintre cele două părți prin reliefaarea angajamentelor asumate de către Republica Moldova de reformă democratică, iar cel de-al doilea reflectă valorificarea acțiunilor de parteneriat în domeniile cercetării și inovării, gestiunii catastrofelor naturale și protecției mediului.

3.1. Parteneriatul cu Alianța Nord-Atlantică – mecanism de valorificare a opțiunii europene

Sfârșitul conflagrației bipolare globale s-a dovedit a fi catalizatorul transformării caracterului și redimensionării politicilor Organizației Nord-Atlantice, care a conștientizat schimbările în plină desfășurare și a racordat gradual activitățile exercitate la realitățile noi. Însă în Republica Moldova, Alianța rămîne o instituție puțin cunoscută și chiar acceptată, nu numai de mai multe segmente din societate, dar și de unele componente ale elitei politice. Conform Barometrului Opiniei Publice din noiembrie 2013, împotriva aderării Republicii Moldova la NATO s-au pronunțat 44,6% dintre cei intervievați și numai 18,8% s-au dovedit a fi favorabili, în timp ce 19,8% nu știu, nu s-au decis și 3,2% n-au răspuns [145, p. 90]. Altă cercetare, sondajul cantitativ realizat la comanda Centrului de Informare și Documentare privind NATO în Republica Moldova în lunile martie-aprilie ale anului 2013, denotă de asemenea că Organizația rămîne o instituție mai puțin cunoscută în Republica Moldova: 26% din cei chestionați „nu știu/nu răspund” cu ce imagine se asociază Alianța, 34% – cu una „neutră”, 22% – cu „foarte negativă” și „destul de negativă” și 15% o apreciază ca fiind „foarte pozitivă” și „destul de pozitivă”. 36% „nu știu/nu răspund” la întrebarea privind relațiile Republicii Moldova cu NATO, 17% consideră că „nu există niciun fel de relații”, în schimb 30% le consideră „foarte bune” și „destul de bune”. Numărul celor care „nu știu/nu răspund” privitor la calitatea relațiilor Republicii Moldova cu NATO este de 34%, iar 23% consideră că „nu ar trebui să mențină niciun fel de relații”. Notăm că în raport cu alte

instituții internaționale, ONU, OSCE, UE, Uniunea Vamală (Rusia Belarus Kazahstan), gradul de neîncredere față de NATO este cel mai avansat, 46%, față de UE, spre exemplu, fiind de 29% [146]. Insistăm în special asupra răspunsurilor de tipul „nu știu”, „nu răspund” și „nu m-am decis”, răspunsuri care demonstrează insuficiența cunoașterii și înțelegerii politicilor și caracterului Organizației Nord-Atlantice, deficitul de informație veridică și interesul relativ scăzut față de activitățile exercitate. Totodată, neacceptarea Alianței se explică și prin alți factori, unul dintre care ar fi apartenența etno-lingvistică și persistența unor stereotipuri.

RSS Moldovenească a fost o componentă a Uniunii Sovietice, antrenată prin Organizația Tratatului de la Varșovia în conflict cu Alianța Nord-Atlantică, situație care n-a putut să nu-și lase amprenta asupra mentalităților, percepției și evaluării, chiar și după încheierea conflagrației globale dintre cele două grupări. V. Lupan a subliniat, în această ordine de idei, că propaganda anti-NATO desfășurată intens în Uniunea Sovietică „mai are impact asupra percepției Alianței de către cetățenii Republicii Moldova”, alimentând o atitudine rezervată în anumite cazuri și chiar anti-patie [17, p. 142]. Totuși primele contacte diplomatice dintre părți au avut loc la reuniunea Consiliului de Cooperare Nord-Atlantică din 20 decembrie 1991 de la Bruxelles, reuniune permanentă de consultări între foștii adversari în probleme de securitate europeană. Peste doi ani, la 10 ianuarie 1994 Organizația a lansat Programul Parteneriatul pentru Pace, inițiativă la care Republica Moldova a aderat peste două luni, la 16 martie, semnând Documentul-cadru al Programului. Participarea la această inițiativă importantă de angajare și aprofundare a cooperării între aliați și parteneri prin dezvoltarea în comun a unui set de instrumente și transformarea ideilor în acțiuni a permis Republicii Moldova, pe de o parte, aplicarea experienței internaționale în construcția și modernizarea sectorului național de apărare și securitate, iar pe de altă parte, inițierea și diversificarea activităților nemilitare. Programul este un mecanism de cooperare și nu presupune obligativitatea aderării la NATO, ci identificarea soluțiilor pentru stabilirea încrederii și realizarea proiectelor comune pe filiera Alianță – state partenere. Prin aderarea la acest program, Republica Moldova a urmărit contractarea asistenței euroatlantice în promovarea reformelor democratice și modernizarea sectorului național de securitate și apărare, dată fiind individualizarea relațiilor cu Alianța pentru a realiza prioritățile proprii de cooperare. Notăm că „în condițiile statutului de neutralitate permanentă, participarea Republicii Moldova la Parteneriatul pentru Pace reprezintă singura oportunitate de cooperare activă cu Organizația Nord-Atlantică, fiind elaborat în acest scop un program individual” [16, p. 713].

V. Lupan a identificat cinci etape în evoluția relațiilor dintre Republica Moldova și Alianța Atlanticului de Nord prin intermediul Parteneriatului pentru Pace: 1. semnarea Documentului-cadru; 2. elaborarea Documentului de prezentare; 3. publicarea compendiului de propuneri de exerciții și pregătiri profesionale, perfectarea Programului Individual de Parteneriat; 4. aderarea la Procesul de Revizuire a Parteneriatului; 5. adoptarea Planului Individual de Acțiuni al Parteneriatului [17, p. 145].

La aceste cinci etape am adăuga încă una, a șasea, care, firească, nu putea să se regăsească în elaborarea sus-menționată din cauza limitelor cronologice pe care le încadrează. Etapa a șasea ține de implimentarea Planului Individual de Acțiuni al Parteneriatului actualizat, al cărui text a venit cu unele ajustări și racordări la noile realități ale documentului precedent.

Notăm că Programul Individual de Parteneriat a devenit gradual un instrument de cooperare multidimensională care include, pe de o parte, componenta militară de apărare (controlul asupra armamentului, protecția civilă, prevenirea și gestiunea situației de criză, pregătirea cadrelor), iar pe de alta, domeniul nemilitar (cercetarea științifică, protecția mediului). Unul dintre conceptele cheie ale Programului este „autodiferențierea”, în sensul că fiecare participant, în funcție de interesele sale, își asumă acțiunile pe care le consideră necesare și le implementează, cooperarea în asemenea manieră fiind de caracter multiaspectual.

Subliniem în același context că Procesul de Planificare și Revizuire a Parteneriatului pentru Pace a fost inițiat spre a spori nivelul de interoperabilitate practică a statelor partenere și a asigura baza metodologică indispensabilă pentru identificarea și evaluarea forțelor și capacităților militare, obiectivul urmărit fiind transparența, informarea veridică, asistența mutuală pe filiera Organizație – parteneri în aspectele ce vizează securitatea și apărarea. Dialogul prin intermediul Procesului a avut menire să contribuie nu numai la asigurarea securității, dar și a democrației, solicitând implicarea instituțiilor abilitate ale puterii de stat.

Transformarea Consiliului de Cooperare Nord-Atlantică în Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic a contribuit la ridicarea nivelului de cooperare dintre părți, aprofundarea dialogului politic și a consultărilor pentru „promovarea și sprijinirea reformelor democratice, rezolvarea problemelor comune de securitate și schimbului de experiență în domenii cheie precum securitatea frontierelor, combaterea terorismului” [147, p. 5-6]. Consiliul Parteneriatului a oferit oportunități majore pentru promovarea intereselor naționale ale Republicii Moldova la capitolul securitate, dar și pe marginea altor aspecte. Totuși optimismul exprimat de P. Lucinschi la reuniunea

CPEA din 9 iulie 1997 s-a materializat numai în parte, deoarece soluții ale conflictului din raionale de est n-au fost identificate și retragerea forțelor armate ale Federației Ruse nu s-a realizat, dar, totodată, împreună cu România și Ucraina au fost create două euroregiuni, urmărindu-se „formarea unui spațiu de cooperare în scopul consolidării securității și stabilității în regiune”. Subliniem totuși că acest for a prezentat nu numai cadrul politic al cooperării dintre Alianță și parteneri, dar și suportul instituțional pentru dezvoltarea relațiilor bilaterale în contextul parteneriatelor angajate, realizându-se în fapt prevederile articolului 3 al Tratatului constituant de la Washington – părțile pot să acționeze individual și în comun pentru a obține rezultate eficiente.

Summit-ul de la Praga din 21-22 noiembrie 2002 a propus planuri individuale de acțiuni ale Parteneriatului, ale căror menire este de a oferi suport de cooperare prioritară și preferențială dintre Organizație și fiecare partener pentru a asigura valorificarea obiectivelor și dezvoltarea abilităților incluse în Documentul de Presentare. Fiind un mecanism de angajare și armonizare a relațiilor dintre Alianța Nord-Atlantică și parteneri în baza Programului Parteneriat pentru Pace, aceste planuri oferă posibilitate de a alege și realiza activitățile individuale pe care le asumă și le fixează în conformitate cu necesitățile reformelor sectorului de securitate.

Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului (IPAP) Republica Moldova–NATO lansat la 19 mai 2006, a urmărit aprofundarea cooperării cu structurile și instituțiile europene și euroatlantice, promovarea reformelor democratice în diverse domenii, reformarea și modernizarea sectorului de securitate și apărare, consolidarea controlului democratic asupra Forțelor Armate [72]. Documentul conține mai multe linii magistrale de dezvoltare a Republicii Moldova, însă primordialitatea revine, în accepția noastră, reformării prin modernizare a sectorului de securitate și apărare prin realizarea unui pachet de acțiuni și racordării reformelor democratice la standardele europene, în ambele cazuri rolul determinant fiind rezervat promovării dialogului politic dintre părți și cooperării cu instituțiile europene și euroatlantice.

Principalele obiective strategice asumate de Republica Moldova, potrivit Planului Individual de Acțiuni al Parteneriatului, constau în realizarea integrării europene, intensificarea dialogului și aprofundarea relațiilor cu structurile euroatlantice, una dintre acțiunile importante fiind ca „forțele sale armate să servească și să protejeze dezvoltarea democratică a statului”, inclusiv prin „exercitarea controlului democratic comprehensiv” asupra acestui „element de bază al securității naționale”. În acest sens, politicile sectoriale care urmau să fie întreprinse au presupus angajarea persoanelor

civile în instituțiile militare și consolidarea prezenței lor în sistemul securității naționale, implementarea standardelor euroatlantice în procesul de reformare a Forțelor Armate, perfecționarea legislației în domeniul reglementării repartizării responsabilităților între structurile supreme din stat și încurajarea participării societății civile la examinarea problemelor ce se referă la securitate și apărare, inclusiv prin asigurarea accesului la informație.

IPAP a fost lansat oficial de către Guvernul Republicii Moldova la 16 iunie 2006 și cuprinde patru capitole de bază:

1. probleme politice și de securitate;
2. probleme militare și de apărare;
3. informarea publicului, știința și planificarea situațiilor de urgență;
4. aspecte administrative, protejarea informației și resurse, incluse în două părți distincte: obiectivele politice și de reformare ale Republicii Moldova (I) și domeniile de reformare ce constituie obiect al consultărilor cu NATO (II) [148].

Subliniem că o instituție specializată care s-a angajat sustenabil în „promovarea valorilor euroatlantice, sprijinul și implementarea obiectivelor și activităților stabilite în cadrul instrumentelor de cooperare dintre Republica Moldova și Alianța Nord-Atlantică precum și în informarea opiniei publice” este Centrul de Informare și Documentare privind NATO în Republica Moldova. Formarea acestei structuri este prevăzută în Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului și a fost inaugurată la 3 octombrie 2007. Funcțiile Centrului constau în informarea, instruirea și promovarea inițiativelor și proiectelor [45], iar lista sus-menționată a obiectivelor este întregită de „contribuția la dezvoltarea democrației și susținerea procesului de reformă”. Această instituție a realizat mai multe proiecte, de regulă cu un volum mic de finanțare, îndreptate spre valorificarea obiectivelor trasate:

– proiectul „Dezvoltarea dialogului civil-militar în Republica Moldova” a fost înfăptuit în perioada septembrie-decembrie 2011, urmărind expres „facilitarea și dezvoltarea relațiilor de comunicare și a dialogului între militari, pe de o parte, iar pe de alta, reprezentanți ai societății civile și academice”;

– proiectul „Dezvoltarea și promovarea activităților NATO în societatea civilă” a fost executat în intervalul de timp octombrie-decembrie 2012 și a urmărit „dezvoltarea cunoștințelor societății civile despre Alianță și promovarea vizibilității contribuțiilor NATO” pe arena mondială;

– proiectul „NATO: inside-outside. Common Security Challenges” s-a derulat în perioada din iunie până în decembrie 2012 și „a avut drept scop

de a reuni experți locali și străini pentru a întreprinde schimb de experiență cu privire la provocările comune de securitate”, cum ar fi cyber-securitatea, managementul dezastrelor, participarea la misiunile și operațiunile Organizației, diplomația publică și combaterea corupției în sectorul securității, urmărindu-se „crearea unei platforme constructive pe dialog”;

– proiectul „Formarea culturii securității în Moldova” desfășurat în octombrie-decembrie 2012, și-a propus inițierea unui proces sustenabil de dezvoltare și aprofundare a studiilor de securitate în Republica Moldova, beneficiarii locali avînd posibilitate de a prelua experiența străină în domeniul îmbunătățirii calității instruirii și culturii de securitate;

– masa rotundă „Protecția infrastructurii critice” din 30 aprilie 2013 a pus în dezbatere mai multe probleme ce țin de valorificarea obiectivelor cuprinse în generic, cum ar fi sistemul de distribuire a gazelor, accidentelor tehnice și protecția civilă sau evaluarea nivelului de pregătire a instituțiilor medicale de a face față unui număr mare de pacienți [148].

Considerăm că instituționalizarea și desfășurarea controlului civil democratic comprehensiv asupra structurilor de securitate și apărare, în special asupra Forțelor Armate, este absolut necesară pentru asigurarea democrației, stabilității și siguranței, important fiind ca prezența civililor să vizeze procesul decizional, administrarea unităților și monitorizarea activității lor. Exercițarea controlului civil democratic este în măsură să contribuie la fortificarea securității și apărării societății și statului, fiind în interesul cetățenilor și al structurilor abilitate. Totodată remarcăm necesitatea identificării unui echilibru, deoarece tentația de subordonare sau imixtiune din partea unor partide, elemente ale societății civile, mijloace de informare în masă, lideri de diferită factură riscă să perturbeze buna funcționare a structurilor de securitate și apărare, să transforme controlul în tutelă și să sporească gradul de insecuritate. În același context se include repartizarea competențelor între administrația civilă și comandamentul militar, fiind oportună elaborarea și implementarea unui sistem eficient de informare și comunicare menit să asigure echilibrul între părți, dar fără a le contrapune. Respectarea acestor condiții este în măsură să contribuie la interconexiunea Forțelor Armate cu societatea civilă și reprezintă un indicator al manifestării democrației [149, p. 37-38]. Cooperarea civil-militară, în accepția Organizației Nord-Atlantice, presupune „totalitatea acțiunilor întreprinse pentru exercitarea coordonării acțiunilor și colaborării între personalul militar și autoritățile naționale de diferit nivel, Organizațiile Nonguvernamentale și persoanele private”. Controlul civil democratic comprehensiv, în opinia noastră, nu poate fi prerogativa unei singure instituții, în condițiile date acesta va fi civil, dar

nedemocratic și se impune diversificarea actorilor, asigurându-se în asemenea manieră echilibrul sus-menționat. J. Linz și A. Stepan au identificat cinci factori care asigură controlul democratic civil și anume: societatea civilă; societatea politică; supremația legii; aparatul de stat efectiv; comunitatea economică [150, p. 382]. Este esențial a se evita concentrarea excesivă individualizată, dar, în același timp și iresponsabilitatea colectivă în procesele de preparare, adoptare și implementare a deciziilor.

În Republica Moldova controlul civil democratic asupra sectorului de securitate și apărare, inclusiv asupra Armatei Naționale, este mai puțin dezvoltat și exercitat, important fiind de a elabora un model care să asigure o abordare echilibrată a relațiilor civili-militari și edificarea unui mecanism eficient de protecție a cetățenilor și statului. Implementarea controlului civil democratic presupune uniformizarea nivelurilor de participare a tuturor actorilor interesați în elaborarea politicilor de stat în domeniul securității și apărării, stabilirea și consolidarea încrederii dintre părți reprezentând un obiectiv deloc neglijabil. În același timp, este absolut necesar de a ține cont de experiența altor state, atât cu democrație avansată, dar mai ales a celor care au realizat tranziția și integrarea euroatlantică, racordându-se la exigențe și standarde acceptate și asumate, evitându-se în asemenea manieră unele greșeli și întreprinzându-se acțiunile speciale de preparare și implementare [151, p. 48-49].

În contextul acțiunilor de realizat se înscriu mai multe oportunități, una dintre care vizează instituirea colaborării fructuoase între structurile executive și elementele societății civile, dialogul fiind necesar pentru asigurarea transparenței în procesul decizional și de implementare, mai ales la capitolul asigurare financiară. Din altă perspectivă, a elaborării bazei normative, verificării periodice și a evaluării, se impune o cooperare strânsă între legislativ și societatea civilă, nemaivorbind de trasarea direcțiilor strategice de reformă prin modernizare a sectorului național de securitate și apărare pentru a asigura valorificarea intereselor naționale. Caietul de sarcini, de asemenea, include optimizarea sistemului științific și educațional în domeniul securității și apărării prin consolidarea factorului uman și a eticii corporative a personalului, acțiuni care urmează a fi reglementate și cultivate pentru a fi conștientizate și asumate.

Prin urmare, controlul civil democratic comprehensiv asupra sectorului național de securitate și apărare se dovedește a fi prin caracter un proces complex și, totodată, dificil de realizat, dat fiind că este necesar a se identifica și promova echilibrul rațional, conceptual-structural, pentru a evita, pe de o parte, ingerințele și tendințele către subordonarea instituțiilor

de resort, iar pe de alta, de a asigura transparența și funcționalitatea lor eficientă. Însă în Republica Moldova înfăptuirea controlului civil democratic se află într-o fază incipientă din cauza că instituțiile din cadrul sectorului național de securitate și apărare continuă să-și desfășoare activitatea în cel mai bun caz în regim semideschis, structurile centrale ale puterii de stat se află în întârziere la capitolele adoptarea bazei normative, monitorizarea executării și mai ales finanțarea implementării deciziilor primite, iar societatea civilă se dovedește a fi dispersată, nepregătită și ineficientă. Totuși, exercitarea controlului civil democratic este indispensabilă și se include în lista priorităților de edificare a statului de drept și a societății deschise, democratice, obiectiv asumat de Republica Moldova. Actualmente doar Armata Națională a înaintat cel mai mult în implementarea acestor exigențe, un exemplu elocvent fiind participarea cercetătorilor științifici de la Academia de Științe a Moldovei la perfectarea Strategiei Naționale Militare. Serviciul de Informație și Securitate, de asemenea, a exprimat disponibilitatea modernizării prin reformare, iar concepția se află în proces de creionare. Transferarea Serviciului Carabinieri și a Poliției de Frontieră în cadrul Ministerului Afacerilor Interne se înscrie în procesul de reformă, fiind un indicator al democratizării Forțelor Armate, transferurile fiind realizate în iunie 2012 [152, p.79].

Cu certitudine, prezența societății civile competente este în măsură să contribuie esențial la depolitizarea sistemului național de securitate și apărare, transformarea într-un mecanism viabil de asigurare a dezvoltării democratice a societății și optimizarea finanțării bugetare prin perfecționarea instrumentelor de repartizare și valorificare a resurselor bănești. V. Marinuță susține în sensul reliefat de idei că transparența activității Armatei este necesară pentru a „preveni tentativele de manipulare și exploatare neconstituțională”, societatea are nevoie de „un mecanism care să includă instituțiile de stat, normele legale și procedurile corespunzătoare” în scopul definirii abordării unice a domeniului militar și edificării relațiilor civil-militare [151, p. 50]. În același context insistăm asupra oportunității profesionalizării Armatei Naționale, care va fi „un răspuns adecvat la schimbările produse în mediul de securitate națională și internațională” [153, p. 15], dar cu păstrarea provizorie în anumite limite a serviciului militar obligatoriu și deci, o anumită perioadă să funcționeze o armată mixtă, aplicînd conscripția și voluntariatul. Punctînd sumar vom sublinia că problema profesionalizării armatei este, incontestabil, foarte complexă și reclamă prezența mai multor factori, printre care voința politică, gradul de acceptare și preparare din partea societății, amenințările, riscurile și vulnerabilitățile la adresa

securității naționale, mediul regional și subregional de securitate, dotarea tehnică și nu în ultimă instanță alocările financiare. Ținem să subliniem că unele studii închise denotă creșterea neesențială a cheltuielilor bugetare pentru asigurarea profesionalizării armatei, însă efectele vor fi incomparabil mai mari decât cele actuale. Profesionalizarea Armatei Naționale este o oportunitate de valorificat, deoarece Republica Moldova are nevoie de forțe armate mobile și bine instruite. V. Lupan susține că Alianța Atlanticului de Nord se dovedește a fi unica organizație în măsură să prezinte „expertiza necesară pentru realizarea unei reforme calitative, democratice și europene a sectorului de securitate și să asiste Republica Moldova în realizarea ei”.

Concepția securității naționale a Republicii Moldova din 22 mai 2008 stipulează necesitatea canalizării relațiilor cu Alianța Tratatului Atlanticului de Nord în albia pragmatismului [154, p. 7], iar Strategia care a fost elaborată și aprobată în baza Concepției la 15 iulie 2011 se dovedește a fi cu mult mai extinsă și mai explicită la acest capitol, fiind reliefat cadrul politico-juridic al cooperării dintre părți și exprimată indispensabilitatea implementării experienței internaționale în reformarea sectorului de securitate și apărare [74, p. 39]. Semnificativ este că Strategia a reconfirmat parcursul european plenar asumat, iar prin implementarea Planului Individual de Acțiuni al Parteneriatului se urmărește „obținerea instrumentelor și practicilor necesare pentru edificarea unui sector de securitate națională funcțional, în măsură să facă față amenințărilor și riscurilor atât de tip nou, cât și celor convenționale”. Precizăm că Strategia securității naționale a reiterat indispensabilitatea ca Republica Moldova „să treacă din categoria de consumator la cea de generator de securitate în regiune”, obiectiv greu de atins, în opinia noastră, în condițiile perpetuării conflictului din raioanele de est și insecurității frontierelor mai ales pe segmentul transnistrean. Ultima idee a fost anunțată și de către Uniunea Europeană în luna martie 2013 în calitate de precondiție pentru semnarea Acordului de Liberalizare a regimului de vize pentru cetățenii Republicii Moldova, exigență realizată în parte prin introducerea a șase posturi de control a fluxurilor migraționiste la hotarul administrativ.

Am remarcat mai sus că IPAP a fost supus actualizării, procedura fiind inițiată în noiembrie 2009 de către Republica Moldova pentru a racorda conținutul la „realitățile existente”. Versiunea actualizată a intrat în vigoare la 18 august 2010 ca urmare a „adoptării de către Guvernul Republicii Moldova și aprobării tacite de către Alianți” [155]. Notăm că, reluând în linii mari obiectivele trasate și excluzând acțiunile care au fost realizate, varianta actualizată transferă accentul pe consolidarea controlului democratic

al Forțelor Armate prin implementarea acțiunilor reliefate mai sus, care sînt complementate de oportunitatea demilitarizării instituțiilor publice cu mandat de forță, exceptînd Trupele de Grăniceri, iar „deosebirea constînd în includerea unui obiectiv nou cu privire la reforma sectorului de securitate și apărare în contextul sporirii nivelului de transparență și eficiență” [156] și se reiterează necesitatea perfectării unei strategii a securității naționale. Parteneriatul angajat prin IPAP a dat posibilitate Republicii Moldova să beneficieze de asistență „în elaborarea documentelor strategice în domeniul securității și apărării, în ameliorarea procedurilor bugetare și de planificare, optimizarea sistemului de instruire militară și în consolidarea controlului democratic asupra forțelor armate”, urmărindu-se dezvoltarea capacității lor. Notăm că valorificarea acestor oportunități poate fi confirmată prin perfectarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova.

Considerăm necesar de a sublinia că Summit-ul Organizației de la Praga nu numai a inițiat planurile individuale de acțiuni ale Parteneriatului, dar, în același timp, a promovat Conceptul Militar de Apărare împotriva Terorismului și a lansat Planul de Acțiune împotriva Terorismului din cadrul Parteneriatului pentru Pace, date fiind eforturile conjugate ale Organizației în combaterea acestui flagel. Conceptul reprezintă „baza doctrinară a acțiunilor aliate în abordarea amenințărilor teroriste”, pe cînd Planul a trasat platforma de cooperare a Alianței cu partenerii în domeniul vizat, „implicînd atît consultări la nivelul politic, cît și măsurile practice (securitatea frontierelor, exerciții specifice, dezvoltare de capacități)” [157, p. 4]. În sensul reliefat de idei sugestiv este că Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova-NATO din anul 2006 conține obiectivul „combaterea terorismului și crimei organizate”, pe cînd textul actualizat a transferat accentul în conformitate cu amenințările noi, „combaterea terorismului” fiind acompaniată de „asigurarea apărării cibernetice”.

Conform Planului din 2006, Republica Moldova și-a asumat angajamentul „să aprofundeze cooperarea și coordonarea interinstituțională” cu structurile de resort, inclusiv să „stabilească relații de colaborare cu subdiviziunile respective din cadrul Secretariatului Internațional al NATO și din țările membre” în scopul contracarării terorismului internațional, crimei organizate și traficului de ființe umane. Planul de Acțiuni actualizat urmărește să acrediteze ideea că Republica Moldova s-a angajat plenipotențiar în procesele de eficientizare a luptei împotriva acestor flageluri și a întreprins mai multe acțiuni, dat fiind că sînt folosite sintagmele „va continua să implementeze”, „va consolida cooperarea și coordonarea” sau „va continua eforturile de sporire a protecției împotriva atacurilor cibernetice a

sistemelor strategice de comunicare și informare” [73, p. 7]. Notăm că problema cyber-terorismului gradual avansează pe prim-plan și nu este întâmplător că la mai multe întruniri la nivel înalt este pusă în discuție, inclusiv dintre președinții Statelor Unite ale Americii și Chinei din prima jumătate a anului 2013.

Notăm în același context că globalizarea fenomenului terorismului internațional și pericolul proliferării armelor chimice, biologice, radioactive și nucleare, inclusiv obținerea lor de către actorii nestatali sînt numite de Concepția securității naționale a Republicii Moldova ca fiind amenințări la adresa securității naționale, iar diminuarea lor solicită „realizarea la nivel internațional a unor acțiuni rapide și coordonate” [154, p. 7]. „Acțiunile de prevenire și combatere a terorismului internațional sau a activităților conexe” sînt estimate, potrivit Strategiei securității naționale a Republicii Moldova, ca fiind „necesare pentru ridicarea funcționalității sistemului de securitate națională și eficientizarea operaționalității instituționale de preîntîmpinare și contracarare a amenințărilor și riscurilor de ordin terorist sau a fenomenelor aferente lor” [74, p. 43]. Autoritățile publice „urmează să se axeze pe trei segmente de bază” de activitate: prevenirea și neadmiterea manifestărilor de terorism; curmarea și combaterea finanțării terorismului; contracararea terorismului prin cooperare cu instituțiile abilitate.

Participarea Republicii Moldova la activitățile de combatere a terorismului și-a găsit expresie prin fondarea la 13 noiembrie 2006 a Centrului Antiteror al Serviciului de Securitate și Informare, structură care și-a propus realizarea mai multor obiective precum: coordonarea tehnică a măsurilor de prevenire și contracarare a terorismului desfășurate de autoritățile publice competente; evaluarea capacităților forțelor antrenate în realizarea politicii naționale antiteroriste; estimarea factorilor de risc din partea teroriștilor; acordarea asistenței autorităților publice de resort [158, p. 31].

Urmărind să contribuie la instruirea autorităților naționale în materia combaterii terorismului, pe agenda Alianței se află desfășurarea diferitor activități de educație și stimulare, cum ar fi atelierul internațional consacrat cooperării dintre puterea publică, mass-media și societatea civilă, care a avut loc la Chișinău la 8 decembrie 2009 și a vizat, potrivit M. Figueroa, implicarea societății civile în lupta contra acestui flagel sau stagiul de formare în problema cyber-terorismului din perioada 12-16 octombrie același an 2009, organizat în capitala Republicii Moldova de către Centrul de excelență al Organizației Nord-Atlantice pentru apărare contra terorismului din cadrul Programului „Știința în serviciul Păcii și Securității”. Acest for a avut ca obiectiv evaluarea amenințărilor și riscurilor de tip cyber,

consolidarea capacităților de acțiune în comun pentru a evita periclitarea cyber-securității la adresa statelor și elaborarea programelor naționale de sensibilizare a factorilor guvernamentali de decizie, instituțiile universitar-academice, cercurile de afaceri și utilizatorii individuali cu privire la pericolele în domeniul vizat [147, p. 16].

Alt for important găzduit de Republica Moldova a fost Reuniunea Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic în formatul Sesiunii Grupului Consultativ pentru Politica Atlantică din 16-17 iunie 2011, la care s-au dezbătut trei teme generale: procesele de reforme democratice în vecinătatea estică a Alianței Nord-Atlantice și rolul parteneriatelor; securitatea zonei estice a Mării Negre; Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic și politica nouă de parteneriat [147, p. 6].

În concluzie notăm că Programul Parteneriat pentru Pace a oferit posibilități participanților de a angaja și exercita activități de cooperare în mai multe domenii, fiecare protagonist avînd dreptul să aleagă dimensiunile pe care le consideră că se află în conformitate cu interesele și necesitățile sale prin aplicarea principiului autodiferențierii. Parteneriatul Euro-Atlantic s-a adaptat mediului de securitate de la sfîrșitul secolului XX și începutul secolului XXI aplicînd dialogul și cooperarea între Tratat și parteneri pentru a răspunde exigențelor timpului, dar, totodată, ținînd cont de particularitățile fiecărui stat participant la acest proces, inclusiv ale Republicii Moldova, luîndu-se în calcul mai ales statutul autoproclamat de neutralitate permanentă și prin urmare, consecințele politico-juridice care decurg din această calitate. Textele ambelor planuri de acțiuni pun în lumină statutul de neutralitate al Republicii Moldova și precizează că parteneriatele pot fi folosite în scopul optimizării proceselor de reforme în sectoarele apărării și securității naționale. Concepția securității naționale face apel la articolul 11 al Constituției cu privire la neutralitatea permanentă, calitate care „reprezintă principiul de bază al conceptului securității naționale” și deci acțiunile desfășurate în domeniu se bazează pe acest principiu: asigurarea respectării statutului de neutralitate permanentă constituie una dintre liniile directorii ale politicii de securitate națională a Republicii Moldova. În același timp, statutul de neutralitate permanentă nu se mai regăsește în lista „criteriilor cărora trebuie să li se conformeze sistemul de securitate națională” stabilite de Strategia securității naționale a Republicii Moldova, deși această calitate urmează să fie luată în calcul în procesul de promovare a intereselor naționale. Cooperarea Republicii Moldova cu NATO se înscrie organic în limitele Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic și Parteneriatului pentru Pace, ordine care „nu aduce

atingere statutului constituțional de neutralitate permanentă și nu excede cadrul constituțional respectiv” [74, p.39], această calitate determinând cadrul relațiilor dintre cele două părți. V. Moraru subliniază că aderarea la Parteneriatul pentru Pace „este foarte importantă pentru Republica Moldova din cauza că îi oferă posibilități reale de a demonstra caracterul deschis al politicii sale și voința de cooperare cu parteneri în diverse sfere, politice sau militare, de a participa la edificarea mecanismelor internaționale de menținere a păcii și asigurare a securității, facilitându-i în asmenea manieră integrarea în structurile europene” [18, p. 17].

Referindu-se la neutralitatea permanentă autoproclamată, N. Osmochescu este de părere că aceasta „rămîne o ficțiune” din cauza că gradul ei de eficiență se dovedește a fi depreciat în totalitate pe motivul că n-a fost obiect nici al recunoașterii și nici al garantării prin acorduri internaționale sau alte aranjamente [159, p. 182-183]. De fapt această asumție este împărtășită de mai mulți cercetători științifici și analiști, printre care și L. Laur, în a cărei opinie, Republica Moldova reprezintă un caz deosebit din cauză că este lipsă cadrul juridic internațional de reglementare a statului de neutralitate și garanțiile din partea unei organizații internaționale, motivarea fiind de natură internă, dar avînd obiective externe: [160, p.32]. În opinia noastră, neutralitatea permanentă proclamată unilateral și menținută prin propria voință n-a contribuit pînă la moment la valorificarea obiectivului strategic urmărit, fiind sfidată și depreciată de staționarea neautorizată a forțelor militare străine pe o parte din teritoriul său. Ne pronunțăm necondiționat pentru integrarea euroatlantică a Republicii Moldova, invocînd expres asigurarea securității naționale, implementarea valorilor democratice, modernizarea forțelor armate și infrastructurii, militare și civile, extinderea volumului investițiilor străine [161, p.67], dar totodată sîntem constienți că acest proces se dovedește a fi unul complex, anevoios și de lungă durată, solicitînd eforturi considerabile atît în interior, cît și în exterior [46, p. 206-207]. În accepția noastră, actualmente nici societatea în ansamblu, nici clasa politică în mare parte și nici partenerii internaționali nu sînt pregătiți pentru declanșarea procedurilor care să aibă o finalitate politică clară și asumată. Conform accepției lui I. Munteanu, aderarea Republicii Moldova la NATO presupune înțelegerea beneficiilor, costurilor și mizei acestei relații strategice întemeiate pe un anumit sistem de valori, apropiind societatea de comunitatea europeană mult mai mult decît se crede în general [43, p. 6]. S. Nazaria, din contra, se poziționează împotriva integrării euroatlantice a Republicii Moldova, argumentînd prin complexitatea relațiilor cu Federația Rusă și mai ales prezența conflictului din raioanele de est [162,

p. 50], idei care, de asemenea, trebuie să fie luate în calcul. Totuși axiomatică este supoziția că statutul autoproclamat de neutralitate n-a contribuit la valorificarea obiectivului strategic urmărit, evacuarea forțelor armate străine de pe teritoriul Republicii Moldova, și n-a asigurat apropierea identificării unor soluții ale conflictului din raioanele de est. În plus, este necesar de conștientizat că neutralitatea în sine nu conduce în mod expres la asigurarea securității naționale, exemplul Belgiei din 1914 fiind emblematic în acest sens de idei.

Am invocat deja angajamentele ce se conțin în planurile de acțiuni cu privire la oportunitatea reformării democratice a Forțelor Armate și în general, a sistemului de securitate națională și apărare. În condițiile valorificării acestui obiectiv de caracter sectorial, aspectele militare și cele nemilitare se interpătrund, dar, totodată, se înscriu în contextul general de reformă democratică a instituțiilor puterii de stat. Potrivit acestor documente, în relațiile cu Organizația Nord-Atlantică, dar și cu alte instituții internaționale de cooperare. Consiliul Europei, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa sau Uniunea Europeană, Republica Moldova își asumă angajamente de reformă democratică și deci raporturile dintre părți se includ într-un spectru mai larg decât unul îngust sectorial, dimensiunii externe revenindu-i calitatea de catalizator al acestor procese, în sensul de racordare la standardele și practicile internaționale. Numitorul comun al textelor celor două planuri de acțiuni se referă la trei domenii: supremația legii, racordarea legislației și practicilor naționale la exigențele internaționale; reforma sistemului judiciar și electoral în conformitate cu normele europene, asigurarea libertății de expresie, a mass-mediei și a accesului publicului la informație; consolidarea eforturilor în vederea combaterii corupției, inclusiv prin participare internațională. Deosebirile de conținut dintre cele două texte constau fie în excluderea, fie în introducerea unor aspecte: nu se regăsește angajamentul cu privire la „reforma administrației centrale și regionale”, dar se întîlnesc unele obligațiuni noi, cea mai relevantă fiind „punerea în aplicare a recomandărilor și rezoluțiilor pentru finalizarea procesului de monitorizare de către Consiliul Europei și înaintării spre dialogul postmonitorizare”, altele țin de ajustarea practicilor naționale la normele europene privind societatea civilă și minoritățile naționale.

V. Lupan a specificat, pe bună dreptate, că integrarea europeană a Republicii Moldova nu poate fi finalizată fără implementarea reformelor stipulate în IPAP, altfel „reforme de integrare a țării în Uniunea Europeană nu vor fi complete. Implementarea Planului Individual de Acțiuni ale

Parteneriatului este în interesul Republicii Moldova, reformele în domeniul statului de drept sau al libertății mass-media sînt necesare pentru viitorul democratic al țării” [17, p. 152].

Concepția securității naționale a Republicii Moldova acordă un spațiu minimal problemelor de acest conținut, „asigurarea dezvoltării democratice a societății” fiind considerată o linie directorie în asigurarea securității naționale [154, p. 7]. Strategia securității naționale a Republicii Moldova din contra, imprimă semnificație reformei democratice pentru dezvoltarea statului Republica Moldova și în particular, asigurarea securității sale naționale. Astfel, respectarea principiilor statului de drept și a normelor de protecție a dreptului omului, consolidarea instituțiilor și a principiilor democratice în țară precum și implementarea principiilor de demilitarizare a instituțiilor de stat care nu au atribuții de apărare sînt numite, de asemenea, criterii cărora trebuie să li se conformeze sistemul de securitate națională [74, p. 37]. În aceeași ordine de idei se include angajamentul „examinării modalității de perfecționare a legislației naționale” electorale în vederea asigurării „stabilității sistemului politic”, implementarea normelor europene de dialog constructiv fiind „necesară pentru depășirea unor blocaje care generează instabilitate politică”.

Considerăm necesar de a preciza că introducerea în 1993 a sistemului electoral proporțional, cu o singură circumscripție națională, înlocuind tipul majoritar cu două tururi, a fost argumentată prin imposibilitatea participării tuturor alegătorilor cu drept de vot din raioanele de est și precaritatea partidelor politice, aflate în plin proces de instituționalizare. În acest sens, sistemul proporțional a fost considerat unul provizoriu, perioada de funcționalitate fiind condiționată de înlăturarea acestor, dar și altor impedimente. În același timp, invectivele la care este supus tipul de sistem electoral din Republica Moldova constau în legătura slabă dintre alegători și aleși datorită votului în baza listei și în prezența insuficientă în forul legislativ suprem a oamenilor din teritoriu. Trebuie de subliniat însă că, în pofida numeroaselor tentative, niciun candidat independent n-a avut acces în Parlament și, în general, prezența a inclus patru-cinci concurenți electorali, cauza numărului restrîns, dar optimal în opinia noastră, constînd în existența pragului electoral care periodic a fluctuat între 4% și 6% precum și în deprinderile alegătorilor de a vota pentru partide cu un anumit nivel de reprezentativitate.

Modificarea sistemului electoral este considerată a fi de mai mulți lideri de partide, analiști și cercetători științifici un remediu substanțial pentru asanarea funcționalității autorităților supreme ale puterii de stat, ca dovadă ne servesc amendamentele operate la Codul electoral în data de

18 aprilie 2013, care s-au soldat provizoriu, pînă la 3 mai 2013, cu introducerea sistemului mixt sau Conferința științifico-practică intitulată „Sistemul electoral din Republica Moldova: constrîngeri și oportunități de reformare”, organizată la 27 noiembrie 2012 de Institutul Integrare Europeană și Științe Politice al Academiei de Științe a Moldovei. Sîntem de părere că nu afit sistemului electoral îi revine rolul determinant în funcționalitatea eficientă a instituțiilor puterii de stat, ci consolidării capacității lor în conformitate cu standardele și practicile europene, deși un tip majoritar (de sistem) nu corespunde realităților din Republica Moldova. Un sistem mixt pare a fi unul oportun, în special sincronizat cu reforma teritorial-administrativă și formarea regiunilor, însă rămîn în discuție problemele ce țin de exercitarea votului de către alegătorii din raioanele de est și cei din străinătate, finanțarea partidelor politice sau corupția electorală în teritoriu. În același timp, sîntem de părere că nici actualul sistem proporțional nu și-a epuizat potențialul, iar unele amendamente, cum ar fi secționarea în mai multe circumscripții, vor fi în măsură să sporească participarea și responsabilitatea electorală, în setul de măsuri înscriindu-se și introducerea Registrului electronic al alegătorilor [152, p. 84].

Însă criza politică din prima jumătate a anului 2013 a demonstrat cu lux de amănunte că în Republica Moldova este asigurată libertatea de expresie, a mass-mediei și accesul publicului la informație, mijloacele de informare în masă devenind o adevărată „puterea a patra”. În același timp, „finalizarea procesului de monitorizare exercitat de Consiliul Europei” nici n-a fost pusă pe agenda zilei, criza demonstrînd lipsa de progrese sectoriale și de suport pentru „înaintarea spre dialogul postmonitorizare”. Este de precizat că, aderînd la Consiliul Europei, Republica Moldova și-a asumat anumite angajamente, unele fiind de caracter general, care în linii mari vizează toate statele, iar altele sînt de nuanță particulară și provin din rapoartele de verificare prezentate de trimiși speciali. Obligațiunile generale se referă la semnarea și ratificarea unor documente în domeniile asigurării și garantării drepturilor și libertăților omului, inclusiv abolirea pedepsei cu moartea, autonomiei locale, extrădării, asistenței reciproce în materia penală și transferului persoanelor condamnate, libertății confesiunilor, privilegiilor și imunităților. Dintre obligațiile particulare vom evidenția modificarea rolului și funcțiilor Procuraturii, crearea condițiilor pentru funcționarea și studierea limbii de stat, asigurarea independenței justiției, reformarea legii și practicilor privind autoadministrarea locală în conformitate cu prevederile Cartei europene a autonomiei locale [163, p. 100-101].

O evaluare punctată demonstrează că unele angajamente, în special de ordin general, au fost onorate, în timp ce la capitolul îndeplinirea

obligațiilor particulare, realizările sînt mai modeste sau chiar inexistente, reformarea Procuraturii Generale și a sistemului judiciar în ansamblu aflîndu-se în fruntea listei sarcinilor de executat, situație care face imposibilă trecerea la moment într-o etapă nouă, a postmodernizării. Anume reforma Procuraturii Generale și a sistemului judiciar în ansamblu, potrivit lui A. Cozma, reprezintă problemele dificile din cadrul compartimentului statului de drept, în același context al eșecurilor incluzîndu-se funcționalitatea instituțiilor democratice și drept urmare, „Republica Moldova s-a dovedit a fi statul cu cea mai lungă perioadă de monitorizare din partea Consiliului Europei” [164, p. 214]. Concluzia sa este că prin implementarea principiilor și normelor Consiliului Europei se contribuie la avansarea Republicii Moldova pe calea integrării europene.

Referindu-ne la subiectul reformei sistemului judiciar, frecvent înfîlînit în lista obligațiilor înscrise în mai multe documente care reglementează relațiile dintre cele două părți, notăm că acesta reclamă o abordare complexă, sistemică și, în același timp, sectorială, solicitînd voință în interior și susținere din exterior. Subiectul în cauză se dovedește a fi prea complicat și presupune o analiză detaliată, întrunind factori de decizie, cadre științifico-didactice și experți naționali și din străinătate, iar încercările timide de reformare prin acțiuni de natură fie financiară, fie punitivă, practic nu s-au soldat cu rezultate palpabile și eficiente. În contextul reliefat de idei punctăm lapidar, făcînd uz de Raportul trimestrial nr.1 de monitorizare a implementării Strategiei de Reformă în Sectorul Justiției prezentat în mai 2013 [165], că atestăm numeroase acțiuni nerealizate și deci restante.

Revenind la elucidarea evoluției relațiilor dintre Republica Moldova și Organizația Nord-Atlantică vom sublinia că alternanța la guvernare prin formarea Alianței pentru Integrare Europeană a creat speranțe cu privire la aprofundarea și extinderea legăturilor dintre părți, cu atît mai mult că a fost semnat Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului actualizat și Strategia securității naționale a Republicii Moldova. Însă așteptările s-au dovedit a fi iluzorii, dat fiind că autoritățile Republicii Moldova și-au canalizat durabil eforturile pe prioritatea strategică de integrare europeană și fie n-au conștientizat, fie n-au dorit să conștientizeze importanța relațiilor cu Alianța Atlanticului de Nord, rămînînd pe planul secund și cu o intensitate diplomatică modestă. Ca urmare, Republica Moldova n-a fost invitată la Summit-ul NATO de la Chicago din 2012, fiind lăsată, potrivit lui L. Grău, în afara „proceselor globale de securitate. Motivul este destul de simplu, consideră jurnalista, Republica Moldova nu participă cu nici un militar, expert, medic sau trainer la operațiunile Organizației Nord-Atlantice” [166, p. 60].

Într-adevăr, deși special a fost creat Batalionul 22, Armata Națională nu participă de trei ani la operațiunile NATO de menținere a păcii, fiind ratate nu numai aprofundarea cooperării politice, dar și oportunitatea schimbului de experiență, dezvoltării capabilităților pentru apărare și dotării cu armament modern. Participarea la operațiunile de pacificare contribuie la „profesionalizarea Armatei Naționale, raționalizarea infrastructurii, revizuirea legislației, perfecționarea planificării, promovarea intereselor Republicii Moldova și sporirea imaginii de țară” [167, p. 10]. Se impune de specificat, de asemenea, că argumentele costurilor mari și pericolelor la adresa vieții ostașilor nu rezistă, fiindcă, în primul caz, acestea sînt preluate în mare parte de aliați sau parteneri, iar cu referință la al doilea, menționăm că la operațiuni nu participă militari în termen, ci în bază de contract, care conștient își asumă riscurile, manifestînd un grad înalt de profesionalism. Este de remarcat faptul că din 8 martie 2014 Republica Moldova a detașat un contingent de 41 de militari pentru menținerea păcii în cadrul Misiunii Internaționale a Organizației Națiunilor Unite în Kosovo, care au fost înlocuiți peste șase luni cu alți pacificatori din cadrul Armatei Naționale.

Vom preciza că la Summit-ul Organizației din Walles (4-5 septembrie 2014) a fost invitată și Republica Moldova, hotărîndu-se asupra lansării Inițiativei de Consolidare a Capacității de Apărare, urmărindu-se fortificarea relațiilor cu statele partenere, inclusiv cu Republica Moldova.

V. Grosu a identificat unele mituri care marchează relațiile Republicii Moldova cu Alianța Atlanticului de Nord, dintre care enumerăm aserțiunea că acestea ar afecta raporturile cu Rusia și argumentele neutralității [168, p. 34], ambele ancorate pe factorul conflictului din raioanele de est. Neutralitatea, potrivit poziției oficiale a Alianței, nu reprezintă un impediment în calea colaborării, inclusiv participarea la operațiunile de menținere a păcii sub egida NATO. Cît despre relațiile cu Federația Rusă, nu trebuie de trecut cu vederea instituționalizarea și funcționalitatea Consiliului de cooperare NATO-Rusia și, implicit, reuniunile în formatele „19+1”, „26+1” sau „28+1”. În raport cu Republica Moldova, bineînțeles că Rusia nu salută parcursul european, propunînd mecanismele sale de integrare economică și menținînd conflictul din raioanele de est pentru a o priva de libertate în acțiuni și manevrare diplomatică. Alianța Nord-Atlantică, din contra, susține parcursul european al Republicii Moldova, dar vine cu unele solicitări ce țin nemijlocit de politicile pe care le vizează, în special sistemul de securitate și apărare. Subliniem că aprofundarea cooperării cu Organizația Nord-Atlantică și realizarea parcursului european se

complementează, urmărind valorificarea priorității strategice – integrarea europeană. Actualmente constatăm că Republica Moldova poate să aspire și să realizeze integrarea europeană fără a adera la Organizația Atlanticului de Nord, după cum nu este mai puțin adevărat că statutul de stat aliat nu garantează expres aderarea la Uniunea Europeană, cazul Albaniei confirmând această aserțiune. Alianța nu se dovedește a fi anticamera Uniunii Europene, nu trebuie de uitat că statele vest-europene avînd asigurată securitatea, au realizat cooperarea economică prin instituționalizarea și extinderea comunităților care au alcătuit primul pilon al Uniunii Europene.

Ar fi însă o greșeală dacă s-ar trage concluzia că parteneriatul strategic cu Uniunea Europeană solicitînd conjugarea tuturor eforturilor structurilor puterii de stat și sectorului asociativ, s-a dovedit a fi un impediment în calea aprofundării parteneriatului cu Alianța Nord-Atlantică, fiind lăsat fără atenția cuvenită. Cu certitudine, valorificarea parcursului european nu reprezintă un obstacol, ci, din contra, un catalizator al cooperării cu NATO, ecuație care practic n-a fost înțeleasă de guvernarea proeuropeană a Republicii Moldova, timidă în asumarea răspunderii, inconsecventă și slab pregătită pentru gestiunea puterii de stat la nivelul exigențelor comunitare. Conform estimărilor lui P. Varzari, dar și a altor cercetători științifici, analiști politici și jurnaliști, „Alianța pentru Integrare Europeană a discreditat opțiunea europeană a Republicii Moldova din cauza modului defectuos de guvernare și implicării frecvente în scandaluri politice sau de corupție, alimentînd euroscepticismul și schimbarea vectorului strategic” [169, p. 223]. Aceste deficiențe fragmentează societatea, provoacă numeroase clivaje și consolidează neîncrederea în oportunitățile de modernizare prin reforme democratice și de valorificare a potențialului uman, punînd sub semnul întrebării însăși existența statului. Considerăm necesar de notat că o evaluare retrospectivă a dinamicii opțiunilor, conform Barometrului de Opinie Publică, denotă scăderea fluctuantă a celor care se pronunță pentru integrarea euroatlantică – de la 37% în aprilie 2003 la 18,8% în noiembrie 2013 și din contra, creșterea numărului respondenților nefavorabili aderării Republicii Moldova la NATO – de la 18% la 44, 6% [145].

Subliniem, în același timp, că Alianța Nord-Atlantică practic nu este antrenată în procesul de identificare a soluțiilor de reglementare a conflictului din raioanele de est ale Republicii Moldova. Astfel, N. Popescu n-a identificat prezența euroatlantică în cadrul eforturilor internaționale, pe cînd C. Ceban încearcă absolut neconvîngător să elucideze „rolul NATO și UE în rezolvarea conflictului transnistrean”, invocînd „contextul favorabil apărut în urma extinderii acestor structuri de a deveni parte indispensabilă procesului de

soluționare (a conflictului – n.n.)” și sfidarea de către autoritățile secesioniste „la adresa securității (NATO și UE extinse – n.n.)”, dar constată pe bună dreptate că antrenarea lor „mai consistentă va aduce beneficii Republicii Moldova” [39, p. 181, 182].

Prin urmare, parteneriatul dintre Republica Moldova și Organizația Atlanticului de Nord prin caracterul stabilit a părăsit cadrul îngust sectorial și a devenit unul extins, polivalent, în sensul că se exprimă prin angajamente asumate de reformă democratică nu numai a sectorului de securitate și apărare, ci a mai multor instituții de putere și politici de stat. Insistăm asupra prevederilor de reformă democratică înscrise în cele două Planuri Individuale de Acțiuni pe motivul că semnificația și încărcătura pe care o comportă practic au rămas în umbră, nu și-au găsit aprecierea și prestața la nivelul convenit și n-au devenit suportul politico-juridic sustenabil pentru angajarea unor politici sectoriale de amploare. În opinia noastră, relevanța acestor prevederi constă în reluarea cu alt text a criteriilor de preaderare la Uniunea Europeană, regăsindu-se chiar și componenta economică și deci nu este întâmplător că în conținutul ambelor Planuri este trasată opțiunea de integrare europeană a Republicii Moldova. În această ordine de idei, implementarea Planurilor Individuale de Acțiuni al Parteneriatului cu Alianța Atlanticului de Nord este concepută ca fiind un mecanism important de modernizare și de preparare a condițiilor necesare pentru apropierea integrării europene [152, p. 86].

Așadar, în baza celor expuse am determinat că relațiile dintre Republica Moldova și Alianța Nord-Atlantică sînt marcate esențial de doi factori, statutul autoproclamat de neutralitate și prezența Federației Ruse, ambii avînd repercusiuni în raport cu problema identificării soluțiilor viabile pentru reglementarea conflictului din raioanele de est. Republica Moldova nu poate să facă abstracție de parteneriatul cu un asemenea actor important, Alianța Nord-Atlantică, iar evenimentele din Ucraina din 2014 au demonstrat cu lux de amănunte precaritatea acestui statut de neutralitate.

Actualmente integrarea euroatlantică a Republicii Moldova nu stă pe agenda zilei, în special din cauza dificultăților de ordin constituțional, de mentalitate și caracter geopolitic. Parteneriatul cu NATO rămîne o oportunitate sustenabilă de valorificat, incluzînd dimensiunea militară (dotarea cu armament modern a Armatei Naționale), politică (asigurarea sprijinului Organizației în promovarea intereselor naționale) și nemilitară (cercetare-inovare, procurarea echipamentului și tehnicii).

3.2. Cooperarea în domeniile cercetării-inovării și protecției mediului: oportunități și realizări

Dimensiunea a treia înglobează mai multe tipuri de activități sectoriale realizate de Alianța Tratatului Atlanticului de Nord, însă diapazonul și intensitatea exercitării lor indică discret nu atât asupra aspirațiilor universaliste, ci mai degrabă denotă complementaritatea în raport cu primele două seturi de politici. Considerăm că ponderea politicilor nemilitare nu poate fi negată sau diminuată, deoarece contribuie la promovarea politică a Alianței, angajarea parteneriatelor și rezolvarea unor probleme concrete, alcătuind totodată un suport adițional pentru valorificarea obiectivelor strategice.

Una dintre direcțiile importante de cooperare dintre Republica Moldova și Alianța Nord-Atlantică ține de domeniul științei, care se exprimă prin mai multe aspecte, începînd cu desfășurarea reuniunilor tematice și finalizînd cu dezvoltarea rețelelor Internet. În calitate de punct de pornire servește 1994, cînd cercetătorilor științifici și specialiștilor li s-a oferit posibilitatea de a participa la manifestările științifice organizate cu suportul Alianței prin Programul Parteneriat pentru Pace. Doi ani mai tîrziu, la 15-17 octombrie 1996, Departamentul Afacerilor Științifice al NATO a desfășurat la Chișinău atelierul „Fizica și aplicarea semiconductorilor noncristalini în optoelectronică”, la care au participat cercetători științifici din statele aliate și din țările partenere, avînd ca obiectiv schimbul de experiență profesională, trecerea în revistă a rezultatelor și identificarea unor linii directorii de dezvoltare a tematicii abordate.

În opinia noastră, Academia de Științe a Moldovei se dovedește a fi unul dintre protagoniștii principali ai proceselor de cooperare științifică din partea Republicii Moldova, suportul financiar contractat în 1997 prin cele două proiecte, „Dezvoltarea rețelei de cercetare și educație în Republica Moldova”, i-a asigurat în etapa inițială accesul la rețeaua Internet, iar ulterior, crearea infrastructurii informaționale [170], proiectul finalizînd în anul 1999. Considerăm că AȘM a exercitat o activitate constantă și susținută în relațiile științifice cu NATO, activitate care s-a exprimat, pe de o parte, prin participarea la forurile științifice anuale desfășurate de structurile de resort, Comitetul pentru Știință, după 2006, Comitetul Știință pentru Pace și Securitate, iar pe de alta, a figurat în calitate de centru național de unificare a comunității științifice și de coagulare a eforturilor îndreptate spre obținerea suportului financiar și tehnologic. Astfel, în anul 1998 Academia de Științe a Moldovei împreună cu Universitatea Tehnică din Moldova a contractat proiectul „Rețeaua informațională corporativă a Comunității Politehnica”.

Însă realizarea cea mai relevantă a fost formarea în anul 1999 a Asociației RENAM (Rețeaua Națională de Educație și Cercetare din Republica Moldova), care și-a propus „asigurarea unui management independent și bine coordonat de dezvoltare a Rețelei Informaționale a instituțiilor academice și universităților din Moldova” [171], Memorandumul de constituire fiind semnat de ministrul Educației, președintele Academiei de Științe a Moldovei și rectorii Universității Tehnice din Moldova și al Academiei de Studii Economice din Moldova.

Referindu-ne mai detaliat la caracterul instituțional și la activitatea Asociației RENAM, vom preciza că această „instituție publică” este „reprezentantul plenipotențiar al Rețelei Informaționale” care prestează servicii de rețea, iar în calitate de beneficiari figurează „organizații din sfera științei și educației”, inclusiv biblioteci și muzee. De fapt, actualmente numărul utilizatorilor înregistrată în peste 30 de organizații a atins cifra de peste 80 de mii [172], dat fiind că lista participanților este deschisă și a fost completată cu timpul prin aderarea unor instituții de învățământ superior de top, Academia de Studii Economice din Moldova, Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”, Universitatea de Stat din Bălți „Alec Russo”, Universitatea de Stat din Cahul „Bogdan Petriceicu Hasdeu”, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Universitatea Agrară de Stat din Moldova, dar, după cum am subliniat și prin încadrarea altor structuri interesate de înființarea și dezvoltarea de rețele și resurse informaționale. Nefiind îngrădită de limite temporale de funcționalitate și canalizându-și activitatea pe acordarea asistenței în „formarea, consolidarea și întreținerea rețelelor de computere, prestarea serviciilor de informare și în crearea infrastructurii”, cu precădere prin fibre optice, Asociația a reușit nu numai să extindă și să diversifice lista participanților și proiectelor în interior, dar, totodată, a izbutit să stabilească relații de cooperare cu structurile similare și să mărească numărul partenerilor din străinătate.

Proiectul „Dezvoltarea rețelei de cercetare și educație în Republica Moldova” contractat de Academia de Științe a Moldovei, a fost prevăzut pentru anii 1997-1999 și a avut ca obiectiv crearea și dezvoltarea infrastructurii de acces la rețeaua Internet prin includerea institutelor academice, universităților și organizațiilor nonguvernamentale, în context urmărindu-se de a stabili și aprofunda relații de cooperare academică la nivel regional, dar și internațional. Realizarea proiectului a asigurat într-o perioadă relativ scurtă de timp „formarea și consolidarea resurselor informaționale naționale și integrarea lor în spațiul informațional internațional”. Ca urmare, rețeaua creată a oferit acces gratuit la resursele informaționale de

Internet și schimb informațional pentru comunitatea științifică, în prima etapă (1997) fiind format canalul de comunicare prin satelit și nodul central al rețelei, în etapa a doua (1998) a fost perfectată baza de date și amenajate serverele necesare, ca în ultima (1999) să fie conectați toți utilizatorii eligibili și să se producă optimizarea rețelei [173].

În perioada 2000-2003 a fost realizată etapa a doua a Proiectului de întreținere și dezvoltare a infrastructurii de rețea RENAM, urmărindu-se extinderea numărului de utilizatori și acoperirea întregului teritoriu al Republicii Moldova. Proiectul a vizat dezvoltarea infrastructurii naționale de rețea pentru comunitatea științifico-educatională pe baza tehnologiilor informaționale avansate și asigurarea conectivității cu parteneri străini, urmărindu-se facilitarea colaborării la nivel național și în plan internațional. Ca urmare a implementării proiectului de grant, s-a extins infrastructura națională de rețea și s-a facilitat esențial angajarea și menținerea legăturilor internaționale, asigurând, în același timp, realizarea învățământului la distanță, disponibilitatea publicațiilor electronice, crearea bazelor comune de date, schimbul de informație în format electronic, participarea la efectuarea proiectelor comune cu parteneri internaționali, accesul la servicii de Internet, antrenarea structurilor guvernamentale și nonguvernamentale în circuitul științifico-practic, conexiunea prin fibre optice, inclusiv a serviciilor de telefonie [174].

În același context de acțiuni îndreptate spre dezvoltarea infrastructurii informaționale din Republica Moldova, dar cu ieșire în străinătate se include parteneriatul stabilit de Asociația RENAM în 2002 prin „conexiunea directă cu RoEduNet”, Rețeaua pentru Educație și Cercetare din România, care „asigură servicii de transport de date între instituțiile conectate, între aceste instituții și rețelele de același tip din Europa și din lume dar și alte servicii conexe, inclusiv de acces la rețeaua Internet, pentru comunitatea academică și de cercetare din România” [175]. RoEduNet este o componentă a Rețelei transeuropene pentru educație și cercetare GEANT, care „interconectează rețelele academice și de cercetare din țările europene”. Conexiunea RENAM la GEANT s-a produs la finele anului 2003, deschizându-se „posibilități enorme de utilizare a resurselor informaționale de nivel național, regional și internațional” datorită extinderii și îmbunătățirii traficului de informații și documentare cu acces la bazele de date din țările europene și a sferei serviciilor, cum ar fi activități interactive sau telemedicina [171].

Valorificând oportunitățile noi, în anii 2003-2004 Asociația RENAM a realizat proiectul „Acces la Internet prin satelit pentru comunitatea membrilor rețelei RENAM”, solicitarea suportului financiar-tehnologic fiind argumentată prin necesitatea de a înființa canale proprii de conectivitate în rețea cu ieșire la nivel global, deoarece costurile de trafic anunțate de

structura comercială „Relsoft Communications” SRL se dovedeau a fi ne-acceptabile. De fapt, demersurile ce țineau de crearea canalelor proprii de trafic și de dezvoltare a infrastructurii informaționale și-au găsit susținere din partea Comitetului pentru Știință încă în anul 2001 și au fost consolidate prin stabilirea conexiunilor directe cu RoEduNet și, respectiv, GEANT, subliniindu-se indispensabilitatea identificării unor posibilități suplimentare pentru asigurarea procesării eficiente a fluxurilor de date provenite din traficul extern, adică descărcarea lor din rețeaua globală și utilizarea unor opțiuni complementare. Aceste demersuri de intenție au fost îndreptate spre asigurarea performanței și fiabilității instalațiilor de conectivitate a rețelei RENAM cu centrele internaționale în baza creării unui canal de comunicare propriu prin satelit, invocându-se necesitățile utilizatorilor: modernizarea echipamentului disponibil și procurarea utilajului nou vor fi în măsură să asigure comunității științifice și din sfera educației acces complet la serviciile de Internet la nivel mondial, inclusiv apelarea operativă a bazelor de date, publicațiilor recente și informațiilor științifico-tehnologice [176].

Prin urmare, în prima perioadă formarea și extinderea RENAM au fost fondate pe proiectele de grant înaintate de Academia de Științe a Moldovei și Universitatea Tehnică din Moldova către Consiliul pentru Știință al Tratatului Nord-Atlantic prin care se argumenta oportunitatea „dezvoltării sistemului informațional academic național și asigurarea condițiilor favorabile” pentru înființarea și dezvoltarea mediului informațional al cercetării și învățământului fondat pe tehnologiile moderne Intranet/ Internet; integrarea rețelelor informaționale din sfera cercetării și educației din Republica Moldova în vederea formării unui mediu comunicațional unic și extinderea colaborării cu centrele academice și universitare din străinătate; concentrarea și optimizarea cheltuielilor financiare pentru întreținerea și lărgirea fluxurilor și rețelelor de informații; formarea industriei de produse și servicii informaționale [177]. Suportul financiar-tehnologic oferit de Alianță este considerabil și a contribuit nu numai la crearea, întreținerea și dezvoltarea infrastructurii informaționale, dar și la angajarea și extinderea parteneriatelor între comunitățile de cercetători din diferite țări, aliate și partenere, nu doar pe filiera Organizației Nord-Atlantice, dar și prin contractarea posibilităților acordate de alte structuri interguvernamentale de cooperare. Este important de subliniat că aceste activități au avut valențe aplicative deosebite, concretizate prin „instalarea în anii 2002-2004 a mai mult de 20 de kilometri de cablu optic care a asigurat conectarea centrelor academice și de educație din municipiul Chișinău”, iar mai târziu, prin participarea Întreprinderii de Stat „Centrul de Telecomunicații Speciale” a fost posibilă extinderea infrastructurii de fibre optice în capitală cu peste 10 kilometri [172].

Proiectul „Crearea infrastructurii pentru CERT în Belarus, Moldova și Ucraina” a avut ca obiectiv sporirea securității și înregistrarea incidentelor periculoase în rețea, fiind creat în acest scop Computer Emergency Response Team, care trebuia să acorde asistență în vederea înlăturării lor. Important este că CERT naționale se angajau în procese de cooperare la nivel internațional, oferind informația necesară despre incidentele înregistrate și căile de înlăturare. MD-CERT își desfășoară activitatea în interesele cetățenilor Republicii Moldova, deși în calitate de beneficiar poate figura orice persoană cu atribuții față de incidentele de computer [178]. Colectarea informației se produce pe două căi: monitorizarea rețelei și fixarea segmentelor suspecte sau activităților suspecte în rețea; utilizatorul informează despre incidentul care s-a produs, această informație este verificată și poate fi considerată ca fiind incident. Prin urmare, sistemul CERT se dovedește a fi nu numai un operator care acordă asistența necesară în înlăturarea incidentelor în rețea, dar și un mecanism de menținere a cooperării, inclusiv la nivel internațional. Prima etapă a proiectului a fost executată în 2006-2008, în aceeași perioadă fiind realizat și alt studiu – „Alianța de Mătase NetAcad”. Rezultatele obținute în etapa inițială a proiectului s-au materializat prin formarea unor echipe dotate cu „serve și stații instruite să recunoască, analizele și să răspundă eficient la incidentele de acest gen” pentru a diminua daunele și minimiza costurile de recuperare, urmărindu-se consolidarea capacităților infrastructurii informaționale și „sporirea siguranței rețelelor academice din Republica Moldova contra atacurilor de tip cyber”. În 2009 a demarat etapa a doua, care actualmente se află în dezvoltare și s-a exprimat, de asemenea, prin desfășurarea a patru ateliere de Instruire Avansată, acestea producându-se în 2006 în Belarus, 2009 în Republica Moldova, 2011 în Ucraina și în 2010 în Italia, sub egida Institutului de Studii Avansate.

Este important de precizat că în 2012 sistemul CERT a fost extins prin antrenarea țărilor din Transcaucazia: proiectul avînd ca suport financiar grantul acordat pe filiera Cursurilor Avansate de Perfecționare, urmărește elaborarea programelor de cyber-securitate pentru Georgia și Armenia în vederea pregătirii personalului calificat, inclusiv prin desfășurarea atelierelor de lucru în Republica Moldova [174].

Cît despre celălalt proiect anunțat, „Alianța de Mătase NetAcad”, acesta s-a materializat prin crearea a două laboratoare dotate cu seturi de echipament CISCO, necesar pentru organizarea și desfășurarea formării și certificării specialiștilor de rețea în centrele universitare din Republica Moldova. Datorită suportului obținut în special cu echipament, RENAM a beneficiat de posibilitatea de a iniția cursuri de formare pentru studenți din centrele universitare din Republica Moldova și specialiști în domeniul

tehnologiilor informaționale din unele instituții de cercetare. Prin realizarea proiectului a avut loc formarea Academiei CISCO în cadrul Asociației RENAM și stabilit formatul de gestiune, semnarea Acordului între RENAM și Universitatea Tehnică din Moldova cu privire la formarea a două laboratoare CISCO și funcționarea lor, unul în cadrul UTM (deschisă în 2010), iar celălalt a fost inaugurat doi ani mai târziu la ASEM, elaborarea resurselor web pentru Academia CISCO, pregătirea instructorilor și desfășurarea cursurilor de instruire [172].

În anii 2009-2010 a fost realizat proiectul „Noua ecluză RENAM RoEduNet de acces fondat pe implementarea tehnologiilor CWDM”, care include patru pachete de lucru:

1. *construcția de linie DF* prevede perfectarea condițiilor tehnice pentru instalațiile de cablu de fibre optice aprobate de autoritățile naționale;

2. *instalarea, ajustarea și punerea în exploatare a echipamentelor optice de transmitere a datelor* presupun desfășurarea lucrărilor de montare, reglare, testare și funcționare a tehnologiilor necesare;

3. *fixarea intinerarelor fiecărui flux de date și darea în exploatare a echipamentului montat* solicită specificarea, procurarea, montarea, ajustarea, experimentarea și punerea în funcțiune a tehnologiilor de transmisiune necesare pentru distribuirea traficului între utilizatorii dintre rețeaua RENAM;

4. *construcția linie DF în Chișinău și Iași* reclamă perfectarea proiectului pentru ultima milă de cablu de fibre optice și obținerea autorizării la autoritățile publice locale [179].

Precizăm că aceste acțiuni au reprezentat o oportunitate de valorificat pentru consolidarea parteneriatului dintre RENAM și RoEduNet pe filiera proiectului GEANT, reprezentat de Consorțiul DANTE (Livrarea Tehnologiilor Avansate Network în Europa). Remarcăm în contextul reliefat de idei că prin participarea GEANT în Republica Moldova s-au desfășurat mai multe manifestări, cum ar fi Seminarul organizat de Academia de Științe a Moldovei, Comisia Europeană și GEANT sub auspiciile Parteneriatului Estic din 11-12 decembrie 2012, la care a fost pusă în discuție importanța infrastructurii pentru sectorul de cercetare din statele partenere; Apelul deschis GEANT, destinat beneficiarilor interesați de produsele rețelei și de efectuarea cercetărilor interdisciplinare în limitele Programului Cadru 7.

O mostră elocventă de exercitare a cooperării internaționale și-a găsit expresie în participarea Asociației RENAM la elaborarea de propuneri comune pe marginea proiectului „E-instruirea la catedre militare de la universitățile civile care aplică tehnologii NATO (Standarde)” demarat în 2012, al cărui obiectiv general rezidă în formarea eficientă a personalului militar în cadrul

instituțiilor civile de învățămînt prin aplicarea instrumentelor și metodologiilor aprobate de Alianță. Atingerea obiectivului general se preconizează prin realizarea unui set de acțiuni, printre care: furnizarea și desfășurarea de către Alianță a infrastructurii necesare pentru e-instruire; elaborarea metodologiei de predare pentru a fi folosită de către departamentele militare ale universităților civile; verificarea portofoliului elaborat în Republica Moldova; prepararea programelor educaționale și de instruire avansate pentru personalul militar în baza standardelor Organizației Nord-Atlantice; pregătirea și adoptarea e-cursurilor; formarea de formatori, educarea cadrelor didactice pentru activități în viitor; generalizarea și internaționalizarea experienței obținute în vederea aplicării mai ales în spațiul est-european [177].

Considerăm necesar de a puncta în același context de acțiuni organizarea de către Asociația RENAM a unor conferințe științifice ale utilizatorilor rețelei, tematica fiind canalizată pe diferite aspecte ce țin de dezvoltarea infrastructurii și serviciilor informaționale. Primul for științific de acest caracter avînd în calitate de generic „Știință și educație în societatea informațională a Moldovei”, s-a desfășurat în 2007 și a pus în dezbatere probleme actuale și de perspectivă ale dezvoltării e-științei și e-educației în societatea bazată pe cunoaștere, un rol important fiind rezervat „menținerii cooperării internaționale în domeniul informației și comunicațiilor prin participarea la proiectele și programele lansate de Uniunea Europeană și Alianța Nord-Atlantică” [180].

Ediția a doua s-a desfășurat peste un an și a pus în dezbatere același spectru de probleme – dezvoltarea infrastructurii și serviciilor informaționale necesare pentru e-știință și e-educație, care sînt prevăzute comunităților Republicii Moldova și promovarea cooperării internaționale de profil, „învățămîntul modern și activitățile de cercetare sînt puternic dependente de comunicațiile de mare viteză și de rețelele de computere bazate pe tehnologiile avansate”. Subliniem că numitorul comun al rezoluțiilor adoptate la cele două foruri științifice internaționale constă în reliefaarea oportunităților oferite de infrastructura rețelei științifico-educative RENAM, care se rezumă la formarea unui spațiu informațional comun cu operarea conexiunilor internaționale și magistralelor interne de comunicații de date; interconectarea rețelelor de comunicații ale instituțiilor universitar-academice și altor unități de educație, centrelor medicale, culturale și organizațiilor nonguvernamentale; acordarea asistenței în domeniul dezvoltării resurselor și serviciilor de telecomunicații cu destinație interinstituțională [181]. Notăm, de asemenea, că ediția a doua, dar și următoarele patru care s-au desfășurat în perioada 2009-2012, au fost parte a unor foruri științifice internaționale în probleme de telecomunicație, electronică și informatică.

O totalizare preliminară a activității Asociației RENAM demonstrează cu lux de amănunte rolul determinant și edificator în realizarea și diversificarea proceselor de cooperare dintre Republica Moldova și Alianța Nord-Atlantică în domeniul tehnologiilor informaționale și infrastructurii de rețea. Rezultatele obținute de pe urma acestor activități se dovedesc a fi de o valoare deosebită în aspect aplicativ, deoarece nu numai au asigurat accesul la internet a mai multor instituții universitar-academice, culturale și educative, dar, în același timp, au contribuit la consolidarea comunității și a potențialului științific din Republică, angajarea parteneriatelor în domeniul dat, dezvoltarea e-științei și e-educației, crearea, menținerea funcționalității și diseminarea resurselor naționale de date și bineînțeles la formarea, asigurarea tehnică și diversificarea infrastructurii de rețea. Beneficiind de susținere financiară și tehnologică din partea Alianței, RENAM în calitate de operator național al infrastructurii pentru știință și educație a realizat implementarea proiectelor comune cu participarea cercetătorilor și experților din țările aliate, precum și din cele partenere, sistemul CERT fiind cel mai bun exemplu în ordinea reliefată de idei, a oferit și a asigurat cu servicii de rețea mai mult de 40 de instituții din sfera de cercetare și educație precum și a organizat mai multe manifestări tematice desfășurate în diferite formule.

Însă parteneriatul științific dintre Republica Moldova și Alianța Atlanticului de Nord nu se exprimă numai în activitatea Asociației RENAM, dar și prin intermediul altor forme de exprimare, atât la nivelul structural-instituțional, cât și programatic. Dintre manifestările în domeniul științei și inovării desfășurate în Republica Moldova vom evidenția câteva:

Forul organizat sub egida Institutului de Studii Avansate „Inovații Tehnologice în Detectarea și Sesizarea Amenințărilor Chimice-Biologice-Radiologice-Nucleare” în perioada 7-17 iunie 2010, a avut ca obiectiv punerea în lumină a unor evoluții recente în domeniul inovațiilor tehnologice de protejare împotriva terorismului chimic-biologic-radiologic-nuclear. În cadrul acestei reuniuni de anvergură s-au desfășurat 15 seminare, au fost prezentate lecții publice la care au participat invitați din 20 de țări, urmărindu-se angajarea și aprofundarea cooperării tehnologice de caracter științific și de mediu în materia combaterii terorismului și neproliferării armamentului de distrugere în masă. Temele puse în discuție au vizat senzori/detectori chimic-biologici-radiologici-nucleari; convergența științelor avansate; detectarea terorismului ecologic, remediere/atenuare [182, p. 22-23]. Important este în accepția noastră că la întrunire au fost elucidate unele aspecte informațional-tehnologice îndreptate spre consolidarea parteneriatelor de cercetare-inovare și de mediu între statele participante și între comunitățile de cercetători și experți, pe prim-plan fiind avansate nanotehnologiile.

Cursul Avansat de Perfecționare „Antrenarea oamenilor politici din Republica Moldova în politica de securitate” s-a produs în intervalul de timp 7-11 decembrie 2009 și a urmărit identificarea competențelor și activităților necesare pentru cooperarea dintre factorii din sectorul de stat, sfera asociativă și din organizațiile internaționale în procesul elaborării strategiilor de securitate. Având în calitate de suport experiența statelor central și sud-est europene, inclusiv celor aliate, în promovarea reformelor în domeniul securității și apărării, s-a reliefat rolul determinant al strategiilor comune și antrenarea opiniei publice în dezbaterile și procesele de perfectare ale politicilor de stat, asistența care a întrunit 45 de participanți fiind familiarizată cu diferite modele de planificare a securității naționale. Esențial este că nu numai au fost reliefate unele riscuri și amenințări la adresa securității și participarea societății civile în procesele de elaborare a politicilor de stat, dar, în același timp, a fost formată o echipă internațională de experți pentru a veni cu soluții în materie de parteneriat [182, p. 23], evidențiindu-se oportunitatea cooperării dintre structurile de stat și societatea civilă.

Atelierul „Terorismul virtual: prevenire și percepție” din 21-23 mai 2009 a reunit echipe de cercetători, inclusiv din cadrul statelor europene membre ale CSI, pentru „a examina modalități de dezvoltare a siguranței naționale și a elabora programe de prevenire menite să asigure informarea guvernelor, instituțiilor de cercetare, agențiilor economice și utilizatorilor privați despre amenințările și riscurile la adresa securității spațiului virtual”. Alt obiectiv important a vizat identificarea unor soluții pentru acordarea sprijinului adresat în special utilizatorilor simpli în protejarea resurselor, infrastructurii și informațiilor, facilitând, totodată, transferul de cunoștințe și de tehnologii avansate. Subiectele puse în discuție s-au referit la diferite aspecte ce țin de examinarea, monitorizarea și combaterea cyber-terorismului, abordarea sistemică în analiza amenințărilor și riscurilor provenite din cyber-terorism, afacerile și cyber-terorismul, educația și cyber-terorismul, tehnici și tehnologii de luptă împotriva cyber-terorismului [182, p. 24].

Proiectul „Evaluarea susceptibilității alunecărilor de teren în Moldova Centrală” desfășurat efectiv în perioada 2009-2012 a fost perfectat și realizat de cercetători științifici din Republica Moldova și Turcia angajați într-un proces de schimb de experiență și colaborare în domeniul recoltării și catalogării datelor despre alunecările de teren în funcție de proveniență, dinamică și impact, luându-se în calcul condițiile geografice, topografice, geomorfologice și hidroecologice, aplicându-se sisteme informaționale geografice și tehnologii de teledetectare. Prin realizarea acestui proiect s-a urmărit pregătirea inventarului, perfectarea bazelor de date și determinarea factorilor cauzali ai alunecărilor de pământ, valoarea practică a investigațiilor constând

în „alcătuirea unor hărți ale susceptibilității terenurilor alături de altele, de risc, care sunt prezentate autorităților de resort, naționale și locale, pentru a întreprinde acțiunile de rigoare” [183, p. 24]. În planul investigațional obiectivul propus rezidă în perfectarea metodologiilor de cercetare a alunecărilor de teren, fiind folosite în acest scop metode statistice, analiza determinantelor, metode euristice și tehnici de inteligență artificială, cum ar fi logica fuzzy sau algoritmi genetici. Ca rezultat, au fost selectate două metodologii de evaluare a alunecărilor de teren, *regresie logistică* și *rețele neuronale artificiale și modelul de raport de frecvență*, menite să asigure cercetarea condițiilor geologice și geomorfologice din cele trei zone cheie, Nisporeni, Călărași și Criuleni, diferite prin utilizarea terenurilor, sub aspect hidroclimateric și nu în ultimă instanță, prin speciile de păduri. Obiectivele trasate au fost în linii mari valorificate datorită folosirii tehnologiilor moderne, exprimate prin echipament, hardware și software, evaluarea performanțelor celor 18 hărți de susceptibilitate a alunecărilor de teren fiind efectuată prin metoda caracteristicilor relative de funcționalitate, aplicată în vederea aprecierii validității modelelor care prezic locațiile susceptibile de apariție a alunecărilor de pământ. Suportul acordat de Alianța Nord-Atlantică a făcut posibil nu numai participarea la diferite reuniuni științifice și științifico-practice pentru a disemina rezultatele obținute, dar și atragerea tinerilor cercetători, care au beneficiat de burse și de prezență la atelierele de lucru. Notăm că acest proiect a fost realizat de Institutul de Ecologie și Geografie al Academiei de Științe a Moldovei și Universitatea Hacettepe din Ankara, Turcia cu participarea unei structuri de resort, Serviciului Protecției Civile și Situațiilor Excepționale, care figurează și în calitate de unul dintre beneficiari [42].

Proiectul „Armonizarea hazardului seismic și reducerea riscului în țările influențate de pe urma cutremurelor din Vrancea” a fost executat în perioada 2005-2008 de către cercetători științifici și experți din Republica Moldova prin Institutul de Geologie și Seismologie al AȘM, România, Bulgaria și Turcia. Printre obiectivele trasate remarcăm evaluarea riscului pentru Republica Moldova, România și Bulgaria, armonizarea nivelului de hazard seismic în vederea investigației riscurilor și vulnerabilităților, altele fiind instruirea tinerilor cercetători în domeniu și diseminarea rezultatelor în rândul utilizatorilor finali și în cadrul comunității de cercetător. Rezultatele obținute au contribuit la perfectarea bazei de date privind mișcările puternice ale terenului și a registrelor seismice, alcătuirea unei hărți seismice noi care a fost aprobată de Ministerul Construcțiilor și Dezvoltării Teritoriului, în setul de realizări incluzându-se, de asemenea, achiziții de echipament și organizarea seminarelor cu participarea internațională lărgită pe contul cercetătorilor științifici și experților din Rusia, Ucraina și Georgia [184].

Institutul de Geologie și Seismologie al Academiei de Științe a Moldovei se dovedește a fi un protagonist activ, care a excelat în apelarea și contracararea suportului NATO, alt exemplu fiind realizarea în perioada 2006-2008 a proiectului „Cuantificarea acțiunii seismice asupra structurii”. În parteneriat cu cercetători științifici și experți din România și Rusia obiectivul urmărit s-a exprimat în a contribui la elaborarea criteriilor instrumentale bazate pe variabile necesare pentru evaluarea și cuantificarea mișcării seismice a terenurilor și luarea în calcul a posibilităților procesării informației obținute. Ca rezultat, au fost perfectate criteriile alternative de evaluare a intensității seismice în baza datelor obținute cu ajutorul acceleroграфului, iar perspectivele de relansare a colaborării constau în oportunitatea modernizării stațiilor seismice și edificarea unui sistem de alertă rapidă la cutremurele de pământ [20].

În lista institutelor Academiei de Științe a Moldovei care participă activ și beneficiază de suport financiar, tehnologic și logistic pe filiera Programului NATO Știință pentru Pace și Securitate se înscrie, de asemenea, Institutul de Inginerie Electronică și Nanotehnologii „D. Ghițu”, ai cărui cercetători științifici de mai multe ori au îndeplinit funcțiile de directori sau de codirectori ai unor seminare de Studii Avansate, care s-au produs fie în Republica Moldova, fie în alte țări. Astfel, în perioada 18-22 septembrie 2004 în Republica Moldova a avut loc Atelierul de Cercetări Avansate cu genericul „Dispozitive de scară nanometrică: principii fundamentale și aplicative”, care a întrunit cercetători științifici, ingineri și experți în domeniul nanoștiinței și nanotehnologiilor, reuniți pentru a împărtăși experiența în dezvoltarea și aplicarea de noi senzori și dispozitive de performanță înaltă, folosiți în scopul apărării împotriva terorismului. Sugestiv este că la acest for care a pus în dezbatere o problemă de actualitate stringentă au participat în calitate de invitați specialiști din statele aliate, statele partenere și din cadrul Dialogului Mediteranean [185].

Subiectul nanotehnologiilor, de asemenea, și-a găsit elucidare la reuniunea organizată prin Atelierul de Cercetări Avansate „Inovații tehnologice în detectarea agenților chimici, biologici, radiologici, nucleari și ecologici pentru siguranță, securitate și durabilitate”, desfășurat în Armenia de la 29 septembrie pînă la 1 octombrie 2012. Întrunind o asistență internațională solidă, la acest for au fost repuse în dezbatere mai multe probleme abordate la sesiunea Institutului de Studii Avansate care a avut loc în Republica Moldova în perioada 7-17 iunie 2004. Printre subiectele sectoriale puse în discuție la reuniunea de la Erevan remarcăm: lupta împotriva terorismului ecologic și consecințele managementului acțiunilor de acest gen; convergența științelor avansate; materiale nanostructurate, nanocristaline

și nanoporoase bazate pe senzori chimici, biologici, radiologici, nucleari și ecologici, strategii de detectare a lor; biologia sintetică; transportul nanomaterialelor; nanofotonica, aspecte fundamentale și aplicative.

Dacă la sesiunea de la Erevan au participat în calitate de profesori invitați specialiști din Statele Unite, Franța, Germania, Italia sau Uzbekistan, atunci la reuniunea desfășurată de Atelierul de Cercetări Avansate care s-a produs în Fosta Republică Iugoslavă Macedonia în intervalul de timp 10-12 iunie 2013 lista vorbitorilor în mare parte a fost restrânsă la participanți din țările sud-est europene. Având ca generic „Cele mai bune practici și abordări inovatoare în dezvoltarea cyber-securității și cadrului de politici de reziliență”, la reuniune s-au discutat mai multe aspecte ce țin de asigurarea protecției administrației, infrastructurii critice și persoanelor civile de pe urma efectelor cyber-atacurilor; încurajarea includerii membrilor sistemului legislativ și celui judiciar în dezvoltarea cyber-politicilor; facilitarea înțelegerii parametrilor, rolurilor și responsabilităților pentru protecția rețelelor și infrastructurii; atacuri punctate asupra infrastructurii critice și persoanelor civile [186].

Proiectul „Avantaje tehnice de monitorizare, detectare și eliminarea compușilor contaminați din apă pentru siguranță și securitate” a demarat la 15 mai 2013 și este prevăzut pentru 3 ani, fiind realizat în parteneriat cu cercetătorii științifici de la Universitatea din Norwich, Statele Unite ale Americii: colaborarea dintre cele două institute este de durată, în sensul că au fost desfășurate mai multe acțiuni. Notăm că proiectul are ca obiectiv de a asigura formarea unui laborator de apă curată în Republica Moldova, care să fie în măsură să ofere informație științifică fiabilă pentru evaluarea problemelor emergente ce țin de calitatea apei și identificarea unor soluții suplimentare necesare pentru proiectarea unor strategii eficiente de management. Se preconizează ca prin crearea unui asemenea laborator să se contribuie la „ameliorarea situației cu privire la monitorizarea resurselor de apă și managementul acvatic în Republica Moldova, reunind biologi, chimiști, fizicieni, hidrologi, ingineri și sociologi care vor desfășura activități în comun”.

Desfășurând subiectul activităților întreprinse de Academia de Științe a Moldovei, vom remarca formarea în cadrul Direcției Integrare Europeană și Cooperare Internațională a Punctului de Informare al Programului NATO Știință pentru Pace și Securitate în scopul de a stimula și, totodată, a facilita participarea comunității științifice din Republica Moldova la apele oferite de Alianță. În particular, obiectivele trasate vizează diseminarea informației cu privire la concursurile anunțate, acordarea suportului în identificarea partenerilor străini, perfectarea formularelor de participare și monitorizarea executării proiectelor în derulare [187]. Notăm că această structură academică a inițiat și desfășurat mai multe reuniuni cu obiective

și în formate diferite, însă, abordate în ansamblu, au urmărit de a contribui atât la angajarea și menținerea parteneriatelor stabilite, cât și la identificarea altor noi, oferind informație utilă și explicând modalitățile de apelare. Astfel, la 5 iunie 2013 și-a ținut lucrările Simpozionul „Programul NATO Știință pentru Pace și Securitate” care a fost parte a Zilei de Informare cu același generic. Obiectivul urmărit a vizat familiarizarea cu propunerile de proiecte tematice care să corespundă priorităților Programului Știință pentru Pace și Securitate, dar, totodată, s-a întreprins o succintă trecere în revistă a cooperării în domeniul cercetării-inovării dintre Republica Moldova și Alianța Atlanticului de Nord [188].

De fapt, Academia de Științe a Moldovei în calitate de coordonator național participă anual la forurile organizate de Alianța Atlanticului de Nord în domeniul cercetării-inovării. Exemplificând vom nota prezența la reuniunea în formatul Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic din 19 martie 2010 la care academicianul Gh.Duca a anunțat prioritățile Republicii Moldova pentru consolidarea cooperării științifice în asemenea domenii, precum: securitatea informațională, securitatea ecologică, securitatea energetică, hazardurile naturale, securitatea demografică, securitatea alimentară sau infrastructura științifică. Președintele AȘM a venit, de asemenea, cu trei inițiative în materia abordării generale a provocărilor societății moderne:

1. promovarea unui proiect colectiv în problema asigurării securității demografice atât în regiune, cât și la nivelul continentului, pornindu-se de la supoziția că exodul forței de muncă și îmbătrânirea populației nu sînt caracteristice numai Republicii Moldova;

2. elaborarea unui concept fezabil în domeniul gestionării regionale a resurselor acvatice, formarea cu sprijinul Alianței a unui centru internațional de monitorizare a calității apelor naturale;

3. unificarea eforturilor în vederea perfectării unor modele de preîntîmpinare a pierderilor umane și materiale în urma cutremurelor și a bazei de date regionale cu privire la riscurile seismice din zona Vrancea [189].

Însă prioritățile anunțate nu și-au găsit ecoul scontat, din cauza că Alianța Atlanticului de Nord se antrenase în procesul complex de optimizare conceptual-structurală a politicilor nemilitare. Remarcăm totuși că aceste propuneri de activități nu și-au pierdut din actualitate, în special pentru Republica Moldova, chiar dacă pentru moment unele nu figurează în lista priorităților Programului Știință pentru Pace și Securitate.

Considerăm în ordinea reliefată de idei că desfășurarea la 5 iunie 2013 a Zilei de informare privind Programul NATO Știință pentru Pace și Securitate relansat a fost de bun augur pentru familiarizarea cu prioritățile și tematicile stabilite, extinderea listei aplicanților din partea Republicii

Moldova și angajarea parteneriatelor noi, esențial fiind nu doar suportul financiar, care în condițiile actuale se dovedește a fi mai puțin consistent, dar mai ales posibilitățile de a achiziționa și deservi echipamentul necesar pentru noi elaborări, pentru valorificarea potențialului intelectual disponibil.

Așadar, o evaluare preliminară totalizatoare a proceselor de cooperare și parteneriat dintre Republica Moldova și Alianța Nord-Atlantică în materia cercetării-inovării denotă o prestanță relativ bună, iar în calitate de protagoniști figurînd de regulă cercetători științifici și experți din domeniile științelor exacte și ale naturii, ingineresti și tehnologice. Cel mai relevant rezultat este, incontestabil, asigurarea pentru comunitatea științifico-educatională a accesului la internet, care comportă o vădită valoare aplicativă, dar și altele precum aplicarea tehnologiilor informaționale în contracararea cyber-terorismului, perfectarea unor hărți ale susceptibilității alunecărilor de teren, armonizarea hazardului seismic, nemaivorbind de cercetările solide în domeniul nanotehnologiilor, care conțin, de asemenea, o încărcătură substanțială. Fără îndoială, nu toate oportunitățile au fost valorificate, însă rezultatele obținute sînt de semnificație atît teoretică, cît mai ales aplicativă.

Ținem să specificăm că textele ambelor Planuri Individuale de Acțiuni ale Parteneriatului conțin prevederi cu privire la cooperarea științifică, primul face referință expresă la Comitetul pentru Știință și Comitetul „pentru amenințările societății moderne”, iar al doilea invocă Programul Știință pentru Pace și Securitate. Planul din 19 mai 2006 este mai sobru comparativ cu documentul din 20 august 2010 și conține angajamente ale Republicii Moldova „de a consolida cooperarea în domeniul științific cu NATO” pentru a spori eficiența reformelor în sectorul de securitate și apărare, a asigura dezvoltarea durabilă a potențialului său științific și tehnic, a aplica standardele adecvate de protecție a mediului înconjurător și a perfecționa capacitățile statului de a reacționa la amenințările societății moderne [72]. Planul actualizat a reluat aceste angajamente și, în același timp, a definit „prioritățile de cooperare științifică”: securitatea alimentară și combaterea bioterorismului; securitatea mediului ambiant; gestionarea resurselor de apă; prevenirea și combaterea dezastrelor naturale; securitatea în sfera informaticii și comunicării electronice; efectuarea studiilor regionale, inclusiv în domeniile migrației ilegale, traficului transfrontalier de ființe umane și al amenințărilor netradiționale la adresa securității [73, p. 11]. Precizăm că Planul actualizat, spre deosebire de cel inițial, prevede termeni concreți de executare a angajamentelor asumate, care finalizează către anii 2012-2013.

Menționăm, de asemenea, că Strategia securității naționale a Republicii Moldova conține o sintagmă cu privire la „cooperarea cu NATO în domeniul

științei”, fiind de fapt reiterate prevederile cu titlul de angajamente cuprinse în cele două Planuri. În schimb, acest document a rezervat un spațiu suficient „prevenirii, gestionării și eliminării efectelor în caz de calamități naturale, de poluare a mediului și de accidente tehnogene”, fiind preconizat un set de măsuri, printre care armonizarea legislației naționale din domeniul protecției mediului ambiant la directivele europene, monitorizarea și prevenirea proceselor geologice periculoase, reducerea poluării componentelor de mediu ca efect al activităților antropogene, remedierea terenurilor contaminate cu poluanți organici persistenti, asigurarea informării operative în cazul poluării accidentale a componentelor de mediu și implicarea publicului în adoptarea deciziilor de mediu [74, p. 42].

În această ordine de idei, cooperarea dintre Republica Moldova și Alianța Nord-Atlantică în domeniul planificării și administrării situațiilor de urgență se distinge printr-un grad relativ sporit de relevanță, eforturile NATO reliefându-se prin acordarea sprijinului în consolidarea „unui mecanism eficient de reacție la amenințări și dezvoltarea capacităților de coordonare interinstituțională”. În același timp, remarcăm asistența acordată Republicii Moldova pe filiera Centrului Euro-Atlantic de Coordonare a Răspunsului în caz de Dezastru (CEACRD) în urma furtunilor și înghețurilor din 2000 și a inundațiilor din 2008 și 2010, asistență care s-a exprimat prin medicamente, mijloace financiare, echipament și tehnică pentru „lichidarea consecințelor acestor calamități, restabilirea controlului asupra situației și gestiunea consecințelor, inclusiv reabilitarea infrastructurii afectate” [144, p. 19-20].

În același context al preocupărilor și acțiunilor euroatlantice se înscrie proiectul „Eliminarea chimicalelor în Moldova”, ce a întrunit mai mulți experți locali și parteneri din străinătate îngrijorați de amenințările și riscurile provenite din depozitarea sau îngroparea pesticidelor învechite și altor substanțe chimice, în special poluanți organici persistenti. Precizăm că Alianța a oferit suport pentru „amenajarea a 22 de centre speciale de depozitare, însă o cantitate substanțială de pesticide cu risc înalt de mediu și la adresa sănătății publice sînt depozitate în diferite situri, mai ales din sud-estul țării” [190, p. 16]. Acest proiect reflectă îngrijorările Organizației Nord-Atlantice privind eficiența protecției mediului și a sănătății publice, care au alimentat atitudini cu privire la managementul substanțelor chimice, iar în cazul Republicii Moldova dificultățile constau în absența facilităților în tratarea și eliminarea lor. Dat fiind că materialele periculoase deseori sînt depozitate în comun cu deșeurile municipale solide, amestecul contribuie la generarea unor combinații inflamabile, corozive sau explozive și astfel se mărește numărul stocurilor inutilizabile, rămînînd abandonate sau

fiind devastate. Specificăm totodată că datorită suportului financiar acordat de Alianță a fost distrusă o cantitate substanțială de melanj, combustibil pentru rachete și mine antipersonal cu termenul expirat, interzise prin convenții internaționale.

Desfășurînd acest subiect, vom evidenția înțelegerile dintre Guvernul Republicii Moldova și Agenția NATO pentru Întreținere și Aprovizionare (NAMSA) cu privire la distrugerea surplusurilor de muniții și mine antipersonal, abilitată cu funcția de expertizare a procedurilor de demilitarizare a stocurilor și realizarea proiectelor în domeniu, un loc aparte revenind desfășurării capabilităților și gestiunii transparente a mijloacelor financiare. Semnarea Memorandumului cu privire la cooperarea în domeniul suportului logistic din 28 iunie 2001 a asigurat rezolvarea unor probleme de caracter ecologic, Republica Moldova demonstrînd, potrivit lui Iu. Cebanu, disponibilitatea de a aprofunda măsurile de încredere și transparență, manifestînd deschidere și interes [191, p. 24-25]. Precizăm că distrugerea munițiilor interzise și a surplusurilor reprezintă o componentă importantă a reformei sistemului de apărare și a consolidării cooperării în cadrul Parteneriatului pentru Pace. Colaborarea dintre Republica Moldova și Alianța Nord-Atlantică a debutat la acest capitol în 2001, cînd partea moldovenească a solicitat sprijin în „elaborarea unui plan detaliat pentru distrugerea în siguranță a stocului de mine antipersonal și a stocului inutil de muniții” [167, p. 13], dar și pentru distrugerea unei cantități impunătoare de carburant lichid oxidant. Ca urmare a expertizării, Republica Moldova a obținut aportul Alianței pentru pregătirea personalului, iar Olanda a exercitat rolul de națiune-lider în vederea formării unui Fond cu destinație Specială în cadrul Parteneriatului pentru Pace.

Revenind la proiectul sus-menționat, „Eliminarea chimicalelor în Moldova”, menționăm că în etapa inițială, 2006-2008, eforturile au fost canalizate pe reambalarea și depozitarea în siguranță a deșeurilor. Etapa următoare, 2009-2010, s-a materializat prin formarea infrastructurii necesare pentru identificarea și analiza tipului de substanțe chimice precum și în scopul creării unei baze de date. În acest context, laboratorul dotat cu echipament pentru analiza pesticidelor, catalogarea depozitelor, standardizarea procedurilor de colectare a probelor, dar și testarea produselor agricole în vederea depistării eventualității contaminării lor este expresie a acestor preocupări, serviciile laboratorului fiind folosite și în scopuri economice. Laboratorul este util pentru promovarea exporturilor agricole, altă menire importantă fiind facilitarea în dozarea îngrășămintelor pentru respectarea standardelor internaționale și sporirea calității producției agricole. Ultima fază a proiectului, 2010-2011, constă în asigurarea distrugerii unei partide

impunătoare de pesticide, costurile totale, potrivit unor estimări, variind în jurul cifrei de 3,5 milioane euro [190, p. 17].

În setul de acțiuni concrete care ilustrează parteneriatul dintre Republica Moldova și Alianța Nord-Atlantică se înscrie exercițiul multinațional cu participarea statelor aliate și a celor partenere „Codrii 2011”, obiectivul simulării în gestiunea consecințelor dezastrelor naturale fiind conjugarea eforturilor structurilor de resort, naționale și internaționale. Desfășurat în perioada 27 august – 2 septembrie, exercițiul se distinge prin amploarea numărului participanților, inclusiv a observatorilor străini, dar și a beneficiarilor – Serviciul Situațiilor Excepționale și Protecției Civile [190, p. 18].

Subiectul cooperării în domeniul protecției mediului și-a găsit expresie prin realizarea mai multor acțiuni comune, iar proiectele multinaționale reprezintă una dintre formele principale de manifestare. Cu certitudine, lista proiectelor valorificate nu este numeroasă, însă conținutul lor indică asupra interesului și preocupărilor pentru problemele de mediu. Astfel, proiectul „Monitorizarea și evaluarea poluării cu metale grele a apelor râului Prut ca sursă importantă a resurselor acvatice transfrontaliere” și-a trasat în calitate de obiective majore promovarea cooperării transfrontaliere și managementului integrat al resurselor acvatice din bazinul râului, identificarea activităților necesare pentru diagnosticarea și informarea eficientă a publicului. Implementarea proiectului a asigurat procurarea echipamentului necesar pentru două state, Republica Moldova și România, iar cercetătorii științifici au beneficiat de posibilitatea de a testa probele recoltate în laboratoarele Organizației și a le prezenta autorităților publice locale [192, p. 55-56].

Proiectul „Monitorizarea în timp real a râurilor internaționale: aplicații pentru râurile Nistru și Prut” s-a soldat cu instalarea a cîte două stații de control al calității apelor de suprafață – două la intrare pe teritoriul Republicii Moldova în satele Naslavcea și Șirăuți, altele două la ieșire: satele Tudora și Valea Mare. Aceste realizări sînt complementate de implementarea altui proiect, „Apele Moldovei”, care a fost considerat ca fiind de excelență și inclus în lista elaborărilor de performanță prezentate în cadrul Programului „Știință în numele Stabilității”. Specificăm, de asemenea, că în afara dotării Serviciului Hidrometeorologic cu echipament și utilaj modern, specialiștii din Republică au obținut posibilitate de a desfășura stagii de instruire la instituțiile europene de profil [193, p. 49].

În contextul reliefat de idei remarcăm participarea cercetătorilor științifici și experților din Republica Moldova în calitate de observatori la realizarea unor proiecte de amploare mai mare, cum ar fi „Metode avansate de evaluare a riscurilor de cancer”, „Produse curate și procese”, „Securitatea alimentară”. Totodată, Republica Moldova a organizat mai multe manifestări

științifico-practice cu concursul Comitetului privind Provocările Societății Moderne la care au fost prezentate metode și probe de teren în managementul răspunsurilor la risc. Astfel, Conferința internațională cu genericul „Impactul poluanților persistenți asupra mediului înconjurător” a pus în dezbatere probleme ce țin de implementarea unor metode și tehnici de neutralizarea poluanților persistenți. În același an s-a produs exercițiul multinațional medical „MEDCEUR-2007” în scopul sporirii eficienței cooperării între specialiști în situații de criză. Notăm că exercițiul se înscrie în cadrul Parteneriatului pentru Pace, în calitate de participanți fiind prezenți circa 500 de militari din 14 state.

În 2005 Republica Moldova a aderat la Inițiativa „Mediul și Securitatea”, instituționalizată cu doi ani înainte, iar Alianța coordonează activitățile sale de mediu începând cu 2004, având ca obiectiv consolidarea securității în regiunile vulnerabile și sprijinul executării proiectelor selectate, aflate în concordanță cu prioritățile și tematicile pe care le-a anunțat. În anul 2006 a fost prezentat un studiu în care s-au evidențiat cele mai stringente probleme de securitate a mediului precum asigurarea insuficientă cu sisteme de epurare a apelor și de canalizare, mai ales în localitățile rurale, poluarea transfrontalieră și a aerului atmosferic în orașele mari, depozitarea neautorizată a deșeurilor, prezența unor depozite de armament uzat fizic și moral, conflictul din raioanele de est [194].

Prin urmare, cooperarea dintre Republica Moldova și Alianță în acest domeniu cuprinde trei categorii de activități, gestiunea dezastrelor naturale, eradicarea substanțelor toxice persistente și protecția mediului, în special a sistemului acvatic. Cooperarea cu NATO este esențială mai ales din cauza posibilității fie de a primi, fie a procura echipament, dar și a realiza schimb de experiență. Rezultatele obținute se dovedesc a fi utile cu precădere în plan aplicativ, în procesele de cooperare fiind antrenați cercetători științifici, experți și alte categorii de specialiști atât din mediul universitar-academic, cât și din cadrul structurilor guvernamentale de resort [192, p. 56].

Așadar, cooperarea în domeniile științei și mediului este absolut necesară și importantă din cauza că proiectele realizate poartă o încărcătură socială substanțială, contribuie la schimbul de rezultate și la pregătirea cadrelor de calificare înaltă, asigură angajarea și consolidarea parteneriatelor științifice, nu reprezintă pericol pentru Republica Moldova și au devenit un catalizator sustenabil al dezvoltării cercetărilor științifice. Totodată, solicitând granturi, cercetătorii științifici și experții din Republica Moldova trebuie să se încadreze în limitele priorităților și tematicii stabilite de Alianță.

Dialogul bilateral și procesele de cooperare dintre Republica Moldova și Alianța Atlanticului de Nord sînt reglementate de Programul Parteneriat pentru Pace, parte componentă a Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic,

abilitat cu prerogativa de a desfășura consultații pe marginea relațiilor dintre părți. Republica Moldova a beneficiat de această calitate și a desfășurat mai multe activități, exprimate prin diferite forme de manifestare, urmărind definirea principiilor și a cadrului reformelor democratice pe care le-a asumat și rezolvarea unor probleme sectoriale, de caracter nemilitar.

Prin implementarea celor două Planuri Individuale de Acțiuni ale Parteneriatului, Republica Moldova și-a asumat mai multe angajamente de reformă democratică, îndreptate spre modernizarea și sporirea capacității de funcționalitate a unor instituții ale puterii de stat luînd ca suport de referință exigențele și standardele europene, preparînd prin aceste acțiuni apropierea integrării europene în condițiile că aderarea la Organizația Tratatului Atlanticului de Nord actualmente este imposibilă din cauza reglementărilor constituționale. Însă aceste reglementări nu pot reprezenta un obstacol în calea menținerii dialogului și aprofundării cooperării cu NATO, în condițiile că au fost identificate mai multe domenii, de caracter nemilitar, a căror valorificare s-a soldat cu rezultate palpabile în aspect social, științific și de mediu.

Dacă la capitolul promovarea reformelor democratice Republica Moldova practic a întîrziat și a realizat puține acțiuni din lista asumată, un succes notabil constă în angajarea și aprofundarea parteneriatului în domeniul cercetării-inovării, care asigură accesul la internet pentru comunitatea științifico-didactică, educațională și culturală. Asociația RENAM s-a dovedit a fi în măsură nu numai să obțină suport financiar și tehnologic din partea Alianței, dar a inițiat mai multe parteneriate de caracter sectorial cu structuri naționale și europene de resort, care îi asigură calitatea de subiect important în cadrul proceselor de cooperare sectorială la nivel regional și chiar european.

În lista realizărilor notăm proiectele în domeniul managementului situațiilor excepționale și calamităților naturale, Alianța acordînd asistență sub formă de echipament, mijloace financiare și medicamente, iar simulările desfășurate cu participarea specialiștilor din Republica Moldova s-au dovedit a fi de bun augur pentru acumularea aptitudinilor și schimbul de experiență. Importantă este valoarea aplicativă a rezultatelor obținute, ca și în cazul proiectelor de mediu, lista beneficiarilor fiind alcătuită nu doar de instituțiile științifico-didactice, ci și de structurile guvernamentale de profil.

În total prin intermediul Programului NATO Știință pentru Pace și Securitate au fost realizate 18 proiecte, 10 revenind RENAM. Scăderea numărului proiectelor în desfășurare constă în stabilirea priorităților tematice de către Alianță și reorientarea către Programul Cadru 7.

CONCLUZII

În condițiile globalizării și remodelării configurației ordinii mondiale, mai multe instituții interguvernamentale de cooperare multilaterală create în perioada războiului rece, gradual își extind aria de activitate, realizând și alte politici decît cele stabilite în documentele de constituire. Urmărind să-și identifice rolul și locul în relațiile internaționale postrăzboi rece, Alianța Atlanticului de Nord a apelat și la amplificarea activităților nemilitare, inițiate peste zece ani de la constituire, activități care sînt îndreptate spre a contribui la valorificarea obiectelor strategice trasate – asigurarea securității și apărării. Programele și inițiativele nemilitare au ca misiune să contribuie la transformarea Alianței în condițiile reducerii posibilităților de aplicare a formelor tradiționale, militare, în situații de conflict și de creștere a importanței cooperării nemilitare, lărgindu-se competențele și sferile de interese. Tratatul Nord-Atlantic treptat și-a extins activitățile exercitate, părăsind gradual caracterul îngust militar, potențialul disponibil, polivalența puțin cunoscută, eficiența reconfirmată în asigurarea securității și apărării, prezența în mijloacele de informare aducîndu-i fie autoritate de luptător pentru libertate și democrație, fie detestare și catalogarea ca exponent al hegemonismului și expansionismului.

Alianța Atlanticului de Nord nu s-a transformat într-o organizație internațională de caracter universal și nu poate aspira la un asemenea statut din cauza că deși sfera de competențe se dovedește a fi multiaspectuală, posibilitățile, aspirațiile și mijloacele disponibile sînt reduse, situație care și-a găsit confirmare în Declarația Summit-ului NATO de la Chicago din 2012. Însă pe axa militar-nemilitar, perspectivele componentei nemilitare ar putea crește din cauza că în condițiile globalizării posibilitățile de rezolvare a unor ecuații prin metode militare tradiționale se află în ușoară scădere, deși prioritatea strategică a formelor de acest gen nu este pusă la îndoială de conducerea Alianței și în continuare vor fi aplicate punctat, în funcție de conjunctură. Extinderea fizică în Europa Centrală și de Sud-Est reprezintă un indiciu al politicii expansioniste, dar, totodată, țările central și sud-est europene au făcut apel de a se integra în Alianță pentru a obține garanții de asigurare a securității lor naționale. În același timp, Summit-ul de la Chicago din 2012 a reliefat angajamentele de extindere a cooperării cu partenerii, accentuîndu-se transformarea într-o Alianță globală de securitate.

Organizația Tratatului Nord-Atlantic de cele mai multe ori a dat dovadă de flexibilitate și conștientizare a schimbărilor care se produceau pe arena mondială prin minimizarea sau dispariția, amplificarea sau apariția riscurilor și amenințărilor la adresa securității internaționale în ansamblu, a statelor

aliat și a țărilor partenere, alternanța perioadelor de tensionare și de destindere ale relațiilor internaționale în condițiile războiului rece, iar după încheierea conflagrației gloabele bipolare prin reconfigurarea ordinii mondiale inițiind direcții noi de activitate, nemilitare prin caracter, cum ar fi în domeniile tehnologico-științific și de protecție a mediului, altele vizînd aspecte social-economice, energetice sau umanitare. Politicile nemilitare sînt îndreptate spre consolidarea influenței geopolitice a Tratatului Nord-Atlantic prin aplicarea metodelor soft, activitățile de acest gen contribuind la extinderea direcțiilor de cooperare dintre Alianță și parteneri, identificarea temelor de interes comun și mecanismelor de interacțiune pe trilaterală Organizație—aliați—parteneri.

Folosirea potențialului științific și aplicarea experienței de mediu a Alianței Atlanticului de Nord s-au dovedit a fi importante și benefice pentru angajarea și consolidarea parteneriatelor în mai multe regiuni, urmărindu-se aprofundarea și diversificarea cercetărilor științifice în materia apărării și securității, dar și în alte sfere de investigație, identificarea soluțiilor pentru probleme ecologice și, în general, minimizarea unor amenințări și riscuri de nivel global, regional și transfrontalier.

Aria de acțiune a programelor de mediu s-a extins geografic și tematic, fiind realizate mai multe activități care în trecut se aflau în afara „sferei de răspundere” a Organizației Nord-Atlantice, însă în condițiile noi alcătuiesc „zone de interes”, provenite nu numai din necesitatea contracarării terorismului internațional, ci urmărind și alte obiective, inclusiv științifico-aplicative și deci, spectrul de beneficiari de pe urma implementării rezultatelor obținute s-a lărgit esențial în primul deceniu al secolului XXI. Activitățile în domeniul protecției mediului se află în conexiune strînsă cu alte tipuri de politici, mai ales cele ce vizează ocrotirea sănătății publice și gestiunea catastrofelor naturale, inclusiv tehnogene sau provocate de factorul uman.

Alcătuind dimensiunea a treia din cadrul activităților Alianței Nord-Atlantice, programele nemilitare au contribuit esențial la dezvoltarea cercetărilor științifice, atît fundamentale, dar mai ales aplicative, urmărind, în același timp, și obiective politice, prin angajarea și aprofundarea cooperării și parteneriatelor, care s-au dovedit a fi utile pentru asigurarea securității atît în regiunea euroatlantică, cît și în zonele limitrofe. Relansarea în anul 2011 a Programului Știință pentru Pace și Securitate a canalizat activitățile de cercetare științifică pe proiecte și tematici concrete, a căror actualitate și importanță este determinată de amenințările și riscurile emergente la adresa securității internaționale în ansamblu și a securității naționale a statelor aliate, dar și a acelor parteneri în particular.

Actualmente activitățile nemilitare ale Organizației sînt canalizate cu precădere pe lupta cu terorismul internațional exprimat prin diferite forme și este de așteptat că programele de combatere a acestui flagel se vor extinde,

investigațiile fiind ancorate pe elaborarea componentelor tehnice și pe identificarea spectrului de acțiuni de prevenire și gestiune, iar în asemenea manieră se aprofundează colaborarea între militari și civili.

Relațiile de cooperare dintre Republica Moldova și Organizația Atlanticului de Nord se caracterizează printr-o intensitate relativ modestă, cauza fiind nu atât neutralitatea autoproclamată, ci mai degrabă persistența unor reticente absolut nefondate din partea autorităților Republicii Moldova, indiferent de coloratura politică a guvernării, că ar fi un impediment în calea identificării soluțiilor conflictului din raioanele de est și prioritatea strategică de integrare europeană. Cercurile guvernante din Republica Moldova n-au conștientizat că implementarea angajamentelor înscrise în Planurile de Acțiuni ale Parteneriatului reprezintă un mecanism solid și fezabil pentru valorificarea opțiunii de integrare europeană, aprofundarea cooperării cu Organizația Atlanticului de Nord fiind un proces paralel și, în același timp, complementar de preparare a apropierei de Uniunea Europeană în condițiile neaterii statutului de neutralitate. Considerăm că în cazul respectării calendarului de realizare a angajamentelor asumate, parcursul european al Republicii Moldova ar fi fost mult mai avansat din cauza că solicitările europene și cele euroatlantice în mare parte sînt de conținut aproximativ identic.

Cooperarea nemilitară dintre cele două părți include și alte componente, cercetare-inovare, protecția mediului sau gestiunea catastrofelor naturale, ale căror rezultate se dovedesc a fi benefice pentru Republica Moldova datorită valorificării asistenței multilaterale primite din partea Alianței. Asigurarea accesului la internet prin activitatea Asociației RENAM, care, de asemenea, reprezintă un simbol al cooperării sectoriale multilaterale, asistența în casa-rea armamentului și pesticidelor nocive persistente, sprijinul în valorificarea proiectelor de mediu, managementul consecințelor dezastrelor naturale, instruirea specialiștilor în contracararea pericolelor din partea cyber-terorismului, dotarea cu echipament performant a instituțiilor universitar-academice și organizarea forurilor științifice, științifico-practice și simulărilor, participarea la realizarea proiectelor regionale și posibilitatea de angajare a parteneriatelor noi, aceste și alte acțiuni formează conținutul cooperării dintre Republica Moldova și Organizația Atlanticului de Nord în domeniul nemilitar. Cele 18 proiecte realizate sau în desfășurare nu sînt multe la număr, dar, incontestabil, valoarea lor aplicativă este incomparabil mai mare și nu poate fi pusă la îndoială datorită rezultatelor palpabile.

Exercitarea activităților nemilitare nu va deveni funcția de bază a Organizației Atlanticului de Nord cel puțin într-un viitor imediat, însă aceste componente ale politicilor vor continua să aibă o influență benefică asupra relațiilor internaționale abordate în ansamblu și sectorial.

BIBLIOGRAFIE

1. Beniuc Valentin. Juc Victor. Factorul confesional în relațiile internaționale. Chișinău: CEP USM, 2008. 115 p.

2. Strategia de informare și comunicare în domeniul apărării și securității naționale pentru anii 2012-2016. În: http://www.eldor.info/2012/07/strategia_ ce_priveste_o_mai_buna_informare_a_cetatenilor_cu_privire_la_relata_rm_nato (vizitat 15.02.2013).

3. Căpățină Ion. Alocuțiune la Conferința științifică internațională „Politica externă a Republicii Moldova în contextul extinderii NATO spre Est” din 10-11 decembrie 2002. În: Politica externă a Republicii Moldova în contextul extinderii NATO spre Est. Mater.conf.șt.int. Chișinău: CEP USM, 2004. p. 4-5.

4. Kaplan Lawrence. NATO Divided. NATO United: The Evolution of an Alliance. London: Praeger, 2004. 176 p.

5. Качалова Татьяна. Невоенные аспекты деятельности НАТО. Автореферат на соискание учёной степени кандидата политических наук. Москва, 2002. 27 с.

6. Yost D. NATO and International Organizations. Rome: Forum Papers Series. Ed.by Cees M. Coops. 2007. 186 p.

7. Asmus Ronald. Opening NATO Door: how the Alliance remade itself for a new era. N-Y. Columbia University Press, 2002. 415 p.

8. Hofmann Stephanie. European Security in NATO Shadow. Party Ideologies and Institution Building. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 275 p.

9. Moore Rebecca. NATO New Mission: Projecting Stability in a Post-Cold War World. Westport: Greenwood Publishing, 2007. 210 p.

10. Zorgbibe Charles. Histoire de l’Otan. Paris: Editions Complexe, 2002. 283 p.

11. Vlad Constantin. Relații internaționale politico-diplomatice contemporane. București: Ed. Fundației România de Măine, 2001, 143 p.

12. Уткин Анатолий. Новый мировой порядок. Москва: Алгоритм, 2006. 640 с.

13. Штоль Владимир. Эволюция НАТО в реалиях глобализации. Автореферат на соискание учёной степени доктора политических наук. Москва, 2004. 48 с.

14. Белоногов Андрей. Политическое значение невоенного сотрудничества НАТО в глобализирующемся мире. În: Автореферат диссертации на соискании учёной степени кандидата политических наук. Санкт-Петербург, 2006. 27 с.

15. Петрович-Белкин Олег. Основные направления невоенной деятельности НАТО в 1991-2011 г. Автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата исторических наук. Москва, 2011.

16. Juc Victor. Politica externă. În: Republica Moldova. Ediția a 2-a revăzută și adăugată. Chișinău: Tipogr. „Bons offices” SRL, 2010. p. 706-715.

17. Lupan Vlad. Relațiile Republicii Moldova cu Alianța Nord-Atlantică (NATO). În: Evoluția politicii externe a Republicii Moldova (1998-2008). Chișinău: CARTDIDACT. 2009. p. 142-152.

18. Moraru Victor. La Republique de Moldova a la recherche des voies vers la stabilite et la securite de la region dans le contexte des relations entre l'OTAN et la Russie. În: <http://www.nato.int/acad/fellow/99-01/moraru.pdf> (vizitat 02 noiembrie 2013).

19. Sidorenko Anatolie. Fundamentals of Superconducting Nanoelectronics. Springer, 2011, 326 p.

Hahn H., Tighineanu I., Sidorenko A. Nanoscale Phenomena: Fundamentals and Applications. Berlin: Springer-Verlag, 2009. 212 p. Technologies and threats of the 21st Century physical, biological, informational and social aspects. Ed. by Anatoli S. Sidorenko. Ch.: Mart, 2006, 84 p. (Proceedings of A.v. Humboldt Kolleg “Science against terrorism and other threats”).

20. Alcaz V. ș.a. Quantification of Seismic Action of Structures. Bucharest: AGIR Publishing House, 2010, 211 p.

21. Defending Europe: the EU, NATO and the Quest for European Autonomy/ed.by Howorth J. and Keeler T.S. Basingstoke: Palgrave, 2001. 157 p.

22. Yost David. The NATO Capabilities Gap and the European Union. În: Survival, 2000-2001, vol.42, winter. p. 97-128.

23. Hunter Robert. The European Security and Defence Policy: NATO Companion or Competitor? Santa Monica: Rand Corporation, 2002. 206 p.

24. Popescu Nicu. Politica externă a Uniunii Europene și conflictele post-sovietice. Chișinău: Cartier, 2013. 224 p.

25. Hofmann Stephanie. Debating Strategy in NATO: Obstacles to Defining a Meaningful New Strategic Concept. În: <http://www.ifri.org/downloads/Hofmann12008.pdf> (vizitat 03.06.2013).

26. NATO in Search of a Vision/ ed. by Aybet Gulnur and Moore Rebecca. Washington: Georgetown University Press, 2010. 272 p.

27. Szayna Thomas. NATO Enlargement, 2000-2015. Santa Monica: Rand Corporation, 2001. 165 p.

28. Medcalf Jennifer. NATO: A Beginner Guide. Oxford: Oneworld Publications. 2005. 262 p.

29. Sloan Stanley. Permanent Alliance? NATO nad Transatlantic Bargain form Truman to Obama. New-York: Continuum, 2010. 316 p.

30. Katsioulis Christos. The New NATO Strategy. A Temporary Compromise. În: <http://www.bibry.fes.de/pdf-files/id/ipa/07796.pdf> (vizitat 18.06.2013).

31. Mongrenier Jean-Sylvestre. La France, l'Europe, l'OTAN. Une approche geopolitique de l'atlantisme francais. Paris : UNICOMM, 2007, 239 p.

32. Kempf Olivier. L'OTAN au XXI- siecle. La transformation d'un heritage. Paris: Ed. Atrege, 2010. 562 p.

33. Gradperrier Catherine. Nouveau Concept de l'OTAN et la Defense de l'Europe. Paris: L'Harmattan. 2011. 58 p.

34. Popa Vasile. Dolghin Nicolae. NATO și UE. Determinări și finalități. București.: Ed. Universității Naționale de Apărare, 2004, 32 p.

35. Круглов Вячеслав. Мир меняется. Будет ли меняться НАТО? В: Обзоратель-Observer. Научно аналитический журнал, <http://www.rau.su/observer/N2.2004/02...16> (vizitat 08.07.2013).

36. Штоль Владимир. О новой стратегической концепции НАТО. В: Обзоратель-Observer. Научно аналитический журнал. 2010, nr.8. с.47-56.

37. Воронин Евгений. О взаимодействии Евросоюза и НАТО в урегулировании кризисных ситуаций. В: Вестник МГИМО Университета, 2010, nr. 1. с.20-23.

38. Nazaria Sergiu. Federația Rusă în contextul proceselor politice internaționale contemporane. Autoreferat al tezei de doctor habilitat în științe politice. Chișinău, 2004. 27 p. (în limba rusă). Juc Victor. Edificarea relațiilor internaționale postrăzboi rece: aspecte teoretico-metodologice și replieri geostrategice. Autoreferat al tezei de doctor habilitat în politologie. Chișinău, 2012. 47 p.

39. Ceban Cristina. Dreptul Organizațiilor Internaționale. Chișinău, 2012, 305 p.

40. Grosu Vitalie. Promovarea reformelor democratice în contextul cooperării Republica Moldova-NATO. În: Jurnal Academic. 2010, nr. 13. p. 32-33.

41. Cenușă Denis. NATO la o nouă răscruce? În: Jurnal Academic. 2010, nr. 13. p. 29-31.

42. Boboc N. Ercanoglu M. ș.a. Utilizarea Gis în aprecierea dinamicii și răspîndirii teritoriale a alunecărilor de teren în sectorul-cheie Călărași. Simpozion internațional. „Geographic Information Systems”. Iași, 2010. Boboc N. Bejan Iu. Castraveț T. Evaluarea susceptibilității la alunecări de teren în sectorul-cheie Criuleni. Simpozion internațional. Chișinău, 2011. Somnez H., Sirodoev Ig., Ercanoglu M. ș.a. Landslide susceptibility assessment in Nisporeni (Moldova). Международная конференция EngGeoPro-2011, Инженерная защита территорий и безопасность населения: роль и задачи геоэкологии, инженерной геологии и изысканий. Москва, 2011.

43. Proceedings of ITSN-2010. International Technologies, Systems and Networks 2010. Veaceslav Perju Editor. Chișinău, Republic of Moldova 25-26 February, 2010. Proceedings of ITSEC-2012. International Conference on Information Technologies and Security 2012. Veaceslav Perju Editor Chișinău, Republic of Moldova 15-16 October, 2012. 387 p.

44. Mînzărari Dumitru. Ioniță Veaceslav. De ce avem nevoie de NATO? Sau de ce existența Moldovei ca stat suveran depinde de aderarea la NATO. În: Discussion Paper.nr.3, octombrie 2008 – martie 2009. 90 p.

45. Săptămâna NATO în Republica Moldova 2013. În: <http://www.nato.md/index.php/cgblog/537/Saptamana-NATO-in-Republica-Moldova-2013> (vizitat 20.07.2013).

46. Juc Victor. Edificarea relațiilor internaționale postrăzboi rece: aspecte teoretico-metodologice și replieri geostrategice. Chișinău: Sirius SRL, 2011. 247 p.

47. Goldstein Joshua. Pevehouse Jon. Relații internaționale. Iași: Polirom, 2008. 779 p.

48. Mersheimer John. Falsa promisiune a instituțiilor internaționale. În: Morgenthau Hans. Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace. Iași: Polirom, 2007. p. 581-601.

49. Цыганков П. Международные отношения. Москва: Новая школа, 1996. 317 с.

50. Senarcles de Pierre. La politique internationale. Paris: Armand Colin, 1992. 187 p.

51. NATO – informații generale. În: http://www.nato.md/uploads/.../tratatul_nord_atlantic.ro.pdf (vizitat 31.10.2012).

52. Tratatul din 1949 al Atlanticului de Nord. În: <http://www.legestart.ro> (vizitat 2.11.2012).

53. Juc Victor. Mîțcu Silvia. Activități nemilitare ale Organizației Tratatului Atlanticului de Nord: repere teoretico-metodologice și politico-juridice. În: Administrarea Publică. 2012, nr.4. p.76-88.

54. Raportul Comitetului celor Trei privind cooperarea nemilitară în cadrul NATO. În: <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/romanian/history.html> (vizitat 2.11.2012).

55. The evolution of NATO political construction 1949-1962. În: <http://www.nato.int/archives/docu/d630502e.htm> (vizitat 1.11.2012).

56. Declaration on a transformed North Atlantic Alliance issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in London 6 July 1990. În: <http://www.nato.int/docu/acictxt/b900706a.html> (vizitat 1.11.2012).

57. The Alliance's Strategic Concept agreed by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Rome 7-8 November 1991. În : http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm (vizitat 1.11.2012).

58. Bumbacea Liviu. Transformarea și extinderea NATO. În: Gîndirea militară românească. 2009. nr.2, martie-aprilie. p. 62-72.

59. Florea Adrian. Relația regionalism – globalizare: aspecte economice și de securitate. În: Analele Universității din Oradea. Facultatea de Științe Economice. 2006, tom XV, volumul I. p. 194-199.

60. Manualul NATO. Bruxelles: Biroul de informație și de presă, 2001. 563 p.

61. Reichard Martin. The EU–NATO relationship: a legal and political perspective. Ashgate Publishing, Ltd. 2006. 412 p.

62. The Alliance's Strategic Concept agreed by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C. 23-24 Aprilie 1999. În: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_text_27433.htm (vizitat 1.11.2012).

63. Buchanan T. NATO and Europe's Troubled Peace, 1945-2000. Washington: Blackwell Publishing. 2003. 123 p.

64. Pierre A. NATO at Fifty: New Challenges, Future Uncertainties. NY: Institute of Peace, 1999. 157 p.

65. Kydd A. NATO: Trust and Mistrust in International Relations. Princeton: Princeton University Press, 2009. 332 p.

66. Семенчук А. НАТО, Ирак и Афганистан: есть ли выход? Санкт-Петербург: Рассвет, 2010. 159 с.

67. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Lisbon 19-20 November 2010. În: http://www.nato.int/strategic_concept/index.html (vizitat 12.11.2012)

68. Noul Concept Strategic al NATO. În: <http://www.mae.ro/node/1410?> (vizitat 12.11.2012)

69. Lewkowicz N. The Question of NATO and the International Order. London: Palgrave Macmillan, 2010. 426 p.

70. Nicolescu Agnes. Noul Concept Strategic al NATO – un test pentru relațiile transatlantice. Colecția de studii IER, Nr. 26. În: http://www.ier.ro/documente/working_papers/WO_26_website.pdf (vizitat 14.11.2012)

71. Mîtcu Silvia. Activitatea nemilitară NATO: preliminarii conceptuale. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice. 2010, nr.3. p. 104-107.

72. Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului (IPAP) Republica Moldova – NATO. În: <http://www.lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=317036> (vizitat 17.11.2012).

73. Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova–NATO Actualizat. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2010, nr. 166-168 (3699-3701). p. 6-26.

74. Strategia Securității Naționale a Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2011, nr. 170-175. p. 39-46.

75. Moștoflei C. Sarcinschi A. Militar-nemilitar în securitatea națională. Dilema armatei. În: Studii de securitate și apărare. 2005. Volumul I. București: Ed. Universității Naționale de Apărare. p.185-209.

76. Fischer Dietrich. Nonmilitary Aspects of Security: A Systems Approach. Aldershot: Dartmouth Publishing Company Ltd. 1993. 222 p.

77. Preambul. În: Jurnal Academic, 2012, nr.15. 67 p.

78. Качалова Т. Экономические аспекты взаимодействия в рамках НАТО. În: Европейская безопасность: события, оценки, прогнозы. 1999, nr. 9. с. 13-16.

79. The NATO Science Programme. An Illustrated Survey. Brussels: Office of Information and Press 2008. 105 p.

80. Lieven A. Trenin D. Ambivalent neighbors: the EU, NATO and the price of membership. Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace, 2003. 118 p.

81. Hadjitodorov Stefan. Bulgarian Participation in the NATI Science Programs. În: [http://www.tcpa.uni-sofia.bg/.../Stefan %20 Hadjitodorov %20](http://www.tcpa.uni-sofia.bg/.../Stefan%20Hadjitodorov%20) (vizitat 25.01.2013).

82. NATO Science Programme Changes Course. În: <http://www.nato.int/science/news/2003/n031111a.htm> (vizitat 24.12.2012).

83. Gordon P. NATO's transformation: the changing shape of the Atlantic Alliance. London, Md.: Rowman&Littlefield, 1997. 188 p.

84. Mîtcu Silvia. Inițierea și diversificarea programelor științifice ale Organizației Tratatului Atlanticului de Nord. În: Europeanizarea: fațetele procesului. Chișinău: Sirius, 2013. p. 111-117.

85. Lee Henry. La science et la technologie au service de la croissance economique. În : Revue de l'OTAN, 1991. Vol. 39, nr. 3, mars. p. 22-27.

86. NATO Handbook. Brussels: Office of Information and Press, 2010. 495 p.

87. Virtual Silk Highway. În: <http://www.nato.int/science/virtual-silk/info.htm> (vizitat 18.01.2013).

88. Donnelly Chris. Science and Security in the 21 Century: New Challenges and New Responses. În: Science and Society in the Face of the New Security Threats/ ed. Sharpe M. Agboluaje A. 2006. Vol.7. p. 7-18.

89. Medical Treatment of Intoxications and Decontamination of Chemical Agents in the Area of Terrorist Attack/NATO Security through Science

Series – A: Chemistry and Biology/ eds. Dishovsky Christophor. Pivovarov Alexander. Benschop Hendrik. În: <http://www.books.google.md/books?isbn=1402041705> (vizitat 17.01.2013)

90. Science for Peace approves new project. În: <http://www.nato.int/science/news/2004/n041221a.htm> (vizitat 19.01.2013).

91. Science, Society and Security: Science and Society in the face of new security threats. În: <http://www.nato.int/science/new/2004/n040926a.htm> (vizitat 19.01.2013).

92. Ensuring energy security. În: <http://www.nato.int/science/news/2004/n040916a.htm> (vizitat 19.01.2013).

93. Băhnăreanu Cristian. Resursele energetice și mediul de securitate la începutul secolului XXI. București: Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2006. 43 p.

94. NATO’s forum about power security. În: <http://www.nato.int/science/nevletter/newsletter.htm> (vizitat 18.01.2013).

95. Seminar „Power security questions”. În: http://www.nato.int/cps/ru/SID-1104D579-725EC4555/natolive/news_57958.htm (vizitat 18.01. 2013).

96. Cyberterrorism – serious threat for the world and security in 21 century. În: http://www.nato.int/cps/en/SID-BOC71D96B18C7C6D/natolive/news_50624.htm?bInSublanguage=true&selectedLocale=ru&sub (vizitat 18.01. 2013).

97. SPS seminar „Efficient Intelligence Network: today and tomorrow”. În: http://www.nato.int/cps/ren/SID-BOC71D96B18C7C6D/natolive/news_50624.htm?BInSublanguage=true&selectedLocale=ru&sub (vizitat 18.01.2013).

98. Cybersecurity and new strategic conceptions. În: http://www.nato.int/cps/es/SID-FB7D1406-B206CDA6/natolive/news_77515.htm?SelectedLocale=ru (vizitat 18.01.2013).

99. NATO conference „non-material actives of security”. În: http://www.nato.int/cps/en/SID-E6217CBE-7877FA2D/natolive/news_53322.htm?bInSubLanguage=true&selectedLocale=ru&subr (vizitat 18.01.2013).

100. The fight againts terrorism in various communities. În: http://www.nato.int/cps/en/SID-FF8A8447-240F31FF/natolive/topics_85373.htm?bInSublanguage=true&selecetedLocale=ru&sub (vizitat 18.01.2013).

101. Mîtcu Silvia. Programe științifice ale Organizației Tratatului Atlanticului de Nord. În: Probleme economice ale dezvoltării europene. Mater.conf. șt.intern. Chișinău: Print Caro, 2013. p. 172-176.

102. Fundația Europeană pentru Știință. În: <http://www.ancs.ro/ro/categorie/1628/programe-internaționale-fundația-europeana-de-cercetare> (vizitat 02.02.2013).

103. Juc. Victor. Mîtcu Silvia. Contribuția Alianței Nord-Atlantice în asigurarea cooperării internaționale în domeniul nemilitar la începutul secolului XXI. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice. 2012, nr. 2. p. 108-118.

104. Securitate prin Știință – Programul NATO Știință pentru Pace și Securitate (NATO SPS). În: <http://www.nato.md/uploads/site%20docs/NATO%20SPS.pdf> (vizitat 10.03.2013).

105. Noi provocări – un nou NATO. În: Revista NATO. <http://www.nato.int/docu/review/2010/Lisbon-Summit/New-NATO/RO/index.htm> (vizitat 11.03.2013).

106. Programul NATO Știință pentru Pace și Securitate (NATO SPS) relansat. În: <http://www.internațional.asm.md> (vizitat 15.05.2013).

107 Cooperarea în domeniul științei dintre RM și NATO. În: Jurnal Academic, 2011, nr. 14. p. 21-24.

108. Levy Marc. Is the Environment a National Security Issue? În: International Security. 1995. Vol.20, nr. 20. autumn. p. 35-62.

109. Maathai Mangari. Environement et securite. În: http://www.nato.int/docu/environment/html_fr/environment_01.html (vizitat 05.03.2013).

110. Prebilie Vladimir. Ober Kristina. Defence System and Ecology – The Nord Atlantic Treaty Organisation Role. În: Journal of Interdisciplinary Research on War and Peace. 2005, Vol. VIII, nr. 15-16. p. 183-203.

111. Coulson Martin: NATO - CCMS Achievements in Defence – Related Environmental Studies 1980-2001. Report No.A-2001/02. În:<http://www.nato.int/science/publications/coul/coul-report.htm> (vizitat 05.03.2013).

112. Cross-Border Environmental Problems Emanating from Defence-Related Installations and Activities. În: http://www.nato.int/ccms/pilot-studies/pilot_001/reports/fmal-l-s.htm (vizitat 14.03.2013).

113. NATO-CCSM Achievements in Defence – Related Environmental Studies 1980-2001. În: <http://www.nato.int/ccms/general/coul-report.htm> (vizitat 14.03.2013).

114. Качалова Татьяна. Научное сотрудничество стран-членов НАТО как важный фактор евроатлантического партнёрства. În: Актуальные проблемы Европы. 2002, nr. 4. с. 97-106.

115. Качалова Татьяна. Экологическая проблематика в деятельности НАТО: роль Комитета по Вызовам Современного Общества. În: Европейская безопасность: события, оценки, прогнозы. 1998, nr. 6. с. 13-16.

116. Environmental Sciences and Engineering. În: <http://www.nato.int/science/calendar/2010/arw-ase-2010.htm> (vizitat 16.03.2013).

117. Нарбут А. Международное сотрудничество в сфере природопользования и охраны окружающей среды. În: Вестник Российского Университета Дружбы Народов. 2003, nr. 1. с. 107-112.

118. Mîtcu Silvia. Diversificarea politicilor de mediu ale Organizației Atlanticului de Nord la începutul secolului XXI. În: Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice. 2013, nr.2. p.205-219.

119. Form of Environmental Education in the Armed forces and their Impact on Creation of Pro-environmental Attitudes. În: <http://www.nato.int/ccms/pilot-studies/fee-index.htm> (vizitat 7.05. 2010).

120. Sustainable Buildings for Military Infrastructure. În: <http://www.nato.int/ccms/pilot-studies/SBMI/smbi-info.htm> (vizitat 7. 05. 2010).

121. Environmental Management Systems. În: http://www.nato.int/ccms/topical_ws/ems-index.htm (vizitat 7. 05. 2010).

122. Clean Products and Processes. În: http://www.nato.int/ccms/pilot_studies/epp/epp-index.htm (vizitat 7. 05. 2010).

123. Assessment of Natural Hazards. În: http://www.nato.int/ccms/short_term_project/anh_index.htm (vizitat 8.05. 2010).

124. Ecosystem, Modelling of Coastal Lagoons for Sustainable Management (Phase II). În: http://www.nato.int/ccms/pilot_studies/emcl/emcl_index.htm (vizitat 8. 05. 2010).

125. Prevention and Remediation Issues in Selected Industrial Sectors. În: <http://www.cluin.org/romania/> (vizitat 28.03.2010).

126. Management of Industrial and Toxic Wastes. În: http://www.nato.int/ccms/short_term_projects/mitw_index.htm (vizitat 26.03.2010).

127. NRC CCMS Workshop on Oil Spill Response. În: <http://www.nato.int/ccms/news/2004/n0404415.htm> (vizitat 26.03.2010).

128. Risk Assessment of Chernobyl Accident Consequences: Lessons Learned for the Future. În: http://www.nato.int/ccms/pilot-studies/raca/raca_index.htm (vizitat 26.03.2010).

129. Regional Transboundary Transport of Air Pollution. În: http://www.nato.int/ccms/pilot-studies/rttap/rttap_index.htm (vizitat 28.03.2010).

130. Environmental Decision-Making for Sustainable Development in Central Asia. În: <http://www.nato.int/ccms/pilot-studies/edm/edm-index.htm> (vizitat 29.03.2010).

131. The Design of the Caspian Basin Observing System to Form the Basis for Environmental Forecasting. În: <http://www.nato.int/ccms/pilot-studies/dcb/dcb-index.htm> (vizitat 29.03.2010).

132. Surveillance des cours d'eau dans le Caucase du Sud un exemple de cooperation entre l'OTAN et l'OSCE. În: Science et Societe. Le Bulletin edite par la Division Diplomatie publique de l'OTAN a Bruxelles. 2005, nr. 69. edition 04. p. 4-8.

133. Security issues of desertification in the Mediterranean region debated at NATO workshop. În: <http://www.nato.int/science/news/2003/n031202a.htm> (vizitat 26.03.2010).

134. La desertification entant qu'enjeu de securite. În: Science, Societe, Securite. News: Comite scientifique. Comite sur les defis de la societe moderne. 2005, edition 04, nr. 69. p. 5-12.

135. Маргелов М. Россия на глобальном рынке углеводов: основные тенденции противоречия и перспективы. Санкт-Петербург: Изд. Санкт-Петербургского Университета, 2005. 164 с.

136. Advanced Cancer Risk Assessment Methods. În: <http://www.nato.int/ccms/pilot-studies/acra/acra-index.htm> (vizitat 26.03.2010).

137. Integrated Water Management. În: <http://www.nato.int/ccms/pilot-studies/IWM/iwm-index.htm> (vizitat 30.03.2010).

138. Use of Landscape Science for Environmental Assessment, 2001-2006. În: NATO Science for Peace and Security. Seriec C: Environmental Security (Eds). 2007, XII. 497 p.

139. Improvement Weather Forecasts. În: http://www.nato.int/ccms/short_term_projects_iwf_index.htm (vizitat 26.03.2010).

140. Effective Risk Response Strategics. În: <http://www.nato.int/ccms/pilot-studies/ERRS/errs-index.htm> (vizitat 27.03.2010).

141. Security of Narrow Waterways, Ports/ Harbors and Adjacent Populated Areas. În: <http://www.nato.int/ccms/pilot-studies/SNWPHAPA.snwphapa-index.htm> (vizitat 30.03.2010).

142. Food Chain Security. În: <http://www.nato.int/ccms/pilot-studies/fcs/fcs-index.htm> (vizitat 30.03.2010).

143. Le CDSM axe ses objectifs cles sur les questions de securite. În: Science et Societe. Le Bulletin edite par la Divison Diplomatie Publique de l'OTAN. 2003, nr. 65. p. 5-10.

144. Gestionarea consecințelor calamităților naturale și planificînd situațiile de urgență. În: Jurnal Academic 2011, nr. 14. p. 18-20.

145. Barometrul de Opinie Publică. Republica Moldova. Noiembrie 2013. 92 p.

146. Percepții asupra problemelor de securitate și NATO în Moldova. În: <http://www.nato.md> (vizitat 17.08.2013).

147. Republica Moldova în cadrul Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic. În: Jurnalul Academic. 2011, august, nr. 14. 35 p.

148. Cadrul de cooperare Republica Moldova-NATO. În: <http://www.nato.md/index.php/Moldova-Nato/ipapplanul-individual-de-actiuni/ipap-rm-nato> (vizitat 24.06.2013).

149. Marinuță Vitalie. Manolache Constantin. Problematika relațiilor civil-militare în gîndirea științifică mondială. În: Revista Militară. Studii de Securitate și Apărare, 2011, nr. 1(5). p. 33-39.

150. Linz J. Stepan A. Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America and Post-Communist Europe. Baltimore & London: The John Hopkins University Press, 1996, 576 p.

151. Marinuță Vitalie. Parteneriatul civil-militar: considerații metodice. În: Revista Militară. Studii de Securitate și Apărare, 2012, nr. 2(8). p. 44-51.

152. Juc Victor. Mîtcu Silvia. Parteneriatul cu Alianța Nord-Atlantică – mecanism de valorificare a opțiunii europene. În: Administrarea publică, 2013, nr. 3. p. 75-88.

153. Albu Natalia. Coropcean Ion. Serviciul militar: repere conceptuale. În: Revista Militară. Studii de Securitate și Apărare, 2011, nr. 2(6). p. 12-19.

154. Concepția securității naționale a Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2008, nr. 97-98. (3190-3191). p. 6-9.

155. Relațiile Republica Moldova–NATO. În: <http://www.mfa.gov.md/nato-md/relatiile-rm-nato/> (vizitat 16.02.2013).

156. Republica Moldova a actualizat Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului cu NATO. În: <http://www.basarabeni.ro/stiri/integrare-europeana/republica-moldova-a-actualizat-114/> (vizitat 16.02.2013).

157. Strategii ale Uniunii Europene și ale Alianței Nord Atlantice în prevenirea și combaterea fenomenului terorist. În: http://www.sri.ro/fisiere/studii/strategieng/pdf_8p. (vizitat 16. 02. 2013).

158. Armașu Vitalie. Rolul NATO în procesul de implementare a politicii antiteroriste a Republicii Moldova. În: Studii Internaționale. Viziuni din Moldova, 2007, vol. IV. p. 30-33.

159. Osmochescu Nicolae. Neutralitatea permanentă a Republicii Moldova în contextul relațiilor internaționale contemporane. În: Academia de Administrare Publică – 15 ani de modernizare a serviciului public din Republica Moldova. Mater.conf.intern.șt.-practice. Vol. 2. Chișinău: AAP, 2008. p. 182-183.

160. Laur Liliانا. Neutralitatea Republicii Moldova în condițiile extinderii NATO spre Est. În: Politica externă a Republicii Moldova în contextul extinderii NATO spre Est. Mater. conf. șt. int. Chișinău: CEP USM, 2004, p. 32-34

161. Juc Victor. Republica Moldova în condițiile noi de securitate. În: Politica externă a Republicii Moldova în contextul extinderii NATO spre Est. Mater. conf. șt. int. Chișinău: CEP USM, 2004, p. 65-68

162. Назария Сергей. Новая архитектура европейской безопасности в свете расширения НАТО на Восток и его некоторые последствия для Республики Молдова. În: Politica externă a Republicii Moldova în contextul extinderii NATO spre Est. Mater. conf. șt. int. Chișinău: CEP USM, 2004, p. 50-56.

163. Revenco Eugen. Cooperarea Republicii Moldova în cadrul Consiliului Europei. În: Evoluția politicii externe a Republicii Moldova (1998-2008). Chișinău: CARTDIDACT, 2009. p. 100-110.

164. Cozma Artur. Republica Moldova – Consiliul Europei: parteneriat pentru democratizare (1990-2010). Chișinău: Lumina, 2011. 288 p.

165. Raportul trimestrial nr.1 de monitorizare a implementării Strategiei de Reformă în Sectorul Justiției. În: http://www.promolex.md/upload/publications/ro_doc_1370592947.pdf (vizitat 28.06.2013).

166. Grâu Lina. NATO, în „zona gri” a politicii externe moldovene. Sau de ce Chișinăul nu a fost invitat la Chicago. În: Jurnal Academic, 2012, nr. 15. p. 59-64.

167. Republica Moldova în cadrul Parteneriatului pentru Pace. În: Jurnal Academic, 2011, nr. 14. p. 6-13.

168. Grosu Vitalie. Percepția NATO în Republica Moldova – între mit și realitate. În: Jurnal Academic, 2011, nr. 14. p. 31-35.

169. Varzari Pantelimon. Elita politică și birocrăția în contextul realizării reformelor democratice (cazul Republicii Moldova). Chișinău: Pontos, 2013. 366 p.

170. Cooperarea dintre Republica Moldova și NATO în domeniul științific. În: <http://www.mfa.gov.md/nato-md/cooperarea-domeniul/> (vizitat 23.02.2013).

171. Mesager universitar UTM, 2003 noiembrie. În: <http://www.utm.md/mesager/10/Page3%20nr10-3.pdf> (vizitat 23.02.2013).

172. Asociația RENAM. În: http://www.renam.md/index.php?option=com_content&task=view&id=7&Itemid=13 (vizitat 23.02.2013).

173. AMNET. Dezvoltarea rețelei științei și educației în Republica Moldova. În: http://www.renam.md/index.php?option=com_content&task=view&id=61&Itemid=17 (vizitat 02.03.2013).

174. Dezvoltarea infrastructurii de rețea. În: http://www.renam.md/index.php?option=com_content&task=view&id=61&Itemid=17 (vizitat 02.03.2013).

175. Profilul Agenției și al Rețelei RoEduNet. În: <http://www.roedu.net/en/node/18> (vizitat 02.03.2013).

176. Furnizarea de acces la Internet prin satelit pentru comunitatea academică RENAM. În: http://www.renam.md/index.php?option=com_content&task=view&id=61&Itemid=17 (vizitat 02.03.2013).

177. RENAM Asociația. Scopuri și obiective. În: http://www.renam.md/index.php?option=com_content&task=view&id=61&Itemid=17 (vizitat 02.03.2013).

178. <http://www.cert.acad.md> (vizitat 01.05.2013).

179. RENAM Association. În: http://www.renam.md/index.php?option=com_content&task=view&id=113&Itemid=1 (vizitat 01.05.2013).

180. Prima conferință a utilizatorilor RENAM. În: <http://www.renam.md/UC/resolution1.html> (vizitat 15.05.2013).

181. Conferința a doua a utilizatorilor RENAM. În: <http://www.renam.md/UC/resolution.html> (vizitat 15.05.2013).

182. Cooperarea în domeniul științei dintre Republica Moldova și NATO. În: Jurnal Academic, 2011, nr. 14. p. 21-24.

183. Landslide Susceptibility Assessment in the Central Part of the Republic of Moldova. În: <http://www.natosfp983287.eu5.org> (vizitat 10.06.2013).

184. Harmonization of Seismic Hazard in Vrancea Zone/edited by Zaicenco Anton, Craifaleanu Iolanda. Paskalleva Ivanka. Springer, 2008, 248 p.

185. Gross R. Sidorenco A. Tagirov L. Nanoscale devices – fundamentals and Applications. Springer, 2006, 399 p.

186. Best Practices and Innovative Approaches to Develop Cyber Security and Resiliency Policy Framework. În: http://www.uklo.edu.mk/files/attachments/ARW_poster_Ohrid_v18.pdf (vizitat 8.08.2013).

187. Direcția Integrare Europeană și Cooperare Internațională a Academiei de Științe a Moldovei. În: <http://www.international.asm.md> (vizitat 10.06.2013).

188. Simpozionul „Programul NATO Știință pentru Pace și Securitate” (NATO SPS). În: <http://www.international.asm.md/ml/org/nato/1243-noile-priorități-nato-sps-au-fost-adoptate.html> (vizitat 10.06.2013).

189. Inițiativele academicianului Gh. Duca la reuniunea NATO Programul SPS. În: <http://www.nato.md/content/view/1300/46/lang.ro> (vizitat 23.10.2012).

190. Eliminarea chimicalelor în Moldova. În: Jurnal Academic, 2011, nr. 14. p. 16-17.

191. Cebanu Iurie. Relațiile Armatei Naționale Republicii Moldova cu Organizația Tratatului Atlanticului de Nord. În: Politica externă a Republicii Moldova în contextul extinderii NATO spre Est. Mater.conf.șt.int. Chișinău: CEP USM, 2004. p. 23-25.

192. Mîțu Silvia. Albu Natalia. Rolul NATO în managementul resurselor acvatice. În: Revista Militară. Studiu de Securitate și Apărare, 2010, nr. 2(4). p. 51-57.

193. Mîțu Silvia. Rolul cooperării nemilitare dintre Republica Moldova și Alianța Atlanticului de Nord în domeniul asigurării securității ecologice. În: Sectorul serviciilor în secolul XXI: realizări, probleme, perspective. Simpoziun științific internațional. Chișinău: Tipogr. Print Caro, 2012. p. 46-49.

194. Management and Coordination. În: http://www.envsec.org/index.php?option=com_content&view=article&id=61&Itemid=190&lang=ru (vizitat 10.06.2013).